

Jaarboek van de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde, 1941

bron

Jaarboek van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leiden, 1940-1941. E.J. Brill,
Leiden 1941

Zie voor verantwoording: http://www.dbnl.org/tekst/_jaa003194101_01/colofon.htm

© 2005 dbnl

Levensberichten

Mr A.S. de Blécourt
(Appingedam 4 October 1873-den Haag 8 November 1940)

Anne Siberdinus de Blécourt - aldus vangt het door hemzelf opgestelde korte levensbericht¹ aan - is geboren te Appingedam op 4 October 1873. Hij was de zoon van Mr L. Wildervanck de Blécourt², sedert 1861 notaris aldaar, en van Wilhelmina Tresling. In een groot en gelukkig gezin groeide hij op; zijn voortdurende hartelijke betrekkingen met zusters en broeders getuigden van dat geluk. Maar al jong moest hij onder vreemden. Appingedam, dat zoozeer terecht den pelikaanvogel in zijn wapen voert, bood in zijn vervallen staat geen gelegenheid tot verdere opleiding. Voor gymnasiumbezoek moest de jonge De Blécourt naar elders, naar Nijmegen. Als student keerde hij vervolgens (1892) naar de stad Groningen terug.

De Blécourt was een bekend student. Bekendheid, die de grenzen van het studentendom overschreed. In zijn tijd viel een conflict tusschen het bestuur van de 'Harmonie' en het studentencorps; en De Blécourt was een lid van het cabaretgezelschap, dat, ontstaan met het doel den studenten vermaak te verschaffen, al spoedig wijdere velden opzocht. Hier kreeg De Blécourt gelegenheid, de gave der geestige voordracht, die hem zijn geheele leven zou bijblijven, te ontwikkelen.

Van de juridische studie is niet veel te verhalen. Zij werd afgelegd, meer niet. Boeien deed ze den toekomstigen rechtsgeleerde niet. Deze voelde zich toen veeleer aangetrokken tot letter- en geschiedkundige studiën. De eerste vonden uiting o.a. in zijn bundel schetsen *Fivelgoër Landleven*. De laatste brachten hem in contact met de bronnen op het Groninger archief.

De liefhebberij zou de eerste beroepskeuze bepalen. Want na een kort tusschenstadium van advocatuur te Groningen (1897) zocht en verkreeg De Blécourt aanstelling als adjunct-archivaris aan het gemeente-archief te Rotterdam (1898). Hij zou er spoedig bemerken, dat het vak geheel

1 In de *Rechtshistorische Opstellen, aangeboden aan A.S. De Blécourt* (uitg. Wolters, Groningen/Batavia 1939) bl. VII. Ettelijke levensberichten zijn er van andere handen, waaronder wij releveeren dat van prof. mr E.M. Meijers in het *Tijdschrift voor Rechtsgeschiedenis* XVII (1941), bl. 237-242.

2 Andere nazaten van dezen zijn zich Wildervanck de Blécourt blijven noemen. Onze hoofdpersoon deed dit niet meer, nadat hij beseft had, dat de naamsverandering niet langs den wettelijken weg was tot stand gekomen.

anders was, dan hij had gemeend. Hij viel midden in den strijd om de wetenschappelijke en praktische beteekenis van het archivariaat; de strijd van Mr S. Muller Fz, Mr R. Fruin Th.Az. en de hunnen. En daarin gevoelde hij zich zeer slecht op zijn plaats. De noodzaak eener eenheid, van een plan met consequente doorvoering erkende hij (later althans) met het verstand; zijn gevoel echter kwam tegen dit alles in verzet. Het archivariaat behield voor hem het kenmerk van het kleingeestige. Met voorliefde bezigde hij de aanduiding ervoor van minister Heemskerk: 'het prikkelbare vak'. De Handleiding, die geloofsbelijdenis van den archivaris *pur sang*, betitelde hij als 'het boek der wormgaatjes'³. Zulke uitingen getuigen - ook al trekt men er een kwantum goedgeemeenden spot af - nu niet van waardeering. Er kwam bij, dat het Rotterdam van die dagen hem niet boeide. Niets heeft hij erover geschreven; geen band onderhouden na zijn spoedig vertrek (1901). De Rotterdamsche indrukken, die hij later op prijs bleek te stellen, waren landelijke indrukken, opgedaan bij de bewerking van het archief der met Rotterdam vereenigde gemeente Kralingen. Zich verdiepend in de documenten dier oude boeren-samenleving, met den grijzen gemeente- en polderbode Van den Arend pratend over de praktijk ervan, had hij zich in zijn element gevoeld.

Zijn volgende woonplaats was Haarlem. De toenmalige Commissaris der Koningin aldaar, Mr van Tienhoven, achtte het wenschelijk, een jurist van historische vorming aan de provinciale griffie te verbinden. Zeker stond dezen daarbij het monumentale rechtshistorische en praktische werk van den vroegeren griffier Mr G. de Vries Az. voor den geest. Maar wat nu De Blécourt op de griffie direct zou moeten uitvoeren, daarvan had men geen heldere voorstelling. Het gevolg laat zich raden. Hij belandde op de afdeeling, die belast was met het nazien der gemeenterekeningen, waar men iemand noodig had. Gaarne gelooft men de verzekering van oud-ambtgenooten, dat hij dit nuttige, maar dorre werk met weinig ambitie verrichtte. Hij was er volslagen ongeschikt voor. Juridisch werk kreeg hij nauwelijks onder handen; historisch werk bijna in 't geheel niet. Gaandeweg kwam hij vrijwel naast het griffie-werk te staan; de eenige winst was, dat hij tijd kreeg voor eigen studie. Zijn vertrek (1903) moet voor beide partijen een opluchting zijn geweest. Het is niet te verwonderen, da hij in zijn later leven de provinciale griffie als een 'gepleisterd graf' qualificeerde.

3 Handleiding voor het ordenen en beschrijven van archieven; men zie van den tweeden druk (Groningen 1921) bl. 53 regel 6 van onder.

Door raad en hulp van oudere vrienden belandde De Blécourt nu bij de rechterlijke macht. Hij kwam, met zijn jonge gezin (in 1902 was hij gehuwd met mejuffrouw W. Royaards, dochter van den em.-predikant uit Oisterwijk), als substituut-griffier der rechtbank naar Zutphen. En daar, in die vriendelijke kleine stad, in een werkkring die hem boeide, bevredigde en toch niet drukte, hervond hij zichzelf. Hij leefde er in goede verstandhouding met zijne ambtgenooten en ook met vele medeburgers; hij maakte er vrienden; hij genoot van de natuur en zijn wetenschappelijke scheppingsdrang kwam tot ontplooiing.

In 1902, te Haarlem, had hij een klein werkje het licht doen zien over de 'ambachten' in Rijnland, Delfland en Schieland. Een uitwerking dus van de stof, die hij zich met en door zijn Kralinger studie eigen had gemaakt. Maar deze uitwerking bevredigde hem niet. Beter resultaat bereikte hij met zijn studie over organisatie der gemeenten 1795-1851 (Haarlem 1903); deze vindt dan ook nog steeds erkenning. Hij liet het er niet bij. In zijne Zutphensche jaren bewerkte hij het Kralinger materiaal opnieuw, aanmerkelijk uitgebreid en verbeterd, tot een lijvig boek, *Ambacht en Gemeente, de regeering van een Hollandsch dorp gedurende de 17e, 18e en 19e eeuw* (Zutphen 1912).

Intusschen had hij een voor de praktijk belangrijk Groningsch onderwerp behandeld in zijn *Stadsmeierrecht in de Groninger Veenkoloniën* (1907). Ook hier dus iets, dat hem reeds lang voor den geest had gestaan, dat thans was bezonken, geordend en in deze gunstige Zutphensche periode voor het publiek werd gebracht. Het boek zou later een vermeerderde heruitgave beleven (*Beklemrecht en Stadsmeierrecht*, 2 deelen, 1920).

Een derde groot werk voltooide hij ook, maar met minder genoegen: de *Rechtsbronnen van Zierikzee*, waarvan de bewerking, door zijn Rotterdamschen voorganger Mr. Bezemer begonnen, onvermijdelijkerwijs op hem was overgegaan. Het boek verscheen in de Werken der Vereeniging tot uitgave der bronnen van het Oud-Vaderlandsche Recht, IIe reeks no. 9, den Haag 1908.

Als rechtshistoricus was De Blécourt nu bekend genoeg geworden om erkenning te vinden door de benoeming tot lid der Tiendcommissie voor Gelderland (tegelijk met Mr A.C. Bondam). Het werk hiervoor, de toepassing van het oude recht in het kader van het hedendaagsche, was naar zijn aard. Zijn tweezijdige vorming kwam hem hierbij te stade: aan den eenen kant het deskundig archivistisch-historische onderzoek, aan

den anderen kant de beperking der bewijsthema's tot hetgeen voor de beslissing dienstig en noodig was, in de vereeniging van die beide lag zijn kracht. Geen twijfel of hij heeft in dit werk veel voldoening gevonden.

Na Zutphen, waar hij inmiddels (1907) rechter was geworden, volgden Utrecht (1911) en 's-Gravenhage (1914). Het rechterschap in deze drukkere plaatsen eischte meer van hem; zoo zien wij dan ook in deze jaren van zijn hand geen boeken verschijnen, evenmin omvangrijke opstellen, maar slechts recensies en korte artikelen. Genoeg evenwel om hem onder de rechtshistorici meer en meer op den voorgrond te doen treden.

Zoo rijpte hij voor het hoogleeraarschap in het oud-vaderlandsche recht te Leiden, als opvolger van prof. mr S.J. Fockema Andreae. De vacature had lang geduurd (1914-1917). Een aangewezen opvolger was er blijkbaar niet. En De Blécourts benoeming tenslotte (hijzelf wist dit het best) was er een op crediet. 'De Blécourt was toen - zegt in het reeds genoemde levensbericht prof. Meijers, die hem in zijn werkzaamheid van nabij heeft gadeslagen - 43 jaar; een bijzondere opleiding in de rechtsgeschiedenis had hij niet genoten. Het was dan ook een zware taak, waarvoor hij zich geplaatst zag. Daarvan heeft hij zich echter op voortreffelijke wijze gekweten. In weinige jaren heeft hij door zelfstudie de leemten in zijn kennis aangevuld'.

Zijn vorming was in hoofdzaak praktisch geweest. Eenig theoretisch fundament in de rechtsgeschiedenis was in zijn Rotterdamsche jaren bijna tegen zijn wil gelegd. Eerst de gelukkige Zutphensche periode had hem, naast verdere scholing in de rechtshanteering, lust en gelegenheid tot productief wetenschappelijk werk gebracht. En daarna had wederom de praktijk hem bijna geheel in beslag genomen. Een dergelijke vorming wist hij naar waarde te schatten, getuige hetgeen hij zelf zegt in zijn mooie levensbericht van zijn collega Van der Vlugt⁴. Maar zij stelde hem voor bijzondere moeilijkheden.

Terugziende heeft hij later wel eens gemeend, dat zijn methode in die eerste jaren van zijn professoraat niet de beste was geweest. Ik had, zoo zeide hij, moeten beginnen met het doorwerken van boeken als Voet's Commentarii ad Pandectas, de standaardwerken van de juristen der 17e

4 Deze Handelingen en Levensberichten 1931/1932, bl. 65.

en 18e eeuw. Maar neen, hij ving aan met de behandeling, ook op college, van de stof, die hem het best bekend was: de heerlijke rechten, de merken, de tienden en dergelijke meer; en van dat bekende uit ontgon hij in verschillende richtingen het (hem nog) onbekende. Hiermede bleef hij in de lijn van zijn inaugureele rede: 'Het Belang van het oud-vaderlandsche recht voor dezen tijd'. En vooral in den eersten druk van het handboek voor zijn studenten, het *Kort Begrip van het Oud-Vaderlandsch Burgerlijk Recht* (1922), in deze werkwijze duidelijk te bespeuren.

Zijn methode is dus empirisch geweest. Vijand van systemen als hij was, paste deze ook het best bij zijn aard. Hierover is hij hard gevallen. Leerlingen van zijn voorganger Fockema Andreae hebben hem verweten, dat hij niet diens 'Oud-Vaderlandsch Burgerlijk Recht' tot grondslag nam, maar in vorm en inhoud daarvan afweek. Hij heeft op deze verwijten vrij scherp geantwoord⁵. Achteraf schijnt de tegenstelling, waarover men zich druk maakte, niet zoo groot. Zeker is het, dat men het oud-vaderlandsche recht allerminst als een alzijdig bekend geheel mocht beschouwen, in één werk uitputtend behandeld. Voor meer dan één voorstelling was plaats. Een wetenschap, die zich op één systeem vastlegt, heeft haar besten tijd gehad. De Blécourt was zelf geen *homo unius libri* en heeft zijn leerlingen altijd voor het gevaar eener dergelijke opvatting gewaarschuwd. Hij had, in het besef van zijn goed recht, de aanvallen onbeantwoord kunnen laten. Maar wat hem stak, was het verwijt, dat hij in respect jegens zijn voorganger zou zijn te kort geschoten. Dit verwijt was onverdiend. - Laten we hier aantekenen, dat De Blécourt geen allemansvriend was. Hij had tegenstanders en aanvaardde - leek het soms - tegenstand met zekere graagte. Veel sterker evenwel was de warmte, waarmee hij zich gaf aan hen, bij wie hij welgezindheid resp. gelijkgezindheid wist of veronderstelde. Dan was hij - met schroom halen we aan, wat van Willem den Zwijger gezegd is - een winnaar van harten. Uit elk der 21 studentenlichtingen, die hij heeft zien komen, wist hij ettelijken aan zich te binden. Zijn belangstelling in zijn medemenschen, inzonderheid zijn leerlingen, was ruim en echt. Als rector-magnificus was het zijn trots, dat hij een groot deel der nieuw ingeschrevenen met een woord, tot elks omstandigheden betrekkelijk, had kunnen begroeten.

Toen de schrijver dezes in 1922 te Leiden de candidaatsstudie aanving,

5 *De School van Fockema Andreae?* W.P.N.R. 2971 (4 Dec. 1926).

kwam hij onder het gehoor van vier merkwaardige mannen: prof. Van der Vlugt en prof. Van Blom, beiden reeds overleden; prof. Van Kan, tot andere functies overgegaan, en prof. De Blécourt. Doet men anderen onrecht indien men Van Kan den besten docent van het viertal noemt? De ware werking van De Blécourt ondervond men niet in de volle collegezaal, waar hij, sedert 1921, een tweehonderdtal aankomende jongelingen en jongedochters in de beginselen had te onderwijzen. Den cultus van het dictaat verafschuwde hij; uit overweging, dat de boekdrukkunst voorlang was uitgevonden, zoo zeide hij, liet hij de noodzakelijke examenstof drukken in het reeds genoemde Kort Begrip. En later de encyclopaedische beginselen in den gids voor de Juridische Leeskamers (1928). Dit waren inderdaad nuttige hulpmiddelen.

Op geheel andere wijze richtte De Blécourt zich tot hen, die tijdens en na de doctoraal-studie contact met het oude recht begeerden te houden. Niet dat hij daarbij iets merken liet van de 'Absicht, die verstimmt'. Het nieuwe Academische Statuut met zijn systeem van hoofd-, bij- en keuzevakken in zijn waarde of onwaarde latende maakte hij het den doorsneestudent gemakkelijk genoeg, een bijvak-testimonium bij hem te verkrijgen. Maar scheen de candidaat meer te beloven, dan kon deze van de opwekking, de hulp, de vaderlijke leiding van den hoogleeraar verzekerd zijn, zoowel in individueel contact als in het rechtshistorische studentendispuut 'De Costumieren'. Betrekkelijk vele (22) proefschriften zijn onder zijn leiding bewerkt⁶. Veel talrijker zijn de kleinere studies, bronnen-uitgaven, opstellen, waarin zijn leerlingen den impuls van den hoogleeraar dankbaar zullen erkennen. In China blijft, naar men zegt, tusschen den leermeester en den leerling levenslang een gezagsverhouding bestaan. Ons land kent niet zulk een uiterlijke zede, maar wèl een krachtigen band, indien de leermeester een persoonlijkheid is gelijk De Blécourt was.

Bij het gros der studenten was hij populair uit oorzaken, die niet door ieder tot het gebied van onderwijs en opvoeding gerekend zullen worden. Hij was - *n'en déplaie* zijn uiterlijk, veeleer dat van den dorpsnotabel - vlot en sportief; en vooral, hij was een ongeëvenaard geestig spreker bij feestelijke gelegenheden, bij promoties, bij 'concerten', gelijk het bestuur der Sociëteit Minerva zijn hoogtijdagen betitelde. Noode weerhoudt men zich van het aanhalen dier stijlbloempjes, die onder de studenten van zijn tijd nog lang bekend zullen blijven.

6 Een lijst ervan op bl. IX van de reeds aangehaalde Rechtshistorische Opstellen.

Dit alles ging gepaard met een vruchtbare werkzaamheid als auteur. Zijn hoofdwerk, het Kort Begrip, hield den schrijver bij voortduring bezig; het werd tenslotte, in den vijfden druk (1939), een handboek ook voor afgestudeerden, met een apparaat van noten en litteratuur. Bij dit boek waren al spoedig 'Bewijsstukken' gekomen, verzamelde fragmenten uit rechtsbronnen en jurisprudentie; want de hoogleeraar hechtte eraan, dat zijne leerlingen in de lectuur der bronnen zouden worden ingewijd. Op gelijke wijze moest het 'Klein Plakkaatboek', in samenwerking met dr. Japikse uitgegeven, den beginneling over foliantenvrees heen helpen. De talrijke bewerkingen van bronnen en jurisprudentie, die De Blécourt alleen of in samenwerking met anderen nog ondernam, moeten wij hier ongenoemd laten.

Een eigen orgaan, tot op zekere hoogte, vond De Blécourt in het Tijdschrift voor Rechtsgeschiedenis, van 1918 af verschenen en voornamelijk door hem geredigeerd. Zeer veel heeft hij daarin geschreven; wij moeten verwijzen naar de uitvoerige litteratuuropgave en naar de samenvatting, door prof. Meijers te aangehaalde plaatse gegeven. 'Men krijgt - zegt deze - dikwijls den indruk, dat het De Blécourt vóór alles te doen was om zijn gedachten en gegevens zoo spoedig mogelijk geordend op papier vast te leggen, om zich later voor nieuwe studies van deze gegevens te kunnen bedienen. Zijn tintelende geest, zijn kernachtige spreekwijze, zijn sterke persoonlijke overtuiging uitten zich in het gesprek veel meer dan in het gepubliceerde woord'. We kunnen hieraan toevoegen, dat er wel verschil is tusschen de geschriften, die uit eigen aandrang zijn ontstaan, en die, waarvan de bewerking min of meer plicht was. Wij voor ons geven de voorkeur aan het, reeds genoemde, levensbericht van prof. Van der Vlugt en aan den bundel *Oldambt en Ommelanden* (Assen 1935). In de aandachtige beschouwing van het onderdeel was, en voelde zich, De Blécourt veel gelukkiger dan in het trekken van algemeene hoofd- en hulplijnen, hetgeen de docent nu eenmaal niet kan nalaten.

Vermelden we in dit verband het bestuurslidmaatschap van het Rechtshistorische Instituut te Leiden en van de Vereeniging tot uitgave der Bronnen van het Oud-Vaderlandsche Recht. De belangen der oude Vereeniging en van het jongere Instituut heeft hij naast elkander getrouwelijk weten te dienen.

Tusschen al deze academische en wetenschappelijke werkzaamheden liet De Blécourt de maatschappij daarbuiten niet los. Langen tijd was hij lid, later voorzitter van den Raad van Beroep voor de directe belastingen

te Leiden. Ook voor andere belangen werd een beroep op hem gedaan; we herinneren ons het bestuur der gemeentelijke woningstichting te Leiden en het bestuur van het Jean-Michels-hofje aldaar, maar ongetwijfeld was er meer van dien aard. Voorts is hij herhaaldelijk aangezocht tot het rapporteeren over en het adviseeren in processen, waarbij rechtshistorische vragen voorkwamen: het veer van Garnwerd, de Worthrheder mark, het vischrecht van Lekkerkerk en zoovele andere gevallen. Bij voorkeur ook voerde hij de pen over actueele toepassingen van het oud-vaderlandsche recht: het jachtrecht, het beklemrecht e.d. Zelden echter liet hij zich verleiden om buiten het - trouwens ruime - terrein zijner studie zich in het openbaar te uiten. Journalistieke neigingen had hij niet en het openbare staatkundige leven stond hem niet aan. Ook in organisaties en vereenigingen kwam zijn persoonlijkheid minder in de algemeene vergaderingen naar voren dan in de commissies en besloten bijeenkomsten. Zoo had ook in deze Maatschappij vooral het lidmaatschap der commissie voor geschied- en oudheidkunde beteekenis voor hem.

Een speciale plaats moeten wij geven aan De Blécourt's bewegingen op het kerkelijke terrein. Als geloovig man hebben de tijdgenooten hem gekend (prof. Korff getuigde ervan bij het afscheid). Hij was de oud-Groninger richting toegedaan, de Evangelische richting, die, vasthoudend aan het Bijbelwoord, zich vrij houdt van formulieren en wars is van leertucht. In onze Nederlandsch Hervormde kerk kunnen zulke tusschenfiguren een belangrijke plaats innemen; en daartoe kreeg De Blécourt de gelegenheid, nadat zijn belangstellend lidmaatschap der Leidsche Walen-gemeente hem een plaats in de Commission Wallonne had bezorgd.

Twee malen is hij op dit terrein naar voren gekomen, zonder het te hebben gezocht. De eerste maal als adviseur (met prof. Meijers) in het proces over de gelding van het reglement op de predikantstraktementen, de zaak-Ouddorp; de principieele beteekenis der zaak rechtvaardigde de keuze van zulke adviseurs. De tweede maal was het, toen hij door de Synode was aangewezen als lid der commissie tot onderzoek van de reorganisatie-voorstellen der vereenigingen Kerkherstel en Kerkopbouw. Tegen de neiging tot conciliantie, die in deze commissie aanvankelijk heerschte, heeft De Blécourt een ernstig en waardig protest doen hooren. De plannen tot reorganisatie zijn verworpen. Ook zij, die dit betreuren, zullen erkennen, dat het behoud der huidige kerkinrichting beter is dan

een reorganisatie, die niet in volle bewustheid omtrent hare grondslagen en gevolgen wordt aanvaard. De Blécourt heeft hierin, mag men achteraf wel zeggen, op het goede oogenblik het juiste woord gesproken.

Het hoogtepunt van De Blécourts leven was het jaar van zijn academisch rectoraat, 1935/1936. Hij kon terugzien op een uitgebreid succes als auteur en op een dankbare schaar leerlingen. Aan de plichten van het ambt voldeed hij met overtuiging en waardigheid. Het onderwerp zijner rectorale rede zocht hij, zooals men meermalen doet, op een grensgebied zijner wetenschap: 'Historisch bewijs en juridisch bewijs', behandelend de éénheid der bewijsmethoden en -vereischen in deze beide sferen. Hiermede kon hij tevens een ongezochte hulde brengen aan een zijner weinige 'helden': Robert Fruin. Nog andere redenen tot voldoening had hij omstreeks dezen tijd. Het Groninger juristengenootschap *Pro Excolendo Jure Patrio* noodigde hem tot feestredenaar bij zijn 175-jarig bestaan en de Sorbonne te Parijs onderscheidde hem met haar eere-doctoraat in de rechtsgeleerdheid. Deze laatste hulde was niet een beleefdheidsonder-meer, zooals de toekenning van eeredoctoraten aan buitenlanders zoo vaak is. Voor de Fransche rechtshistorie had De Blécourt zich wezenlijke verdiensten verworven door zijn werk over de rechtsbronnen van Cambrai, de stad zijner voorvaderen, en door zijn groote kennis der Fransche rechtshistorische literatuur en de verbreiding van die kennis onder zijne leerlingen. Hij besepte ten volle, dat bij opsluiting binnen onze enge landpalen geen ware kennis van rechts- en staatsgeschiedenis verkregen kon worden; veel buitenlandsche litteratuur heeft hij doorgewerkt en in zijn Tijdschrift aangekondigd; met ettelijke buitenlandsche geleerden betrekkingen aangeknoopt en onderhouden. - Vermelden wij nog, dat hij in 1937 is benoemd tot Officier de la Légion d'Honneur en tot ridder in de orde van den Nederlandschen Leeuw.

De Blécourt heeft de kracht gehad uit zijn werk te scheiden op een door hemzelf gekozen oogenblik. Zijn leerling, Mr. W. van Iterson, volgde hem op (1939). Het schrijven staakte hij. In een nieuwe omgeving, te 's-Gravenhage, mocht hij een rustigen en zonnigen levensavond tegemoet zien, genietend van zijn gezin, zijn kinderen en kleinkinderen, zijn lievelingslectuur, zijn vrienden. Maar dit bleef hem ontzegd. Een ernstige kwaal noodzaakte tot operatief ingrijpen. Hij herstelde - eenigszins, en trachtte nog iets van zijn leven op te vatten. Het ging niet meer. Hij, die altijd zulk een frischheid en vitaliteit had uitgestraald, hij was nog slechts een schaduw van zijn vroeger zelf. Zwijgend zat hij in de

kringen, waarvan hij vroeger het middelpunt was geweest. De gebeurtenissen liet hij aan zich voorbij gaan. Hoop op herstel ontbrak niet, maar de tijdsomstandigheden lieten niet na, deze te verijdelen. Toen ging het snel afwaarts. Het sterven, in rustige zekerheid omtrent 's menschen eeuwige bestemming, kwam spoedig (8 Nov. 1940). De levensdraad, die daar werd afgesneden, was, naar uiterlijke waarneming, nog slechts zwak.

Maar in die laatste levensperiode, toen hij zijn taak volbracht kon rekenen, toen hij zich van het maatschappelijke leven bevrijd gevoelde, is De Blécourt in gedachten tot zijn jeugd, tot het land zijner geboorte teruggekeerd. Geheel los ervan was hij nooit geweest. Maar nu werd de aanraking veel inniger. Het *Fivelgoër Landleven*, dat jeugdwerk, dat hij in de lijst zijner geschriften niet wenschte te zien opgenomen, dat hij toen (in 1939!) nog min of meer als een jeugdzonde beschouwde, zag hij nu in het juiste licht als de uiting eener eerste liefde. Tegen het voorstel eener nieuwe uitgave ervan, die, nu wij dit schrijven, staat te verschijnen, verzette hij zich niet. En hij liet zich door zijn ouden Groninger vriend K. ter Laan bewegen, mede te werken aan de uitgave der 'Twee berijmde Vertellingen van Mr. Synco Reynders⁷', die gevoelig-humoristische schetsen van zijns vaders voorganger als notaris in den Dam, die hij vroeger - dit weten we uit ervaring - niet heelemaal au sérieux nam, maar die nu tot zijn hart begonnen te spreken. 'Op zijn ziekbed heeft hij nog de proeven nagezien' zegt Ter Laan in zijn afscheiden dankwoord -, 'heeft hij nog genoten van de blijheid en van den humor in deze beide stukjes... Die geheel zijn leven door de liefde voor zijn volk had bewaard, bij al zijn arbeid.' En elders, in een beschouwing over de Groninger taal en beschaving⁸: 'Vooraan staat de onlangs overleden Mr. A.S. de Blécourt, Appingedammer van geboorte in geheel zijn wezen. Hij schreef in zijn jonge jaren zijn fijne en geestige schetsen uit het Fivelgoër Landleven, verschenen in 1901 en tot heden niet overtroffen'.

De Appingedammers hebben een straat naar hem genoemd. Met recht. Met Appingedam immers verbindt hem niet slechts het toeval zijner geboorte. Hij is met die plaats door al zijne wisselingen heen, één gebleven. Van daar uit heeft zijn liefde zich uitgestrekt tot zijn gewest, zijn vaderland; tot zijn gezin, zijn verwanten en vrienden; tot het land van

7 Uitg. van Gorcum, Assen 1941.

8 K. ter Laan in: *Zwerven door Groningen, het land van wierden en heerden* (uitg. v. Gorcum, Assen 1941), bl. 29.

herkomst zijner voorvaderen; tot zijn wetenschap en zijn leerlingen. Deze opbouw was harmonisch, omdat hij rustte op een vasten grond.

S.J. FOCKEMA ANDREAE

Lijst der belangrijkste geschriften

Een nagenoeg volledige lijst van *alle* geschriften vindt men in de Rechtshistorische opstellen, aangeboden aan A.S. de Blécourt (uitg. Wolters, Groningen Batavia 1939) bl. XI-XVI.

1902	De Ambachten in Rijnland, Delfland en Schieland.
1903	De organisatie der Gemeenten gedurende de jaren 1795-1851.
1907	Het Stadsmeierrecht in de Groninger Veenkoloniën.
1908	(Met Mr. W. Bezemer). Rechtsbronnen van Zierikzee.
1912	Ambacht en Gemeente; de regeering van een Hollandsch dorp gedurende de 17e, 18e en 19e eeuw.
1917	Het belang van het oud-vaderlandsch recht voor dezen tijd (inaugureele oratie).
1919	(Met Dr. N. Japikse). Klein Plakkaatboek van Nederland.
1920	Beklemrecht en Stadsmeierrecht (2 dln).
1922	Kort Begrip van het oud-vaderlandsch Burgerlijk Recht. 2e dr. 1924; 3e dr. 1932; 4e dr. 1932; 5e dr. 1939.
1923	(Met Mr. J. van Andel). De Jachtwet-1923.
1923	(Met E.M. Meijers en H.D.J. Bodenstein). Cornelis van Bijnkershoek, observationes tumultuariae.
1924	Bewijsstukken, behoorende bij het Kort Begrip van het Oud-Vaderlandsch Burgerlijk Recht. II, 1926; I/II (in één deel) 1937.
1926	De vischrechten op de Lek (enz.).
1927	(Met E.M. Meijers). Advies in zake het proces-Ouddorp.
1928	De juridische Leeskamers te Leiden.
1929	(Met E.M. Meijers). Memorialen van het Hof (den Raad) van Holland van Jan Rosa I-III.
1930	Genealogie der familie de Blécourt c. ann.
1932	(Met E.M. Meijers). Le droit coutumier de Cambrai.
1933	(Met E.M. Meijers e.a.). Cornelis van Bijnkershoek, observationes tumultuariae II.
1933	Oldambt en Ommelanden.
1936	Historisch bewijs en Juridisch bewijs. Rede.
1937	Pro Excolendo en Rechtsgeschiedenis.

**Dr Elizabeth Johanna Möller Conradie
(geboren 10 Augustus 1903 te Tulbagh, Kaapland - overleden 27
October 1939 te Amsterdam)**

Voor haar ex-libris koos zij als spreuk 'Waag, wag, werk'. Daarmede kenschetste zij zichzelf. Waagde zij niet met haar initiatieven en haar aanpakken van talloze dingen op wetenschappelijk en praktisch terrein? Wachtte zij niet den tijd, die het gunstigst zou zijn voor het welslagen van haar ondernemingen? Werkte zij niet - ja dit laatste weten in het bijzonder allen, die haar in het jaar vóór haar vroegtijdig overlijden bezig hebben gezien, of met haar hebben samengewerkt. Dezelfde woorden, die zij zich koos, lieten haar vrienden met den Voortrekker-ossenvagen, symbool van haar pioniersarbeid, op haar grafsteen beitelen.

Al stierf zij ver van haar vaderland, vertrouwd was haar de Nederlandsche bodem. De eerste aanraking met ons land en ons volk kreeg zij reeds als studente, toen zij in 1925 als deelneemster aan een der reizen georganiseerd door de National Union of South African Students (N.U.S.A.S., destijds een geheel op Engelsche leest geschoeide organisatie) ook Nederland, weliswaar kort, bezocht. Volgens haar eigen opgave zou zij in 1928 op soortgelijke wijze ook in Nederland geweest zijn, doch hierover is ons niets verder bekend. In 1929 kwam zij in ieder geval met het plan om de studie in de Nederlandsche letteren te voltooien in Nederland aan. Tijdens dit verblijf, dat tot 1932 duurde, deed zij te Amsterdam aan de Gemeentelijke Universiteit bij de professoren Prinsen en Stoett cum laude het doctoraal examen Nederlandsche letteren. In 1933 werd zij aan het Grey Universiteitscollege (G.U.K.) te Bloemfontein (thans: Universiteitskollege van den Oranje Vrijstaat, U.K.O.V.S.) junior lectrice. Haar proefschrift 'Hollandse skrywers uit Suid-Afrika' deel I, 1652-1875, kwam zij in Februari 1934 verdedigen, waarbij Prof. Prinsen haar promotor was. Den graad van doctor verwierf zij cum laude. Een jaar daarna nam zij te Bloemfontein mede de colleges van Prof. D.F. Malherbe te Bloemfontein waar. In dat jaar gaf zij wekelijks aan binnen- en buitenmuursche studenten 34 college-uren! Voor de Universiteitsbibliotheek te Bloemfontein gaf Prof. Stoett haar een gedeelte van zijn bibliotheek, terwijl door haar toedoen een belangrijke verzameling Africana werd aangekocht. Bibliotheekvorming had haar bijzondere aandacht.

In Mei 1938 kwam zij opnieuw naar Nederland. Haar werkkring in

Zuid-Afrika had haar weinig rust en tijd tot wetenschappelijk werk gelaten en zij wilde haar werk, waarvan haar dissertatie het eerste deel vormde, voltooiën. Om studie te maken van de stof voor het tweede deel, dat zij van de oprichting van het Genootschap van Regte Afrikaners in 1875, het begin van de zgn. eerste taalbeweging wilde laten loopen tot 1905, het jaar van de vernieuwing, bekend onder den naam van tweede taalbeweging, kwam zij naar Nederland. Ook voor het derde deel (1905-heden) verzamelde zij reeds stof. Door de Suid-Afrikaanse Akademie vir Taal, Lettere en Kuns, waarvan zij sedert 27 April 1935 lid was, werd zij tot 'buitelandse verteenwoordiger' benoemd, hetgeen op haar verzoek beperkt werd tot Noord- en Zuid-Nederland. Al spoedig werd zij Hoofdbestuurder van het Algemeen Nederlandsch Verbond en van de Nederlandsch Zuid-Afrikaansche Vereeniging, adviseerend bestuurslid van de Suid-Afrikaanse Studentevereniging in Amsterdam en lid van den Dietschen Bond. Lid werd zij verder van het Historisch Genootschap te Utrecht en van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leiden. Door haar initiatief kwam de Commissie tot verspreiding van het Afrikaansche Boek in Nederland tot stand, waarvan Prof. van Winter de eerste voorzitter werd. Geen dezer lidmaatschappen of bestuursfuncties beschouwde zij als sinecure, maar haar hoofdtaak lag elders.

Toen de gezondheidstoestand van Prof. Dr. G. Besselaar M.A., die in 1933 te Amsterdam als bijzonder hoogleeraar benoemd was in den leerstoel van de Stichting tot bevordering van de studie van Taal, Letterkunde, Cultuur en Geschiedenis van Zuid-Afrika te wenschen overliet, werd Mej. Conradie aangezocht om als lectrice den leerstoel te bezetten. In September 1938 maakte zij daarmede een aanvang. Het voortbestaan van den leerstoel bekommerde haar zeer en zij trachtte daaraan een hechtere basis te geven. Daarvoor verwachtte zij steun uit Zuid-Afrika, maar alle overredingskracht, waarover zij beschikte, kon slechts in afgeleiden vorm tot Zuid-Afrika doordringen: per brief. Tastbare resultaten hiervan heeft zij niet meer mogen zien, laat ons hopen dat zij niettemin den grond daartoe bereid heeft. Wel bekroonde na veel voorbereidend werk de 30e Mei 1939 een deel van haar werk op dit terrein. In tegenwoordigheid van Z. Exc. Dr. H.D. van Broekhuizen, den Wethouder van Onderwijs, den Rector Magnificus en de waarnemend-bibliothecaresse der U.B. werd in de Universiteitsbibliotheek te Amsterdam een zaaltje geopend, dat voortaan het 'Suid-Afrikaanse Instituut' heeten zal. De boekverzameling, door Prof. Besselaar begonnen en tot dan geborgen in

een zijvertrek van het Nederlandsch Seminarium in de Oudemanhuispoort, zal weldra uitgroeien tot een degelijke studie-boekerij. Na de officieele openingswoorden sprak Dr. Conradie enkele woorden van bijzondere waardeering over den pioniersarbeid van Prof. Besselaar te Pietermaritzburg en te Amsterdam.

Terwijl haar boek de voltooiing naderde en haar colleges in den cursus 1939/40 door haar werden voorbereid, bereikte haar de uitnoodiging om Prinsipale (Directrice) te worden van het Hugonoten Universiteitscollege te Wellington in Kaapland. Met 1 Maart 1940 werd zij daar verwacht om haar werkzaamheden aan te vangen. De inmiddels uitgebroken oorlog, waarbij haar vaderland betrokken werd, vergrootte den druk waaronder zij werkte, bekommerd als zij was over het tijdig vertrek van haar landgenooten en in het bijzonder van een zeer hulpbehoevende daaronder. De taak die zij dagelijks verzette, bleek te zwaar voor haar lichaam. Overmoe bood zij geen weerstand meer aan een acute longontsteking.

In het kort zijn dit data en feiten. Maar hoe weinig zegt in dit geval een opsomming in een levensbericht! Want hoezeer enkele feiten sprekend genoeg zijn, toch zeggen zij niets over den aard harer persoonlijkheid, die haar bij vijand geacht en bij vriend geliefd maakte, noch over den enthousiasten vuurgloed, dien zij op hoorders en vrienden wist over te brengen. Een Afrikaansche biograaf - door de verbroken verbindingen weten we niet of er iets in dezen geest wellicht reeds verschenen is - zal wel in het bijzonder het licht laten vallen op hetgeen zij voor de cultuurbeweging van het Afrikaansche volk beteekende en zal beteekenen. Ons als Nederlanders trekt het meest aan het feit dat zij zulk een oprechte vriendin was van Nederland en het Nederlandsche volk, waaronder dan tevens Vlaanderen begrepen was. Scherp kon zij de waarheid zeggen en zeer vaak kon zij zich slechts bezwaarlijk vereenigen met de bezadigde overdenking, die hier aan vele plannen voorafgaat, maar zij was eerlijk genoeg om dadelijk en ronduit te erkennen wanneer haar vrees, dat alles op de lange baan zou raken, niet bewaarheid werd. Dan bewonderde zij de vasthoudendheid en den stijl van den Nederlander. Want juist deze eigenschappen trokken haar aan. Zelf vertegenwoordigde zij wel typisch de aristocratische levenshouding, die aan vele oude Kaapsche geslachten eigen is. Zoo trotsch als de Nederlander op zijn 17e eeuw is, was zij op den Hollandschen vormingstijd van Zuid-Afrika, die ook op Tulbagh (reeds de naam van haar geboorteplaats wijst het aan) een stempel drukte. Temidden van de gevaarlijke veramerikaniseering en vervlakking waar-

aan de Afrikaner van vandaag bloot staat, stelde zij aan zich zelf zeer hoge eischen, eischen, die zij daarom met recht en reden ook aan anderen meende te kunnen stellen. En juist daardoor is het haar gelukt eerbied en ontzag af te dwingen ten gunste van de jonge cultuur wier vertegenwoordigster en verdedigster zij was, voor de geheel nieuwe beschouwing van de Afrikaansche letteren, die zij als overtuiging gewonnen had en die zij wetenschappelijk wist te verdedigen. Haar proefschrift in 1934 beteekende een stormloop tegen heel wat heilige huisjes en zij, die meer een historische richting vertegenwoordigde, zette haar standpunt tegenover de tot dan toe heerschende aesthetiseerende richting van o.a. de professoren Dekker, François Malherbe, Pienaar en Dr. Schoonees uiteen. Later heeft zij in polemischen zin in het bijzonder nog met Dr. Schoonees een pennestrijd in 'Die Huisgenoot' gevoerd.

In 'Ons Eie Boek', het tijdschrift van Prof. François Malherbe uit Stellenbosch heeft zij in den jaargang van 1939 de vraag beantwoord: 'Wat is gemeenskaplike besit van die Dietse Volkere op letterkundige gebied?'. De strekking van haar betoog is dan: 'Nie Vondel nie maar die Dagboek van Jan van Riebeeck en alles wat tot stand gekom het op ons Afrikaanse bodem binne die Hollandse taalgrens van 1652 tot ongeveer die end van die 19de eeu, begin 20ste eeu, dra 'n dubbele gees, n.l. 'n sterk afnemende Nederlandse gees en 'n sterk toenemende Afrikaanse gees. Daarna is dit afgelope met die Nederlandse gees in die Afrikaanse bodemproduksie. In die stadium waarop ons op die oomblik verkeer, teen die middel van die 20ste eeu, is die Nederlandse letterkunde, die letterskat van die lae lande by die see in Europa, 'n nouverwante maar des nie te min vreemde letterkunde vir ons.'

In de inleiding tot haar proefschrift had zij reeds duidelijk haar standpunt geformuleerd: 'Vir ons is dit noodsaaklik om ernstig oor hierdie vraagstuk na te dink en tot klaarheid te kom oor wat ons onder Afrikaanse letterkunde verstaan. Op die taalvorm alleen kan ons nie langer gaan nie. Ons het ons blind gaan staar op die Afrikaanse *vorm* en vergeet dat dit die *gees* is wat lewend maak. As dit ons werklik erns is met ons kultuurstrijd, moet ons volk hom weer in die Hollandse periode van sy verlede terugvind, moet ons gees dwars oor die tydperk van verengelsing heengryp, moet ons vir ons inspirasie heeltemaal teruggaan tot die dae van Jan Kompanjie, waarin die wortel en die stem van ons beskawing lê'. Geen wonder dat zij twee van haar elf stellingen aan deze overtuiging wijdde: 'Het weder invoeren van de studie van de Nederlandsche taal

op school is dringend noodzakelijk voor het aankweken van een zuiver Afrikaansche geest' en 'Ten opzichte van inrichting en algemeene oriëntatie behooren de Hollandsch-Afrikaansche universiteiten en Universiteits-colleges zich meer dan thans naar Nederland te richten'. Bij haar eerste verschijning in den kring van leden van de Suid-Afrikaanse Akademie vir Taal, Lettere en Kuns, is haar eerste uiting een 'meer plek vir Nederlands op die skole'.

Nederland verloor in deze jonge vrouw een moedig en doortastend kampvechtster voor zijn cultuur in Zuid-Afrika. Niet alleen dat. Ook kon zij, zooals dat onder goede vrienden past, open de waarheid zeggen en daarmee wees zij menigen Nederlander op gebreken of desiderata in zijn volksleven. Door de aanwezigheid van twee blanke culturen in haar vaderland, was zij vertrouwd met het feit dat 'handhaaf en bou' (de zinspreuk van de Federasie van Afrikaanse Kultuurvereniginge) dagelijksche waakzaamheid vordert. Zij wist, dat het andere kamp slechts eerbied kon koesteren voor hetgeen het als gelijkwaardig erkennen of als meerwaardig benijden kon. Daarom schuwde zij ieder dilettantisme, hoe goed gemeend ook, al trachtte zij van iederen goedwillenden dilettant een volwaardig medestander te maken. In de kringen van de Dietsche beweging heeft zij aldus veel begrip voor nationale fierheid gebracht, zuiver en alleen reeds door haar voorbeeld.

Op het werk van priester Verschaeve vestigde zij in Zuid-Afrika het eerst de aandacht. Diens 'Voortrekterspad', dat wel mede onder haar invloed de opstellen 'De Voortrekker' en in tweeden druk weldra 'N.P. van Wijk Louw' bevat, heeft van haar den ondertitel ontvangen: 'moeilijk maar mogelijk'. In de inleiding tot dezen bundel heeft zij geopenbaard hoe zij de toekomst droomde: 'Wie - zoo schreef ze - hierdie opstelle van die Vlaamse priester sonder geloof in ons Dietse hede lees, ons stameenheid in verskeidenheid, Nederland, Vlaandere, Suid-Afrika, sonder rotsvaste vertrouwe in ons toekomstige volkome onafhanklike Suid-Afrikaanse Republiek, ons volkseenheid in verskeidenheid, Kaapnaars, Natallers, Vrystaters, Transvalers, wie hierdie geloof nie behou het nie, vir hom is hierdie boek nie geskrywe nie. Want hy is geen Voortrekker-Eeufeesganger nie.'

In deze regels heeft zij kort en duidelijk gezegd wat haar ideaal van Zuid-Afrika was. 'Moeilijk maar mogelijk' in den tijd, waarin zij leefde. Het is de sleutel tot de beoordeeling van haar rol in den taal- en cultuurstrijd van haar Hollandsch-Afrikaansche volk. Want het welzijn van haar

volk ging haar boven alles. Rusteloos ijverde zij, werkte zij, door haar voorbeeld wekte zij sluimerende en vaak onvermoede krachten bij minder met strijd vuur bezielde. De kring, dien zij aldus bereikte en aan het werk wist te zetten, was groot. Haar medewerkers zagen met liefde en eerbied tot haar op, temeer omdat wanneer zij eenmaal haar vertrouwen volledig hadden gewonnen, zij ook oor aan hun kleine dagelijksche belangen wilde schenken. Daardoor heeft zij persoonlijk in het leven van haar talrijke Nederlandsche vrienden zoo veel beteekend.

Nederlandsche componisten zette zij aan om Afrikaansche liederteksten te toonzetten, want liefhebster van muziek, ijverde zij voor een Afrikaansch muziekleven. Ook moedigde zij Nederlandsche muziekbeoefenaren aan in Afrikaansche bladen in dien geest te schrijven. Hier moge de naam van Jan Bouws genoemd worden. Zij zag het belang van Afrikaansch opgeleide bibliothecarissen en ijverde voor een dergelijke opleiding. Als overtuigd Dietsche vrouw trachtte zij eenheid te brengen in de Vlaamsche meisjesbeweging, waarin zij vele vrienden had en waarvoor zij een aantal malen als spreekster is opgetreden. Vooral het levende contact van Vlaanderen met Zuid-Afrika ging haar ter harte, maar gaf aanleiding tot veel wanbegrip. Want haar bestrijders op dit punt wezen op de Katholiciteit van Vlaanderen en het Protestantisme van Zuid-Afrika. Zij echter legde den nadruk op de gemeenschappelijke afkomst der verwante volken en eischte achterstelling van uit geloofsverscheidenheid ontstane verschillen bij gemeenschappelijke belangen op cultureel gebied. In Vlaanderen heeft zij belangstelling voor Zuid-Afrika gewekt, den stoot tot het vormen van een documentatiecentrum met boekerij gegeven en al verschijnt het mede door haar toedoen gereorganiseerde tijdschrift 'Dietsland-Suid-Afrika' voorloopig niet meer, toch zal haar werk wel duurzaam blijken. De toenadering tot Vlaanderen zal in Zuid-Afrika iemand als haar erfenis moeten overnemen.

Van veel dat zij ontwierp, zullen anderen de uitvoerders zijn. Pioniersarbeid, waren Voortrekkersarbeid leverde zij. Werk dat het aanschijn van Zuid-Afrika veranderde. Haar eigen leven geeft een sprekend voorbeeld. Te Wellington, Kaapland, bezocht zij als middelbaar scholiere eerst het Hugenoten-college en daarna het Universiteitscollege (onderdeel van de Universiteit van Zuid-Afrika). Deze beide instellingen waren in de jaren, dat zij ze bezocht, bolwerken van Engelschen geest. Na het behalen van haar M.A.-graad, doceerde zij vijf jaar Nederlandsch en Afrikaansch aan het Hugenoten Universiteitscollege, daarna volgde haar werk te Bloem-

fontein en te Amsterdam. In 1939 werd zij, de fel-strijdbare Afrikaansche, benoemd op een plaats, die eertijds een sleutelpost van Engelschen invloed in Kaapland beteekende. Reeds het feit harer benoeming toont, dat er iets veranderd was. Haar taak te Wellington zal vermoedelijk ter hand genomen worden door haar vriendin en collega Dr. Anna de Villiers, die door de familie als beheerster van de schriftelijke natenschap is aangesteld en die te zijner tijd het tweede deel van de 'Hollandse skrywers', dat nagenoeg gereed was, het licht zal doen zien.

Dienend was haar leven gewijd aan Suid-Afrika, waaraan de landskinderen zullen offeren wat het vaderland vraagt, naar het lied van C.J. Langenhoven. Maar zeer illustratief voor juist dit leven zijn deze woorden van dat volkslied:

Op jou roep seg ons nooit nee nie
seg ons altyd altyd ja:
om te lewe, om te sterwe -
Ja ons kom Suid-Afrika.

Velen zullen hun schouders moeten zetten onder de taak, die zij vermetel, bijkans spelenderwijs, scheen te volbrengen. Gelukkig was het voor haar, dat zij zooveel teleurstellends op haar weg blijmoedig wist te dragen. Niet alleen was zij daardoor een nobele, groote figuur in het leven van haar volk, maar voor ieder die eens het voorrecht had met haar in aanraking te komen, beteekende zij persoonlijk iets. Anderen wist zij met haar gaven van hart en verstand te verrijken, zoodat bij hen de herinnering levend en inspireerend blijft werken.

J.H. BROEKMAN

Lijst der geschriften

a. Werken in boekvorm

1934	Hollandse Skrywers uit Suid-Afrika, 'n kultuur-historiese studie, deel I (1652-1875). Proefschrift Amsterdam, 1934.
1938	Voorwoord in: Voortrekkerspad door Cyriel Verschaeve. Brugge, 1938.

b. Artikelen in periodieken

Recensies in het dagblad Die Volksblad te Bloemfontein, artikelen in het weekblad die Huisgenoot te Kaapstad, boekbespreking in Nederlandsche Historiebladen. Sedert October 1935 lid van de redactie van het Tydskrif vir Wetenskap en Kuns (T.v.W.K.) (te Bloemfontein; mederedacteur Prof. D.F. Malherbe), sedert Mei 1939 lid van de redactie van het mede door haar toedoen gereorganiseerde tweemaandelijksche tijdschrift

Dietsland-Suid-Afrika te Steenbrugge. Enkele van haar voornaamste artikelen volgen hieronder, waardoor men een beeld krijgt van de vele terreinen, waarop zij zich bewoog. De tekst van het meerendeel ervan is in een door haar bijgehouden plakboek te raadplegen in het Suid-Afrikaanse Instituut te Amsterdam.

- 1931 Die rol van die vrou in die geskiedenis van Suid-Afrika. Gudrun, Aug. '31.
- 1932 Dr. A.N.E. Changuion, Ontwerp vir 'n Nederlandse woordeboek. T.v.W.K. Okt. '32.
- 1933 Thomas François Burgers (n.a.v. het werk van Prof. Dr. S.P. Engelbrecht). T.v.W.K. Okt. '33.
- 1935 John Daniel Kestell as literator ('n waardering by geleentheid van sy tagtigste verjaardag). T.v.W.K. Febr. '35. Enige beskouing oor Afrikaanse uitgewers van Nederlandse klassieke na aanleiding van opstelle uit die Hollandse Spectator (deur Justus van Effen). T.v.W.K. Mei '35.
- 1936 Bespreking van: Dr. A.C. Bouman, Kuns in Suid-Afrika. T.v.W.K. Okt. '35. Bespreking van: Cyriel Verschaeve, Verzameld Werk II, T.v.W.K. April '36. Die boekweek in Bloemfontein. Die Huisgenoot, 1 Mei 1936. - Bespreking van Cyriel Verschaeve, Verzameld Werk III, T.v.W.K. Juli '36. - Pierneef se tentoonstelling. Die Volksblad, 31 Aug. '36. - Twee Amsterdamse geleerdes, wyle Proff. J. Prinsen en F.A. Stoett. Die Huisgenoot, 11 September '36. - Bespreking: Geskiedenis van die Nederluits Hervormde Kerk van Suid-Afrika (deur Prof. Dr. S.P. Engelbrecht). T.v.W.K. Okt. '36. - Verspreide Africana. Die Huisgenoot, 16 Okt. '36. - Verslag Konsert van die Vrystaatse Philharmoniese Vereniging. Die Volksblad, 23 Okt. '36. - Andries Dreyer, Argivaris Synodi en Ere-Doktor in die Wysbegeerte. Die Huisgenoot, 27 Nov. '36.
- 1937 Bespreking: Boustowwe vir die Geskiedenis van die Nederduits Gereformeerde Kerke in Suid-Afrika (deur A. Dreyer). T.v.W.K. Jan. '37. - Die Van Riebeeck-Vereniging. Die Huisgenoot, 26 Maart '37. - Boekbespreking en enige gedagtes oor Afrikaanse genealogie. (N.a.v. Gedenkboek van die Nederduits Hervormde Gemeente Heidelberg (1865-1935) deur Prof. Dr. S.P. Engelbrecht). T.v.W.K. April '37. - Vrystaat en Natal, wees biblioteek bewus! Treurige toestand onthul. Die Volksblad, 31 Juli, 3 en 13 Aug. '37.
- 1938 Bespreking: Die Journaal van Dirk Gijsbert van Reenen 1803 (uitgawe no. 18 van de Van Riebeeck-Vereniging) en Voortrekker-Argiefstukke 1829-1849. T.v.W.K. Jan. '38. - Verslag van een voordracht over 'Taaltoestanden en taalstrijd in Zuid-Afrika', op 25 Juni 1938 voor des Dietschen Bond te Utrecht gehouden. De Dietsche Gedachte, October '38. - Trekboer en Voortrekker (n.a.v. Dr. P.J. van der Merwe's Die Noordwaartsche beweging enz.). Neerlandia, Dec. '38. - Nederland en die Voortrekkers in verlede en hede. Zuid-Afrika. Dec. '38.
- 1939 Voordracht over het Afrikaansche Boek in Nederland, op het 20ste Dietsche Studenten Congres te Amsterdam, 9 Febr. '39. - Die prosa van die tweede Afrikaanse taalbeweging (n.a.v. den derden druk van Dr. P.C. Schoones' boek). Neerlandia, Maart '39. - Dr. H.P.N. Muller 80 jaar. Zuid-Afrika, April '39. - Dietsland-Suid-Afrika (inleidend artikel na de reorganisasie). Mei '39. - Afrikaansch en Nederlandsch (n.a.v. den derden druk van Dr. P.C. Schoones' boek). - Wat is gemeenskaplike besit van die Dietse volkere op letterkundige gebied? Ons eie Boek, no. 4.

Henri Dekking
(Rotterdam, 13 December 1871-Rotterdam, 8 October 1939)

Blijmoedig en met enthousiasme is Henri Marinus Dekking door het leven gegaan. Leed leek immer hem bespaard en het groote, dat hem diep zou hebben getroffen, heeft de dood hem onthouden. Hij heeft de gaten, welke de oorlog in zijn geliefd Rotterdam heeft geslagen, niet behoeven te aanschouwen.

In de Maasstad geboren, heeft hij er zijn heele leven gewerkt en in geen andere stad had hij willen wonen. Hij hield van haar bedrijvige drukte, deelde de onderschatting van haar immers vaak miskende cultureele leven niet en zag bewonderend haar schoonheid. 'Met genoeg zal ik u eens door mijn stad rondleiden', heeft hij zich eens in een vraaggeloesprek: verweerd, 'en ik zal u in haar oudste kern straat- en watergezichten toonen, die voor de gerenommeerde van het vaderland niet hoeven onder te doen. De pracht van haar Maas wordt overigens wel algemeen erkend.'

Een nauwe band met de verscheidenheid van belangen, welke een stadsleven vormen, is gegroeid door zijn werk als dagbladschrijver. Van 1 December 1892 tot Mei 1937 is hij verbonden geweest aan de redactie van het Rotterdamsch Nieuwsblad en aan geen onderdeel van het krantevak is zijn naarstige bemoeienis vreemd gebleven. In de 'grootere reportage' heeft hij jong uitgeblonken, hij was tooneelverslaggever, schreef schetsen 'In en om Rotterdam', humoristisch getinte raadsoverzichten, maakte verslag van de vergaderingen der Kamer van Koophandel, trok mee het zeegat uit voor den doop van nieuwe schepen, ontbrak bij geen officieele gebeurtenis, verzuimde geen Jaarbeurs te Utrecht en daarnaast verrichtte hij het vele werk, dat alleen kan worden overzien en gewaardeerd door hen, die de 'keuken' van een groot dagblad kennen. Collega's in dagelijkschen omgang hadden respect voor het vele werk, dat hij verzette, of het de behandeling van stapels ingezonden stukken betrof dan wel zijn reis-adviezen in de correspondentierubriek. Voor medewerking aan weeken maandbladen vond hij tijd. De opsomming diene slechts om bewondering op te roepen voor het feit, dat na en naast dien arbeid de toewijding onverzwakt is kunnen blijven voor de vele dingen, waaraan Dekking zich met geheel zijn hart en zijn voornamen kunnen heeft gegeven.

Alles, wat het tooneel betrof, heeft zijn groote liefde gehad. In zijn jonge jaren is hij lid geweest van de amateurs-tooneelvereniging

'Bogaers' en van Jan C. de Vos, destijds leider van het gezelschap in den Tivoli Schouwburg, heeft hij les gehad in het voordragen, waarbij soberheid en sfeer in dienst van het kunstwerk voorop stonden. Als voordrachtskunstenaar heeft hij zijn leermeester niet beschaamd en wanneer men Dekking vroeg, welk deel van zijn levenswerk hem het liefste was, bleek het niet gegeven maar als onweersproken te raden antwoord: het voorbereiden van een 'voordracht' en een door hem zelf bewonderd kunstwerk te openbaren of nader te brengen aan een breede schare van toehoorders. Na drukke dagtaak reisde hij naar alle hoeken van het land, Nut hier en Nut daar, volksuniversiteiten, katholieke kringen, enz. Grootte belangstelling was hem verzekerd.

Dekking las veel en koos met zorg ter uitbreiding van zijn repertoire. Meestal vertaalde hij zelf, om een vertrouwd tekst te hebben, hij bewerkte en bekortte met eerbied voor den auteur, studeerde en leerde, totdat hij het verzorgde resultaat bieden kon: een suggestieve voordracht, met volle overgave, sober van mimiek en gebaren, altijd met het dienende karakter, dat een kunstwerk plaatste in de sfeer van eigen beteekenis en de dramatische werking liet gelden.

'Cyrano de Bergerac' van Edmond Rostand is zijn eerste groote voordracht geweest, meer dan vijfhonderd maal herhaald. Henrik Ibsen heeft hij mee bekend gemaakt in breeden Nederlandschen kring: Brand, Bouwmeester Solness, John Gabriël Borkman, De Wilde Eend, Een Volksvijand. Van Bjørnsterne Bjørnson koos hij 'Boven menschelijke kracht'. Vermelding vragen Plato's 'Laatste rede van Socrates', 'De Broeders' van Frederik van Eeden, 'De Blauwe Vogel', 'Monna Vanna' en 'L'Intruse' van Maurice Maeterlinck, 'L'Aiglon' van Rostand, 'Arme Heinrich' van Gerhart Hauptmann, 'Sonja' van Ferenc Molnár, 'Moederlegende' van Helmuth Unger, 'Het graf van den onbekenden soldaat' van Paul Raynal, 'Burgers van Calais' van Georg Kaiser.

Dekking heeft ook zelf voor het tooneel geschreven. In 1901 heeft Willem van Zuylen, met wien hij bevriend was en van wien hij een biografie in het licht heeft gegeven (Het leven van Willem van Zuylen, door hemzelve verteld en oververteld, Van Holkema & Warendorf z.j.) de hoofdrol gespeeld in 'Groote Dagen'. Twee jaren later ging, eveneens bij de Rotterdammers, 'Het gouden kuiken' met mevrouw Ph. van Kerckhoven-Jonkers in de groote rol. Mevrouw Theo Mann-Bouwmeester heeft in 1917 (Het Nederlandsch Tooneel) haar talent geschonken aan 'Kwakzalvers', waarin de tooneelschrijver Henri Dekking misschien het

duidelijkst naar voren is gekomen, in den ironischen spot met den kantonrechter als patiënt van mevrouw Sanna. 'Stadhuis' (1920), gespeeld door het Hofstad-Tooneel, beteekende geen stijging; het stuk miste de vaste lijn en bij grapjes en caricatuur lag de filosofie van het stadhuis te zwaar. In samenwerking met mr. C.P. van Rossem heeft hij nog 'Homo Novus' geschreven.

Als romanschrijver heeft Dekking in 1904 gedebuteerd met 'Getroffenen', waarin de teekening van de figuren tegen den achtergrond van de groote stad werd gewaardeerd. 'Winterkoninkje' is het bekendst geworden. Nog zijn 'Op Dwaalwegen' en 'De glazen Graaf' gevolgd, welke laatste roman speelde in Oostvoorne, waar hij zoo gaarne met zijn gezin de rustdagen doorbracht.

Rust heeft hij zich overigens weinig gegund. Aan het vereenigingsleven der journalisten heeft hij een groot deel van zijn vrije uren toegemeten. Van de Rotterdamsche Journalisten Vereeniging is hij 35 jaar lang secretaris geweest, in den Nederlandschen Journalisten Kring heeft hij van 1901 tot zijn dood alle bestuursfuncties bekleed en dit wilde zeggen, dat hij er zich aan gaf met nimmer verflauwende toewijding. Voor de positie van den journalist heeft hij mee gestreden, voor de hoogheid en onaantastbaarheid van het beroep, welks erkenning in deszelfs maatschappelijke beteekenis moeizaam was verworven, voor goede betrekkingen tusschen autoriteiten en pers. Als penningmeester heeft hij voor den Kring belangrijk werk gedaan, voorzitter en redacteur van De Journalist is hij de laatste jaren van zijn leven geweest met algemeen erkende en door zijn collega's gewaardeerde bijzondere verdiensten.

In het openbare Rotterdamsche leven is Dekking een figuur geweest, een werker, op wien zelden te vergeefs een beroep gedaan werd. In besturen en commissies had hij zitting, bij veel was hij de stuwkracht. Voor de Rotterdamsche Volksuniversiteit was niets hem te veel. Hij is lange jaren lid van het bestuur geweest, had zitting in programma- en kunstcommissies, schonk zijn gaven aan het orgaan, gaf elken winter een reeks voordrachten uit dramatische en andere literatuur, enz. Voor het openluchttheater op Dijkzigt heeft hij geijverd, de gemeentelijke tooneelvoorstellingen voor de jeugd hadden zijn aandacht. Tot zijn dood is hij redacteur van het maandblad De Maastunnel geweest.

Werkkracht, ijver en veelzijdige ambitie, deze drie eigenschappen kenmerkten zijn persoonlijkheid. Aan den schijn van ijdelheid is hij niet ontkomen: over het 'decoratieve' aan Dekking is bij zijn overlijden ge-

schreven. De man, die overal bij was, hield tevens zich op een afstand, gaf zich niet aan iedereen, maar vrienden prezen zijn hartelijkheid en trouw. Als een roes moet het leven aan hem zijn voorbij getrokken, rust leek onvereinigbaar met zijn dynamisch wezen. Toen hij zijn blad met pensioen had verlaten, bracht de ontspanning van den boog allengs een zekere verstilling mede, die zich afteekende in zijn wezen. Lang heeft hij zijn betrekkelijke rust - er was immers de Journalisten Kring, er was de Volksuniversiteit en nog zooveel meer - niet gekend. Na een operatie herwon hij te langzaam naar zijn aard de levenskracht om zich weer te geven aan de gebleven belangen, een acute ziekte heeft snel zijn ondermijnde gestel gesloopt.

Op 12 October 1939 is zijn stoffelijk overschot verascht. De man, die zoo velen naar hun laatste rustplaats heeft begeleid, is op eigen verzoek heengegaan zonder bloemen en zonder toespraken. 'Ruh' in Frieden' heeft de organist bij het dalen van de kist gespeeld. 'Åses Tod' uit de Peer Gynt-suite van Grieg heeft geklonken.

De rust na een ongewoon werkzaam leven en bij het afscheid de muziek, die tevens hier gedachtenis was, aan den vertolker van Ibsen's werken.

P. VERDOES

Lijst der geschriften

Biographie.

Het leven van Willem van Zuylen.

Romans.

1904	Getroffenen.
1906	Winterkoninkje.
1908	Op Dwaalwegen.
1910	De glazen Graaf.

Tooneel.

1901	Groote Dagen.
1903	Het gouden Kuiken.
1917	Kwakzalvers.
1920	Stadhuis.
	Homo Novus (met mr. C.P. van Rossem).

**Dr E.C. Godée-Molsbergen
(Utrecht, 18 September 1875-'s-Gravenhage, 8 Maart 1940)**

Everhardus Cornelis Molsbergen werd den 18den September 1875 te Utrecht geboren als zoon van J.R. Molsbergen en vrouwe W. Godée. Hij bezocht het Erasmiaansch Gymnasium te Rotterdam, deed daar in 1895 eindexamen en liet zich vervolgens te Leiden inschrijven als student in de Nederlandsche Letteren. Al spoedig geraakte hij onder invloed van Prof. Dr P.J. Blok en koos de Vaderlandsche Geschiedenis als hoofdvak. Hij promoveerde in 1902 op een proefschrift 'Frankrijk en de Republiek der Vereenigde Nederlanden 1648-1662'. In datzelfde jaar 1902 kreeg hij, bij Koninklijk Besluit van 9 October, toestemming om de namen zijner ouders samen te voegen en zich Godée Molsbergen te noemen.

Reeds vóór zijn promotie was hij opgetreden als directeur van de Eerste Christelijke Hoogere Burgerschool te Rotterdam, aan de oprichting waarvan hij, als geloovig Protestant, met kracht had medegewerkt. Maar niet lang vervulde hij deze functie, daar hij al spoedig werd aangezocht om op te treden als hoogleeraar in de geschiedenis aan het Victoria-college van de Universiteit te Stellenbosch, als hoedanig hij van 1903 tot 1910 werkzaam was. Vol ambitie hield hij zich daar, naast zijn colleges, bezig met het onderzoek der Kaapsche archieven uit den Hollandschen tijd, getuige enkele belangrijke publicaties.

In Nederland teruggekeerd volgde 1 September 1911 benoeming tot tijdelijk leeraar aan de H.B.S. te Zaandam; gelijktijdig verkreeg hij toelating als privaat-docent in de Koloniale Geschiedenis aan de Gemeentelijke Universiteit te Amsterdam. De functie te Zaandam werd 1 September 1912 in een definitieve omgezet en als zoodanig bleef hij nog een jaar werkzaam. Toen volgde benoeming tot directeur van de Rijks H.B.S. te Terneuzen, maar vóór hij zich daar had ingewerkt, legde het universitair onderwijs weer beslag op hem. Den eersten November 1913 toch werd hij lector in de Geschiedenis van Zuid-Afrika te Amsterdam en kreeg tevens van het Leidsche curatorium de uitnoodiging om de colleges in Koloniale Geschiedenis waar te nemen voor Prof. Mr. J.E. Heeres, die, wegens zijn benoeming tot lid der Tweede Kamer, non-activiteit had aangevraagd. Deze beide functies vervulde hij tot 1916, en maakte zich in deze periode bijzonder verdienstelijk ten aanzien van de z.g. Gordon

Collection, een verzameling zeldzame teekeningen van land en volk van Zuid-Afrika, door den Nederlander Robert Jacob Gordon tegen het einde der 18de eeuw vervaardigd en later naar Engeland overgebracht. Toen deze verzameling in 1913 te koop werd aangeboden, bracht de Heer Wouter Nijhoff haar naar Nederland over. Daar vormde zich een commissie, die er, dank zij de krachtige propaganda van Godée Molsbergen, in slaagde het belangrijke bedrag bijeen te brengen, noodig om deze collectie aan te koopen en voor Nederland te behouden. Ze berust thans in het Rijks Prentenkabinet te Amsterdam.

December 1916 bracht Godée de benoeming tot Hoogleraar in de Koloniale Geschiedenis aan de door het Duitsche bestuur in Gent opgerichte Vlaamsche Hoogeschool. Het einde van den oorlog noopte hem in 1918 tot terugkeer naar Nederland; aangezien daar toen geen passend emplooi voor hem kon worden gevonden en het uitzwermen hem in het bloed zat, vroeg en verkreeg hij in 1919 plaatsing bij het Middelbaar Onderwijs in Nederlandsch-Indië. Hij werd daar werkzaam gesteld als leeraar aan de Koning-Willem-III-school te Batavia, op welke plaats hij zich het meest heeft thuisgevoeld. Nadat de bekende Dr F. de Haan in 1922 was afgetreden als landsarchivaris, werd Godée Molsbergen tijdelijk belast met de waarneming dier functie, tot in 1923 definitieve benoeming volgde. Hij leidde het landsarchief tot 1936, toen hij met pensioen naar het oude vaderland terugkeerde.

Op verzoek van het Britsche Gouvernement heeft hij, van Batavia uit, tweemaal een bezoek gebracht aan Ceilon, om advies uit te brengen over de ordening der archieven uit den Hollandschen tijd aldaar. De thuisreis in 1936 maakte hij tot een studiereis via China, Japan en Amerika.

Uit den Bataviaschen tijd, waarin hij tot het Katholicisme overging, verdient nog vermelding, dat hij er in 1930 de vereeniging V.O.C. oprichtte, die thans op verschillende plaatsen in en buiten Indië haar afdelingen heeft, welke leden jaarlijks op den 20sten Maart de voor ons land in haar gevolgen zoo belangrijke oprichting der Vereenigde Oostindische Compagnie plegen te herdenken.

Godée Molsbergen kon er zich op beroemen in alle deelen van Groot-Nederland het Middelbaar en Universitair Onderwijs te hebben gediend: in het Moederland, in Zuid-Afrika, in Vlaamsch België en in Nederlandsch-Indië. Op grond van zijn verdiensten voor den Nederlandschen stam schonk het Algemeen Nederlandsch Verbond hem de gouden

medaille; de Universiteit te Kaapstad benoemde hem tot eeredoctor; de stichting Noord-Nederland-Vlaanderen en de Zuidafrikaanse Geschiedkundige Vereeniging te Stellenbosch tot eerlid.

Naast een groot aantal artikelen in Indische en andere couranten heeft hij de volgende publicaties uitgegeven:

F.W. STAPEL

Lijst der geschriften.

- 1902 *Frankrijk en de Republiek der Vereenigde Nederlanden 1648-1662.* Rotterdam.
- 1908 *De Zeereis naar de Kaap.* Kongresnummer De Unie. Kaapstad.
- 1908 *Dienstnemen bij de Vereenigde Ostindiese Companjie.* Gereformeerd Maandblad, Kaapstad.
- 1908 *Van Riebeeck's Gebed.* Gereformeerd Maandblad. Kaapstad.
- 1908 *Remarks on the white population at the Cape before the arrival of the Huguenots.* Annual Report of the South African Association for the advancement of Science. Grahamstown.
- 1909 *Een stichter tegen wil en dank.* De Unie.
- 1909 *Kaapsch Allerlei.* Onze Eeuw.
- 1910 *Geschiedenis van Zuid-Afrika* (Hollandsche en Engelsche tekst). London.
- 1910 *Pierre André de Suffren St. Tropez.* Die Brandwag. Kaapstad.
- 1910 *L'Enseignement en Afrique Australe.* Actes et Documents, No. 2 Bureau International de Documentation Educative. Genève.
- 1910 *L'Enseignement de l'Histoire en Afrique Australe.* Actes et Documents No. 6. Genève.
- 1911 *Hoe de Vrijstaters hun vlag en wapen kregen.* Onze Eeuw.
- 1911 *Wolraad Woltemade.* De Unie. Kaapstad.
- 1912 *De schipbreuk van de Haerlem.* Die Brandwag. Kaapstad.
- 1912 *De Stichter van Hollands Zuid-Afrika Jan van Riebeeck. 1618-1677.* Amsterdam.
- 1913 *Zuid-Afrika's Geschiedenis in Beeld.* (In samenwerking met Johan Visscher; Hollandsche en Engelsche tekst). Amsterdam.
- 1913 *Stambelangen en Universitair Onderwijs.* Rede Universiteit Amsterdam.
- 1913 *Uit het leven van Adam Tas.* Stemmen des Tijds.
- 1913 *Hottentotten, Slaven en Blanken in Compagniestijd in Zuid-Afrika.* Handelingen van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde. Leiden.
- 1914 *Robert Jacob Gordon, de Afrika-reiziger.* 's-Gravenhage.
- 1914 *Vaderlandsche Geschiedenis Serie.* A. Mijn eerste Geschiedenislesjes. B. Geschiedenis van Zuid-Afrika. Amsterdam.
- 1916-1932 *Reizen in Zuid-Afrika in de Hollandse Tijd.* Werken der Linschoten Vereeniging, XI, XII, XX en XXXVI. 's-Gravenhage.
- 1917 *De Kaukasische Bond en de Neutraliseering der Koloniën.* Rede Gent.

- 1923 *Het Oranjehuis en Nederlandsch-Indië. Gedenkboek 1898-1923.* Batavia-Leiden.
- 1924 *De Bataviasche Weeskamer vóór 1818. Gedenkschrift.* Weltevreden.
- 1925 *Geschiedenis van de Nederlandsche Oost-Indische Compagnie en Nederlandsch-Indië in Beeld, Platenatlas.* Weltevreden.
- 1927 *Le Attuali Condizioni delle Indie Olandesi e l'Italia.* Roma.
- 1928 *Geschiedenis van de Minahassa tot 1829.* Weltevreden.

- 1929 *De Nederlandsche expeditie naar Manilla in 1735*. Feestbundel van het Koninklijk Bataviaasch Genootschap voor Kunsten en Wetenschappen. Weltevreden.
- 1929 *Report on the Dutch Records in the Government Archives at Colombo*. Colombo.
- 1930 *Het Oranjehuis en onze stamverwanten*. Actueel Wereldnieuws. Weltevreden.
- 1931 *Rumphius' schelpen te Florence*. Mededeelingen van het Nederlandsch Historisch Instituut te Rome. Tweede Reeks, deel I. 's-Gravenhage.
- 1931 *Uit Cheribon's Geschiedenis*. Gedenkboek der gemeente Cheribon. Cheribon.
- 1932 *Tijdens de O.I. Compagnie, I*. Amsterdam.
- 1935 *Gedenkboek der Firma Reynst en Vinju, 1836-1936*. Batavia.
- 1936 *Tijdens de O.I. Compagnie, I en II*. Bandoeng.
- 1937 *Gedenkschrift der Maatschappij tot Exploitatie van Rijstlanden op Java 'Michiels Arnold' N.V. 1887-1937*. 's-Gravenhage.
- 1937 *Jan van Riebeeck en zijn Tijd. Een stuk 17de-eeuws Oost-Indië*. No. 3 der Patria-serie. Amsterdam.
- 1939 *De Compagnie in den Archipel na 1684 tot 1791. De Compagnie buiten den Archipel*. Kaarten met tekst in de Geschiedkundige atlas voor Nederland. 's-Gravenhage.
- 1939 *De Nederlandsche Oostindische Compagnie in de 18de eeuw*. Deel IV der Geschiedenis van Nederlandsch-Indië onder leiding van Dr F.W. Stapel. Amsterdam.

Dr J.H. Gunning J. H.zn
(Hilversum, 23 Jan. 1858-Amsterdam, 20 Juni 1940)

Johannes Hermanus Gunning J.H.zn., wiens levensbericht wij hier trachten weer te geven, is 23 Januari 1858 te Hilversum geboren. Als eersteling uit het huwelijk van J.H. Gunning Jr. en Johanna J. Hoog. Gunning's Vader, later hoogleeraar te Leiden en te Amsterdam, was daar predikant.

Van zijn ouders sprak hij zijn leven lang met den meesten eerbied en de grootste liefde.

In 1861 werd zijn vader naar de Herv. Gem. te 's-Gravenhage beroepen, waar hij tot 1883 predikant bleef. Wij mogen dus wel zeggen dat G. zijn jeugd in de Hofstad heeft doorgebracht. Hij volgde er het L.O. bij de Heeren Post, Neumann, Pfeiffer en Golterman, namen die hij zich in later leven dankbaar herinnerde. Na de lagere school volgde het onderwijs op het Gymnasium, waar Dr. L.R. Beynen¹ rector was, een vertrouwd vriend zijns vaders. Hij had er den roep een begaafd leerling te zijn, vlug maar vluchtig. Na de derde klasse deed hij admissie-examen voor de Universiteit. Tot groote verbazing van zijn rector en zijn ouders, slaagde hij daarvoor. Papa G. was echter zoo weinig ingenomen met het voornemen het Gymnasium ontijdig te verlaten, dat hij zoonlief zonder vorm van proces terugzond. Maar omdat er toen moeilijkheden gingen rijzen met de leeraren, adviseerde de verstandige Beynen, Johan dan toch maar naar de Academie te laten gaan. G. heeft, ouder geworden, dezen gang van zaken levendig betreurd, overwegende, dat hij door dezen jeugdsprong veel van de vormende kracht der klassieke talen heeft moeten missen.

Aan den heer Cavin, leeraar van de Prinsen uit het Koninklijk Huis, die hem privaattlessen gaf in de moderne talen, dankte hij, reeds vóór zijn academiejaren, een zuivere en vloeiende uitspraak van het Fransch en Italiaansch.

Omdat G. gaarne litterator-jurist-publicist wilde worden, liet hij zich in het Album Studiosorum der Leidsche Universiteit voor het vak Letteren inschrijven. Maar zie, juist in die dagen had Gunning's vader met een ernstige typhus te kampen, en G. met zijn impulsieve natuur, meende de

1 Zie over hem N. Biogr. Woordenboek VII. 130 en Joh. Dyserinck, L.R. Beynen. 's-Gravenhage, 1906.

genezing en het volledige herstel van zijn vader te kunnen bevorderen. Hij liet zich voor Letteren schrappen en opnieuw inschrijven voor Theologie, tot groote vreugde van den herstellenden patient. Toch zou niet Leiden, maar Utrecht zijn Alma Mater worden. Want toen eenmaal besloten was, dat G. zijn vaders voetstappen als theoloog zou volgen, stond zonder aarzeling vast, dat hij in Utrecht zou studeeren. 18 Sept. 1876 werd hij daar bij den Rector Magnificus ingeschreven. Zijn academische vorming zou geleid worden door de hoogleeraren I.J. Doedes, J.J. van Oosterzee, Nic. Beets en P. de Jong.

Hij liep trouw college, hield goed dictaat, en werkte hard, meer breed dan diep. Deed echter klein mathesis en candidaats *cum laude*.

Een goed, echt corpslid is hij nooit geweest. Het Groenwezen heeft hij zijn leven lang hartstochtelijk bestreden. Hijzelf emancipeerde de groenen onmiddellijk.

Wat de disputen betreft, G. was lid van *Secor Dabar*, het oude, bekende theologengezelschap en van *Litteris et Artibus*.

Aan het einde van zijn studententijd ging G. in een spontane opwelling in Leiden de colleges in Arabisch en Syrisch volgen. Maar na één cursus gaf hij het alweer op. Trouwens, de pastorie wenkte ...

Dr. Abraham Kuyper die groote verwachtingen van den 'jongen Gunning' had, trachtte hem in die dagen te winnen voor journalistiek-litterairen arbeid aan 'De Standaard'. Hij bood hem 3000 gulden per jaar als begin-salaris. G. heeft dit royale aanbod afgewezen: de pastorie trok, al zou het ambt veel minder honoreeren!

15 Aug. 1881 gaf hij een goede vertaling van Salomo's Hooglied (1) en eenige weken daarna behaalde hij den doctorsgraad in de theologie, na het verdedigen van een proefschrift (2).

Den 11 Nov. van dat jaar huwde hij te Naaldwijk Mejuffrouw Tobina Adriana Pijnacker Hordijk, en had inmiddels uit 6 beroepen, het beroep naar Wilhelminadorp aangenomen, waar hij 11 Dec. 1881 door zijn Vader bevestigd werd.

Daar ving de predikanten-loopbaan aan, die aan het eind van zijn leven zoo rijk gezegend en zoo vruchtbaar zou blijken te zijn.

Wilhelminadorp. 11 Dec. 1881-24 Aug. 1884.

Als opvolger van Dr. Frank van Gheel Gildemeester, viel G. een goed bewerkte gemeente ten deel.

Het kerkelijk en godsdienstig leven stond echter op laag peil. Ook miste de jonge dominee gezag onder de grootere catechisanten. Hij ver-

bood bijv. op strengen toon het rooken in de consistorie en dies ... bleven ze weg.

Door de vele, ver uiteenliggende vacature-beurten in den omtrek hoorde G. allerwege den naam van Budding noemen en roemen. Dat bracht hem er toe de biografie van dezen bevindelijken geestelijken vrijbouter te schrijven. Het boek is in 1881 verschenen (3) en in 1909 veel vermeerderd herdrukt. Voor verscheidene beroepen naar elders heeft G. bedankt, maar ten slotte een roep naar Bennebroek gevolgd.

Bennebroek. 7 Sept. 1884-23 Oct. 1887.

De overgang van het ver afgelegen Wilhelminadorp naar het meer centraal gelegen kleine, maar fraaie en vooral deftige Bennebroek was groot. De bevolking was hem wélgezind en kwam trouwer ter kerk dan voorheen, mét de families van de groote buitens uit den omtrek. Hij studeerde in B. ijverig Hebreeuwsch en Grieksch. In dit bloemendorp stichtte hij *Rehoboth*, een lokaal voor Evangelisatie en bijbellezingen.

Hier werd ook zijn eerste kindje geboren, dat echter in hetzelfde jaar overleed.

Een beroep naar Amsterdam en Rotterdam werd afgewezen, dat naar Gouda aangenomen.

Gouda. 30 Oct. 1887-26 April 1891.

Als opvolger van zijn zwager Dr. C.H. van Rhijn, die hoogleeraar in Groningen was geworden, vond hij in Gouda een toegenegen, belangstellenden kring. Er waren echter wonderlijke toestanden. De kermis vond er toen hare warmste verdedigers in leden van kerkeraad en kerkvoogdij. Zoo werden na elk H. Avondmaal, eens per kwartaal, eenige flesschen avondmaalswijn op het welzijn der broederen geledigd. G. heeft aanstonds, niet zonder eenige onstuimigheid, daartegen geprotesteerd. Hij dreigde zelfs, zijn toga onder aan den voet van den kansel, te zullen aan- en uittrekken, want hij wilde zijn ambtskleed niet ontheiligen. Het heeft geholpen, maar zette bij enkelen kwaad bloed. Vond hij alzoo in de kerk niet zoo heel veel medewerking, des te meer vond hij die in de Gemeente. De verhouding met zijn collegae, ook die uit de zusterkerken, was er voortreffelijk.

Leiden. 1 Mei 1891-19 Aug. 1894 was zijn vierde gemeente, maar de eerste met groote-stadsallures. De toestanden op kerkelijk gebied waren er ruimer dan in Gouda. Maar toch werd hij hier eenerzijds als 'een vijand der waarheid', anderzijds als 'erger dan een moderne' gedoodverfd. De kloof tusschen academie en kerk was nog niet overbrugd. Be-

halve Gunning's vader was er bijv. geen enkel Leidsch hoogleeraar die 's Zondags kerkte. Met zijn collegae was hij op goeden voet en zelfs was er een hartelijk verkeer. Hij hield veel van den veel ouderen Ds. F. Oberman, die een Kohlbruggiaan heette.

Leiden is in Gunning's leven van blijvende beteekenis geworden door den naam *Pniël*. Hij heeft er een wijkgebouw gesticht en tegelijk een weekblad begonnen, welke beide dezen bijbelschen naam dragen.

Het *gebouw* werd (en is nog) in een volksbuurt het middelpunt van wijkwerk, bijbellezingen, catechisaties en Evangelisatie-arbeid. Dit alles was mogelijk geworden dank zij de groote en kleine giften, die hem voor dit doel toestroomden.

Het *weekblad* (14), op bescheiden voet begonnen, is een sieraad van de Christelijke pers geworden. De oplaag steeg boven verwachting en werd tienduizenden ten zegen.

Het 'lijfblad van Gunning', dat hij alleen negen en veertig jaar lang vulde en redigeerde, is een orgaan geworden, waarnaar wekelijks in heel ons land en zelfs ver daar buiten gretig werd en wordt uitgezien, door talloze kringen en gezinnen gespeld. Het was ook in Leiden, dat hij in heftige polemieek gewikkeld werd met de Roomsche Katholieken. Zelfs Dr. H.M.J.A. Schaepman kwam tegen hem in 't geweer. Wij danken er een voortreffelijk boekje aan: *Een woord van Protestantsch verweer* (10).

Het siert zijn toenmaligen tegenstander, den grooten Roomschen apostel, dat deze, vóór dat hij zich voorgoed in Rome vestigde, en daar in 1903 overleed, aan G. een hartelijken brief schreef, waarin hij G. vergeving vroeg, wanneer hij in den strijd tegen de Liefde had gezondigd; en tevens van G. de verzekering wachtte dat hij hem, Schaepman, geen kwaad hart toedroeg. Beider brieven zijn vernietigd, maar wij kunnen met de meeste zekerheid aannemen dat G's antwoord volkomen bevrediging aan Schaepman heeft geschonken.

G. heeft Leiden, naar hij later royaal toef en betreurde, veel te spoedig verlaten. Hij stond er drie jaar, toen het beroep naar Utrecht werd aangenomen.

Utrecht. 26 Aug. 1894-2 Mrt. 1913.

Hier zou hij niet minder dan bijna 20 jaar dienen. Omdat in de hem toegewezen Buurkerk-buurt een wijkgebouw ontbrak, was zijn eerste werk er een te stichten. Hij hield hier al spoedig cursussen over litteraire onderwerpen, o.m. over Dante, Ibsen, Kierkegaard e.d.

In de behoefte van een Centraal-Evangelisatie-gebouw in algemeenen zin werd voorzien door aankoop van een in het centrum der stad gelegen societeit. Deze werd verbouwd en herdoopt tot 'Irene'. Het huis heeft jaren lang aan het gestelde doel geheel beantwoord. Zijn prediking was in die dagen vermaard. In een van zijn novellen zegt Johan de Meester spottend, dat een fatsoenlijk, deftig Utrechtsch gezin geen Zondag had gekend, wanneer het niet bij Ds. Gunning ter kerke was geweest. De belangstelling voor zijn welverzorgde, ernstige prediking was inderdaad groot.

In 1912 werkte G. krachtig mede, om Dr. J.R. Slotemaker de Bruïne, den lateren Hoogleraar en Minister, uit Nijmegen naar Utrecht te beroepen.

Hoewel men in het ministerie van predikanten G. waarschuwde voor dit beroep te ijveren, omdat het G's populariteit zou schaden, was dit juist voor hem een motief om met verdubbeld enthousiasme de komst van Dr. S. naar Utrecht te bevorderen.

Deze zeer begaafde prediker en redenaar¹ werd inderdaad beroepen en bevestigd, en het was G., die terstond zijn drukbezoche cursussen staakte en zijn gehoor opwekte de z.i. zooveel belangrijker en leerzamer cursussen van zijn veel jongeren collega te volgen. Hij erkende later grif dat hij, juist door deze lessen, een ruimen kijk op de sociale vraagstukken had verkregen.

Haarlem. In den loop van 1913 werd Gunning, hoofdzakelijk door toedoen van zijn zwager, Jhr. Max van Lennep en van de Besturende Zuster, benoemd tot Predikant-Directeur van het Diaconessenhuis te Haarlem.

Noode liet men hem uit Utrecht gaan. Zijn naaste vrienden vonden hem voor dezen overigens eervollen post ongeschikt. Zij vreesden dat een dergelijke functie aan het hoofd eener groote stichting, waarvoor organisatorische en administratieve talenten een eerste eisch waren, Gunning in zorg en moeilijkheden zou brengen.

Die vrees is maar al te zeer bewaarheid, want dit directoraat heeft hij reeds spoedig neergelegd. Overwerkt, teleurgesteld en geestelijk verarmd, overigens met een prachtig en zeer sympathiek testimonium van het Bestuur van het Huis, nam hij in October 1914 afscheid.

Hij vestigde zich, 58 jaar oud, in

1 4 Mei 1941 te Wassenaar overleden.

Apeldoorn, waar zijn eenige zoon hoofdambtenaar ter Secretarie was. Hij zocht naar rust buiten het ambt en wilde het familieleven genieten.

Die rust en dat genot werden den ijverigen, van nature rusteloozen werker niet gegund, want meer dan een Hervormde Gemeente in ons land begeerde hem als herder. Beroepen naar Leiden en 's-Gravenhage werden afgewezen, maar een beroep naar een zeer kleine gemeente meende G. ten slotte, niet te mogen afwijzen. En zoo kwam de man, die zijn loopbaan in Zeeland begon als aankomend predikant, weer bij zijn geliefde Zeeuwen terug en wel in *Serooskerke*.

Na in Groningen een ernstige operatie ondergaan te hebben, deed hij 22 Aug. 1920 zijn intrede in dit fraaie dorp op Walcheren, waar hij zich, op slag, vele vrienden maakte. Hij heeft er, temidden eener drukke plattelandspractijk, gelegenheid gevonden het groote werk over zijn vader, een lijvig boekwerk (33) van 6 deelen, te voltooien.

Het is ook in Serooskerke, dat hij hoe langer hoe meer voor de radiomicrofoon gevraagd werd, aan welk communicatie-middel hij zich met geestdrift gaf. Hiermee werd zijn beteekenis duidelijk als zielszorgervoor-de-radio-gemeente, voor zieken en eenzamen. Evenals hij zijn prediking, waar dan ook, tot in de puntjes verzorgde, zoo werden ook zijn toespraken in den aether conscientieus voorbereid. Hij is ook op deze wijze duizenden ten zegen geweest.

Na vier jaar in Serooskerke te hebben gediend, nam de thans 66-jarige zijn welverdiend emeritaat. Het lichaam mocht geen weerstand meer hebben tegen de vermoeienissen van de vele vacature-beurten op Walcheren en naar rust verlangen: de geest was nog vurig. Hij moest zich aan zijn geliefde gemeente onttrekken en trok in 1924 als ambteloos burger naar Bilthoven.

Hier in dit prachtige villa-dorp (her-) ontwikkelde zijn ongeëvenaarde werkkraft zich opnieuw. Hij schreef zijn groote werken over John Bunyan, over William Booth en Kardinaal Newman, reisde herhaaldelijk voor radio-toespraken en voerde een ongelooflijk drukke briefwisseling.

Gunning had van jongsaf een sterk liturgisch besef. Omdat hij meende dat de kerk als Kerk te kort schoot, heeft hij vurig en ernstig gepleit voor bezinning en herstel. Reeds in Gouda begon hij met de daad: in de door hem geleide samenkomsten liet hij de Gemeente een *werkzaam* aandeel hebben in en aan de Orde van den Eeredienst, tot stijgende verontwaar-

diging zijner ambtgenooten. Ook een deel der Gemeente wees het af als *te* nieuwerwetsch. Dit toch waren 'fratsen'. Het regende ... anonieme brieven. Maar hij zette, desondanks, door en wist toen en later allerwege beter liturgisch besef te doen ontwakken.

Wanneer de liturgische beweging van 1941 haar beginselen thans gemeen goed ziet worden, is dat voor een niet gering deel te danken aan het pionierswerk dat Gunning veertig jaren geleden - alleen! - aanvatte en dat later door Dr. J.H. Gerretsen in den Haag werd voortgezet. Men raadplege (8) en leze toch de kranige recensie van 'Abr. Kuyper, Onze Eeredienst 1911' in *Ons Tijdschrift* XX. 1911. 761-781. Ook in de dusgenaamde *Gezangenkwestie* heeft G. zich niet onbetuigd gelaten. Hij was een warm voorstander van het Nieuw-Testamentisch lied in den Eeredienst. Hij liet zich niet overhalen door de collegae, die uitsluitend Psalmen lieten zingen en koos met niet aflatende zorg liederen uit de Psalmen, *Gezangen* en vooral *Nieuwe Gezangen*, die bij de behandeling van zijn tekst, dan wel bij bijzondere gelegenheden of kerkelijke hoogtijden pasten. In woord en geschrift heeft hij deze vrijheid in het gebruik van de gezangbundels verdedigd.

Zijn liefde voor groote figuren is op rijpen leeftijd tot uiting gekomen in twee speciale studies, die hij, na zijn emeritaat verkregen te hebben, met inzet van alle krachten ter hand nam.

Wij bedoelen zijne monographieën over kardinaal John Henry Newman (35) en over William Booth (40). Het leven van Newman, die aanvankelijk Protestant was, heeft hem zeer aangetrokken, en de studie over dezen kardinaal is tot een groote levensbeschrijving uitgekristalliseerd, die uitteraard bij de Protestanten weinig belangstelling genoot en in R.K. kringen ook al niet te druk werd gelezen.

Meer genoeg heeft hij beleefd aan de knappe, en omvangrijke levensbeschrijving van den stichter van het Leger des Heils, William Booth.

Hoewel het Gunning door zijn collega's kwalijk werd genomen heeft hij, van 1886 af, openlijk stelling gekozen voor het Heilsleger en van den generaal een uitvoerige warm geschreven biographie gegeven, hem als een vromen krijgsknecht van Jezus Christus geëerd.

In 1933 verwisselde hij de stilte der Bilthovensche bosschen voor het rumoer der groote stad. Met zijn vrouw, die hem in zijn bonte en woelige leven dapper en trouw gevolgd had, nam hij intrek in eeg groot Amsterdamsch rusthuis.

Daar werd het Vondelpark hem lief. Men kon hem daar in de vroege morgenuren vinden, want hij was zijn leven lang zeer matineus en stond steevast om 5 uur op.

Wij moeten nog eenige aandacht vragen voor Gunning als litterator, rijmer, dichter en polyglot.

Hij beheerschte de moderne talen, óók Italiaansch, Spaansch, Portugeesch, Deensch, IJslandsch en Zweedsch, reisde veel en sprak de taal van het land, waarheen de reis zou gaan, vloeiend. Zoo kon het gebeuren, dat hij wel op reis in die talen preekte. Hij las zijn N.T. in het Grieksch, Augustinus en Calvijn in het Latijn en kon een rabbijn in het Hebreeuwsch volgen en antwoorden. Voor de vuist spreken, zooals een De Visser dit zoo voortreffelijk deed, ging hem niet af. Hij las alles van het blad, al werd dit door den kerkganger nauwelijks gemerkt, want hij was een meester in de voordracht. Zijn preeken, in gaaf en gespierd Nederlandsch, waren boeiend en meeslepend.

Zijn enorme boekerij schonk hij aan de Bibliotheek der Rijksuniversiteit te Utrecht, [onder beding dat zij door ondergeteekende beheerd werd].

Hij noemde zichzelf een rijmer. Maar verscheidene verzen staan op een hoog peil en verraden den geboren dichter. Met een onbekend gebleven gedicht van 1881 willen wij dit aantonen en daarmee dit levensbericht besluiten.

In 't land waar mist en koude regen
 Het winnen van den zonneshijn,
 Daar heeft Gods trouwe hand me een zegen
 Geschonken in een maagdelijn.
 Daar heb ik onder Holland's linden
 Mijn heimwee naar de palm verzaakt,
 Nu ik een hart heb mogen vinden
 dat alles rond mij zonnig maakt.
 En daarom wilde 'k U begroeten
 in Holland met een Oostersch lied
 En leg 'k mijn eerstling aan Uw voeten -
 Ach zij 't mijn laatste of slechtste niet!
 Wel zijn het Salomo's akkoorden
 Gedicht in 't land van den Jordaen,
 Maar toch, mijn Liefste! al zijne woorden
 zijn ook door mijne ziel gegaan.

31 Jan. 1881.

A. BROM JR.

Lijst der geschriften

Hier zijn slechts de voornaamste werken genoemd; voor een uitvoeriger overzicht zij verwezen naar 'Proeve van een lijst der geschriften van J.H. Gunning JHzn. door A. Brom Jr. en wel voor de jaren:

- 1876-1931 nr. 1/1026. in Pniël van 11 Dec. 1931 nr. 2085.
 1932-1937 nr. 1027/1385 in Pniël van 22 Jan. 1938 nr. 2404.
 1880 Het lied der liefde. Salomo's Hooglied in dichtmaat ... (1)
 1881 De Goddelijke vergelding, hoofdzakelijk volgens Exodus XX : 5 en Ezechiël XVIII: 20. Dissertatie. (2)
 1883 H.J. Budding. Leven en arbeid. 2e druk 1909. (3)
 1885 De Godsspraken van Amos ... (4)
 1888 Een blik op het verleden en op de toekomst ... (5) 1888 Gebed en bediening des Woords ... (6)
 1889 Het Protestantsche Nederland onzer dagen ... (7)
 1890 Onze eeredienst. Opm. over het liturgisch element in den Gereformeerden cultus ... (8)
 1891 De Chasidim ... (9) 1891 Een woord van Protestantsch verweer ... (10)
 1891 Leven en arbeid van H.W. Witteveen ... (11)
 1892 Bezwaren tegen het hedendaagsche Christendom ... (12) 1892 Ga niet alleen. Een lied voor 2 st. met orgel- of piano-begeleiding; 9 maal herdrukt. Bovendien verschenen in verscheiden vertalingen (13) 1892 Pniël. Weekblad voor het Chr. gezin. Jaargang I tot heden (14)
 1893 De Bijbel voor kinderen. 2e druk 1909 (15)
 1894 Gedenkbladen. Een bundel gedichten (16)
 1895 De profetieën van Micha (17) 1895 De seizoenen. 4 liederen op woorden van E.E. Gewin (18)
 1897 De roeping onzer kerk tegenover Israël (19)
 1898 Jesaja 40-66. Hebreeuwsche tekst (20) 1898 Van Babel naar Jeruzalem ... (21)
 1899 Gewijde Kunst. 100 platen naar schilderijen ... (22)
 1899 God is liefde. De 1e brief van Johannes ... (23)
 1900 Het boek der toekomst. De Openbaring van Johannes ... (24)
 1901 Waarom niet toegetreden? Het Avondmaalsformulier. 2e druk 1906. (25)
 1903 De Kerk van Christus. De brief van Paulus aan de Eferiërs ... (26)
 1904 Het Lam Gods op Golgotha. De zeven Kruiswoorden ... 2e druk 1916. (27)
 1905 Gebeden voor het huisgezin. 2e druk 1907. 3e druk 1908. (28)
 1905 Op weg naar Sion. Bijbelsch dag- en gedenkboek. 2e druk 1908. 3e druk 1931 (29)
 1910 De gezangenkwesie in de Ned. Herv. Kerk. (30)
 1912 Licht en kleuren. Een kijkje in Gods werkplaats. (31)
 1913 De onveranderlijkheid van Jezus Christus (32)
 1923 Leven en werken van Prof. Dr J.H. Gunning Jr. 6 dln. (33)
 1929 Christus Consolator. Een troostboek. 5 dln. (34)
 1933 John Henry Kardinaal Newman ... Met een woord ter inleiding van W.J. Aalders. (35) - De morgenstond nadert ... 2e druk 1933. (36)

- 1935 Kerstboodschap voor alle mensen. 2e druk 1935. (37)
- 1936 Een bede voor elken dag. 2e en 3e druk in 1936. Eenzaamheid.
2e en 3e druk in 1936. (38) - William Booth, een strijder Gods.
(39)
- 1938 Ex-Libris. Bloemlezing uitgeg. door C.J.W. Sluyk. (40)
- 1940 Herinneringen uit mijn leven. Na G's dood uitgegeven door A.
Brom Jr., met een voorrede van Prof. Dr M.J.A. de Vrijer, 2e druk
1941. (41)

Mr E.J.J. van der Heyden
(Gouda, 12 Augustus 1885-Nijmegen, 24 Mei 1941)

Egidius Johannes Josephus van der Heyden werd geboren te Gouda op 12 Augustus 1885 en bezocht aldaar de lagere school en het gymnasium. Hij studeerde rechtswetenschap te Utrecht, alwaar hij in 1908 cum laude promoveerde op een proefschrift, getiteld 'De Ontwikkeling van de naamlooze vennootschap in Nederland vóór de codificatie'. Van 1908 tot 1923 was hij advocaat en procureur te Rotterdam, terwijl hij in het laatste jaar, bij de oprichting van de Roomsche Katholieke Universiteit te Nijmegen, benoemd werd tot hoogleeraar met als leeropdracht het burgerlijk recht, het handelsrecht en het oud-vaderlandsche recht. Deze functie bekleedde hij tot zijn dood op 24 Mei 1941. Van der Heyden was eere-doctor van de Hoogeschool van Gent, Ridder in de Orde van den Nederlandschen Leeuw, Commandeur in de Orde van Leopold II van België, Lid van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde, Eere-lid van het Vlaamsch Rechtsgenootschap, Eere-lid van het Nijmeegsch Studentencorps Carolus Magnus, Bestuurslid der Vereeniging tot uitgaaf der bronnen van het Oud-Vaderlandsch recht, oud-secretaris der Vereeniging tot het bevorderen der beoefening van de wetenschap onder de Katholieken in Nederland, oud-bestuurslid der Nederlandsche Juristen Vereeniging, Lid en Voorzitter van de staatscommissie tot voorbereiding eener wettelijke regeling van den koop en verkoop op afbetaling en den huurkoop, lid van de staatscommissie tot wegneming van onjuistheden en aanvulling van leemten in de burgerlijke wetgeving, lid der staatscommissie voor de wettelijke regeling van de binnenvaart, lid van de staatscommissie voor de partieele herziening der Grondwet 1938, lid der Paleis-Raadhuiscommissie te Amsterdam.

Wanneer wij de werkzaamheid van Van der Heyden op het gebied van de rechtswetenschap overzien, dan valt ons in de eerste plaats zijn groote veelzijdigheid op. De lijst van zijn voornaamste publicaties, achter deze necrologie afgedrukt, bevat studies op vele uiteenloopende gebieden. Het oud-vaderlandsch recht, het burgerlijk recht en misschien bovenal het handelsrecht hadden zijn groote liefde. Als synthese van zijn scherpzinnigheid en eruditie met betrekking tot de rechtsgeschiedenis heeft hij ons zijn 'Aanteekeningen bij de geschiedenis van het oud-vaderlandsche recht' nagelaten; op het gebied van het burgerlijk recht in engeren zin behoeft men slechts te wijzen op zijn prachtige verhandelingen over de

'Toerekenbare schijn en de bronnen der verbintenis' en over 'De oorzaak in het contractenrecht'. Maar het meest zal Van der Heyden blijven voortleven als een der groote autoriteiten op het gebied van het vennootschapsrecht. Men denke aan de lange en gevarieerde reeks van bijdragen in het tijdschrift 'De Naamlooze Vennootschap', waarvan hij medeoprichter en redacteur was. Men denke vooral aan zijn hoofdwerk, zijn 'Handboek voor de Naamlooze Vennootschap', ongetwijfeld het moderne standaardwerk op het gebied van de naamlooze vennootschap.

Vragen wij ons nu af vanwaar het groote en onbetwistbare gezag komt dat Van der Heyden zich ongetwijfeld verworven heeft, dan gelooven wij dat zijn kracht voornamelijk lag in twee eigenschappen: in zijn uitermate scherp analytisch verstand en in zijn groote en evenwichtige zin voor de billijkheid *in concreto*. De laatste eigenschap wees hem de conclusie aan, die bereikt moest worden; de eerste stelde hem in staat daarvoor de passende argumenten te vinden. Men verwondere zich niet over deze oogenschijnlijk retrograde methode; al willen velen onzer het niet erkennen, wij passen haar allen bewust of onbewust in meerdere of mindere mate toe en Van der Heyden hanteerde haar met ongekend meesterschap. Voeg daarbij zijn exacte kennis van het positieve recht en zijn groote ervaring in het praktische rechtsleven, verworven in een langdurige drukke praktijk in een onzer eerste koopsteden en men kan eenigszins begrijpen, waarom hij een van onze vooraanstaande juristen geworden is.

Als mensch was Van der Heyden, zoowel innerlijk als uiterlijk, een markante figuur. Wie hem eenmaal had ontmoet vergat zijn karakteristieke trekken niet licht en wie hem wat beter kende, kwam onder den indruk van zijn sterke persoonlijkheid. Van der Heyden was een krachtfiguur, die zijn geheele leven onvervaard voor zijn beginselen en opvattingen gestreden heeft. Als tegenstander was hij gevreesd door zijn scherpe en soms sarcastische opmerkingen en wanneer hij zich eenmaal aan een zaak gegeven had, dan was niets hem te veel om deze tot een goed einde te brengen. In dit verband moet wel in de eerste plaats dankbaar herdacht worden wat hij voor de Nijmeegsche universiteit gedaan heeft, waarvan hij vanaf de oprichting een van de steunpilaren geweest is.

In merkwaardige tegenstelling tot zijn geestkracht stond een tweede eigenschap, die zich niet gemakkelijk daarmede laat overeen brengen: deze naar buiten zoo sterke figuur had in wezen een kinderlijk zachte inborst en wie hem goed kenden, kregen wel eens den indruk dat zijn

soms harde woorden een middel tot zelfverdediging waren tegen een zachtheid die hij niet kon of mocht toonen. Vooral in zijn laatste levensjaren kwam deze zachtheid meer en meer tot uiting en sleep de scherpe kanten af, welke vroeger een van de kenmerkende trekken van zijn karakter waren.

De gecompliceerdheid van Van der Heyden's wezen weerspiegelde zich in zijn stijl. Bladzijdenlang kon hij zakelijk redeneeren om dan plotseling met een even curieuze als onverwachte wending de aandacht te trekken en dikwijls te laten genieten van een zeer eigen, men zou zeggen, zeer Hollandschen humor. De gelukkige vondsten, die hij b.v. deed voor de titels van vele van zijn verhandelingen, maakten dat deze titels iemand voor goed in het geheugen lagen.

Zoo is een van onze vooraanstaande rechtsgeleerden van ons heengegaan. Hij laat zijn sporen achter in de eerste plaats in zijn vele leerlingen, die hij heeft weten te doortrekken van zijn bijzonderen geest; zijn geschriften zullen hem daarenboven een plaats blijven verzekeren in de Nederlandsche rechtsgeleerde wereld.

P.W. KAMPHUISEN

Lijst van de voornaamste geschriften

Een volledige lijst van zijne geschriften is te vinden in de Lijst van geschriften der Vereeniging tot het bevorderen van de beoefening der wetenschap onder de Katholieken in Nederland 1920, voornamelijk in supplement 1930 pag. 20 t/m 23 en supplement 1940 pag. 38 t/m 43; in totaal 150 nummers (uitgegeven bij Ten Hagen, 's-Gravenhage; niet in den handel maar wel aanwezig in de Universiteitsbibliotheken).

Boeken

1908	De ontwikkeling van de naamlooze vennootschap in Nederland vóór de codificatie. (Proefschrift).
1926	Nijmeegsche Studieteksten No. 1. Handvesten. Verzameld met Prof. Dr W. Mulder S.J. Nijmeegsche Studieteksten No. 2. Leges Barbarorum. Verzameld met Prof. Dr Jac. van Ginneken S.J.
1928	Het Wetsontwerp 1925 op de Naamlooze Vennootschappen. Nijmeegsche Studieteksten No. 3. Landrechten. Verzameld met Prof. Dr W. Mulder S.J.
1929	Handboek voor de Naamlooze Vennootschap naar Nederlandsch recht (2e dr. 1931; 3e dr. 1935).
1931	Aanteekeningen bij de geschiedenis van het oude vaderlandsche recht.
1932	Aanteekeningen bij de geschiedenis van het oude vaderlandsche recht.. (Eerste stuk) (tot het einde der Fransche periode). - (2e dr. 1933).
1933	Natuurlijke normen in het positieve recht.

- 1934 De Katholieke Universiteit in 1933-1934.
 1936 De oorzaak in het contractenrecht.
 1937 Aanteekeningen bij de geschiedenis van het oude vaderlandsche recht. (Tweede stuk). (De leenheerlijke periode).

Artikelen

- 1922 Een vreemde boodschap. (De Naamlooze Vennootschap).
 De thesaurie bezint zich. (De Naamlooze Vennootschap).
 Marx & Co. (De Naamlooze Vennootschap).
 Stapelvormen. (De Naamlooze Vennootschap).
 1923 De Grondslagen van het Vereenigingsrecht. (De Naamlooze Vennootschap).
 1924 De Advocaat in dezen tijd. (De Nieuwe Eeuw).
 Sint Paulus als rechtsgeleerde. (De Nieuwe Eeuw).
 De gehuwde vrouw als aandeelhoudster. (De Naamlooze Vennootschap).
 Recht en Billijkheid. (De Nieuwe Eeuw).
 1925 Het Wetsontwerp Nelissen-Heemskerk. (De Naamlooze Vennootschap).
 Vrouwenrecht. (De Nieuwe Eeuw).
 Hugo de Groot. (In den bundel: Voortrekkers van den Nederlandschen stam).
 Het Wetsontwerp 1925 op de N.V. (Inleiding voor den 17den Accountantsdag van het N.I.v.A.).
 Het Wetsontwerp Nelissen-Heemskerk. (De Naamlooze Vennootschap).
 1926 De XIX Artikelen van Notaris Schadee. (De Naamlooze Vennootschap).
 De Feestuitgave der Broederschap. (De Naamlooze Vennootschap).
 1927 De Nota van Wijzigingen. (De Naamlooze Vennootschap).
 Doornroosje. (De Naamlooze Vennootschap).
 De Formule in het Recht. (Weekblad voor Privaatrecht, Notarisambt en Registratie).
 Betrekkelijk-ongeldige besluiten. (De Naamlooze Vennootschap).
 1928 De toerekenbare schijn en de bronnen der verbintenis. (Rechtsgeleerd Magazijn).
 Mislukte kapitaalsvermindering. (De Naamlooze Vennootschap).
 De samengestelde rechtsbetrekking. (Weekblad voor Privaatrecht, Notarisambt en Registratie).
 1929 Kunststroo. (De Naamlooze Vennootschap).
 Levering van aandelen op naam. (De Naamlooze Vennootschap).
 La Réforme du droit des Sociétés anonymes aux Pays-Bas. (Annales de droit commercial français, étranger et international).
 Het lot hersteld. (De Naamlooze Vennootschap).
 1930 Het certificatengevaar. (De Naamlooze Vennootschap).

- 1931 Leekenapostolaat op wereldlijk terrein (Verslag 6e Limburgsche Sociale Studieweek te Rolduc).
Aansprakelijkheid voor het prospectus. (De Naamlooze Vennootschap).
Eigen aandeelen op de balans. (De Naamlooze Vennootschap).
Het schijnbeeld in de rechtspersoon. (Weekblad voor Privaatrecht, Notarisambt en Registratie).
Voldoet de universitaire opleiding van den jurist aan de daaraan uit wetenschappelijk oogpunt te stellen eischen? (Praeadvies Handelingen Nederlandsche Juristenvereniging).
Rechtsdogmatiek. (Rede voor de R.K. Studentenvereniging St. Augustinus te Leiden).
Ministerieele conditionalis. (De Naamlooze Vennootschap).
Molengraaff en het vereenigingsrecht. (Rechtsgeleerd Magazijn).

- De naamlooze vennootschap in wording. (Praeadvies Broederschap Notarissen in Nederland).
- 1932 De oude tijd blijft. (De Naamlooze Vennootschap).
Het lot verworpen. (De Naamlooze Vennootschap).
De stakingsnovelle. (De Naamlooze Vennootschap).
Gezag en vrijheid. (De R.K. Staatspartij).
Het godsdienstig leven. (Jaarboek der St. Radboud-Stichting).
- 1933 Gezag en vrijheid. (Verslagboek 9de Limburgsche Sociale Studieweek te Rolduc).
Organieke arbeidscontracten. (Rechterlijke beslissingen i.z. de wet op de arbeidsovereenkomst).
Beslag op aandelen. (De Naamlooze Vennootschap).
- 1934 Sinaï. Een Katholiek wereldbeeld. (Verslagboek 10de Limburgsche Sociale Studieweek te Rolduc).
De verzameling-Dorhout Mees. (De Naamlooze Vennootschap).
Beroep of bedrijf? (De Naamlooze Vennootschap).
Recht en vrijheid. (Verslagboek Cultureele Week van het Nijmeegsch Studentencorps Carolus Magnus).
- 1935 Een naamlooze vennootschap in staatsdienst. (De Naamlooze Vennootschap).
Ongeldigheid van besluiten van rechtspersonen. (Weekblad voor Privaatrecht, Notarisambt en Registratie).
Vernietigbare besluiten. (De Naamlooze Vennootschap).
- 1936 Kenmerk van domicilie. (De Naamlooze Vennootschap).
De commanditaire vennootschap in de knel. (De Naamlooze Vennootschap).
Het amortisatie-vraagstuk. (De Naamlooze Vennootschap).
- 1937 Wat zijt Gij in de woestijn gaan zien? (Rede bij de inauguratie der nieuwe leden van het Nijm. Studentencorps op 9 November 1937).
Het Burgerlijk Wetboek en het vereenigingsrecht. (Gedenkboek Burgerlijk Wetboek).
De bezitsfunctie van het waardepapier. (De Naamlooze Vennootschap).
- 1938 Het blinde accountantsrapport. (De Naamlooze Vennootschap).
Het nationaal karakter van ons Burgerlijk Wetboek. (Rede, uitgesproken ter gelegenheid van het Eeuwfeest ter invoering van de Nederlandsche Burgerlijke Wetgeving). (Academ. zitting R.K. Universiteit).
De Artis-obligaties. (De Naamlooze Vennootschap).

Mr. Jakob Loosjes
(Amsterdam, 17 Januari 1874-Amsterdam 17 October 1935)

Den 17en Januari 1874 werd de man geboren, van wien later dan had kunnen zijn verwacht, maar niet te laat, een levensbericht moge vermelden wat zijn persoon en arbeid voor velen en voor de wetenschap hebben beteekend.

Als zoon van den bewonderaar van en schrijver over Blaise Pascal Adriaan Loosjes, Doopsgezind predikant te Amsterdam, en Elisabeth Henderika Bavink, groeide hij op in een beschaafden kring, waar de geest van vroomheid en cultuur reeds vroeg vorm gaf aan zijn gemoedsleven. Van het vijftal zonen was hij de eenige, die de letterkundige studiën koos, om echter, na 't geslaagd candidaatsexamen in de Nederlandsche letteren (1895), te zwenken naar de studie in de rechten. Hij heeft die met succes ten einde gebracht. Den 12en Juni 1901 promoveerde hij te Amsterdam op een proefschrift 'De Algemeene Waterschapsreglementen onderling vergeleken'. Een jaar later werd hij benoemd tot adjunct-commies bij het Departement van Waterstaat te 's-Gravenhage: 1 Augustus 1902-15 October 1904. In 1903 verscheen van zijn hand 'Waterstaatswetgeving vóór 1813'.

Bevredigd heeft hem echter de juridische ambtenaarsloopbaan blijkbaar niet. Hij wilde 't bij een derde faculteit trachten te vinden. Opnieuw liet hij zich als student te Amsterdam inschrijven, nu in de godgeleerdheid, om met bekwamen spoed door de bevordering tot proponent bij de Doopsgezinden op 23 Juni 1908 zich in staat te zien gesteld het ambt der evangelieprediking te aanvaarden, waarnaar hij eigenlijk altijd een niet gestild verlangen gekoesterd had. Van 23 Mei 1909 tot 22 Februari 1914 diende hij de Doopsgezinde gemeente te Hollum op Ameland. Daar in de Doopsgezinde Broederschap zich geen belofterijke perspectieven voor zijn rechtzinnige beginselen schenen te zullen openen, wendde hij zich tot de Evangelisch-Luthersche kerk, die hem na colloquium doctum toegang verleende tot het Luthersch predikambt, dat hij van 8 Maart 1914 tot 18 Augustus 1918 te Tiel en van 1 September 1918 tot 27 September 1925 te Naarden-Bussum heeft bekleed. Gesteund door zijn echtgenoot, mevrouw S.J. Loosjes-Brutel de la Rivière, die hem drie dochters en één zoon heeft geschonken, heeft hij het ambt met groote trouw en toewijding vervuld. Hij werd er door in staat gesteld, om naast zijn gemeentewerk zich ook aan 't onderwijs te wijden. Het docentschap sedert September

1919 in de geschiedenis, sedert September 1920 ook in de staatsinrichting, sedert September 1933 ook in het godsdienstonderwijs aan de Christelijke H.B.S. voor meisjes te Bussum, welke school in 1920 uitgroeide tot Lyceum, vroeg veel van zijn tijd en krachten. Toch heeft hij deze functie tot zijn overlijden toe behouden. Aan zijn predikantsloopbaan had inmiddels de benoeming tot kerkelijk hoogleeraar bij het Evangelisch-Luthersch Seminarium te Amsterdam een eind gemaakt. Hij aanvaardde dit nieuwe ambt den 8en Februari 1926.

Wel dus een bewogen leven! En toch, gelijk hij het in zijn inaugureele rede op dien dag met de slingeren van de rivier de Linge treffend heeft vergeleken, toch was er steeds één richting, waarin hij zich voortbewoog. Eén wetenschap, waarnaar zijn hart uitging: de wetenschap der geschiedenis. Daarvan getuigden reeds zijn juridische publicaties. Daarvan ook zijn geschriften tijdens zijn predikambt. Van deze laatste noemen wij alreeds zijn 'Geschiedenis der Luthersche Kerk in de Nederlanden' (1921) en zijn rede 'Lutherschen en Remonstranten in den tijd van de Dordtsche synode' (1926). Immers de speciale visie op den eigen aard van het Nederlandsch Lutheranisme, door hem voornamelijk in deze geschriften bepleit, typeert zijn eigen mild-rechtzinnig standpunt, en het is dus aangewezen, bij deze werken meer in 't bijzonder stil te staan.

In Dr. J.W. Pont's 'Geschiedenis van het Lutheranisme in de Nederlanden tot 1618' (1911) had deze de stelling verdedigd, dat 'Luthersch' alleen mocht heeten de beslist-confessioneele strooming, zooals die in de 17e eeuw in de Nederlanden den boventoon voerde, het zoogenaamd gnesio-Lutheranisme. Loosjes acht deze beperking van wat onder het Nederlandsch Lutherdom zou zijn te verstaan te willekeurig en te beperkt. Gelijk in alle kerken is de groote meerderheid niet dogmatisch geïnteresseerd. En al maakten de gnesio-Lutheranen, in hoofdzaak uit Duitschland naar Antwerpen geïmporteerd, ook 't meeste leven, gelijk in hun Duitsch vaderland, dat zij daarom den geest van 't Nederlandsch Lutherdom bij uitstek zouden hebben vertegenwoordigd is hiermee geenszins bewezen. Integendeel. Evenals 't eerste Calvinisme in ons vaderland 'naar Calvijn gemeten nog weinig Calvinist' was en vele rekkelijke elementen bevatte, zoo was het oorspronkelijk Lutherdom in ons vaderland weinig confessioneel. Wie niet megingen met de Doopers noch met Calvijn deden dat in hoofdzaak, omdat ze noch te vrij-denkend noch te zwaar-denkend wilden zijn en ook waren, maar omdat zij waren geïmpo-

neerd door de machtige figuur van Luther, die den strijd tegen Rome moedig en met succes had aangebonden en was blijven strijden, met zijn onvergelykelijken geloofsmoed en zijn velerlei talenten, en wiens evangelie-prediking noch een vrij noch een zwaar, maar een diep-religieus, bevrijdend, blijmoedig evangelisch karakter had. Dat vond men, 't vergelijkende met den geest der Luthersche scholastieken, terug in Melanchthon, die wel is waar in enkele en zelfs belangrijke opzichten - avondmaalsleer en rechtvaardigingsleer - van Luther's inzicht was afgeweken, maar die aan de gnesio-Lutheranen met hun leerstellige dwingelandij den rug had toegekeerd. 'Luthersch' beduidde voor de groote meerderheid niets anders dan in den beginne: hervormingsgezind, maar niet radikaal. Ook de sympathie voor Melanchthon was 'Luthersch'. Waarin de leerstellige afwijking mocht hebben bestaan, daarnaar vroeg men niet. Mocht minder aan Luther dan wel aan Melanchthon het accentueeren van de door hem met zooveel zorg dogmatisch omschreven 'pura doctrina' zijn te danken, in de religieuze praktijk 'trat er leise', voor scheuring en verscherping der gespannen situatie beducht. In dien geest dacht men ook in de Nederlanden. - En zooals het toen was is 't er later gebleven. Ook het later Nederlandsch Lutherdom is 'naar de Luthersche scholastiek gemeten' in groote meerderheid niet confessioneel.

Loosjes beredeneert zijn stelling door erop te wijzen, dat reeds in 1524 geschriften van Melanchthon ten onzent werden gelezen, die indruk maakten op den minder geëxalteerdere Nederlandschen geest, terwijl immers ook de door Melanchthon geschreven Augsburgsche confessie in haar beide recensies, invariata (1530) en variata (1540), de leerstellige weergave waren van wat Luther had laten passeeren, al had hij ze zelf gaarne anders geformuleerd. Dat men de school van den Amsterdamschen leeraar Coenraad Hoppe († 1670) 'de Nederlandsche richting' noemde pleit daarvoor mede. Hoppe was de begaafde leerling van den Helmstedtschen hoogleeraar Georg Calixtus, wiens vader discipel van Melanchthon zelf was geweest. Die geest van Melanchthon-Calixtus is hier te lande van grooten invloed gebleken. Hoppe en zijn leerling Dominicus hebben tezamen een en twintig predikanten in dien geest opgeleid, die grootendeels tot de meer begaafden behoorden. Moge later een enkel rechtzinnig auteur hier al van een 'moderne' strooming hebben gewaagd, wat natuurlijk onjuist is - zoover was men in de 17e eeuw nog niet -, zeker is het, dat gelijk in den aanvang zoo telkens weer een niet-confessioneel Lutherdom in ons vaderland grooten invloed geoefend

en tegen scholastiek verzet zich gehandhaafd heeft. Daarop te hebben gewezen is de beteekenis van Loosjes' werk over de 'Geschiedenis der Luthersche kerk in de Nederlanden'.

Nevens zijn historiografische dienen voorts Loosjes' biografische studiën te worden vermeld. Want ook op dit gebied heeft hij verdienstelijk werk verricht. Na 't overlijden van Dr. L.A. van Langeraad werd hij gekozen tot diens opvolger in de redactie van het 'Biographisch Woordenboek van Protestantsche Godgeleerden in Nederland', als medewerker van Dr. J.P. de Bie. De zware derde band getuigt van zijn ijver en volhardende nauwgezetheid. De 'letters' F en G, gedeelten van H, en later I en J zijn door hem bewerkt. 't Was een veeleischende arbeid, maar echt in zijn geest. Zoozeer, dat hij met het 'Biographisch Woordenboek' niet volstond, maar ook de straks te noemen, 373 bladzijden tellende 'Naamlijst' (1925) samenstelde. Uit eigen ervaring had hij het gewenschte van dergelijk pionierswerk leeren kennen en, al was hij er ook van doordrongen, dat bij zulk een eerste ontwerp geen volledigheid was te verwachten, hij heeft de fundamenten gelegd, willen 'constituer un tableau d'ensemble, une synthèse si imparfaite qu'elle soit', zooals Pirenne zegt. Inderdaad heeft hij met dit veel geduld en zelfverloochening vragend werk aan tijdgenoot en nageslacht een belangrijken dienst bewezen.

Vermoeid, door ernstig lijden gekweld, is Loosjes den 17en October 1935 ontslapen en op 't kerkhof te Ermelo ter ruste gelegd. Bij zijn vele vrienden en leerlingen laat hij de herinnering na aan een consciën tieusen wetenschappelijken werker, aan een beminden pastor, een blijmoedigen Christen, een zeer bescheiden mensch, een hartelijken collega, een trouwen vriend.

H.A. VAN BAKEL

Lijst der geschriften

- 1901 De Algemeene Waterschapsreglementen onderling vergeleken.
 1903 Waterstaatswetgeving vóór 1813.
 1908 De mensch het beeld Gods (in: Theologische Studiën).
 1909 De invloed der Rederijkers op de Hervorming (in: Stemmen voor Waarheid en Vrede).
 1911 De rechtstoestand der Doopsgezinde gemeenten in Nederland (in: Doopsgezinde Bijdragen).
 1911 De Lutherschen op Ameland (in: Nieuwe Bijdragen tot de kennis van het Lutheranisme in de Ned., deel IV).
 1912 De Gereformeerde kerk van Ameland, 1611-1816.
 1912 De Doopsgezinde gemeente op Vlieland (in: Doopsgezinde Bijdragen).
 1914 Jan Jacobsz. en de Jan Jacobszgezinden (in: Nederlandsch Archief voor Kerkgeschiedenis, Nieuwe serie).
 1915 Een statistiek van de Lutherschen in 1812 (in: Nieuwe Bijdragen..., deel VII).
 1919 Jan Mazereeuw en zijn secte (in: Ned. Archief ...).
 1919 Twee reglementen voor vloot- en legerpredikanten (in: Ned. Archief ...).
 1921 Geschiedenis der Luthersche kerk in de Nederlanden.
 1923 Geschiedenis van de opkomst der Evangelisch-Luthersche gemeente te Hilversum.
 1924 Luthersche Weldadigheid.
 1924 Adam Billichius (in: Ned. Archief ...).
 1925 Naamlijst van predikanten, hoogleeraren en proponenten der Luthersche kerk in Nederland. Biographie en bibliographie.
 1927 Christianus Sinapius Venlo (in: Ned. Archief ...).
 1928 Een drietal vragen betreffende de eerste martelaars in de Nederlanden (in: Nieuw Theologisch Tijdschrift).
 1929 Wegwijzer tot de classicale resolutiën der eerwaarde classis van Buuren (in: Ned. Archief ...).
 1932 History of Christ Church (English Episcopal church, Groenburgwal 42, Amsterdam).
 1935 De draaiende zeef (in: Ned. Archief ...).

Voorts artikelen in het 'Mennonitisches Lexikon' en in het 'Biographisch Woordenboek van Protestantsche Godgeleerden' de letters F, G, gedeelten van H, I en J.

**Dr Johannes Franciscus Maria Sterck
(Amsterdam, 3 Januari 1859-Aerdenhout 28 Augustus 1941)**

Zijn ouders behoorden tot den gegoeden Amsterdamschen Katholieken koopmansstand. Zijn voorouders hadden in de 16de eeuw in Antwerpen een belangrijke rol gespeeld en waren in de 18de eeuw uit West-Duitschland naar Amsterdam gekomen als handelaars in thee. Zoowel van vader- als moederszijde had hij kunstlievende familieleden. Zijn grootvader van moederszijde, Adrianus de Voys, staat onder de inteekenaars op Van Lennep's Vondeluitgave. Zelf toonde hij reeds vroeg aanleg tot miniatuurschilderen. Het Lager onderwijs volgde hij in de school van Van Schaik, toen gehouden door meester W.J. Brox op den zolder van diens woning op de Keizersgracht, met de vliering als straflokaal. Keurig goed Nederlandsch schrijven stond bij dit onderwijs op den voorgrond. In Oct. 1871 kwam hij te Rolduc op het gymnasium. Het Fransch was daar toen de voertaal voor bijna alle vakken en hierdoor verwierf hij zich niet alleen een uitgebreide kennis van die taal, maar ook een blijvende liefde voor de Fransche litteratuur. De smaak der leerlingen verschilde soms sterk van dien der leeraren, die een neiging koesterden voor het klassieke. Zoo werd een van eigen zakgeld binnengesmokkelde Lamartine hem als ongeschikt afgenomen. Uitstekend onderwijs in de nederlandsche letterkunde gaf de directeur, Dr. W. Everts, die den jongen Sterck naast Vondel vooral Bilderdijk deed vereeren als een onzer klassieke dichters; maar ook Schaepmans invloed bleek reeds uit een haast Bilderdijkiaansche Ode, gewijd aan Het Orgel (het Haarlemsche), van den zestienjarige, opgenomen in het Amsterdamsche katholieke Jaarboekje van 1876. Van blijvenden invloed werd hem ook het uitstekende onderwijs in de klassieke talen. Een genoeg bleef hem steeds ook het doorlezen van de Latijnsche werken van 16de- en 17de-eeuwsche Amsterdammers; een Horatius was zijn vaste reisgezel. Van dit deugdelyke taalonderwijs getuigde hij bij het Staatsexamen te Leiden in 1877 afgenomen, toen Cobet met bijzondere belangstelling 'het jongetje' opnam, dat hem een fout in de opgaven van het Grieksch wist aan te wijzen. Het was de eerste, maar lang niet de laatste maal, dat hij zelfs in officieele stukken, drukfouten achterhaalde. In Rolduc waren zijn tijdgenooten o.a. de later bekende priesters Alfons Ariëns en Pater van Oppenraay en zijn medescholieren Mr Biederlak en Dr Wibaut, die hij later in het Amsterdamsche openbare leven ontmoette.

Evenals zijn oudere broeder ging hij te Amsterdam Rechten studeeren, maar gaf zich tegelijk op voor de humaniora en volgde ook de colleges van Pierson. Van zijn lidmaatschap van het, toen geheel aan de klassieken gewijde, dispuut U.N.I.C.A. dateert zijn levenslange vriendschap met Prof. Dr J.H. Gunning Wz.

In den winter van 1878 openbaarde zich bij hem een longaandoening, zoodat hij door verblijven in Meran en Madeira tot 1882 buiten Amsterdam vertoefde en zijn studies onderbreken moest. In Meran ontmoette hij Eetco Verwijs, die het blijkbaar ongevaarlijk vond den jongen student duidelijk te laten merken, dat hij de vervaardiger was van het Oera Lindaboek.

Ondertusschen had Sterck zich reeds ontplooid als een autodidact op het gebied van oudheidkunde en letteren. Voor die eerste belangstelling was ook weer in Rolduc de grond gelegd, waar in Krypt en oude abdijgebouwen zijn hart voor goed gewonnen werd voor romaansche en gotieke bouwkunst; doch tevens werd zijn liefde gewekt voor fraaie oude gebouwen in het algemeen. Van Rolduc dateert ook zijn durende vriendschap met den architect Ir. Joseph Cuypers en bij het inrichten van de zoogenaamde Vaticaansche Tentoonstelling in 1887 (van de Ned. geschenken aan den jubileerenden paus Leo XIII) zagen de beide vrienden hun ijver en goeden smaak beloond met het pauselijke eerekruis Pro Ecclesia et Pontifice. Het was de eerste der talrijke tentoonstellingen, waarbij zijn naam stond onder bestuur, inrichters of inzenders. Reeds vroeg zelf verzamelaar, bezat hij o.a. een uitgebreide collectie Bilderdijkiana, die mede de grondslag werd van het huidige Bilderdijkmuseum. Bij de Bilderdijk-tentoonstelling van 1906 werd hem als Voorzitter het Ridderkruis van Oranje-Nassau verleend. Het resultaat zijner archief-studien in dezen gaf hij reeds in het Amsterdamsche Jaarboekje van 1897 en Prof. Fruin erkende in een Gidsartikel van dat jaar (Verspr.. Geschr. DI V 398 e.v.) de waarde van dit artikel als aanvulling van diens eigen gegevens over Odilde en haar slachtoffer Mr Kumpel. Zijn benoeming tot lid van de Mij. der Ned. Letterkunde dateert van hetzelfde jaar. Zijn Vondelcollectie deed bij elk Vondeljubiläum een min of meer uitgebreide rondreis door Nederland, en kort voor zijn dood kon hij het behoud ervan verzekerd zien. Door zijn voortdurende waakzaamheid heeft hij herhaaldelijk de verzameling van het Vondelmuseum kunnen doen aanvullen. Hij was een der stichters en van de oprichting in 1902 af secretaris dier vereeniging. Bij de stichting uitte hij de hoop

dat 'deze ruime grondslag (uit de verzameling Hartkamp) om de Vondelwetenschap en de kennis van den dichter in één centrum bijeen te brengen, zou voorkomen, dat, door verspreiding van de vele nog bewaarde Vondeliana, de studie van den dichter in zijn geheelen omvang bemoeilijkt konde worden. Oudtijds noemden de geleerden hun studeervertrek hun m u s e u m . Het Vondel-museum moet iets dergelijks worden.' Op zijn 80sten verjaardag werd hij het eerste eere lid dier vereeniging.

Door de onderlinge vriendschap der families Alberdingk Thijm en Sterck werd hij al vroeg een gewaardeerd lid der particuliere literaire club 'De Vioolstruik', waarvan Prof. J.A. Alberdingk Thijm de leiding had. In de laatste jaren van diens leven kwam de jonge vriend, die zoowel in zijn liefde voor Oud-Amsterdam, en voor de kunst en letteren in de oude Amstelstad als in fijnheid van smaak en wezen zijn geestverwant was, hem zeer nabij. Nauw bond hen ook de liefde voor onzen dichterprins Vondel en in 1887 bezingt hij in nog Bilderdijschen stijl hem

'Die als beschermheer waakt aan Gijsbrechts zuiderwallen
Den aadlaarsblik gericht naar d'Oosterzonnegloed
(Amst. Jaarboekje).

Als in dit jaar ook bij Roelants het eerste deel verschijnt van Thijms Vondeluitgave, vereert de meester hem een bijzonder fijngebonden exemplaar, opgedragen aan 'mijn waarden vriend en schranderen medewerker'; en geen woorden heeft deze in zijn leven meer ter harte genomen, dan den laatsten regel van Thijms opdracht van het tweede deel in 1888, 'U Joost verder aanbevelend.' Het werd helaas het laatste deel, dat Thijm verzorgen kon, maar vijftig jaar later staat een volledige Vondeluitgave, die der Wereldbibliotheek op Stercks naam. Voor elk der tien deelen gaf hij het bijbehorende deel van Vondels leven en naast de zorgvuldige correctie verzorgde hij daarbij ook de literatuuropgaven en de bibliographie.

Thijms opvolger werd hij ook in de uitgeverij en boekhandel der Firma C.L. van Langenhuysen in den Berg Thabor, Singel hoek Beulingstraat. Werd hij van het antiquariaat wel zelf de grootste afnemer, met groote pieteit bewaarde en ordende hij niet alleen de daar bij diens dood in 1889 achtergebleven letterkundige nalatenschap van den meester, maar redde ook alle geschriften en de vele belangrijke brieven daar gevonden en thans veilig ondergebracht in de door hem gestichte en

reeds vaak benutte Bibliotheca Thijmiana in de Nijmeegsche Universiteits-bibliotheek. Een door hem ondernomen nieuwe uitgave van al Thijms werken, in verschillende periodieken verspreid, mocht hij - ondanks een belangrijke bijdrage daarvoor hem op zijn zestigsten verjaardag vereerd - door gebrek aan belangstelling van het lezend publiek niet voltooid zien.

Toen Alberdingk Thijm hem ontviel, dien hij in 1889 bezong als 'De Ridder, die van rust nooit wilde weten' heeft hij in menig opzicht diens strijdzwaard opgenomen voor Oud-Amsterdam. Lang vóór een Vereeniging Hendrick de Keyser tot stand kwam, is hij jarenlang in dag- en weekbladen - van 1894 tot 1910 ook als Lid van den Gemeenteraad - de vaak als vergeefs roepende in de woestijn geweest, tot behoud van oud stedenschoon en zijn zwanezang was de geschiedenis van de slooping der Nieuwe Zijdskapel. Zoo vond het Koninklijk Oudheidkundig Genootschap in hem een ijverig bestuurslid, in 1927 tegelijk met Prof. Dr J. Six als eerelid gehuldigd. Zoo was hij ook medeoprichter der Vereeniging Amstelodamum en een der eerste bestuursleden van het Museum 'De Amstelkring' tot behoud van de schuilkerk Het Haantje en van Amsterdams oude katholieke kunstschaten en merkwaardigheden. In 1891 werd hem de pauselijke onderscheiding verleend van Ridder in de Orde van St Gregorius den Grooten 'mérité par vos vertus franchement catholiques exercées dans toutes les branches de la vie intellectuelle, morale et civile.'

Van 1884 dateeren zijn literaire en kunsthistorische publicaties, een stroom 'naar nieuwe bronnen' die meer dan 50 jaar zou aanhouden. Brengt hij eerst nieuwe levensbijzonderheden over katholieke dichters als Reyer Anslo, weldra wordt hij de paladijn van de historie van het Amsterdamsch Mirakel en in 1893 begint hij met de levensbeschrijving van Simon Sovius zijn studies over de rectoren van de 16de eeuwsche 'grootte scholen' van Amsterdam, met als hoofddoel op archivalisch verantwoorde gronden naar voren te brengen de roem van beschaving en kunstzin der Amsterdamsche patriciërs in die eeuw, hetgeen o.a. vanzelf leidde tot verschillende opstellen in Oud-Holland, waar De Roever en A. de Vries hem als eenigen katholieken medewerker zeer waardeerden. Treffend symbolisch is zijn voorkomen als oud-Amsterdamsch boogschutter op het schilderij der Mirakelprocessie van A. Derkinderen voor het Amsterdamsche Begijnhof.

Zijn eerste artikel over Vondel is van 1899 en wel over diens bewon-

dering voor diezelfde 'oude burgerij' tot wier pleitbezorger bij zich toen reeds zelf had opgeworpen. Nieuwe gegevens over Vondel, diens familie- en vriendenkring, waren het resultaat van uitgebreide en langdurige onderzoekingen in het Amsterdamsche notarieele archief, waar in de benauwde ruimte achter het Huis van Bewaring toen Dr A. Bredius zijn constante metgezel was. Zelf typeerde hij zijn vondsten als het resultaat van 'veel goed geluk en eenige vaardigheid.' 'Men zorge ook,' zeide hij, 'dat de droogte van het perkament niet met de medegedeelde feiten in de geschriften overgaat.'

En in die kunst prijst hij zijn leermeester Alberdingk Thijm, dien hij weldra voorbij zou streven in het zorgvuldig vermijden van alles wat niet op bewijsbare gronden of deugdelijke conclusies steunde. Had hij daarbij ook den romantischen zin, den boeienden stijl van Thijm gehad, dan zouden zijn eigen studies eenzelfde verspreiding hebben gevonden, die nu de verschillende romans en novellen genieten, die uit zijn vondsten zijn opgebouwd, tot zijn ergernis echter meest weer opnieuw gewikkeld in onhistorische verpakkingen. Nu bleven zijn uitgaven slechts kost voor de literaire fijnproevers, een getal dat hij - vooral Vondel betreffend - in zijn lange werklevens verheugend sterk heeft zien toenemen en zelfs hen, die soms smalend schreven over zijn 'speurderswerk' zien profiteeren van zijn talrijke vondsten. Steeds gaf hij door het in Bijlagen in extenso afdrukken der officieele stukken, alle studeerenden volop gelegenheid, zoovel om zijn absolute onpartijdigheid te controleeren, als zelf tot nadere soms andere conclusies te komen, die hij - als het tenminste geen muggenzifterij was - gaarne aanvaardde. Maar zelfs zijn overgroote sympathie voor de persoon van Vondel en Oud-Amsterdam bracht hem nooit tot geflatteerde uiteenzettingen. Zoo werd reeds in 1895 de zoogenaamde Mirakelkist als authentiek stuk uitgeschakeld en nog in het jaar vóór zijn dood, toont een zijner studies aan - toen dit uit een zeldzame door hem verkregen plano duidelijk bleek - hoe de hatelijke dichtregels tegen het Katholicisme, voorkomend in een lofdicht bij den dood van koning Hendrik IV, wel degelijk door Vondel zelf geschreven waren.

Mede door zijn artikelen over de Amsterdamsche Humanisten, die menig vergeten Amsterdammer naar voren hadden gebracht, werd hij 8 Januari 1919 benoemd tot Doctor honoris causa in de Letteren en Wijsbegeerte aan de Universiteit van zijn geliefde vaderstad en wel met de volgende bewoordingen: qui per longam laborum seriem, ardenti patriae

amore incensus, atque haud minus ingenii acumine quam doctrinae copia instructus, principes poeseos nostrae, praesertim Vondelium ac Bilderdijkium, indefesso studio coluit, et opera eorum erudite illustrans vitasque commentatus simul litterarum humaniorum progressus in patria nostra sagaciter ita pervestigavit, ut reipublicae Neerlandicae tempora florentissima Clara luce omnibus proponere numquam desineret.

Door de gedwongen onderbreking van zijn universitaire studiën tot een eigen proefschrift niet gekomen, werd hij jarenlang de minzame en bereidvaardige hulp voor verschillende jongeren, die op onderdeelen van zijn studies promoveerden en die in hun dissertaties zijn hulp en het vrij gebruik zijner verzamelingen dankbaar erkenden. Toen Dr J.A. Worp er door zijn slechten gezondheidstoestand er niet meer toe in staat was, voltooide Sterck diens werk over de geschiedenis van het Amsterdamsche tooneel en ordende Worps uitvoerig dossier over Tesselschade tot de uitgave, na Worps dood in 1918, over 'Een onwaerdeerlycke Vrouw.'

Ook in Zuid-Nederland werd zijn werk gewaardeerd: In 1922 werd hij Buitenlandsch lid van de Kon. Vlaamsche Academie te Gent en in 1939 Eerelid, nadat hem in 1938 reeds als bewijs van waardeering namens de Belgische regeering het Officierskruis van de Kroonorde van België was overhandigd.

Verschillende min of meer openbare functies vervulde hij in de hoofdstad. In 1893 werd hij aldaar tot Schoolopziener benoemd en 34 jaar lang zou hij dit schooltoezicht waarnemen; sinds 1916 te Haarlem achtereenvolgens als schoolopziener, Districtsschoolopziener en van 1921-1924 als Inspecteur. Na zijn afscheid werd hij benoemd tot Ridder in den Nederlandschen Leeuw. Als schoolopziener waardeerde hij bijzonder bij de onderwijzenden een zin voor keurig werk en eigen studieijver. Naar aanleiding van het stichten van twee scholen voor Belgische vluchtelingen uit den oorlog 1914-1918 werd hem de Koning Albert-medaille geschonken. Lang was hij bestuurslid van verschillende katholieke Amsterdamsche instellingen van liefdadigheid, ook lid van den Voogdijraad en van de zoogenaamde Tuchtunie. Van 1914 tot aan de ontbinding in 1929, was hij lid van de Schoonheidscommissie van Amsterdam. In 1918 benoemd tot Regeeringscommissaris voor de Tooneelschool, nam hij eerst in 1939 ontslag als zoodanig.

'Wie Sterck zegt, zegt Vondel' schreef Prof. Molkenboer bij zijn 80sten verjaardag. Inderdaad boven alles was hem de dichter lief. Hij miste echter niet alleen de gave om van eigen diepere gevoelens in het

openbaar te getuigen, ook een echt mannelijke schroom hield hem daarvan terug. Sterk ontroerde hem tot in zijn laatste levensweken de schoonheid van Vondels verzen, de diepte van diens wijsheid, de teerheid van zijn gevoelens. In het bijzonder waren de reien der treurspelen hem dierbaar. Ook de persoon van Vondel moest hem wel zeer sympathiek zijn, vandaar zijn talrijke studiën over den dichter als mensch. Hij geleek Vondel in diens onverdroten studieijver tot op hoogen leeftijd. Vondels eigen woorden: 'ik ben wel oud maar niet gemelijk,' pasten ook op hem. Evenals Vondel was hij een warm bewonderaar van Oud-Amsterdam en van de groote mannen en werken uit de gouden eeuw. Had er een Muiderkring bestaan, hij zou stellig een passend lid zijn geweest, zooals hij dit was van den Amsterdamschen Historischen Kring van wetenschappelijke mannen op allerlei gebied en van velerlei richting. Ook in zijn sterke liefde voor zijn kinderen, zijn genegenheid voor zijn vrienden, zijn vroomheid, zijn huiselijkheid deed hij in aanleg aan Vondel denken. Gelaatskenners zagen zelfs Vondeltrekken in zijn uiterlijk op lateren leeftijd. De woorden van Vondel: *eeuwich gaet voor oogenblick*, koos hij voor zichzelf als gedachtenisspreuk.

Het hierboven reeds aangehaalde van Thijm: 'U Joost verder aanbevelend' diezelfde vaderlijke woorden zouden van hem kunnen zijn, gericht tot allen die Vondels leven en werken waardeeren en bestudeeren en wier studies hij tot op het laatst met groote belangstelling heeft gevolgd.

JO M. STERCK-PROOT

Lijst der geschriften

Werken

- 1895 De Mirakelkist en de Traditie. Uitg. van Langenhuysen.
 1898 Uit de Geschiedenis der H. Stede. Uitg. van Langenhuysen.
 1913 Bilderdijk na zijn uitwijking in 1795. Uitg. Ver. Haerlem.
 1918 Oorkonden over Vondel en zijn Kring. Uitg. Paul Brand.
 1923 Hoofdstukken over Vondel en zijn Kring. Uitg. S. van Looy.
 1926 Het Leven van Joost van den Vondel. Uitg. Volksuniversiteit.
 1927 Rondom Vondel. Uitg. Mij. v. Goede en Goedkoope Lectuur.
 1928 De H. Stede in de Geschiedenis van Amsterdam. Uitg. Haarlemsche Bijdragen. In 1938 opnieuw uitgegeven door Gooi en Sticht.
 1928 Onder Amsterdamsche Humanisten. Uitg. Haarlemsche Bijdragen.
 1928 Van Rederijkerskamer tot Muiderkring. Uitg. de Spieghele.
 1932 Oud en Nieuw over Joost van den Vondel. Uitg. de Spieghele.
 1935 Vondel-brieven. Uitg. Wereldbibliotheek.
 1939 De Slooping der H. Stede. Uitg. Gooi en Sticht.

Meer dan 500 artikelen in de volgende tijdschriften:

- 1866 Dietsche Warande.
 1889 Volksalmanak, e.v. jaargangen van het Amsterdamsche Jaarboekje.
 Katholiek De DI XCV.
 Jaarverslagen van het Vondelmuseum.
 1909 Het Weekblad De Amsterdammer, Nov.
 1909 Dirk van Rijswijk, een Amsterdamsch goudsmid en mozaïekwerker. Jaarverslag van het Oudh. Kon. Gen.
 1909 Artikelen over Vondel in Van onzen Tijd, sinds 1909 tot de opheffing.
 1910 Vondeliana in Noord-Brabant. Taxandria.
 1913, 1914, 1918, Artikelen over Vondel. Tijdschr. Ned. Taal- en Lett.
 1920, 1927.
 1913 Handelingen der Mij. d. Ned. Letteren.
 1913 Vondels zuster Catherina en hare dochters e.a. artikelen. Bijblad voor Taal en Letteren (Tilburg) 1913 e.v. jaargangen.
 1915 Een Vondelportret door Rembrandt? Bredius-album van Oud Holland.
 1915 Amsterdamsche zijdedwinkel in de Warmoesstraat. 14de Jaarverslag der Ver. Amstelodamum.
 1915 Vondelrede als Voorzitter der Mij. der Ned. Letterk. Handelingen.
 1915 Aanvullingen tot het leven van Roemer Visscher. Oud-Holland.
 1915 Dr. A. Bredius en de Amsterd. Notarisprotocollen. Op de Hoogte.
 1916 Over een portret van Erasmus. Het Boek.
 1916 Het portret van Clementia van den Vondel. Oud-Holland.
 1916 Onder Amsterdamsche Humanisten. Het Boek.
 1918 Hendrik van den Vondel Ned. zeekapitein Jrb. Amstelodamum.

- 1918 W.H. James Weale, De kunsthistoricus van Midd. E. Vlaanderen. Sc. Bernulfus Gildeboek.
- 1918 Twee allegorieën op Rubens' Huwelijken. Oude Kunst.
- 1919 Jan van Hout, die schilder-Oud-Holland.
- 1919 Portretgroep van Amst. Ridders van Jeruzalem. Oud-Holland.
- 1920 Wie was de vrouw van Roemer Visscher? Wkbl. Amsterdammers 712.
- 1920 Jos. Alb. Thijm in het openbaar katholiek leven. De Katholiek.
- 1920 Alberdingk Thijm en Vondel. De Beiaard.
- 1920 Thijm en de Vondelstudie. Wkbl. Amsterdammer, No. 2251.

- 1921 Levensbericht van R.P.W. de Vries. Mij. d. Ned. Letterk.
 1921 Heeft Vondel Zuid-Nederland bezocht? De Tijd 31 Dec.
 1921 De bekeering van Hugo de Groot. Tijdschr. v. Geschiedenis.
 1922 Vondel en Dante. De Katholiek.
 1923 De ontwikkeling van Vondels karakter. Versl. en Med. Kon. VI. Ac.
 1923 Het standbeeld van Vondel. Alg. Handelsblad 21/3.
 1923 Een oom van Vondel Amst. rederijker. N. Taalgids.
 Vondels epos 'Constantijn'. Boekenschouw XVIII.
 1924 De dichter van de versjes in Marius Amstelredams eer enz. De Katholiek.
 1927 Een zinnebeeld der welsprekendheid. St. Bernulfus Gildeboek.
 1929 Voorwoord in het Vondelgedenboek. Maastricht.
 1929 Wat heeft Vondel geleden? Hooger Leven, 3/2.
 1929 De Vondeltonstellingen. Wkbl. Amsterdammer, No. 2696.
 1929 Vondels bekeering en Dateering van een paar Vondelportretten. Vondelnummer Studia Cath. Mei.
 1936 Pastoor Augustijn Bloemaert en de Jezuiten. Bijdr. Bisd. Haarl.
 1937 Vondel en de jeugd. De Keten Jrg. 6.
 1938 De geestelijken uit zijn diocees in Vondels gedichten. Bijdr. Bisd. Haarl.
 1939 Vondel, de priestervriend. Liber Amic. Molkenboer.

Voorts bijdragen in het Nieuw Nederl. Biografisch Woordenboek, sinds DI V en wel over Roemer Visscher, Anna Roemers, Tesselschade, Dr. J.J.P. Wap, Jos. Alberdingk Thijm, Catharina Alberdingk Thijm, Jos. Winkelmeijer, J.B. Westerwoudt, Father Felix Westerwoudt, Dr. H.J.A.M. Schaepman, Eufrenius e.a.

Bijdragen in de Vondelkroniek sinds de oprichting in 1930.

Wekelijksche opstellen in de Zondagscourant van de Maasbode van 1925 tot de opheffing en sinds maandelijks Zondags in de Maasbode.

Artikelen in verschillende jaargangen van 'De Tijd'. Vele boekbesprekingen in verschillende tijdschriften.

A. van Veldhuizen **(5 Maart 1871-5 Jan. 1937)**

Adrianus van Veldhuizen werd geboren 5 Maart 1871 te Zeist. Reeds op zijn zevende jaar verloor hij zijn vader. Daardoor werd hem aanvankelijk de weg om theologie te gaan studeeren, afgesneden. En ook zijn begeerte om God in de zending te dienen verkreeg hij niet. Zoo werd hij opgeleid voor den boekhandel en trad hij als volontair in dienst bij de firma Breyer te Arnhem. Te Arnhem oefende Ds. Rozemeyer veel invloed op hem en versterkte in hem de begeerte om prediker van het evangelie te worden. Het zakenleven trok Van Veldhuizen niet aan en al heeft hij den tijd, dien hij in een boekhandel doorbracht, ook gebruikt om boeken te lezen, hij was toch dankbaar, dat hem de gelegenheid geboden werd om het gymnasium te Doetinchem te bezoeken, een gymnasium, dat hem niet alleen voor de universiteit voorbereidde, maar hem ook voor zijn leven doordrenkte van den 'Doetinchemschen geest'. Na het gymnasium in zeer korten tijd te hebben doorlopen, toog hij naar Amsterdam, waar hij, vooral onder Naber, classieke talen studeerde, in welke wetenschap hij het candidaatsexamen aflegde. Doch in de faculteit der letteren vond Van Veldhuizen op den duur geen bevrediging, zijn oude liefde bleef zijn leven beheerschen en hij ging in Utrecht theologie studeeren. Voor zijn latere loopbaan is de studie van de oude talen van zeer veel beteekenis geweest, zij gaf den Nieuw-Testamenticus een vasten grondslag.

In 1898 werd Van Veldhuizen predikant bij de Nederlandsch Hervormde Gemeente te Molkwerum, welke plaats hij in 1902 met Almelo verwisselde.

In 1907 werd hij aangewezen om prof. Van Nes op te volgen als rector van de toen te Rotterdam gevestigde Zendingsschool. Hier kon hij zijn groote geschiktheid om met jonge menschen om te gaan, zijn gaven als docent ontplooien. Van beteekenis was, en typeerend voor Van Veldhuizen, dat hij de leerlingen van de Zendingsschool, die geen gymnasiale vorming hadden genoten, het Nieuwe Testament leerde lezen in het Grieksch.

Het was voor Van Veldhuizen een groote teleurstelling, dat hij niet werd benoemd tot opvolger van zijn leermeester Baljon, met wien hij veel had samengewerkt, doch wiens wijze van verklaring van de Openbaring hij niet kon billijken. Deze teleurstelling heeft veel invloed op

zijn leven gehad, al sprak hij daarover niet zoo vaak. Toch, al wist hij zich in de eerste plaats Nieuw-Testamenticus, heeft hij met blijdschap de benoeming aanvaard, welke de Algemeene Synode der Nederlandsch-Hervormde Kerk hem deed toekomen en zoo werd hij 25 Jan. 1910 kerkelijk hoogleeraar te Groningen. Hij is aan dat ambt trouw gebleven, al had hij wellicht later wel de kans gehad om een hoogleeraarschap in de vakken rakende het Nieuwe Testament te ontvangen. Hem werd het onderwijs opgedragen in de Bijbelsche godgeleerdheid en zedekunde, de practische godgeleerdheid en de geschiedenis der zending. Dit onderwijs gaf hij gaarne, hij heeft geschreven ook over die vakken, die oorspronkelijk minder zijn belangstelling hadden. En dat niet alleen, maar hij is te Groningen geheel ingeburgerd. Van Veldhuizen was gezien bij collegas en studenten en heeft te Groningen op kerkelijk en maatschappelijk terrein lange jaren met eere tal van ambten en functies uitgeoefend. Ons kort bestek laat niet toe die alle op te sommen.

Van Veldhuizen heeft ontzaglijk veel geschreven. Boeken, maar ook artikelen in allerlei tijdschriften. We moeten ons ook hier bij de opsomming beperken. In 1901 promoveerde hij te Utrecht over den Brief aan Barnabas en nog als predikant, in 1906 gaf hij zijn *Taaleigen des Nieuwen Testaments*.

Wij duiden reeds aan, dat er door het werk van Van Veldhuizen één lijn loopt. Dat is uitgekomen in het vele, dat hij gedurende zijn hoogleeraarschap heeft geschreven. Van Veldhuizen had weinig op met het gesloten systeem. Hij was empiricus, analyst; waarnemen, opmerken en dan beschrijven op frissche wijze, zie daar zijn kracht! Daar kwam bij dat hij in den goeden zin van het woord de wetenschap wilde populariseeren. Hij streefde er naar de nieuwste resultaten van eigen en anderer onderzoek op zulk een wijze onder de menschen te brengen, dat de gestudeerden er door bij-bleven en dat vele niet gestudeerden, doch ontwikkelden er van konden genieten. Dit heeft er toe geleid, dat hij, vaak in verbinding met anderen, series geschriften heeft uitgegeven, die een geheel terrein van wetenschap in kaart brachten. We noemen de serie Tekst en Uitleg, waarin hij zelf Markus, Romeinen, 1 en 2 Corinthen bewerkte; Pro Ministerio, dat van zijn hand de Practische Bijbelverklaring en Practische Godgeleerdheid geeft; het Bijbelsch Kerkelijk Woordenboek, waarin hij het deel over het Nieuwe Testament schreef en niet te vergeten de door hem opgerichte en geredigeerde Nieuwe Theologische Studiën, waarin hij naast vele artikelen geregeld uiterst nuttige over-

zichten gaf van hetgeen den laatsten tijd op theologisch terrein was verschenen. Andere werken van Van Veldhuizen dragen hetzelfde karakter, zoo *Markus, de neef van Barnabas*, 1933 en *Lukas, de medicijnmeester*, 1926. Ook op het gebied van de praktische godgeleerdheid verschenen van Van Veldhuizen verschillende boeken, we noemen zijn *Katechetiek*, 1925; *Hoe maakt men zijn preek?*; *Hoe te preeken in dezen tijd?*; *Op de Pastorie*.

Zeer belangrijk is het werk, dat Van Veldhuizen verricht heeft voor het tot stand komen van een nieuwe Bijbelvertaling. Hij is de man geweest, die daartoe in 1911 het initiatief nam en die mannen uit verschillende kerken en van verschillende richtingen wist bijeen te brengen en voor dit werk te bezielen. Onder leiding van Van Veldhuizen is vrijwel het geheele Nieuwe Testament vertaald en toen later het Nederlandsch Bijbelgenootschap de zaak ter hand nam, kon van deze reeds geleverde vertaling worden uitgegaan. Van Veldhuizen heeft het gereedkomen der overzetting niet mogen beleven.

Een levensoverzicht van Van Veldhuizen zou zeer onvolledig zijn, indien het niet sprak van zijn groote liefde voor en groote kennis van de levende natuur. Vooral in later jaren, toen hij in de nabijheid van het station Vries-Zuidlaren zijn Adderhorst bezat en naar eigen ideeën kon beplanten, heeft hij verpoozing gezocht in de bestudeering der natuur en er ook veel over geschreven. Wij noemen: *Met zes zintuigen de natuur in*, 1925; *De vogelen des hemels*, 1928; *Uw goedheid kroont de jaargetijden*, 1930; *Op en om den Adderhorst*, 1933.

Den 5den Jan. 1937 is Van Veldhuizen na een zeer smartelijk lijden in het Academisch Ziekenhuis te Groningen ontslapen. Velen denken met dankbaarheid terug aan hetgeen ze in hun leven van dezen vriendelijken geleerde en opgewekten Christen hebben ontvangen. Vroom en trouw, opgeruimd en ordelijk is Van Veldhuizen door het leven gegaan.

F.W. GROSHEIDE

Alie van Wijhe-Smeding

Enkhuizen, 17 Juli 1890-Utrecht 5 Juli 1938

Wanneer ik een levensbericht zal geven over Alie van Wijhe-Smeding, wil ik voorop stellen, dat ik haar beschouw als een letterkundige van groote beteekenis, maar dat ik het u niet in het minst kwalijk zal duiden, als gij meent dat mijn waardeering niet vrij te pleiten is van broederlijke genegenheid. Ik kan mij zelfs indenken, dat u zich zult afvragen of ik wel de meest geschikte persoon was, dit artikel te schrijven.

Mijn zuster is haar weg gegaan als een eenling in de meest uitgebreide zin van het woord en alleen de omstandigheid dat ik meen over haar levensverhoudingen beter ingelicht te zijn dan een ander, gaf mij de moed uit een te willen zetten, de invloeden die zich op haar persoonlijkheid en op haar werk deden gelden. Ik wil er echter naar streven mijn oordeel objectief te houden, zooveel als slechts mogelijk is.

Haar publicaties heb ik gemeten met een eigen maat. Mijn bewondering werd niet het meest getrokken door het geruchtmakende 'De Zondaar', noch door het lieflijke 'Tijne van Hilleetje' of het stemmingsvolle 'Duivelsnaaigaren', evenmin door het oorspronkelijke 'Achter het anker', maar door het diep-menschelijke 'De ontmoetingen van Rieuwertje Brand', waarin voor mij zoo waar wordt weergegeven de botsing tusschen goed en kwaad, niet alleen als een conflict bij de eenvoudigen van geest, maar ook als een symbool van de strijd, die de moderne mensch in meer of mindere mate in zichzelf kan terugvinden.

Evenmin als mijn bewondering het meest uitgaat naar die boeken, die het bij het publiek het best 'gedaan' hebben, zal ik beweren, dat alles in haar doen en laten logisch voor mij was. Het woord Bijbelcritiek deed haar geloovig hart pijn, zij schuwde het - haar verstand wist toch dat het niet gemeden kon worden. Orthodox in haar geloof - en toch gehuwd met een vrijzinnig predikant. In de roman die tot onderschrift heeft 'tot een gedachtenis aan ons eerste jaar in de Nieuwveensche pastorie', laat zij Rieuwertje Brand - de eenige bekeeringsgeschiedenis die zij schreef - zijn wedergeboorte vinden niet in de kerk, maar bij de paars-verkleumde heilsoldaatjes. Overtuigd Protestante, zocht zij toch als zij zich bezwaard gevoelde door de kilheid van het leven, haar toevlucht in de majestueuze Bossche St.-Jan. Wanneer zij in 'Sterke webben' Rijkhof Krone laat verzuchten: 'Het leven is in alle eerbied gezeid een waagstuk in de hand van den Alwijzen God', dan is dat een weergave van de sombere Calvi-

nistische levenstheorieën uit haar jeugd, het zoeken en tasten waarom alles is, zoals het is, een zwaartillendheid, waarvan zij, hoeveel er later ook in haar levensinzichten veranderde, zich nooit geheel vrij heeft kunnen maken.

Dit alles, ik stem het toe, heeft veel dat inconsequent is. Maar mag men anders verwachten van een vrouw, die zelf toestemde, dat zij bij haar letterkundige arbeid meer steunde op haar gevoel dan op haar verstand? En blijft de eene mensch vaak voor de andere niet eenigermate een raadsel, ook al leeft men lange tijd naast elkaar? Zoo kan ik u wel veel over Alie van Wijhe-Smeding vertellen, maar toch zou ik niet op alle vragen omtrent haar, antwoord kunnen geven. En dat verwacht u immers ook niet?

Als ik mij goed bezin, heeft mijn zuster na het verlaten der Christelijke lagere school te Enkhuizen - de eenige opleiding die zij 'genoot' - - altijd geschreven. Maar ik had er geen interesse voor. Als kind uit een milieu van kleine luiden, was heel mijn ambitie gewijd aan het streven, via de onderwijzersloopbaan een werkkring te veroveren bij het middelbaar onderwijs. Pas toen ik goed en wel gevestigd was als leeraar aan een H.B.S. te Rotterdam, gingen mijn oogen open: ik had een zuster die schreef! Bij een prijsvraag, uitgeschreven door een Christelijke illustratie, behaalde zij met een 'letterkundige' bijdrage de tweede prijs en omdat de eerste niet werd toegekend, was de eer nog des te grooter. Dit verraste mij. Voor haar zelf werd dit in deze pionierstijd een feit van beteekenis. Stukjes gedrukte copie uit deze periode had zij zorgvuldig bewaard: bijdragen voor een predikbeurtenblad, een Christelijk meisjestijdschrift, een populair volksdagblad. Veel beteekende dit alles niet. Toch kon zij er nooit toe komen deze schetsjes op te ruimen. Houdt een meisje vaak niet het meest van de leelijkste van haar poppen? En gaat het hart van een moeder niet het meest uit naar de gebrekkigste van haar kinderen?

In het leven van mijn zuster moeten er in deze periode - dat heb ik later pas begrepen - momenten geweest zijn, dat het eenzame menschenkind zich afvroeg, of zij met haar arbeid door kon gaan. Zelf geloofde zij, dat God haar, het domme kind, op haar gebed de gave van het schrijven gegeven had. Ontroerend vertelt zij hiervan in 'Hunkering'. Die kracht moet wel haar steun geweest zijn, haar geloof overwon steeds weer haar aarzeling. Maar vooral later, toen zij zich van het specifiek-Christelijke losmaakte en zich op de groote tribune waagde, heeft zij het als uit-

gesproken individualiste vaak moeilijk gehad. Toen zij in een onzer weekbladen, waaraan zij later lange tijd een getrouw medewerkster was, werd uitgemaakt voor een schrijfster met het psychologisch inzicht van een achterlijke leerling van een bewaarschool, schreef ze me: 'lets is er, dat nooit iemand uit mij zal kunnen wegnemen, ik weet dat ik schrijven kan.' Dat heeft zij met de daad betoond. Zij heeft zich, hoe fel ook bestreden, als schrijfster steeds kunnen handhaven. Er was een sterke stuwung in haar. Zij wou troost brengen in de levens van anderen. Ook al had geen uitgever haar manuscripten willen verzorgen, zij moest schrijven, ook om zich daardoor te bevrijden van obsessies die haar benauwden. Veel van haar eigen moeiten heeft zij in haar boeken 'van-zich-af-geschreven.' Na haar dood vond ik schema's voor nieuw werk: o.a. een Overijselsche roman 'Elsje', een spiritistische roman 'Medium'. Als spiritiste benauwde het contact met het andere leven haar soms zoo heftig. Er waren maar enkelen die wisten, dat zij daarom onder 'De domineesvrouw van Blankenheim' zette: 'Geschreven onder de bescherming Gods'. De massa - hoe kon die ook anders oordeelen? - dacht aan een opgeschroefde vroomheid. Soms was zij, zooals zij bekende, als door een glazen ruit van het andere leven gescheiden. Heeft deze angst, waaronder zij vaak zoo moest lijden, de weg door het dal der schaduwen des doods, voor haar minder zwaar gemaakt dan voor anderen? Een vrouw die zoo vaak getobd had over uitverkiezing en rechtvaardigmaking, ging vredig en getroost over tot het andere leven, alsof sterven slechts is een zich neerleggen tot een slaap om daarna als herboren opnieuw te ontwaken. In 'Medium' zou zij de troost der gemeenzaamheid ook gebracht hebben aan anderen, die leden onder mediamieke gaven. Weemoedig stemt het, dat een vrouw die nog zooveel productieve arbeid had kunnen verrichten, reeds op 47-jarige leeftijd moest sterven.

De 'letterkundige prijs' in 1916 heeft, voor zoo ver ik het kan beoordeelen, haar laatste aarzeling overwonnen. Van dit moment af tot haar sterfjaar 1938, heeft zij van een ongekeerde productieve kracht blijk gegeven. Zonder ooit meer te aarzelen - wel soms ontmoedigd maar nimmer verslagen - heeft zij zich tot taak gesteld, het geven van levensuitbeeldingen, zooals zij meende, dat het moest zijn. Zij was een schrijfster uit roeping en aan die roeping heeft zij alles geofferd.

Ik kan mij voorstellen, dat men dit geforceerd dramatisch noemt. Maar denk u haar positie in! Het 'stille stadje', waarin zij leven moest - haar inkomsten waren aanvankelijk bescheiden - had er geen lust in,

te kijk gesteld te worden in romans of in schetsen in verschillende periodieken. In 'Menschen uit 'n stil stadje' gaf zij een Enkhuizer volksbuurtje, in 'Sterke webben' schilderde zij de Gereformeerde gemeente, waartoe zij in haar jeugd behoorde. In 'Het wazige land' gaf zij weer hoe een klein stadje reageert op het probleem der ongetrouwde moeder, in 'Duivelsnaaigaren' beeldde zij het verlangen uit van een arm menschenkind, dat hunkert naar een beetje geluk in het leven. Maar ook - al was het niet Enkhuizen dat werd uitgebeeld - mocht alles zoo maar openlijk gezegd worden? Hier denk ik aan 'Achter het anker', het boek van een jonge kerel met sterke levensdriften die verzeild raakt in de straatjes, waar 'liefde' verkocht wordt. De meeste medeburgeressen en medeburgers, zoowel de Christelijke als de niet-Christelijke, waren het roerend met elkaar eens, dat zoo iets geen pas gaf. Wie was deze die dit alles 'zoo maar' durfde neer te schrijven? Was zij op de lagere school niet een leerlinge geweest, die alles behalve een hoogvlieger bleek te zijn? Uitgenomen dan, dat zij een aardig opstel kon maken. Had haar Vader niet een doodgewone zaak in visscherij- en scheepsmaterialen? Maar die had ook al wat ongewoons over zich. In de Gereformeerde gemeente maakte hij zich onmogelijk, doordat hij meende altijd rond voor zijn meening te moeten uitkomen. Zijn er dan geen rangen en standen, ook in de kerk? En had hij zichzelf niet opgewerkt tot het ongewone vak van kompasmaker voor de Zuiderzeevisschers?

In een klein stadje behoort er durf toe, je eigen weg te gaan, als je niet tot de rijken en de machtigen der aarde behoort. Zoo typeerend voor deze sfeer vertelt mijn zuster in een van haar schetsen van twee dappere meisjes, die de eersten waren om de ouderwetsche lange naaldparaplu in de paraplubak te laten staan en met de nieuwerwetsche korte tompouce onder hun arm langs 's heeren straten durfden te gaan. Nu ja, ze waren met z'n beiden, dat maakt je dapperder dan wanneer je alleen je weg moet gaan.

Van al deze moeilijkheden te vertellen ligt buiten de opgave van dit levensbericht¹. Laat ik hier alleen vermelden, dat zij het liefst in de avond wandelde en dan bij voorkeur niet langs de drukke straten. Sterk moet je zijn, om als vrouw-alleen door de spot en de kritiek te kunnen gaan: spottende woorden, en wat de nette menschen betreft, spottende blikken voor de 'artiest'.

Maar ook in huis vond zij geen vrede. Meende de familie al, dat schrijven eer iets was voor een man dan voor een vrouw, zij had nog altijd

de troost, dat Alie zou worden een schrijfster van schetsen en boeken gemaakt naar een Christelijk recept: 'Voor degenen die gelooven werken alle dingen mede ten goede en verder leefden zij nog lang en gelukkig.' Maar deze schoone illusie werd wreed verstoord. Na allerlei schermutselingen en teleurstellingen wou Alie Smeding haar eigen weg gaan. Haar eerste boek 'Tusschen de golven', dat zij bescheiden aankondigde als een verhaal uit het visschersleven, kon geen genade vinden in de oogen van het Christelijk Nederland. Niet alleen omdat de taal te gekunsteld was, maar het verhaal was ook te 'vrij'. En toen ging zij haar eigen weg. Het eerste resultaat was de tweedeelige roman 'Menschen uit 'n stil stadje', waarin ook 'alles' verteld wordt, net als in die gewone romans, die gelezen worden door de menschen die 'voor de wereld' leven, maar waar in het echt Christelijk gezin openlijk geen plaats voor is. Fel waren vroeger reeds de disputen geweest in het huis der familie Smeding over het al of niet toelaatbare der boeken van Herman Robbers, Louis Couperus en andere nieuwlichters. En het is geen grootspraak, als ik ook van mijn zuster durf neerschrijven: 'Een strijdende mensch is een eenzame mensch'. Dit geldt ook voor de tijd die ligt na haar Enkhuizer periode. Zou het toevallig zijn, dat haar laatste werk 'Een menschenhart' de stelling verkondigt, dat alleen die mensch gelukkig is, die een hart vindt, dat voor hem openstaat? Er moet wel veel kilheid in haar leven geweest zijn.

Maar dit alles - de openlijke spot op straat en het dreigende zwijgen in huis - heeft haar kracht niet gebroken, het heeft haar sterker gemaakt. Heel haar persoonlijkheid had het militante, dat verkregen wordt door een harde jeugd. Zij streed moediger dan te voren met al de felheid, die in een vrouwenhart kan groeien. Ze schreef over de menschen in het stille stadje, niet zoo lief en vriendelijk, als dezen dit graag wilden, ze schreef ook over gezinnen waar kinderen zoo lijden door gebrek aan zon.

Hoe liggen de sleutels voor de aard en het karakter van Alie Smeding in het stille stadje! Veel moeite heeft het haar gekost, zich - en dan nog slechts ten deele - vrij te maken van de stroomingen, die haar beïnvloedden in haar jonge jaren, zoo ook het zich te verzetten tegen een publieke opinie. Hierbij denk ik aan haar ageeren tegen critici, die haar met hun critiek 'bestookten'.

Er waren critici naar wier beschouwingen zij met belangstelling uitzag, ook al waren die niet altijd waardeerend. Laat ik hier alleen maar noemen Frans Coenen, Frits Lapidoth, Prof. Dr. J. Prinsen. Maar voor zichzelf geloofde zij, dat er onder de recensenten waren, die moedwillig haar niet

wilden begrijpen. Haar Marker tooneelspel, 'Het prinsesje van het groene eiland' duikelde, ook omdat het zoo buitennissig gevonden werd. Een Markerin die Engelsch sprak! 'Buitennissig?', dat snapte mijn zuster niet. Het was immers alles precies? Kende zij Marken niet door en door? En had zij er niet een studie van gemaakt? Moest zij eerst 'Tijne van Hilletje' publiceeren, om de menschen hiervan te overtuigen? En moest je dan je werk laten afmaken door recensenten, waarbij er zijn, die evenveel van Marken afweten als de Engelschen en Amerikanen, die Holland 'doen' en als eendagsvliegen ook Marken bezoeken?

Maar nooit heeft de critiek haar zoo gewond als bij 'De Zondaar'. Zagen de menschen dan werkelijk niet, dat zij een wondeplek van het moderne leven bloot legde? Als Hubbink zijn 'gevallen' vriend troost met de verzekering dat er een tijd zou komen, dat vrouwen weer vrouwen zouden durven te zijn, dan was dat toch een verheugende waarheid! Konden zelfs de recensenten van Christelijke bladen haar niet begrijpen? Moesten die zich ook ergeren aan de manier, waarop zij haar meening uitte? Zij deed het toch met dezelfde woorden, die de Bijbel gebruikte, het Heilige Boek, het boek van de hoogste wijsheid, waarin God geopenbaard heeft, alles wat wij noodig hebben te weten voor leven en voor sterven! De afwijkingen en de zonden, waartoe een mensch kan komen, worden daar met ronde woorden genoemd en in de kerk en in het gezin wordt openlijk uit het Woord gelezen en dat gebeurt voor oud en jong. Dit alles stelde zij vast in een smartelijke verbazing.

Het kabaal rondom 'De Zondaar' zou voldoende zijn om stof te leveren voor een nieuwe roman. Verdachtmakingen, beledigingen, booze brieven van menschen wier kaart-avondje uit elkaar viel door felle disputen over dit ergerlijke of - levensware boek.

Ook de storm om 'Naakte waarheid' deed de golven hoog gaan. Zij had pas haar intrede gedaan als domineesvrouw in de pastorie van Vught. Zelfs het kerkbestuur van Noord-Brabant en Limburg meende dat het zich met deze geruchtmakende publicatie moest bemoeien. Onder het boek schreef mijn zuster 'Kinderen kijken u aan.' En dat schenen velen niet te kunnen begrijpen. Was het dan zoo moeilijk voor de menschen, vroeg zij zich af, om te aanvaarden dat zij het probleem van de opstandige moderne jeugd, terug wou brengen tot dat van opstandige moderne ouders, die vaste traditioneele levensnormen loslaten?

Maar ook griede haar de opvatting van velen, alsof zij de romans maar uit haar mouw kon schudden. 'Ieder jaar een nieuwe 'Smeding', werd

er door velen gehoond. In een lezing voor de 'Phohi' getuigde zij: 'het schrijven van een boek is zoo moeilijk!' Ze werkte er aan met de zorgvuldigheid van een kunstschilder, die een huisgevel zou moeten verven, ze toetste zin voor zin. Wisten recensenten dan niet, hoe veel het schrijven van een boek van je nam? Oordeelden zij daar zoo lichtvaardig over of waren zij zoo ondeskundig? Was het schrijven van een boek niet, doode stof leven in te blazen? De zorgen van Elmie Soedijn in 'Tusschen twee droomen' waren ook de hare: niet altijd is het makkelijk de juiste middenweg te vinden tusschen de taak van schrijfster en die van huisvrouw.

Ze leefde met de personen in haar boeken mee, als met levende menschen. Zij genoot hun vreugden, zij leed ook hun smarten. Een keer, ze werkte aan 'Tijne van Hilleetje', kwam ik op haar kamer, ze had beschreide oogen - Tijne was zoo ziek! Ze wou dat haar figuren zouden leven, ze wou meegevoel voor hen, ze wou deernis voor hen opwekken. Voelden de menschen dan niet, dat achter 'Duivelsnaaigaren' een onuitgesproken bede lag? 'Als er in uw omgeving ook Femmetjes Smit zijn, zet uw deur 's voor hen open! Ze willen zoo graag wat vriendschap, al is het maar een beetje!'

Kwam deze neiging tot protest, wegens niet-begrepen worden, alleen voort uit mijn zusters impulsieve aard? Hierin kan ik in dit artikel natuurlijk geen partij kiezen. Wel geloof ik er toch als een opmerkelijk feit op te mogen wijzen, dat haar laatste roman 'Een menschenhart', gepubliceerd na haar dood in 1939, niet voor de radio werd besproken. Wel was de splijtzwam bij onze omroep ver doorgedrongen, maar van de meest vooruitstrevende tot de meest conservatieve elementen, waren zij zoo saamhoorig, als gold het een onderlinge afspraak.

Alie Smeding werd 17 Juli 1890 te Enkhuizen geboren, zij woonde hier tot 1926, tot 1928 in Rotterdam en sinds haar huwelijk met den predikant M.C. van Wijhe te Nieuwveen (Z.-H.), Purmerend en Vught (N.-Br.). Tot haar 36e jaar heeft zij in Enkhuizen gewoond en dit langdurig verblijf in een kleine stad heeft niet alleen een sterke invloed op de vorming van haar persoonlijkheid gehad, het heeft ook in vele opzichten een stempel op haar werk gezet. Zij gaf een serie schetsen, die 'Kleinmalerei' waren in de goede zin van het woord en die hun plaats vonden en nu nog vinden op de programma's van declamateurs. De beste van deze schetsen werden later gebundeld uitgegeven. Van geen enkele bundel heeft zij zooveel genoegen gehad als van 'Oude kennissen'. Die titel was al typeerend, zij kenden deze menschen zoo van nabij. In het stille stadje

kreeg zij een voorliefde uit te beelden de eenvoudigen van hart en van geest, de ontferden van het leven, die toch ondanks alles - het werd de titel voor een van haar boeken - 'het geluk verwachten.' Hier in Enkhuizen leefde zij mee met de menschen, die zij beschreef als was zij een der hunnen, zij werkte naar het levend model. Dit gaf vaak aan haar figuren het markante en in de oogen van anderen het eenigszins ongewone of overdrevene. Hierbij denk ik aan 'Harlekijntje', het kereltje dat zij ontmoette tijdens haar verblijf te Nieuwveen, die leefde in zijn sfeer van sprookjes en die zoo moedig de dood tegemoet ging. De weergave van dit leven is even getrouw als de foto op de bandomslag.

Deze voor een auteur zoo buitengewone omstandigheid - te leven te midden van zijn materiaal - behield zij ook in haar huwelijk. Tien jaar woonde zij in een pastorie en het moet wel een bonte stoet van menschen geweest zijn, die zij in die jaren langs zich heen zag gaan. Niet altijd waren het aangename of belangwekkende typen. Dames die met hun leege tijd geen raad weten en meenen, dat een domineesvrouw er voor is, om kopjes thee bij te drinken op leege middagen. Menschen die zich ergeren aan een domineesvrouw die zich geeft aan letterkundige arbeid en die probeeren haar zooveel mogelijk van haar werk te houden. Maar daar zijn ook de vriendelijk-gezinden. Ook de bezwaarden, zoowel naar het geestelijke als naar het materieele, die zoo gaarne geholpen willen worden.

Na mijn zusters dood zag ik pas, hoe groot haar 'gemeente' was. In opdracht van haar moest ik haar correspondentie vernietigen en toen pas bleek mij, hoe uitgebreid de kring was van haar 'brief-vrienden', zooals zij ze zelf noemde. Hoe druk haar arbeid soms ook mocht zijn, ze nam minstens een dag per week voor deze correspondentie. En als ik dan al scheurende, toch niet de verleiding kon weerstaan, zoo hier en daar een brief te lezen, dan heeft het mij soms fel ontroerd, hoe zwaar de last is, die velen hebben te dragen, maar ook werd mij duidelijk, hoe aanlokkelijk het voor een auteur moet zijn, deze personen te zien opkomen, als de figuren voor een eventueele roman. Uit een van deze correspondenties ontstond 'Liefde'.

Men heeft er dikwijls zijn verbazing over uitgesproken, dat Alie van Wijhe-Smeding zoo vaak in haar werk van genre wisselde, dat er zoo weinig lijn in zat. Haar scherp observeerend vermogen gaf die wisseling van onderwerpen. Zij zag een brok leven, dat haar interesseerde en dat beeldde zij uit. Zoo gaf zij godsdienstige milieus, volgens sommigen te

godsdienstig, maar ook materieele producties, volgens sommigen te naturalistisch. Bij deze laatste, zoo werd er gefluisteld, zou dan wel voorgezeten hebben het begeeren, een groot gewin te maken.

Deze laatste onderstelling mag ik ten stelligste tegenspreken. Er zullen niet veel Nederlandsche schrijvers onder haar tijdgenooten geweest zijn, die zoo weinig lust hadden als zij, zich te voegen naar de smaak van een of andere richting of naar de wenschen van een uitgever. Zij schreef, wat zij schrijven wou, geldelijk gewin stond bij haar op de achtergrond.

Er werden onderhandelingen gevoerd over een vertaling van 'De Zondaar'. Maar de uitgever had zich door zijn deskundigen laten voorlichten: de roman kon bekort worden. Dat bekorten zou vooral gevonden worden op het 'eerste boek'. Dat zou toch niet veel schaden, het was van de vier boeken het minst belangrijke, er gebeurde het minste in. Eigenlijk kon het er wel heelemaal af. Zoo hier en daar in de volgende drie boeken kon dan wel een inlasch gemaakt worden, handige lui boksten dat wel voor elkaar, daar kon zij gerust op zijn, het zou een leesbaar geheel blijven.

Het moet voor mijn zuster wel erg aantrekkelijk geweest zijn, temidden van het grove tumult over haar roman, er een vertaling van te kunnen krijgen. Maar tot deze prijs wou zij die niet. Alleen als geheel - niet ingekort en onveranderd. En anders maar geen vertaling! Bovendien, het eerste boek was volgens haar eigen oordeel het beste! En zou een auteur bereid zijn uit zijn eigen werk het beste te laten wegnemen!

Zij schreef niet voor geld, zij schreef omdat zij schrijven móest. Een Christelijke uitgever, die over goede fondsen beschikte, vol waardeering voor 'In de witte stilte', vroeg haar een bundel Kerstvertellingen te schrijven, maar onder pseudoniem, want haar eigen schrijfstersnaam zou voor het debiet onder het Christelijk publiek minder goed zijn. Ze wees het voorstel af: 'Ik heb geen honger.' Maar het trof mij toch aangenaam, dat deze uitgever na mijn zusters dood aanbood, haar laatste roman uit te geven, al heb ik ook gemeend dit aanbod niet te moeten aanvaarden.

Er waren meer uitgevers, die aan een schrijfster, die de pen voerde als Alie van Wijze-Smeding, ideeën aan de hand wilden doen, waarover succes-boeken te schrijven waren. Een kwam met de idee: een roman over een onmogelijk goeie man, een kei van een kerel. Toen mijn zuster er om lachte, verdedigde hij zich: 'Hij had er wel de slag van, te kunnen raden, wat ging en wat niet ging.' En dat kon zij niet tegenspreken.

Op dergelijke aanbiedingen had zij geen lust in te gaan. Zij koos haar

eigen ideeën en werkte die uit op haar eigen manier. Vaak had zij zich in haar leven moeten ergeren aan vroomheid-in-woorden en daarom ging er voor haar zoo'n groote bekoring uit van de Oxfordgroep-beweging die aankondigde vroomheid-in-daden. Dit alles trok haar sterk, ook met de bekoring van het nieuwe. Toch sloot zij zich niet bij de beweging aan. Zij wou zich bij het schrijven van 'Bruggenbouwers' niet aan banden laten leggen, zij schreef geen Oxford-roman, maar een boek over de Oxford-beweging. Geen roman over een plotselinge bekeering, zooals die uit Engeland en Amerika vertaald tot ons kwamen en door een deel van ons publiek met graagte werden gelezen. Zij schreef een boek over wat 'Oxford' wèl kon en wat niét. Wel kon deze volgens haar inzicht verbroken contacten herstellen, de menschen er toe brengen, zichzelf critisch te zien en hen aan te sporen 'over zichzelf heen te stappen' en zoo de moeilijke weg op te willen gaan van zelfverloochening en zelfverbetering. Maar 'Oxford' kan niet de sociale en materieele noodden lenigen, zij kan de vale armoe niet van de menschen wegnemen. Toch, al zag zij de Oxford-beweging critisch, hoe weldadig werd zij gestemd door de groote Pinkstersamenkomst in 1936 te Utrecht, het Pinksterfeest, waarvan zij dankbaar getuigde, dat het was het mooiste dat zij ooit had beleefd: de vereeniging van alle natiën en tongen, die eendrachtig te zamen waren. Zij droeg 'Bruggenbouwers' op aan Frank Buchman.

Haar boek viel bij de Oxford-menschen niet in de smaak, zij willen over veel kwesties 'deelen', alleen niet over de tekortkomingen in hun beweging. Alie van Wijhe-Smeding was te sterk individualistisch, dan dat zij zich bij een bestaande strooming of richting kon aansluiten. Deze onafhankelijkheidszin heeft haar veel nadeel berokkend. Geen enkele richting nam het voor haar op, zij stond alleen en moest haan strijd alleen strijden.

Een lichamelijk lijden, dat haar de felste smarten bezorgde, ondermijnde de laatste jaren van haar leven haar krachten. Haar productiviteit heeft er niet onder geleden, integendeel, die werd er door opgevoerd. In een koortsachtig tempo werkte zij. De laatste week van haar schrijfstersloopbaan waren er nachten, dat zij niet sliep, zij wilde niet dat haar laatste boek onvoltooid zou achterblijven. Zoo heeft zij haar laatste krachten gegeven aan wat haar op aarde zoo lief was - haar letterkundige arbeid. Manhaftig heeft zij haar lichamelijke smarten gedragen tot de 5e Juli 1938 de dood haar bevrijdde.

Weinigen hebben haar bij haar leven liefde gegeven, velen deden haar uitgeleide naar haar laatste rustplaats te Utrecht.

Aan een leven van zorg en moeite was een einde gekomen.

In hoeverre haar arbeid waarde heeft gehad voor de Nederlandsche literatuur, latere generaties zullen dit vaststellen.

Dit oordeel zal vrij zijn van persoonlijke elementen, daarom zal het ook eerlijk zijn.

Rotterdam.

F. SMEDING

Werken:

1918	Tusschen de golven. Rotterdam.
1920	Menschen uit 'n stil stadje. Rotterdam.
1922	Sterke webben. Rotterdam.
1924	Achter het anker. Rotterdam.
1924	Strakke dagen. Edam.
1925	Het wazige land. Rotterdam.
1926	Duivelsnaaigaren. Rotterdam.
1927	Als een bes in een hofje. Blaricum.
1927	Het prinsesje van het groene eiland. Rotterdam.
1927	De zondaar. Rotterdam.
1928	Tijne van Hilleetje. Rotterdam.
1929	De ontmoetingen van Rieuwertje Brand. Rotterdam.
1930	De domineesvrouw van Blankenheim. Rotterdam.
1930	Grillige schaduwen. Huis ter Heide.
1930	In de witte stilte. Amsterdam.
1931	Harlekijntje. Rotterdam.
1932	Naakte waarheid. Rotterdam.
1932	Oude kennissen. Rotterdam.
1933	De ijzeren greep. Rotterdam.
1934	Hunkering. Amsterdam.
1934	Ik verwacht het geluk. Leiden.
1935	Tusschen twee droomen. Leiden.
1936	Tusschen de menschen. Haarlem.
1937	Liefde. Amsterdam.
1938	Bruggenbouwers. Rotterdam.
1939	Een menschenhart. Rotterdam.

In 'Nederlandsche Volkskarakters' gaf zij een bijdrage: De Zuiderzeevisschers.

Van Frans van Dam verscheen een biographie: Alie van Wijhe-Smeding in haar letterkundigen arbeid. Rotterdam, 1931.

Eindnoten:

1 Wie hier meer van wil weten, verwijzen we naar het biographisch overzicht, dat reeds eerder verscheen.

Verslagen

Verslag van de jaarlijksche vergadering te Leiden 7 juni 1941

De beschrijvingsbrief luidde:

M.

Het Bestuur van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde noodigt U uit tot het bijwonen van de jaarlijksche vergadering op Zaterdag den 7den Juni 1941 kwart na elf in het Rijksmuseum voor Volkenkunde, Steenstraat 1a te Leiden

De orde der werkzaamheden is als volgt:

- I. Opening der vergadering door den voorzitter, den heer Mr M. Nijhoff.
- II. Verslag van den staat der Maatschappij en van hare belangrijkste lotgevallen en handelingen gedurende het jaar 1940/'41.
- III. Verslag van den staat der bibliotheek gedurende hetzelfde tijdsverloop.
- IV. Verslag omtrent de rekening en verantwoording van den penningmeester.
- V. Verslag van de commissie voor taal- en letterkunde.
- VI. Verslag van de commissie voor geschied- en oudheidkunde.
- VII. Verslag van de commissie voor schoone letteren.
- VIII. Verslag van de commissie voor de uitgaaf van geschriften.
- IX. Stemming over de toekenning van den jaarlijks uitgelooften prijs van aanmoediging, genaamd Lucie B. en. C.W. Van der Hoogt-prijs (Voorstel afgedrukt op blz. 3).
- X. Bekendmaking van het werk, dat het bestuur, op aanbeveling van de commissie voor de rubriek essays en litteraire kritiek met den Dr Wynaendts Francken-prijs, groot f 500, bekroond heeft.
- XI. Bekendmaking van den uitslag der stemming over de te benoemen gewone leden (zie bijlage).
- XII. Voorstel om een prijsvraag uit te schrijven voor een rijmprint ter gelegenheid van het 175-jarig bestaan der Maatschappij.

XIII. Voorstel om f 100 uit het Vaste fonds beschikbaar te stellen ten behoeve van den Leidschen Taalatlas.

XIV. Voorstel om aan de Universiteitsbibliotheek te Leuven een volledig exemplaar van het Tijdschrift voor Nederlandsche Taal- en Letterkunde namens de Maatschappij te schenken.

Noenmaal in het Museum

XV. Verkiezing van twee bestuursleden (wetsartikel 23; zie het bijgevoegd stembiljet).

XVI. Verkiezing van leden in vaste commissiën (wetsartt. 59 en 63; zie het bijgevoegd stembiljet).

XVII. Rede van DR F.C. Gerretson

XVIIa. Vaststelling van de jaarlijksche bijdrage (wetsart. 12). Het bestuur stelt voor deze te handhaven op f 10.-.

XVIII. Verkiezing van een voorzitter.

Rondvraag.

Tegenwoordig zijn de volgende leden, 134 in aantal: Bakhuizen van den Brink, Barge, Beets-Damsté, Van Bemmelen, De Bie, J.D. Bierens de Haan, Bloem, Boasson, Boeke, Boersema, Boldingh-Goemans, Bongervan den Borch van Verwolde, Bordewijk, Bottenheim, Braat, Brandt, J. Brouwer, Brummel, Bijleveld, Bijvanck, Cannegieter, Clay, Cool, Crommelin, W.A.C. van Dam, H.T. Damsté, Van Dis, Dominicus, Drion, Van Dullemeden-de Wit, Duyvendak, Van Dievoet, Van Eck, Eerdbeek-Claasen, Eggink, Enno van Gelder, Van Eysinga, Van der Feen, Folkers, De Gelder, H.E. van Gelder, Gerretson, Van Gils, 's-Gravesande Pannekoek, Van der Haagen, Van Ham, Heeroma, Heinsius, Den Hertog, Van Hille, J. van der Hoeve, Den Hollander, Hoornik, Hugenholtz-van Lokhorst, Hulsman, Hunger, Idenburg, Idenburg-Siegenbeek van Heukelom, De Josselin de Jong, Juynboll, J. Kalff, Kazemier, Kern, Kernkamp, Kessen, Van der Klaauw, Kloeke, Knappert, Knipscheer, Knuttel, Kok, Korevaer-Hesseling, Korff, Kraemer, J.H. Kramers, Krieger, Kroes, Kronenberg, Kroon, Krul, Krijn, Lasonder, Van Lelyveld, Van Lessen, Lieftinck, De Mare, Margadant, Martin, Mayer, Meertens, Mees-Verwey, De Meijier, Mollema, Moullyn, Moullyn-Haitsma-Mulier, Noordenbos, Van Nouhuys, M. Nijhoff, Van Ossenbruggen, Oudschans Dentz, De Raaf, Van Raalte, Rassers, Reeser, Reichling, Van Rhijn-Naeff, Romein, Romein-Verschoor, Van Ronkel, Van Rijnbach, Van Schaik-Willing, Van

Schelven, Schepman, Schepp, Schotman, Van den Sigtenhorst Meyer, Slagter, Smyers, Snouckaert van Schauburg, Van Son, Stokvis, Stols, Van Suchtelen, Swierstra, Tielrooy, De Tollenaere, Verdoes, Verdeyen, Veth, De Vooyo, Warnsinck, Westermann, Wiersma, Wiersum, Wouters, Wijdeveld, Wynaendts Francken, Van Wijngaarden, Van Zeggelen.

[I.] Openingsrede van den voorzitter

I. De voorzitter, mr M. Nijhoff, opent te 11 uur 45 de vergadering met een toespraak:

Geachte medeleden,

Wanneer wij hier heden bijeen gekomen waren met hetzelfde doel als onze geestelijke voorvaders van 175 jaar geleden; wanneer ons huidig samenzijn, met andere woorden, niet de voorgeschreven jaarvergadering was, maar een allereerste oprichtingsbijeenkomst van een gezelschap voor taal- en historiebeoefening, dan is het denkbaar dat de statuten, die wij zouden gaan opmaken, overeenkomst zouden vertoonen met onze tegenwoordige wet; maar ik acht het uitgesloten dat wij, een naam zoekend, ons gezelschap zouden noemen 'Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde'. Het woord 'Maatschappij' zou ons te ruim, het woord 'Letterkunde' te eng voorkomen. In plaats van 'Maatschappij' zouden wij woorden beproeven als vereeniging, genootschap, kring; voor 'Letterkunde' zouden wij misschien 'Letteren' nemen, klinkend, in onze ooren, als een juister weergave van het wijder begrip dat in het Latijn door 'Litterae' wordt bestreken. Grootendeels zouden wij ons laten leiden, bij de keuze van een naam, door tal van kleurgevende bijgedachten, min of meer bewust werkzaam. Een naam drukt verwantschap uit, en aan welk beeld van vereenigingsleven zou men zich verwant willen voelen? Aan de Grieksche hetaireiai, aan de Romeinsche sodalitates, aan de Middeleeuwsche gilden, aan de Engelsche clubs, aan de rederijkerkamers, aan de dichtgenootschappen, aan de vakvereenigingen, aan de wetenschappelijke congressen? Van al deze vormen van gemeenschapsleven hebben wij iets. De Grieksche hetaireiai leven in ons voort door den straks gezamenlijk te nuttigen maaltijd; de Romeinsche sodalitates door de piëteit waarmede gestorven leden in levensberichten worden herdacht; de Middeleeuwsche gilden door de vakverbondenheid die wij voelen; de Engelsche clubs door de vaste plaats onzer maandvergaderingen en door het kiezen

onzer leden; de rederijkerkamers en de dichtgenootschappen doordat wij er rechtstreeks van afstammen; de vakverenigingen en de wetenschappelijke congressen doordat wij ons daartoe ontwikkeld hebben, prijzen uitreikend, een bibliotheek beheerend, publicaties steunend, steeds talrijker opkomend ter jaarvergadering.

Wij staan gelukkig niet voor de taak voor dit rijke mengsel van werkzaamheden een nieuwen naam te moeten vinden. De oude naam voldoet ons, al heb ik nooit iemand ontmoet, die hem, in een gesprek, volledig uitsprak. Ik heb opgemerkt dat er twee afkortingen in omloop zijn. Schrijvers zeggen gewoonlijk 'De Maatschappij'; wetenschapsmensen, Leidenaars in het bijzonder, zeggen 'Letterkunde'. Onze vereeniging verbindt deze beide groepen, zooals de naam beide afkortingen omvat. En wat is het bindsel, de *trait-d'union*? Het door niemand ooit uitgesproken woord 'Nederlandsche', het eenige woord in onzen naam dat in de 35 lustra die achter ons liggen geen verandering in beteekenis ondergaan heeft, en dat wij, moesten wij van meet af aan beginnen, zonder aarzeling zouden kiezen. 'Nederlandsch'. Ziehier, in één woord, hetgeen schrijvers aan historici en taalbeoefenaars bindt, en onze gezamenlijkheid aan voorgelachten. Het is om dit, zoo diep-eigen, woord nader te bepalen, dat wij telkens van onszelf afstand moeten nemen, om heinde en ver de bestanddeelen te zoeken, die dit begrip samenstellen, en het ons door vergelijking bewust te maken. De Grieksche beschaving, de Romeinsche cultuur, de Middeleeuwsche samenleving, de moderne tijd; de Germaansche taal, de Portugeesche kolonisatie-drang, het Engelsch mercantilisme, de Fransche geletterdheid, de Duitsche wetenschap. Maar zoodra wij deze elementen introspectief met de onze vergelijken, bevinden wij dat onze beschaving, cultuur, samenleving, tijd, taal, koloniatiedrang, mercantilisme, geletterdheid en wetenschap, niet geheel Griensch, Romeinsch, middeleeuwsch, modern, germaansch, Portugeesch, Engelsch, Fransch of Duitsch meer zijn, maar door hun samenstelling en onderlinge vermenging iets speciaals zijn geworden, dat alleen Nederlandsch is, evenals een duin alleen Nederlandsch is, of een waterschap, of een sluis; en wij kunnen evenzeer onzen Schepper danken voor het bevattingsvermogen als voor het oereigene dat ons kenmerkt.

Tot de kern van wat specifiek Nederlandsch is zal ik niet trachten door te dringen. Ik acht mij daar niet toe in staat. Aanschouw één teekening van Rembrandt, lees één opstel van Bakhuizen of één der beroemde sonnetten van Kloos, hoor één van Valerius' beroemde liederen zingen, en gij

ontvangt meer suggestie van onze innerlijke structuur dan welke omschrijving der facetten ook geven kan. Ik zeg: structuur. Zelfs de Nederlandsche eenvoud is niet eenvoudig. Onze eenvoud is geen natuurlijke eigenschap, het is een resultaat, een hoogst doel dat wij ons stellen; het is een soort vroomheid. Geen in zichzelf verdeelder en bedwongener mensch dan de vrije Nederlander. Wij stellen er een eer in onszelf te regeeren. Vandaar onze zin voor vrijheid, of liever, onze haat tegen dwang. Iederen dwang van buiten voelen wij als een ingrijpen in onzen inwendigen strijd. Wij gaan dan, uit reactie, de onderliggende partij in onszelf als ons diepste zelf beschouwen. Vandaar onze baldadigheid, onze ongedisciplineerdheid, onze zeer kenmerkende vloeken, waarin wij verwenschingen tegen onszelf uitspreken. Vandaar echter ook, als de opgelegde dwang uit begrepen noodzaak voortkomt en dus den inwendigen strijd doet staken, zooals op een schip, in een vliegtuig, of waar ook in gemeenschappelijk gevaar, onze voorbeeldige houding. Het rusteloos zelfbedwang gaat over in de rust der zelfbeheersching.

Zoo heeft zelfs onze eenvoud facetten en aspecten. Het begrip 'Nederlandsch' is uiterst gecoördineerd. Waarvan is 'Nederlandsch' afgeleid? Van 'Nederland' of 'de Nederlanden'? Het meervoudig woord doet mij oorspronkelijker aan. Uit 'Paesi Bassi', 'The Netherlands' en 'Die Niederlande' blijkt wel, dat het jonger enkelvoud nog niet op groote expansie kan bogen. Als men ons enkelvoudig aan wil duiden behelpt men zich nog veelal met 'Holland'. In oude woordverbindingen en titulaturen als 'Koninkrijk der Nederlanden', 'Prins der Nederlanden', hoor ik een Nederlandscher klank dam in het woord 'Nederland' zelf, dat in mijn ooren reeds iets van een afkorting heeft naar analogie van 'Duitschland' of 'Engeland' ontstaan, maar mettertijd ingeburgerd en dus goed Nederlandsch geworden. De samentrekking 'Neêrland' echter, die wij te hooren krijgen in 'Wien Neêrlands bloed' en in talloze warmbedoelde peroraties, komt mij als een ergerlijker verbastering voor dan welk germanisme of anglicisme ook. Opmerkelijk is dat deze samentrekking uitsluitend optreedt in den bij ons weinig gebruikelijken genitiefvorm en in de onfraaie afleiding 'Neerlandicus'.

Welnu, geachte medeleden van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde, ik heet u, in veelheid hier vereenigd, op deze 175ste jaarvergadering van harte welkom. Velen uwer hebben, om hierheen te geraken, reismoeilijkheden te trotseeren gehad en zullen door de schaarsche treinverbindingen misschien later thuishkomen, dan zij plachten

in vervlogen jaren. Wij zijn u erkentelijk niettemin van uw reis niet afgezien te hebben. Het Bestuur hoopt dat gij innerlijk gevoed en geestelijk gesterkt straks de thuisreis aanvaardt en heeft gemeend, mede in verband met omslactigheden van anderen aard, den gebruikelijken koffiemaaltijd door een iets uitgebreider noenmaal te moeten vervangen. Mede namens het Bestuur, en zonder twijfel uit naam van u allen, spreek ik van deze plaats mijn dankbaarheid uit zoowel jegens de Curatoren der Leidsche Universiteit als de Leiding van het Museum, die de ruimte waarin wij ons bevinden ons zoo gastvrij hebben afgestaan.

In het bijzonder heet ik de aanwezige Vlamingen welkom. Wij hebben u, Vlaamsche vrienden, vorig jaar gemist. De landgrens die ons scheidt, op de kaart aangeduid met een stippellijn, in ons hart ook als zoodanig gevoeld, was eensklaps een dikke streep geworden. Wij hebben tal van gemeenschappelijke belangen te bespreken aangaande publicaties in onze gemeenschappelijke taal. Het verheugt ons zeer u in ons midden te zien, en wel juist op deze jaarvergadering.

De Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde heeft in den loop van dit jaar veertien leden door den dood verloren. Ik verzoek u van uw stoel u te verheffen terwijl ik in alphabetische volgorde hun namen voorlees.

Dr M.A. van Andel te Gorkum, Mr A.S. de Blécourt te Den Haag, Dr M. Boas te Amsterdam, D.A. Brinkerink te Arnhem, Dr J.K. de Cock te Davos, J. de Groot te Den Haag, Dr D.C. Hesseling te Wassenaar, Mr E.J.J. van der Heyden te Nijmegen, J.S.M. Rabie te Bloemfontein, Dr W. Seelmann Eggebert te Berlijn, Dr J.R. Slotemaker de Bruïne te Wassenaar, Mr Th. R. Valck Lucassen te Driebergen, Dr E.H.G. Wrangel te Lund, Dr N. van Wijk te Leiden.

Mag ik u verzoeken weer plaats te nemen. Het zij mij vergund met enkele woorden de verdiensten dezer gestorvenen te herdenken.

Dr M.A. van Andel was medicus te Gorkum en een zeer verdienstelijk beoefenaar van de geschiedenis der geneeskunde. - Na een rechterlijken loopbaan te Zutphen, Utrecht en 's-Gravenhage werd Mr A.S. de Blécourt hier te Leiden tot hoogleeraar benoemd in oud-vaderlandsch recht en zijn geschiedenis. Zoowel zijn overzichtelijk 'Kort begrip van Oud-Vaderlandsch burgerlijk recht', en als zijn speciale studies, in het bijzonder gewijd aan het oud-Groningsch recht, - zijn land van herkomst -

zijn voorbeeldig te noemen. - Dr M. Boas was een classicus van erkende beteekenis, hetgeen zijn uitgaven van Simonideis, Xenophon en Cato bewijzen, welke laatste in opdracht geschiedde van de Academie. Voorts was Dr Boas een beoefenaar van de geschiedenis van Amsterdam. Door een tweehonderdtal artikelen op philologisch en historisch gebied, o.a. in het Tijdschrift voor Ned. Taal en Letterkunde en Het Boek, genoot hij groote bekendheid. - D.A. Brinkerink wijdde zich, na in verschillende gemeenten aan Noord-Holland als Ned. Herv. predikant gediend te hebben, aan de studie van de figuur en de omgeving van zijn vermaarden 14de eeuwschen naamgenoot, Geert Groote's geliefden leerling. Zijn 'Biographieën van beroemde mannen uit den Deventer Kring', zijn uitgave van 'Van den doeghden der susteren van diepenveen' zullen geraadpleegd blijven. - Dr J.K. de Cock leverde een studie over de Oud-Indische stad. Hij schreef bijdragen voor het Museum, Vragen van den Dag en andere tijdschriften. - Johan de Groot had, als secretaris van het Binnenlandsch Bestuur, als voorzitter van den Raad van Departementshoofden, een Indische ambtenaarscarrière achter den rug, toen hij in 1922 repatrieerde. In 1938 werd hij, op verzoek van de Commissie van Geschied- en Oudheidkunde, door het Bestuur tot ons medelid benoemd. - Professor Hesseling was te Leiden een algemeen bekende en geliefde figuur. Als Graecus begonnen, richtte zich zijn aandacht vooral naar het postclassieke, middeleeuwsche en moderne Grieksch. Met de veelzijdigheid van zijn bewegelijken geest hadden mengtalen zijn belangstelling in het bijzonder. Zijn studies over het Afrikaansch, over het Negerhollandsch op de Antillen, zullen van groote waarde blijven. Zijn werk 'Byzantium' werd in het Fransch en Grieksch vertaald, terwijl zijn 'Geschiedenis van de Nieuw-Grieksche Letterkunde' bijgedragen heeft tot de ontwaking van belangstelling voor de huidige schrijvers en taalproblemen van dat land. Ons hooggeleerd medelid was eeredoctor van de Atheensche Universiteit. - Mr E.J.J. van der Heyden, voormalig advocaat te Rotterdam en lid der Provinciale Staten van Zuid-Holland, sedert 1923 hoogleeraar in handelsrecht en rechtsgeschiedenis te Nijmegen, leverde waardevolle werken over het wezen en den ontwikkelingsgang van een onzer markantste rechtsfiguren: de naamlooze vennootschap. - J.S.M. Rabie was een op den voorgrond tredend Afrikaansch journalist, oudhoofdredacteur van de Bloemfonteinsche Express, van Land en Volk. - Dr W. Seelmann Eggebert, oudbibliothecaris te Berlijn, schreef wetenschappelijke studies over Nederduitsche Letterkunde. Tot zijn uit-

gaven behoren: Mitteldeutsche Fastnachtspiele, Das Niederdeutsche Reinbüchlein, Niederdeutsche Schauspiele älterer Zeit. Het doet ons genoeg te vernemen dat de 'Verein für Niederdeutsche Sprachforschung' in zijn eerstverschijnend jaarboek een levensbericht van dezen geleerde zal geven. - Professor Slotemaker de Bruïne, oudminister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen, was een bekende persoonlijkheid in den lande. Met zijn Christelijk-Sociale studiën en zijn dogmatische en stichtelijke werken heeft hij ieder die godgeleerdheid studeert aan zich verplicht. - Mr Valck Lucassen verwisselde reeds op jeugdigen leeftijd de studie van het recht voor die van de geslacht- en wapenkunde. Hij was een erkend deskundige op het gebied van genealogische historie en heraldiek. Jaren lang was hij redacteur van 'De Nederlandsche Leeuw' en voorzitter van het genootschap van dien naam. - Ons Zweedsch medelid Dr Wrangel te Lund, docent aan de universiteit aldaar, schreef een waardevolle studie over de wederzijdsche betrekkingen tusschen Zweden en Nederlanders op letterkundig en wetenschappelijk gebied, voornamelijk gedurende de 17de eeuw. Dit werk werd door mevr. Beets-Damsté in het Nederlandsch vertaald. - Professor Van Wijk heeft in velerlei opzicht onze dankbaarheid verdiend. Zijn bewerking van Franck's Etymologisch Woordenboek, dat juister van Wijk's Etymologisch Woordenboek mag heeten, is voor ieder die studie van onze taal maakt onmisbaar. Zijn speciaal gebied waren de Baltoslavische talen, waarvoor hij, zoowel door zijn colleges als door zijn opstellen over Russische letterkunde, in ruimen kring belangstelling wist te wekken. Zijn veelzijdige werkzaamheid blijke hieruit, dat hij, kort voor zijn dood, zoowel een handboek tot de studie van Nederlandsche Fonologie als een uitgave van Geert Groote's Getijden het licht deed zien.

Ofschoon zij in het begin van dit jaar voor het lidmaatschap van onze Maatschappij bedankt heeft, kan ik niet nalaten hier den naam te noemen van een onlangs gestorven vrouw, die meer dan veertig jaar ons medelid was. Mej. Johanna W.A. Naber heeft zich, op welk terrein zij zich ook bewoog, steeds onderscheiden. Als bestuurslid in onderwijscommissies en vereenigingen op het gebied van de vrouwenbeweging, als lid van den gemeenteraad van Amsterdam, behoorde zij tot de pioniersters. Zij publiceerde veelgelezen en gewaardeerde werken over Wolff en Deken, over 'Onze Vorstinnen van Oranje Nassau'. De Maatschappij telt weinig leden die in staat zouden zijn, zoowel een Handleiding voor Kunstnaaldwerk te schrijven als een studie over Port Royal. Zij zij hier dankbaar herdacht.

Ik zei, eenige oogenblikken geleden, dat eenvoud, in ons Nederlanders, minder iets geschonkens is dan iets verworvens. Wij bewonderen eenvoud als een zedelijke praestatie. Wij bewonderen iemand van weinig woorden, die stil zijn gang gaat, stoicijns zijn leed torst, zonder ophef zijn werk doet, en met moeite over zichzelf spreekt. Ik herinner mij uit mijn schooltijd, dat de Vader des Vaderlands eerst oprees voor mij in zijn volle grootheid, niet als ik hem Willem van Oranje noemde, maar Willem de Zwijger. Boutens, als hij Leopold's verzen uitgeeft, noemt deze poëzie - hoogste lofspraak - 'bijna zwijgen'. Een Nederlander die zich uitspreekt, direct, in het publiek, als Multatuli of Marsman, is een zeldzaam verschijnsel. Wij spreken bij voorkeur met onpersoonlijke woorden, gebruikmakend van een spreekwoord, geijkte gezegden, of van bijbelteksten, onze woordenschat bij uitstek. Wij zoeken voor onze uitdrukking modellen, wij scholen ons gaarne. Hooft, alvorens zijn Historiën te schrijven, oefent zijn stijl aan Tacitus. Vondel, overkropt met huiselijk leed, zoekt een Bijbelsch gegeven.

Het komt niet bij mij op, dit verschijnsel, dat men 'transpositie' zou kunnen noemen, als een gebrek te betreuren. Het spruit voort uit een ingeboren geestelijke kuisheid, een der hoogste goederen die de mensch kan bezitten. Wat lyrische poëzie betreft, waarin transpositie van gevoel naar versvorm, sinds de Tachtigers daar waarde aan toe dorsten te kennen, bijna onbemerkt plaatsvindt, kunnen onze letteren zich sindsdien met die in andere talen meten. Maar onze schroom tegenover het ongezongen, ongetransponeerde, onspreekwoordelijke, onrhetorische, bloot-persoonlijke woord, waarmede de spreker zich 'geeft', zooals men zegt, heeft op ander gebied belemmerend gewerkt, met name op de totstandkoming van dramatische poëzie. Wij hadden eens 'Lanceloet van Denemarken', wij hadden eens 'Lucifer'. Het geheim is sindsdien verloren gegaan. Al zijn er ook andere factoren te noemen, die dit déficit in onze moderne literatuur verklaren, - een afkeer van het tooneel in zekere kringen, weinig gevoel voor menschelijke plastiek, weinig concentratie van cultureel leven, waardoor pogingen, in de richting van dramatische poëzie aangewend, individueele praestaties blijven of manifestaties van losse groepen, - een voorname factor is, volgens mijn inzicht, het ontbreken van een aangewezen versvorm voor dramatische poëzie. Wij hebben geen geëigenden, als het ware uit de taal naar voren springenden, door geniaal gebruik gesanctioneerden, dramatischen versvorm. Wij hebben niet, voor dramaturgie, wat de lyriek van Tachtig vond in het sonnet: een oefenvorm,

- als u wilt -, een zich aanbiedende stijl om poëtische emoties in kenbaar te maken, een vorm die, juist door het geijkte voorschrift, terstond talent eischt van persoonlijker en dieper gehalte dan een bevlieging, en waarin de leerling zoowel als de meester zich uitdrukken kan. Iets dergelijks is zoo gering en zoo belangrijk als een eerste steen, maar wij missen het voor dramatische poëzie. De alexandrijn is te plechtstatig in moderne ooren, het middeleeuwsche vierheffingenvers met ongetelde syllaben klinkt archaïseerend. Daar ik dit gemis in onze moderne letterkunde aan den lijve gevoeld heb, hoop ik dat u mij toestaat hier nog enkele oogenblikken over te spreken om het vraagstuk aan uw deskundigheid te onderwerpen. Het is een van die vraagstukken waarop men niet mag verwachten antwoord te krijgen dan door het aan de orde stellen.

Mijn eerste vraag is: moet dramatische poëzie rijmen?

Ja, zeggen Lanceloet en onze 17de eeuwers; ja, zegt Bilderdijk in zijn Floris V. Neen, zegt Verwey in zijn Oldenbarnevelt; neen, zegt Henriëtte Roland Holst in haar Thomas Morus, ofschoon zij later in haar meer lyrisch-bewogen leekenspielen daarvan is teruggekomen. Soms wel, soms niet, zegt Frederik van Eden in zijn Lioba, het rijm reserveerend, als verzachtend ornament, voor de teedere passages van zijn dramatisch spel en voor de lyrische intermezzi die daar als reien dienstdoen. Soms wel, soms niet, zegt ook Boutens in zijn Agamemnon-vertaling, de gesproken passages rijmloos weergevend in zesvoetige jamben, de koren gedeeltelijk rijmend; echter niet, als Van Eeden, uit gevoelsoverweging, maar opdat in de koren, met hun wisselende en grillige regellengtes, een gehandhaafde versvorm hoorbaar zou blijven. Hierin week Boutens weer af van Kloos' weergave van de Alkestis van Euripides, waarin ook de koren rijmloos vertaald zijn.

Het meest besliste 'neen', als antwoord op de vraag: moet onze dramatische poëzie rijmen, wordt dus, in een oorspronkelijk werk, door Verwey uitgesproken. Het is niet moeilijk te gissen, welk groot voorbeeld Verwey voor ogen zweefde, toen hij zijn 'Oldenbarnevelt' en andere drama's in vijfvoetige rijmlooze jamben schreef: Shakespeare's blank verse. Shakespeare beïnvloedde Verwey in meer dan één opzicht. In het eerste nummer van de Nieuwe Gids, dus op zeer jeugdigen leeftijd, schreef Verwey een bekend opstel over Shakespeare's sonnetten, en wij weten welk een beteekenis de lyrische cyclus, als poëzievorm, sindsdien in geheel het oeuvre van Verwey heeft gehad. Ook voor dramatische poëzie strekte Shakespeare hem ten voorbeeld. Dit ligt voor de hand, evenals het voor

de hand lag voor Shelley en Keats, Goethe en Schiller, die Shakespeare's blank verse bezigden als dramatische versvorm. Shakespeare's prestige - leest men in Wilhelm Meister en elders in Goethe's geschriften - is niet te ontgaan. Bovendien had het blank verse, waarin Verwey een instrument zag voor Nederlandsche dramaturgie - want ik spreek hier niet over den rijmloozen strofenbouw waar Bellamy en Van Alphen zich het hoofd over braken, maar uitsluitend over dramatische poëzie - in Nederland reeds een voorgeschiedenis. Verwey's eigen Persephone en Demeter, de Okeanos van Kloos, de Liliith en Godenschemering van Marcellus Emants. Al gaat deze epische rijmlooze vorm, met zijn strakker en gestrekter periodenbouw, zijn vrijer behandeling van het metrum, zijn poëtischer en minder dagelijksche woordkeus, eer op Milton dan op Shakespeare terug, het was voor Verwey een voorschool geweest toen hij zijn drama's begon. Er is nog een motief, afgezien van Shakespeare, afgezien van de epische voorschool, waarom Verwey het blank verse koos, ja, meende daar wel op aangewezen te zijn. Omdat hij niet rijmen wilde, waar hij mensen, natuurlijk sprekend, ten tooneele ging voeren. Door het rijm ging een illusie der werkelijkheid verloren. Wat in lyriek noodzakelijk was, de binding van gedachte tot beeld, was op het tooneel overbodig, waar de gestalte zelf reeds een verbeelde gedachte te aanschouwen gaf. Verwey's meest kenmerkende trek is zijn liefde voor het gesproken woord, voor het natuurlijke woord, voor het dagelijksche, gewone woord. Hij was een der eerste dichters in Nederland, die, sedert Breero, den schroom daarvoor overwon, zonder zich terstond weer achter een anderen schroom te verbergen, de schroom van de humor, zooals de Schoolmeester en Piet Paaltjes. Verwey, evenals Gezelle, paarde ernst aan natuurlijkheid. Dit is zeldzamer dan men zou denken. Want in het hart van den dichter - waarschijnlijk uit tegenslag na overwonnen schroom - loert altijd het gevaar van een onnatuurlijke natuurlijkheid, evenzeer een doodzonde, en even moeilijk te bestrijden, als de stille hoogmoed in het hart van een monnik. Ook Verwey en Gezelle hebben aan die neiging tol betaald bij momenten; zij zijn geen van beiden bezwaken.

Welnu, wij plegen niet te rijmen in dagelijksche gesprekstaal, en Verwey liet dus ook Oldenbarnevelt niet rijmen. Ik voor mij denk hier geheel anders over, en ik meen aan te kunnen toonen dat Shakespeare's voorbeeld Verwey parten gespeeld heeft. Nederlandsch is geen Engelsch. Engelsch is grootendeels monosyllabisch. Onze woorden zijn langer, vooral de adjectiva, werkwoordsvormen, substantiva in het meervoud,

hulpwerkwoorden, en zoo meer. Ieder adjectief, bijvoorbeeld, in een Nederlandsch jambisch vers, is bijna gedoemd op een heffing te komen, waardoor het een ongewonen nadruk krijgt, eer voor epischen verhaaltrant geschikt dan voor weergave van het gesproken woord. De Engelsche woordvoorraad in poëzie van Milton tot Browning, bestond, naar ik onlangs heb gelezen, voor 80% uit éénsyllabige woorden. Volgens steekproeven die ik deed in Nederlandsche moderne poëzie, bleek mij dat wij de 70% nauwelijks halen. Wij gebruiken dus anderhalf maal zooveel twee- en meersyllabige woorden dan Engelsche dichters. En hiervan is meer dan driekwart trocheeïsch, zijnde nagenoeg alle adjectiva, werkwoordvormen, meervouden, etc. De trochee in een jambisch vers, heeft een eigenaardige breedheid. De versregel van Bloem: 'de tuinders werkten in de bruine hoven', die, na een jambischen opslag, voor de rest geheel uit trocheeën bestaat, doet dit onmiddellijk voelen. Men ziet een wijd herfstlandschap, zonderling wijd, zooals een landschap is als de blaren pas zijn afgevallen.

Wanneer u nu den epischen versvorm van Persephone vergelijkt met den dramatischen van Oldenbarnevelt, beide in rijmlooze vijfvoetige jamben, dan valt u terstond op, hoe vloeiend de eerste is en hoe samengedrongen de tweede. Het wemelt van samentrekkingen en afkortingsteekens. Het is of de woorden tegen elkaar op den regel tezamen staan geperst, geen ruimte meer hebbend om adem te halen. Nu zult u zeggen: was dit niet te verhelpen geweest? Bijvoorbeeld door nog meer enjambementen dan Verwey reeds toepast, of door inlegging van nieuwe regels, hetgeen juist bij rijmlooze verzen niet moeilijk moet zijn? Verwey, met het zuiver gehoor dat hij bezat, is daar niet voor gezwicht. Want dan had hij zijn doel, het gesproken woord weer te geven, weer op andere wijze niet bereikt. De trocheeïsche adjectiva, werkwoorden, etc. hadden weder gansche versvoeten gevuld en de versregels hadden de epische zwaarte gekregen, die schilderend werkt, gelijk in den versregel van Bloem, maar het gesproken woord pathetisch doet klinken. Verwey, à tout prix deze pathetiek vermijden willend, was dus verplicht tot die bepaalde samenpersing van woorden die als stroefheid aandoet. Zijn weglating van het woordje 'te' in woordverbindingen als 'ik poog te doen', 'ik sta te kijken', is, kenschetsend voor zijn stijl.

Dank zij het monosyllabisch karakter van de taal heeft het Engelsche vers van getelde syllaben dus meer ruimte dan het onze van gelijke lengte. Daar komt nog iets zeer gewichtigs bij, waardoor het Engelsche blank

verse als zoodanig reeds een vers is, terwijl het onze dit eerst wordt bij epische breedheid. De Engelsche syntaxis en woordvolgorde zijn onvergelykelyk vaster dan de onze. Onze spreektaal laat tal van woordomzettingen en verschuivingen toe die het Engelsch niet gedooft. Zoodra men dus Engelsche spreektaal vindt, metrisch gescandeerd, niettemin in syntaxis spreektaal blijvend, weet men met dichtvorm te doen te hebben. Bij Shakespeare hoort men na een halven regel, na vier of vijf woorden, of men poëzie leest of een proza-intermezzo. Bij Verwey's dramatische poëzie is dit niet het geval. Ik maak mij sterk geheele passages uit Verwey's drama's voor te lezen, zonder dat u merkt dat het versregels zijn.

Zooals u weet is het Engelsche blank verse niet Engelsch van oorsprong maar Italiaansch. Het komt uit het Italiaansche herdersspel, liedjes afgewisseld door samenspraken in rijmloze verzen. Onze 'Kloris en Roosje' stamt regelrecht van dit genre af, dat door Tasso's 'Aminta' en Guarini's 'Pastor Fido' prestige verkreeg en twee eeuwen lang het Europeesch tooneel bleef beheerschen. Ook Hooft kende het genre, zijn 'Granida' bewijst het. Maar hij heeft de rijmloosheid niet overgenomen. Zijn Granida rijmt voorbeeldig en van a tot z.

Mijn conclusie is dat - voor zoover ik zien kan - dramatische poëzie in het Nederlandsch moet rijmen, en zeer zeker zoolang de Nederlandsche versvorm aan zijn jambisch-alterneerende structuur vast blijft houden, wat waarschijnlijk wel het geval zal zijn. De voordeelen van het rijm zijn, 1. - dat men terstond hoort met poëzie te doen te hebben, 2. - dat de zwaarte der trocheeïsche woorden door het rijm als het ware wordt opgevangen en geneutraliseerd. Ik voeg er terloops aan toe, dat deze functie van het 'opvangen' beter vervuld wordt door het staande rijm, dan door het zelf weer trocheeïsche sleepende rijm. Gorter's Mei, het rijmgedicht bij uitstek, bestaat voor meer dan 90% uit staande rijmen.

U spreekt nu wel vreeselijk geleerd over poëzie, zult gij zeggen, maar waarom poëzie, waarom geen proza in het theater, vooral als men zich ten doel stelt spreektaal te doen hooren? - Voor mij is dit hetzelfde als te vragen: waarom coulissen, waarom voetlicht, waarom schmink, costuums, pruiken, maskers, kothurnen? Waarom naar den schouwburg, inplaats van op een straathoek het leven gade te slaan of door een venster bij de burens naar binnen te kijken? Noch het venster echter, noch de straathoek houden u twee uur lang bezig. Onze aandacht verslapt spoedig, wanneer wij, iets menschelijks waarnemend, niet tevens iets meer dan menschelijks zien. De beteekenis van eenig voorval dringt eerst tot ons door, als

wij begin zien en einde, oorzaak en gevolg. Al is het begin zoo duister als het noodlot en het einde zoo duister als de dood, het tusschenliggend leven wordt er eensklaps door verhelderd. Precies zooals een schilderij zekere proporties moet hebben en voor een muurschildering of glasraam architectonische omgrenzigen noodig zijn, is voor de levensschildering, - wil deze ons langer dan een oogenblik boeien en de veelbesproken katharsis teweegbrengen, een constructie noodig, een bepaalde omraming, die het leven dat wij aanschouwen bevattelijk doet zijn door er een beeld van te maken. Het is mogelijk dat men bij tooneel in proza meer licht en meer schreit, maar men vereenzelvigd zich er moeilijker mee. Men betreft het meer op anderen dan op zichzelf. Men leeft mee, maar men leeft niet. Men ziet Figaro, men is Hamlet. Een bijkomstig nadeel van proza is dat het sneller veroudert. Ik geloof niet dat Langendijk's tijdgenooten, die in proza schreven, heden nog volle schouwburgen trekken. Zelfs groote moderne meesters van het proza, als Maeterlinck en D'Annunzio, zijn reeds 'époque' geworden, al hebben ze beiden gepoogd het leven voor te stellen als bewogen door geheimzinnige machten. Verzen geven nu eenmaal een onmiddellijker beeld van deze geheimzinnige vibratie. Het is hun enig bestaansrecht.

Er zijn nog tal van vragen die ik zou willen stellen, bijvoorbeeld omtrent de regellengte, die de frequentie van het rijm bepaalt. De Lanceloet laat na acht, de Lucifer telkens na twaalf syllaben het rijm weer hooren. Welk schema stemt overeen met de rhythmische spanning onzer spreektaal of treedt daar in dat zekere evenwichtig conflict mee dat poëzie teweegbrengt? Ik ben geneigd den vorm van de Lanceloet de voorkeur te geven. Juist Bilderdijk en zijn school hebben ons voor den alexandrijn huiverig gemaakt. Maar hij is teruggekomen, in lyriek, bij Karel van de Woestijne en Geerten Gossaert, met diepste bezinningen beladen, zoo mijmerend als hij voorheen hoogdravend was. Zal hij ook in dramatische poëzie herrijzen? Wie weet?

Dit 'wie weet?' is het eenige verstandige antwoord dat men op al zulke vragen geven kan. Alles is genade, alzoo ook in poëzie. Het eenig antwoord is de daad, de daad van het instinctieve feillooze genie die het overtuigende werk verricht en daarmee aantoonde dat het zoo moet en niet anders kan. Maar het heeft zijn nut dat wij ons voorbereiden, ons ontvankelijk stellen, onze lampen brandende houden, om een Bijbelsch woord te gebruiken. Er is in de moderne lyriek menig verschijnsel dat naar de richting van dramatische poëzie wijst. Er is een vrijer rijmtechniek,

er is een spreektoon hoorbaar in de zogenaamde 'poesie parlante', er is een afstand nemen van zichzelf, er worden niet slechts vervoerde oogenblikken, er worden zielsprocessen blootgelegd. Wie Hoornik's gedicht 'Mattheus' heeft gelezen weet wat ik bedoel. Er is een nieuwe klank in onze laatste poëzie die verwachtingen wettigt, een klank als van een instrument dat gestemd wordt. Of wij het spel nog zullen hooren is een andere quaestie. Maar wat doet dat er toe? Het wonder houdt op een wonder te zijn als het zijn eigen oogenblik niet mag kiezen.

Ik vat mijn beschouwingen samen. Ik spreek mijn hoop uit dat het drama in onze letteren weer de plaats zal innemen die het tijdens de middeleeuwen had en de 17de eeuw. Daartoe is, volgens mijn inzicht, ten eerste dramatische poëzie vereischt om ons dramatisch instinct, zoolang op non-actief gesteld, weer te doen ontwaken. Deze dramatische poëzie, in het geval dat zij den jambischen versvorm kiest, zal moeten rijmen.

Toekomstverwachtingen gaven mij deze beschouwingen in. Ik besef zeer goed, dat zelfs indien wij mathematische zekerheid bezaten omtrent den meest geëigenden versvorm voor dramatische poëzie in het Nederlandsch, wij daar nog geen drama mee zouden hebben. Evenals elke versregel een omraming noodig heeft, heeft ook het drama als geheel een omraming van noode, om het binnen ons gezichtsveld te brengen en ons bewustzijn dramatisch te activeeren. Er zijn maatschappelijke, er zijn religieuze condities. Er is met name, naar mijn meening, een zeker geloof in veel-godendom voor vereischt, een geloof in den eeuwigen strijd tusschen God en Duivel, tusschen Goed en Kwaad. Wij zijn misschien van de eindoverwinning, menschelijk gesproken, te zeker, en wij baseeren die zekerheid op hoop, en niet op het geloof, dat dezen strijd gedurende onze aardsche reis als nimmer beëindigd beschouwt.

Ik heb mij beperkt tot de technische quaestie. Ik heb getracht mijn vraag u voor te leggen, getoetst aan eenige werken uit het verleden en wijzend op eenige taalkundige feiten. Mijn bedoeling was slechts een probleem overzichtelijk te maken en aan de orde te stellen.

Thans ga ik over tot de orde van den dag en verklaar de 175ste jaarvergadering van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde geopend.

[II.] Verslag van den secretaris

II. De Secretaris leest zijn verslag voor van den staat der Maatschappij en haar belangrijkste lotgevallen en handelingen gedurende het jaar 1940/'41:

De maandelijksche vergaderingen zijn regelmatig gehouden, behalve die in November, in plaats waarvan de jaarvergadering te Gouda plaats vond.

Daar verduisteringsvoorschriften het bijeenkomen des avonds bemoeilijkten, is het uur der vergadering verschoven van den Vrijdagavond naar den Zaterdagmiddag en is vergaderd op 12 October, 7 December 1940, 11 Januari, 1 Februari, 1 Maart, 5 April en 3 Mei '41.

In deze bijeenkomsten hielden lezingen:

- (1) dr G. Stuiveling over: De authentieke handschriften van Perk's Mathilde-krans;
- (2) dr J.D. Bierens de Haan over: De epische, dramatische en lyrische fase van het Grieksche denken;
- (3) mevr. dr Chr. Kroes-Lichtenberg over: Een vriend van Aagje Deken, onuitgegeven brieven van Wolff en Deken aan Jacob de la Lande;
- (4) de heer W. Voorbeijtel Cannenburg over: De Nederlandsche ontdekkingsreizen en hun invloed op de wereldkaart;
- (5) dr J. Romein over Methodologische beschouwingen over het volkskarakter;
- (6) de heer J. Knop over: Terschellinger-Taalstudies;
- (7) dr N.A. Donkersloot over: Nederlandsch volkskarakter weerspiegeld in de litteratuur.

De verslagen van deze lezingen zijn afgedrukt in bijlage I.

Aan alle genoemde sprekers zij ook hier daal gebracht voor hunne medewerking. Bij de lezingen waren gemiddeld 38 leden tegenwoordig; het kleinste aantal was 21, het grootste 59.

Op initiatief van den voorzitter wendde het bestuur zich in Februari tot de leden met het verzoek, mede te werken aan een gift van de Maatschappij ten behoeve van de verwoeste Provinciale Bibliotheek van Zeeland te Middelburg en in Maart kon aan het comité, dat de inzamelingen voor deze bibliotheek beheert, een bedrag van f 700 in geld worden overgemaakt door onzen penningmeester, terwijl een uitgebreide lijst van boeken door onzen bibliothecaris kon worden gezonden, waarvan het comité al wat het uit deze lijst wenscht, ten geschenke zal ontvangen.

De Maatschappij is overeenkomstig het voorstel (XV) in de jaarvergadering van 2 November '40, toegetreden tot de Werkgemeenschap van wetenschappelijke Instellingen in Nederland.

Het bestuur benoemde tot leden:

te Amsterdam: de heeren J. Knoef en F. Schurer;

te 's-Gravenhage: ir W.F.J.M. Krul;

te Laren: den heer P. Nijhoff;

te Leuven: dr E. van Dievoet;

te Rotterdam: den heer W.E. Boerman en den heer W.A. Engelbrecht.

Het Jaarboek verscheen in December, zeer verminderd in omvang. De jaarboek-commissie verwacht het volgende deel weer in den normalen vorm te kunnen aanbieden.

De Maatschappij telt aan het eind van dit vereenigingsjaar 683 leden.

[III.] Verslag van den bibliothecaris

III. De bibliothecaris leest zijn verslag van den staat der bibliotheek voor:

De bijzondere tijdsomstandigheden deden zich ook gelden in den gang van zaken de bibliotheek betreffende. Reeds sedert het uitbreken van den oorlog in September 1939 viel er een achteruitgang op te merken in het aantal der binnenkomende tijdschriften en vervolgwerven uit de landen, waarmede de Bibliotheek ruilverkeer onderhoudt; in het tijdvak waarop dit verslag betrekking heeft, is dat er uiteraard niet beter op geworden; eigenlijk moet men er zich over verwonderen, dat nog verscheidene tijdschriften uit oorlogvoerende landen binnenkwamen. Met Nederlandsch-Indië, Zuid-Afrika en Engeland is het ruilverkeer geheel verbroken; uit de Vereenigde Staten van Noord-Amerika kwamen slechts enkele tijdschriften in ons bezit; ook met België is het verkeer nog van gering belang; met Zweden en Denemarken is dit nagenoeg normaal.

Sedert eenige jaren mocht de bibliotheek jaarlijks een aantal aanwinsten verwerven, doordat aan de uitgevers gevraagd werd van sommige door hen uitgegeven boeken een exemplaar aan de Bibliotheek af te staan; zooals men zich herinneren zal, mochten wij daarvoor den steun van den Nederlandschen Uitgevers-Bond verwerven. In verband met de moeilijkheden, waarmede ook de uitgevers te kampen hadden, heb ik gemeend dit jaar geen beroep op de uitgevers te moeten doen; dat desondanks sommigen van hen uit eigen beweging boeken ten geschenke zonden, valt zeer te waardeeren.

Tegenover deze minder gunstige feiten is er alleszins reden om met erkentelijkheid de geschenken te vermelden, die de bibliotheek van de

zijde der leden en belangstellenden ten deel vielen. Het aantal boeken waarmede de bibliotheek in 1940/41 vermeerderde, bedraagt 450, dus zelfs meer dan in 1939/40 (421); het aantal overdrukken (318) is belangrijk grooter dan het vorige jaar, waartoe de collectie Bijvanck en een schenking van een ander lid der Maatschappij veel bijdroegen.

Dat het aantal boeken nog zoo groot is, danken wij vooral aan ons medelid, mej. dr J. Aleida Nijland, die een deel van haar bibliotheek afstond, waaronder allerlei werken op letterkundig gebied, inzonderheid werken van Zuidnederlandsche auteurs als: H. Verriest, Caesar Gezelle en Stijn Streuvels, voor een deel met eigenhandige opdracht van de auteurs. Vermelding verdienen verder eenige werken op topografisch gebied door dr R. van der Meulen afgestaan. Ook schrijvers en dichters, al of niet leden der Maatschappij, schonken een exemplaar van hun werken; een volledige lijst van deze vrienden der Bibliotheek volgt als bijlage achter dit verslag; moge hun voorgaan anderen opwekken tot volgen.

De verzameling handschriften werd eveneens met eenige geschenken uitgebreid. Van ons eerelid dr J.W. Muller ontvingen wij in bruikleen het door hem samengestelde glossarium op de Spelen van Cornelis Everaert, door hem indertijd uitgegeven in samenwerking met dr L. Scharpé. In de verzameling brieven door Zuidnederlandsche auteurs, gericht aan Herm. Robbers, in het vorige verslag vermeld, werd nog aangetroffen het HS van 'Het Hart van Pieter Breughel', door Karel van de Woestijne, dat wel een afzonderlijke vermelding waard is. Van een reeds lang vergeten en zeer bescheiden dichter, eenmaal lid onzer Maatschappij, J.B. Duisenberg werden de hss. zijner 'Gedichten en versjes' en van enkele tooneelspelen geschonken door den Heer D. Wouters. Een plaats in onze bibliotheek verdient zeker de merkwaardige brief door dr P. Bon. Kruitwagen gericht aan zijn vrienden, waarin hij een treffende beschrijving geeft van zijn lotgevallen te Rotterdam op 14 Mei 1940, waarbij zijn kostbare bibliotheek en al zijn niet minder kostbare aantekeningen verloren gingen. Dr G.I. Lieftinck stond af een Fragment van een XIVde-eeuwsch perkamenten hs eener onbekende Bijbelvertaling, een zeer welkom geschenk. De heer Zwierzina deed ons een brief toekomen van den bekenden historicus en romanschrijver Georg Ebers, gericht aan Taco H. de Beer en betrekking hebbende op den 70sten verjaardag van mevr. A.L.G. Bosboom-Toussaint. Aan al de genoemde en ongenoemde schenkers zij hier nogmaals dank betuigd voor hun belangstelling in de Bibliotheek.

Door aankoop, ook langs antiquarischen weg, werden mede verscheidene werken verworven, onder andere het Vijfde deel van den Taalatlas van E. Blancquaert en P.J. Meertens: De Zeeuwsche eilanden.

Voor de tentoonstelling 'De Tijd der Camera Obscura', in het Gemeentemuseum te 's-Gravenhage gehouden, werden eenige boeken en bescheiden uit de Beets-verzameling beschikbaar gesteld.

In de bijlagen bij dit verslag zijn in de Lijst der Aanwinsten ditmaal weder opgenomen de boeken, waarmede de boekerij werd vermeerderd; ook die welke in het genootschapsjaar 1939/40 zijn verworven, vindt men daar vermeld.

[IV.]

IV. Voor de commissie van art. 34 der Wet geeft mevrouw Idenburg-Siegenbeek van Heukelom verslag van het door den penningmeester gevoerde beheer. Diens rekening en verantwoording (zie bijlage III) worden onder dankzegging goedgekeurd.

[V.] Verslag van de commissie voor taal- en letterkunde

V. Hierna volgt voorlezing door dr Heeroma van het verslag der commissie voor taal- en letterkunde:

De commissie vergaderde maandelijks van September tot Mei. Voorzitter was mr Van Eyck, secretaris dr Heeroma. Van het Tijdschrift verschenen deel 60, aflevering 2 tot 4 en deel 61, aflevering 1.

De volgende leden deden mededeelingen:

dr Zijderveld, over: Het oordeel over Coornherts zinnespelen, getoetst aan de stukken;

dr Heinsius, over: Zekere beknopte bijzinnen met een infinitief;

dr Heeroma, over: Herkomst en verbreiding van een aantal boerderijtermen;

dr Kossmann, over: De Sleutel op de Conste der Minnen;

dr Van Rijnbach, over: Een Joodsch-Duitsch gedicht in verband met Bredero's Klucht van de Koe;

mej. dr Van Lessen, over: Enige woorden die *kijken* beteekenen;

dr Van Haeringen, over: Correspondentie van Johannes Franck met Nederlandsche taalgeleerden;

dr Knuttel, over: Van Marsman tot Hoornik.

[VI.] Verslag van de commissie voor geschied- en oudheidkunde

VI. Hierna volgt voorlezing door dr De Gelder van het verslag der commissie voor geschied- en oudheidkunde:

De commissie vergaderde 7 maal. Voorzitter is dr Krom.

De vergaderingen zijn gehouden op namiddagen in het gebouw Rapenburg 61.

De commissie heeft tot raadgevende leden benoemd mr J. van Kan, dr L. Brummel en dr W.R. Juynboll.

De commissie verloor drie leden: mr A.S. de Blécourt en dr H.T. Colenbrander door opzegging van het lidmaatschap, den heer J. de Groot door overlijden.

De volgende leden deden mededeelingen over de achter hun naam vermelde onderwerpen:

dr Bakhuizen van den Brink: over het dichterschap van Wessel van den Boetzeler; over het Internationaal Convent van Gereformeerden te Frankfort in 1577; over het archief van de Bibliotheca Thysiana en een brief van Marcellus Vrankheim aan Antoine Lempereur;

dr Brummel: over twee beelden van Duquesnoy in de Koninklijke Bibliotheek; de heer Bijleveld: over de aanbieder van een ring, gesmeed uit een sleutel van de citadel te Antwerpen, in 1835; over een kapel bij het huis te Warmond; over een vervolging van De Braconier voor de Leidsche Akademische Vierschaar; over een beeldhouwden steen uit de boerderij Torenvliet bij Valkenburg;

dr Bijvanck: over het Kunstreisboek voor Nederland; over kunsthistorische terminologie en over beschrijving van kunstwerken in de grieksche en romeinsche oudheid; over de bewoning van Zuid-Limburg in den romeinschen tijd;

dr Huizinga: over de leiding bij vondsten van oudheidkundigen aard in den grond der door den oorlog verwoeste stadsdeelen; over J. Brouwer's, Een spaansche prins van Oranje;

dr Juynboll: over het schetsboek van Antonie van Dyck; over de tegenstelling tusschen kunstgeschiedenis en geschiedenis;

dr Krom: over een opgraving bij Heerlen; over een Nederlandsch dagboek van een reis door Italië en Frankrijk in 1841 en volgende jaren;

mr Meijers: over een geteekende kaart van het Oosterkwartier in Zeeuwsch-Vlaanderen;

de heer Warnsinck: over het sein van Nelson aan de vloot bij Trafalgar.

De commissie adviseerde den Algemeen Gevolmachtigde bij den Wederopbouw, ir Ringers, over de wijze waarop historische gegevens bij de opruiming en de grondwerken voor den opbouw onzer verwoeste steden moeten worden verzameld.

In de avondvergadering van 6 Juni voerden drie leden der Commissie het woord, tot de uitgenoodigde spreker voor dezen avond, dr Verdeyen, op wiens komst na de laatste berichten uit Vlaanderen niemand meer had durven hopen, te half tien in de vergadering verscheen.

Achtereenvolgens spraken de heer Warnsinck over den luitenant-admiraal Aart van Nes, mgr dr Van Gils over een zestiende-eeuwschen spreekwoordenbundel van N. Segers: *Proverbia Teutonica Latinitate donata* en

dr Bakhuizen van den Brink over een brief in de *Bibliotheca Thysiana*, van een Grieksch gereformeerd theoloog uit de zeventiende eeuw.

Dr Verdeyen sprak over den aard der oude kanselarijtaal in Luik en over het belang van een glossarium der oude rechtstermen waarvoor hij eenige desiderata toelichtte.

[VIII.]

De volgorde der punten VII en VIII wordt verwisseld, eerst aan de orde gesteld het

Verslag van de commissie voor de uitgave van geschriften

VIII. Dit verslag wordt voorgelezen door dr De Gelder:

In het halfjaar dat sedert de vorige jaarvergadering is verlopen, is voortgegaan met de uitvoering van het toen aangekondigde werkplan.

De commissie hoopt dat in het jaar 1941 het eerste deel zal kunnen verschijnen van de door dr B. Becker te bewerken Coornhert-uitgave. Nog in 1940, het jaar der herdenking van Geerte Groote, is in de 'Kleine Reeks' van uitgaven onzer maatschappij uitgegeven het *Getijdenboek van Geert Groote*, bezorgd door ons sedert overleden medelid dr N. van Wijk.

[VII.] **Verslag van de commissie voor schoone letteren**

VII. Het verslag der commissie voor schoone letteren wordt uitgebracht door mevrouw Van Dullemen-de Wit.

Het verslag van de commissie kan kort zijn. De commissie kwam meermalen te Amsterdam bijeen. Haar voornaamste bezigheid bestond in het zoeken en vinden van een candidaat voor den Van der Hoogtprijs. Het resultaat is neergelegd in het advies van de commissie. De heer Van Vriesland heeft in den loop van het jaar voor zijn lidmaatschap van de commissie bedankt.

De Lucie B. en C.W. van der Hoogtprijs

De vertrouwelijke mededeeling in den beschrijvingsbrief luidde:

Voorstel van de commissie voor schoone letteren, gesteund door het bestuur, om den Van der Hoogtprijs toe te kennen aan mevrouw M. Droogleever Fortuyn-Leenmans (M. Vasalis) voor haar verzenbundel 'Parken en Woestijnen'.

[IX.]

IX. De secretaresse, mevrouw Van Dullemen-de Wit leest de aanbeveling der commissie voor:

Toen Vasalis haar eerste gedichten in de tijdschriften 'Groot Nederland' en 'Werk' publiceerde, veroorzaakte dit in den kring der poëzieminnaars een bijna blijde opschudding. Kort daarna verscheen haar novelle 'Onweer'. De eerste indrukken omtrent dit talent werden hierdoor verstevigd: ook deze novelle was boeiend, suggestief en oorspronkelijk in hooge mate. Het eerste bundeltje werd met verlangen verbeid.

Dat bundeltje poëzie nu 'Parken en Woestijnen', draagt de commissie voor schoone letteren voor ter bekroning met den Van der Hoogtprijs, den aanmoedigingsprijs. Want de verzen in dit bundeltje zijn van een gehalte, dat men zeker de hoop mag uitspreken, dat deze dichteres niet zal ophouden te dichten, wijl wij haar geluid nu reeds als een stem in onze poëzie erkennen.

Deze bundel is niet een verzameling van zoovele goede, even verrassend-mooie gedichten, als het in onze verlangende verbeelding zou zijn, maar de beste ervan zijn zoo levend, zoo bezielde, dat wel niemand aan hun bekoring ontkomt.

Vasalis dicht in trotsche, vrije beelden. Haar gemoedsleven is in staat op een werkelijk verbluffend-directe wijze het beleefde in een buiten haar staand (en toch zeer persoonlijk aandoend) objectief beeld om te zetten. Dit heldere proces zien en hooren we als 't ware gebeuren in het uitstroomende, als water vlietende, soms bruisende, soms zingende woord. Er is teekenachtigheid in het detail,forschheid in de contouren. Het sterkst misschien spreken deze eigenschappen van Vasalis, wanneer de natuur of het aan de natuur verwante, haar stijl inspireert. Haar losse, soms wat baldadige, maar altijd sterk suggestieve en eerlijke beelden, komen uit een zeer ontvankelijk, soms wat verbeterd gemoed voort en vormen dan ook de karakteristieke en eigen stijl van Vasalis. Toch kan men bij haar, wat de inhoud betreft, niet van een bepaald genre spreken. Elk gedicht is als 't ware weer een ander wereld-beeld. Soms is dat beeld niet duidelijk, blijft het, ondanks kleuren en tonen, toch wat zwak, andere daarentegen prenten zich diep in ons.

Er is, in een enkel gedicht, een neiging naar filosofie, die zich

ook weer visueel uit, bijvoorbeeld in 'Tijd', 'ik droomde dat ik langzaam leefde, langzamer dan de oudste steen' en in 'Krekels'. Het probleem van het voortschrijdende, vergankelijke, niet tot stilstand te brengen levensproces wordt hier ook door beelden, niet door bespiegelingen opgeroepen.

Een gedicht als 'Afsluitdijk' is een poging om het vlietend moment te doen stollen; vijf minuten levens worden hier tot een eeuwigheid gegrepen. De oogenblikken in de bus, als drijvend op een zee van tijdeloosheid - het vreemd zien van het eigen hoofd, het is of we het allen al eens zóó beleefd hebben, maar wanneer?

Het reeds zeer bekend geworden gedicht 'Fanfarecorps' is even zeer sterk visueel, maar hier heeft de schrijfster grond onder de voeten, ze is, op een verlossende wijze, één met de mensen.

Het bundeltje 'Parken en Woestijnen' is als debuut zeker verrassend en wettigt verwachtingen voor onze letterkunde.

De toekenning van den prijs wordt goedgekeurd.

[X.] De Dr Wijnaendts Francken-prijs

X. Mr Nijhoff deelt de voordracht voor den Wijnaendts Francken-prijs mede:

De commissie van de Wijnaendts Francken-prijs 1941, tot taak hebbend het Bestuur van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te adviseeren omtrent het toekennen van den prijs aan de volgens haar inzicht beste letterkundige studie verschenen in het tijdvak 1937-1941, heeft haar werkzaamheden in het voorjaar 1941 aangevangen door het doen circuleeren tusschen haar leden van een groot aantal in aanmerking komende werken. Vervolgens, daar reismoeilijkheden een samenkomst belemmerden, werd gepoogd schriftelijk tot overeenstemming te geraken omtrent den aan het Bestuur voor te dragen candidaat. De bij den secretaris der commissie binnenkomende stemmen bleven echter verdeeld tusschen vier kandidaten, en wel tusschen Vestdijk, voor zijn 'Albert Verwey en de Idee', Hoornik, voor zijn 'Tafelronde', Smit, voor zijn 'Dichters der Reformatie in de zestiende eeuw', en Binnendijk, voor zijn opstellen 'Zin en tegenzin'.

Uit de binnengekomen brieven moge het volgende geciteerd worden betreffende de genoemde vier kandidaten.

Vestdijk's 'Albert Verwey en de Idee' is altijd boeiend van opvatting en doordringend van uitdrukking, verrassend door scherpzinnige onder-

scheidingen, fijngevoelige ontleding... Het werk vormt een doorlopend geheel rondom een kerngedachte, die verschillende perspectieven op het leven opent en Albert Verwey met eerbiedige critiek benadert...

Hoornik is in zijn 'Tafelronde' erin geslaagd, het schrijven over poëzie op een hooger niveau te brengen... Zijn 'Forum voorbij', een soort program van de jongste generatie, geeft toe aan geen enkele illusie, aan geenerlei zelfoverschatting en is toch niet défaitistisch en toch een eisch van erkenning... De tamelijk ingewikkelde dingen waarover hij schrijft staan hem helder voor den geest en hij gaat recht op het doel af...

Met Smit's 'Dichters der Reformatie' is onze literatuurbeschouwing een met smaak geschreven boek rijker, dat vooral zeer goede typeeringen van de opgenomen gedichten bevat. Als studie over een tot nu toe verwaarloosd onderdeel van onze letterkundige geschiedenis, verdient het werk groote waardeering...

Binnendijk's 'Zin en tegenzin' werd voorgedragen wegens den doordachten schrijfrant, vrij van eenig vooroordeel of parti pris. Op tal van figuren, ouder en jonger dan hijzelf, heeft hij de aandacht gevestigd door zijn kronieken gedeeltelijk in dit boek gebundeld.

Toen dus langs schriftelijken weg geen overeenstemming bereikt werd tusschen de commissieleden, is tot een bijeenkomst overgegaan. Bij stemming werd besloten het genoemde werk van Vestdijk ter bekroning voor te dragen. Zijn 'Albert Verwey en de Idee' behandelt een vaderlandsch onderwerp in een universeelen geest. Men bewondert het scherpe analytisch vermogen, op letterkundig gebied tot ongekende diepte voortgezet. Tal van psychologische problemen en kwesties op het gebied van de techniek der poëzie worden op ongemeen heldere wijze in verband met het dichterschap van Albert Verwey ter sprake gebracht. De bezwaren door sommige leden tegen Vestdijk's boek aangevoerd vonden wel erkenning bij de overige, doch konden niet den doorslag geven. Zij betroffen de te groote plaats ingeruimd aan de wetenschappelijke psychologie en haar methode, den al te breedvoerigen betoogtrant, het tekort aan synthese. Voor eenige commissieleden gold mede als argument, dat Vestdijk, behalve zijn boek over Verwey, in hetzelfde tijdbestek een bundel studies 'Lier en Lancet' gepubliceerd heeft, studies gewijd aan Europeesche en Amerikaansche letterkundige figuren, waarin de schrijver, op de voor hem kenmerkende wijze, irrationeele en cerebrale elementen weet te vereenigen.

Dat Vestdijk eenige jaren geleden als romancier werd bekroond met den Van der Hoogtprijs, vormde, naar het inzicht der commissie, geen

beletsel het Bestuur te adviseeren, aan Vestdijk den Wijnaendts Franckenprijs 1941 toe te kennen.

Eenige bedenkingen van het bestuur tegen het voorstel der commissie worden hierna door spreker voorgelezen:

Het bestuur van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde, kennis genomen hebbende van de aanbeveling der commissie voor den Wynaendts Francken-prijs, heeft besloten het advies der commissie te volgen en mitsdien te bekronen 'Albert Verweij en de Idee' van den heer Simon Vestdijk.

Het kan zich daarbij evenwel niet ontveinzen, dat er een zeker bezwaar in gelegen is een schrijver, die reeds eerder, zij het om werk van anderen aard en op voordracht van een andere commissie, is bekroond, voor de tweede maal door de Maatschappij te doen bekronen. Bovendien gevoelden verschillende leden van het bestuur - bij alle waardeering voor het vele goede - ernstige bezwaren tegen het voor bekroning voorgedragen boek.

Zijn besluit is evenwel gegrond op de overweging, dat het eenerzijds niet billijk is, een schrijver van bekroning uit te sluiten, omdat hij reeds eerder op ander terrein lauweren heeft geplukt, en anderzijds op het feit, dat het in het advies eveneens genoemde werk 'Lier en Lancet' van denzelfden auteur mede te zijnen gunste in het geding kan worden gebracht.

[XI.]

XI. Namens de commissie voor stemopneming, bestaande uit de leden mevrouw Idenburg-Siegenbeek van Heukelom, mejuffrouw dr Van Lessen, de heeren dr Heeroma, dr Lieftinck, dr Van Rijnbach, mr Slagter, dr De Tollenaere en dr De Gelder, deelt laatstgenoemde den uitslag mede van de stemming voor 35 gewone leden.

Ingekomen zijn 225 stembiljetten, waarvan 5 van onwaarde (ongeteekend). Wettelijk minimum was een vierde van 220, dus 55. De gekozen kandidaten behaalden echter een veel grooter aantal stemmen (maximum 157), zoodat het minimum voor de 35 tot lid benoemden boven 94 ligt.

Te laat is ontdekt, dat drie der kandidaten reeds vroeger zijn benoemd. Dit zijn de heeren Jaarsma, Hendrik de Vries en Lichtveld. Van deze hebben de twee eersten bedankt en de derde heeft het lidmaatschap geweigerd. Hun hernieuwde verkiezing heeft geen zin en het aantal benoemde leden zou dus 32 zijn. Het bestuur stelt voor de kandidaten, die het grootste aantal stemmen onder de 94 behaalden, in hun plaats te benoemen. Dat zijn er 4 met 92 stemmen, zoodat dan 36 leden worden gekozen. Nadat dit voorstel is aanvaard, zijn dus benoemd: B. Aafjes, dr C.L. Walther Boer, dr B. van den Berg, dr H.L. Bezoen, dr J.H.

Brouwer, dr P.J.J. Diermanse, mej. dr A.M.E. Draak, mevrouw M. Droogleever Fortuyn-Leenmans, dr K. Fokkema, C.H. de Goeje, Jan H. de Groot, Jan den Hartog, dr J. van Hinte, C.J. Kelk, dr J.B. Knipping, G. Knuvelde, dr C. Kruyskamp, mr G.J. ter Kuile, dr H.J. Lam, dr M.J. Langeveld, mej. F.A. Le Poole, dr Th. J.G. Locher, jhr P. van der Meer de Walcheren, dr G. Meir, J. de Molenaar, J. Th. Moll, Anna H. Mulder, ir H. van Oerle, dr J.H. Oort, E. Pelinck, dr A.A. Prins, mej. A.G. Schot, Jac. Schreurs, mr E.I. Strubbe, Maurits Uylde, dr A.A. Weynen.

[XII.]

XII. Het voorstel om een prijsvraag uit te schrijven voor een rijmprent ter gelegenheid van het 175-jarig bestaan der Maatschappij wordt door den voorzitter toegelicht:

Het is de bedoeling van het bestuur, te beginnen met het uitschrijven van een prijsvraag onder de leden der Maatschappij voor een gedicht ten behoeve van een rijmprent; het onderwerp van het gedicht zal vrij zijn.

Heeft het bestuur uit de inzendingen een keuze gedaan en een gedicht bekroond, dan wenscht het bestuur zich door eenige ter zake deskundigen te doen voorlichten omtrent het uitschrijven van een besloten prijsvraag of het geven van een meervoudige opdracht voor de prent; omtrent de wijze van beoordeeling zal het bestuur zich nog nader hebben te beraden.

Is de rijmprent gereed, dan wordt aan elk lid der Maatschappij een exemplaar aangeboden en het ligt dan verder in de bedoeling, dat daarna aan een uitgever het recht wordt verleend, de rijmprent in den handel te brengen. Natuurlijk zal uit de rijmprent blijken, dat deze is uitgegeven ter gelegenheid van het 175-jarig bestaan der Maatschappij.

Het bestuur vraagt tevens hiervoor een blanco-crediet: prijzen moeten worden gegeven en daarbij komen de kosten van drukken, verzenden, enz. waarvoor thans nog niet een bedrag is op te geven.

Dr Knuttel meent, dat er geen aanleiding is om aan dit jubileum bijzondere aandacht te besteden en heeft ook bezwaar tegen den vorm, een rijmprent. Mevrouw dr Mees-Verwey betuigt de wenschelijkheid om den schrijver van het gedicht met den illustrator in aanraking te brengen. De voorzitter neemt deze opmerking gaarne ter harte. Nadat bij opstaan er zich slechts twee leden tegen hebben verklaard, is het voorstel aangenomen.

[XIII.]

XIII. Het voorstel om f 100 uit het Vaste Fonds beschikbaar te stellen ten behoeve van den Leidschen Taalatlas, wordt aangenomen.

[XIV.]

XIV. Het voorstel om aan de Universiteitsbibliotheek te Leuven een volledig exemplaar van het Tijdschrift voor Nederlandsche Taal- en Letterkunde namens de Maatschappij te schenken, wordt bij handgeklap goedgekeurd.

Dr Van Dievoet vraagt het woord en dankt voorzitter, bestuur en vergadering ervoor, dat de Maatschappij dit heeft willen doen en belooft te Leuven rector, bibliothecaris en Vlaamsche studenten mede te deelen hoe zeer men hier bekommerd is met de Vlamingen.

Nadat de voorzitter een commissie heeft aangewezen om de stemming voor bestuur en commissies op te nemen, wordt om één uur de vergadering geschorst; te tien minuten voor drieën heropent de voorzitter de vergadering.

[XV-XVI.]

XV-XVI. De uitslag van de verkiezing van 2 bestuursleden en 10 leden in vaste commissiën wordt namens de commissie voor stemopneming, gevormd door de leden Kernkamp, Van Lessen, Lieftinck en De Gelder door laatstgenoemde bekend gemaakt. Ingeleverd zijn 88 geldige en 5 ongeldige stembiljetten. Gekozen zijn alle a-candidaten:

- in het bestuur: mevrouw J. van Dullemen-de Wit en dr G.G. Kloeke;
- in de commissie voor taal- en letterkunde: dr G.I. Lieftinck en dr G.G. Kloeke;
- in de commissie voor geschied- en oudheidkunde: dr J.J. de Gelder, mr J. van Kan, dr J.A.J. Barge, dr N.J. Krom, dr L. Knappert;
- in de commissie voor de bibliotheek: dr J.H. van Lessen;
- in de commissie voor het jaarboek: dr J.J.L. Duyvendak;
- in de commissie voor de uitgave van geschriften: dr P.J.M. van Gils.

[XVII.]

XVII. Dr Gerretson krijgt het woord voor zijn voordracht 'De oorsprong van den Nederlandschen Staat'.

Na XVII volgt het voorstel van het bestuur, om de jaarlijksche bijdrage te handhaven op f 10; dit wordt zonder bespreking goedgekeurd

[XVIII.]

XVIII. De voorzitter stelt uit naam van het bestuur aan de vergadering voor om mr P.J. Idenburg tot zijn opvolger te benoemen. Het voorstel wordt met applaus aanvaard.

Bij de rondvraag geeft de voorzitter aan de leden Hugenholtz-van Lokhorst, Margadant en Tielrooy op hun verzoek eenige inlichtingen, waarna hij te tien minuten voor vieren de vergadering sluit.

Bijlage I: Verslagen der lezingen in de maandelijksche vergaderingen

(Behoort bij het Verslag van den Secretaris, afgedrukt op blz. 86)

1. De authentieke handschriften van Perk's Mathilde-krans

Verslag van de lezing van dr G. Stuiveling in de vergadering van 12 October 1940

Bij den dood van Jacques Perk vond men in de litteraire nalatenschap drie handschriften van den Mathilde-Krans. Nadat onder toezicht van Vosmaer de boekuitgave door Willem Kloos tot stand was gekomen, is een der manuscripten aan Vosmaer geschonken, het andere aan Kloos, terwijl het derde bezit bleef van Perk's vader. Later, maar beslist na het jaar 1901, is dit derde handschrift eveneens eigendom van Kloos geworden. Uit diens nalatenschap zijn ze beide thans in rijksbezit overgegaan. Van deze drie teksten blijkt op grond van varianten-onderzoek het Vosmaer-handschrift het oudst. In verband met verschillende uitlatingen in brieven mag de voltooiing gedateerd worden op eind November 1879.

Waarschijnlijk is ook reeds toen het Kloos-handschrift ontstaan.

Nadat Vosmaer het ter inzage had gekregen, en hij enkele sonnetten er van had uitgekozen voor eventueele publicatie, kwam het bij het begin van de vriendschap tusschen Kloos en Perk in handen van Kloos. Deze heeft op de bladen tallooze critische notities aangebracht, deels gunstig, deels afwijzend. Het is duidelijk door vergelijking met den derden tekst, dat Perk zich ten zeerste door deze notities heeft laten beïnvloeden. Alle door Kloos aangewezen zwakke plekken zijn gewijzigd en nog veel meer. Echter ontbreken uit dit handschrift, dat maar 65 gedichten bevat van de oorspronkelijke 106, ook verschillende sonnetten, die door Kloos als voortreffelijk waren aangemerkt. De reden daarvan kan alleen maar liggen in het feit, dat Perk hun wijsgeerige inhoud niet meer acceptabel achtte toen hij een jaar ouder was geworden en den geestelijken invloed van Kloos had ondergaan. In dit derde handschrift vindt men onder den titel 'Zonnegloed' ook het befaamde sonnet 'Hemelvaart' voor het eerst. De twee andere omstreden sonnetten 'Sanctissima Virgo' en 'Deine Theos' bevinden zich echter in geen der drie handschriften.

Ht eerstgenoemde gedicht komt het eerst voor in de reeks vriendschapsverzen voor Kloos en bevat daar dan ook den tekst 'Mijn vriendschap' inplaats van 'De Jonkvrouw'; het andere is vrijwel zeker geïnspireerd door Perk's laatste liefde: Joanna C. Blancke. De sfeer van deze sonnetten doorbreekt de sfeer van den oorspronkelijken Mathilde-Krans. Terwijl daar de strekking aldus kan worden geformuleerd: door liefde tot dichterschap, is hier de scheiding tusschen traditioneel en individualistisch dichterschap voltrokken.

De uitgave van Kloos en Vosmaer in 1882 heeft in 72 sonnetten en door afwijkende plaatsing der grondsonnetten toch eenigermate de twee motieven tot uitdrukking weten te brengen, zij het dan in afwijking van Perk's conceptie. De vierde druk evenwel is tot stand gekomen, toen Kloos maar over één handschrift, het tweede, beschikte en dit tweede is het eenige, dat geheel losbladig is en geen volgorde heeft. Het toen in de uitgave toegevoegde dertigtal sonnetten heeft geen rekening kunnen houden met den door Perk nog herziene tekst en evenmin met de door hem gewenschte plaatsing.

2. De epische dramatische en lyrische fase van het grieksche denken

Verslag van de lezing van dr J.D. Bierens de Haan in de vergadering van 7 December 1940

De scheppende geest eener cultuur - aldus spreker - is een en dezelfde in zijn geledingen; bijzonderlijk bestaat er een samenhang tusschen wijsbegeerte en dichtkunst, waarbij aan de laatstgenoemde het primaat toekomt (de mensch spreekt dichterlijk eer hij rationeel spreekt). De Grieksche wijsgeer is een mus sche figuur men kan met een zinspeling op Nietzsche's bekend geschrift spreken van een geboorte der wijsbegeerte uit den geest der dichtkunst. Aan de dichtkunst ontleent op Griekschen bodem de wijsbegeerte het karakter harer drie fasen: episch, dramatisch, lyrisch, een drieheid, die ook in andere geledingen der Grieksche cultuur wordt teruggevonden. In de epische dichtkunst weet het subject zichzelf niet, doch heeft een objectswereld voor oogen, waarin zich een massaal gebeuren afspeelt, dat als heroïsch verleden kan worden aangeduid. Hetzelfde vinden wij in de eerste fase der Grieksche filosofie, de z.g. Ionische wijsbegeerte (Thales, Anaximander) wier objectiveerend standpunt het subject, den mensch naar zijn innerlijk wezen niet kent; zij ontvouwt het ontstaan van het aanschijn der wereld als resultaat van een kosmisch gebeuren, als een alomvattend wereldepot. Na deze Ionische periode treedt de wijsbegeerte op Atheenschen bodem en gaat haar dramatische fase in (sofisten Socrates, Plato). De filosofie verlaat de scholen en komt op de markt, van monologisch wordt zij dialogisch en treedt op met het twistgesprek. De sofist spreekt tegen de traditie. Socrates wekt den tegenstand door de ironie.

De wijsgeer roep den antagonist op, gelijk in het drama de hoofdfiguur door den antagonist weerstaan wordt. Ook naar den inhoud is Plato's wijsbegeerte dramatisch gebouwd, daar hij zoowel de eenheid der idee als de veelheid der verschijning erkent. De Iliaten hadden de zinlijkheid terzijde geschoven en het denken alleen doen gelden, maar Plato erkent het goed recht ook der eerstgenoemde, zoo is er een spanning van twee, die geen van beide uit het kennen kunnen losgemaakt en toch met elkaar niet overeenstemmen: een innerlijk antagonisme, dat wij ook in zijn gerechtigheids-ethiek terugvinden en dat aan zijn wijsbegeerte een dramatisch karakter verleent.

Na het hoog streven van den filosofischen geest in Griekenland, een mindering der denkkraft, zoodat een nieuwe fase intreedt, die wij om haar eigenaardig karakter de lyrische fase noemen (de Socratische scholen, vooral de Kynische en Kyreneïsche). Deze wordt ingeleid door de school van Megara, die de rede gebruikt voor kleine moeilijkheden en daarmede haar vlucht belemmert. Typeerend voor deze lyrische fase is de figuur van Aristippos (Kyrene). Zijn filosofie zoekt naar niets dan naar het geluksbegrip en bepaalt zich dusdoende op het meest subjectieve, evenals de lyrische dichtkunst de kunst is, waar het subject (het ik) met zichzelf te doen heeft. Aristippos wijst alle geluksgoederen af, omdat zij het karakter van objectiviteit hebben en wil niets anders dan het subjectief 'oogenblik' waarin de mensch van de dingen, die hij ook ontberen kan, neemt wat hem lust geeft. Met dit Hedonisme is het verband tusschen wijsbegeerte en dichtkunst ten einde. Daarna Aristoteles, wiens filosofie een karakter heeft van onderzoek, zoodat hier een verband kan gezocht worden met het Attisch proza, bijzonderlijk van de pleitredenaars.

De Grieksche cultuur is voorbeeldig tot herkenning van den scheppenden geest der menschheid. De Grieksche cultuurmensch is eenerzijds een technicus, volger van Protechnicus kent hij de werkelijkheid, als dichter kent hij waarheid. Zijn wijsbegeerte behoort tot zijn dichterschap. Vandaar haar episch-dramatisch lyrisch karakter.

3. Een vriend van Aagje Deken; onuitgegeven brieven van Wolff en Deken aan Jacobus de la Lande

Verslag van de lezing van Mevr. dr Chr. Kroes-Ligtenberg in de vergadering van 13 Januari 1941

In het familie-archief de la Lande Cremer, voor een deel geschonken aan het Nederlandsch Economisch-Historisch Archief te 's-Gravenhage, voor een ander deel bij spreekster berustend, bevinden zich zes nog onuitgegeven brieven van Aagje Deken en een van Betje Wolff, uit de jaren 1800-1802, aan Jacobus de la Lande, koopman te Amsterdam. Dat hij Aagje Deken als jong meisje gekend had, was sedert 1879 bekend uit een toen door prof. Th. Jorissen geraadpleegden en in 'Nederland' aangehaalden brief van hem aan den geschiedschrijver Jacobus Scheltema.

De brieven in het bezit van spreekster en de door haar bijeengebrachte bijzonderheden uit gedrukte en ongedrukte historische bronnen leveren het bewijs, dat de schrijver van dien brief, regent van het weeshuis der collegianten 'De Oranje-appel' te Amsterdam, waar Aagje Deken is opgevoed, haar niet in die functie heeft leeren kennen, maar dat zij elkaar omstreeks 1760 als jonge menschen geregeld hebben ontmoet in den kring der Rijnsburger Collegianten. Aagje behoorde ertoe door haar opvoeding, want de jongelieden uit het weeshuis woonden de 'colleges' in de groote zaal van de 'Oranje-appel' bij en

de meisjes bedienden altijd de gasten aan hun maaltijden te Rijnsburg, wanneer collegianten uit Holland, Friesland en Groningen daar voor een paar dagen bijeen kwamen. De collegianten behoorden tot de vrijzinnigen, meest tot de Doopsgezinden en de Remonstranten. Zij legden den nadruk op onderlinge verdraagzaamheid en hadden geen predikanten; in hun 'colleges' werd door leeken gepreekt (geprofeteerd), gedoopt en voorgegaan bij het avondmaal. Wie wilde kon zich te Rijnsburg door onderdompeling laten doopen; Aagje Deken is er toe overgegaan. Verder waren de collegianten bekend om hun liefdadigheid, die zich uitstreckte over armen van alle gezindten. In deze zuivere sfeer van eenvoud, verlichte vroomheid en naastenliefde hebben Jacobus de la Lande en zijn vrouw Aagje Deken leeren kennen en sloten zij met haar een vriendschap die, jarenlang onderbroken, in den ouderdom nog even hecht bleek als in de jeugd.

Jacobus de la Lande (1739-1817) stamde af van refugiés: zijn beide grootouders van vaders zijde waren nog in Frankrijk geboren. Hij trouwde te Haarlem met Sara Seye, dochter van een Doopsgezind leeraar, en sloot zich ook bij de Doopsgezinden aan. Zijn vrouw behoorde van huis uit tot de Rijnsburgers en ook hij werd te Amsterdam een gezien collegiant, regent van de 'Oranje-appel' en van 'Het Rozenhofje' en beheerder van de collegianten-kas.

Kleinzoon van een passementwerker, zoon van een patroonmaker, werkte hij zich, samen met zijn neef Hendrik Fijnje op tot den rang van een Amsterdamsch handelshuis met relaties over de heele wereld. De la Lande en Fijnje handelden eerst op de West, later vooral op N. Amerika. In de jaren dat velen in ons land vol geestdrift waren voor de zaak van de Amerikanen in hun Vrijheidsoorlog, was hun kantoor het centrum voor Amsterdam van de pro-Amerikaansche beweging. De verwantschap van Jacobus de la Lande met de Leidsche Luzacs, de mannen van de 'Gazette de Leyde' zal hieraan niet vreemd geweest zijn. In 1785 kwam de firma de la Lande en Fijnje ten val, maar de la Lande deed tijdens de Bataafsche Republiek weer groote zaken, om in den Franschen tijd andermaal ten onder te gaan.

Als Doopsgezinde bleef hij buiten de regeering, maar in het maatschappelijk leven bekleedde hij verschillende posten. Hij was o.a. medestichter van Felix Meritis, waar hij herhaaldelijk lezingen hield; later deed hij dit voor 'Het Nut'.

In het staatkundige leven was hij niet zoo fel-patriottisch, dat hij in 1787 zou hebben behoeven te vluchten, wat Wolff en Deken wel deden. In 1795 speelde hij een rol als voorzitter van zijn wijkvergadering; hij behoorde tot de gematigde federalisten en was een van de voormannen van de Gemeene-bestzinde Sociëteit voor Vrijheid en Orde. Zijn grootste belangstelling ging van 1800 af uit naar de eerste Fransche meisjesschool van 'Het Nut', waarvan hij een toegewijd bestuurder is geweest.

In dezen tijd bracht een toeval hem en zijn vrouw weer samen met Aagje

Deken en maakten zij kennis met Betje Wolff. De schrijfsters woonden toen in haast armoedige omstandigheden in den Haag. De la Lande beleefde goede jaren. Waarschijnlijk heeft hij haar ook gesteund; hij was een der eersten aan wien Aagje Deken schreef dat een legaat van Betjes Frieschen beschermer André Canter haar omstandigheden aanzienlijk verbeterd had. Hoofdzaak was echter het herstel van het geestelijk contact. Aagje Deken was vol belangstelling voor 'Het Nut' en vooral voor het onderwijs aan de vrouwelijke jeugd. Zij zond aan de la Lande liedjes voor de meisjes van zijn school en een Nutslezing (hs. Mij. Ned. Letterkunde). Ook in elkaars huiselijke omstandigheden deelden zij van harte.

Jacobus de la Lande heeft Aagje Deken 13 jaar overleefd; de zware jaren van de Fransche overheersching vielen daaronder. Geheel berooid moest hij in 1811 een toevlucht zoeken bij zijn schoonzoon Jan Cremer te Bolsward. Maar hij bleef wie hij geweest was: 'een blijmoedig christen, een waardig burger van zijn vaderland', zooals Aagje Deken hem noemde, 'a fair character', naar Amerika's latere president John Adams eens van hem getuigde.

4. De Nederlandsche ontdekkingsreizen en hun invloed op de wereldkaart

Verslag van de voordracht van den Heer W. Voorbeytel Cannenburg in de vergadering van 1 Februari 1941

Spreker begon met de groote ontdekkingsreizen der Portugeezen en Spanjaarden in herinnering te brengen, welke naties in de 15e en 16e eeuw zooveel tot het bekend worden onzer aarde hebben bijgedragen. Maar toen aan het einde der 16e eeuw de Hollandsche scheepvaart opkwam, bestonden er over het uiterste Noorden en Zuiden onzer aarde toch nog zeer eigenaardige begrippen en het zijn wel in de eerste plaats onze landgenooten geweest, die door hun ontdekkingen de uitgestrekte Noord- en Zuidpoollanden van de wereldkaart deden verdwijnen.

Achtereenvolgens liet spr. dan de groote ontdekkingsreizen der Nederlanders de revue passeeren. Allerst werden de reizen naar het Noorden behandeld (1595-'97) en wel in het bijzonder de laatste, op welken tocht Spitsbergen en het Bereneiland werden ontdekt. Zooals bekend, eindigde deze tocht met de beroemde overwintering op Nova Zembla; de ziel der onderneming, Willem Barents stierf op den terugtocht in de open sloepen, maar zijn na zijn dood gepubliceerde kaart van de Noordpoolstreken is de eerste, waarop in plaats van het Noordpoolland een open ijszee voorkomt.

Daarna gaf spreker een overzicht van de wereldreis van Schouten en le Maire (1615-'17) welke ten doel had het onbekende Zuidland nader te ontdekken en te trachten een weg naar Oost-Indië te vinden zonder daarbij het monopolie der O.I. Compagnie voor de vaart op Indië om Kaap de Goede

Hoop of door Straat Magelhaes, te schenden. Die weg werd gevonden: inplaats van door Straat Magelhaes kwamen de schepen om Vuurland heen in de Stille Zuidzee en ook thans nog herinneren namen als 'Straat Le Maire' en 'Kaap Hoorn' er aan dat het nieuwe vaarwater, dat later voor de scheepvaart zulk een uitnemend belang zou worden, oorspronkelijk door de Hollanders werd ontdekt. Tevens kreeg het geloof aan het onbekende Zuidland door deze ontdekking den eersten grooten schok.

Na de pauze behandelde spreker de reizen bezuiden den Indischen Archipel, die de geheele Noord- en Westkust van Australië alsmede een groot deel der Zuidkust in beeld deden brengen. Ten deele waren deze ontdekkingen van toevalligen aard, ten deele waren zij het gevolg van bepaalde ontdekkingstochten, vanuit onze Archipel ondernomen. Tot de laatste behoorde ook de bekende reis van Jan Abel Tasman (1642-'43) die geheel Australië omzeilde en op dien tocht Tasmanië en Nieuw Zeeland ontdekte, welke reis spreker uitvoerig behandelde. Ten slotte werden ook nog enkele in de 18e en 19e eeuw ondernomen reizen kort behandeld.

Een aantal lichtbeelden van oude kaarten en prenten uit de oorspronkelijke reisbeschrijvingen lichtte de lezing nader toe.

5. Methodologische beschouwingen over het volkskarakter

Verslag van de lezing van dr J. Romein in de vergadering van 1 Maart 1941

Spreker had zijn voordracht in drie deelen gesplitst. Het eerst ging over 'karakter', het tweede over 'volkskarakter' het derde over de methoden dit te leeren kennen.

In het eerste gedeelte gaf hij een omschrijving van het begrip 'karakter', waarbij hij uit de vele mogelijkheden, die de tegenwoordige karakterologie biedt, er een koos, die het meest geschikt is om toegepast te worden op het begrip volkskarakter. Hij scheidde daarom 'karakter' scherp van 'aard' en 'aanleg' en omschreef het als 'een, in het psychisch geheel en onderling naar een eigen wetmatigheid gecoördineerde en nochtans beweeglijke bundel eigenschappen, die even zooveel reactiewijzen zijn, zoowel bestemd om het eigen driftleven te bevredigen als om het te beteugelen uit noodzaak van de omgeving'.

In het tweede gedeelte van zijn betoog ging spreker over tot het begrip volkskarakter. Hij wees de oude opvatting van een volksziel als ook de meer moderne van een 'group mind' als object 'sui generis' af en definieerde het karakter van een volk als 'de component van de in den loop der geschiedenis en door die geschiedenis op elkaar afgestemde en naar elkaar toegegroeide karakters van de volksgenooten'. Dat we bijna uitsluitend bij nationale crisistoestanden de meest intensieve belangstelling voor dit probleem constateeren, bewijst niet, dat dit begrip volkskarakter een illusie is. Ook het individueele

karakter immers is alleen bij crisistoestanden goed analyseerbaar, maar daarom ontkent toch niemand het bestaan ervan in normale omstandigheden. Ten slotte behandelde spreker in dit gedeelte het 'temperament', dat hij ziet als 'datgene, wat het tempo bepaalt, waarin het karakter zich ontwikkelt'.

In het derde gedeelte, waarin spreker zich tot het Nederlandsche volkskarakter bepaalde, besprak hij de volgende acht methoden die ons ten dienste staan om het volkskarakter te leeren kennen. Ten eerste: de studie van de bestaande Nederlandsche litteratuur over het onderwerp. Spreker vroeg zich af waarom deze litteratuur niet bevredigt en zocht een der oorzaken hierin, dat die schrijvers te weinig afstand van hun onderwerp hebben (zooals men ook niet het eigen nationale handschrift, wel dat van andere naties onderkennen kan). Als correctie op die fout dient daarom de 2e methode: de studie van buitenlandsche schrijvers over Nederland. De derde methode is studie van de Nederlandsche geschiedschrijving, die immers als het ware een zelfspiegeling van de natie is. De 4e methode is studie van de gedragingen van Nederlanders in het buitenland (een ander milieu openbaart ook in de individueele psychologie anders verborgen eigenschappen). De 5de methode is die van het taalonderzoek, waarbij spreker wat langer stil stond. Hij behandelde de onvertaalbare woorden, voorts enkele spreuken en spreekwoorden. De 6e methode, die hij de folkloristische noemt, wees hij af. Zij kan hoogstens dienen bij de studie van bepaalde 'fixaties' van het volkskarakter in het verleden. De 7e methode, de experimenteel-psychologische, kan mogelijk op den duur resultaat opleveren. Als 8ste methode besprak hij de dieptepsychologie, die zijns inziens voorloopig meer indirect, dan direct nut heeft: namelijk bij de bestudeering der 'erflaters' van een beschaving, die als het ik-ideaal van een volk zijn te beschouwen.

6. Terschellinger-taalstudies

Verslag der lezing van den heer G. Knop in de vergadering van 5 April 1941

Spreker deed eenige mededeelingen over resultaten van zijn onderzoek op lexicologisch, morphologisch en sociologisch terrein van het bestudeerde dialect-gebied.

Uit de lexicologie behandelde spreker:

- a. woorden, die in het Nederlandsch en/of Friesch niet (niet meer) voorkomen;
- b. woorden, die, al behooren ze tot een bepaalde semasiologische groep, een zelfstandige beteekenisontwikkeling toonen;
- c. woorden, waarvan de beteekenis in het dialect niet in overeenstemming is te brengen met die, welke er in de woordenboeken aan wordt toegekend;
- d. woorden, die alleen al door hun voorkomen in het dialect of door een

beteekenis-nuance aanvullingen brengen op de desbetreffende artikelen in de woordenboeken.

Uit de morfologie van het onderzochte dialect behandelde spreker de morfologie der diminutiva. Spreker heeft uit een rijk materiaal 14 regels afgeleid. Uit deze regels blijkt het volgende: de varianten van het suffixmorpheem (ke en de gepalataliseerde vormen daarvan tj, tsj, ts) zijn gebonden aan den eindvocaal of eindconsonant van het wortelmorpheem, welke laatste, op een enkele uitzondering na, dezelfde is als die, welke kenmerkend is voor den u-umlaut in het Terschellingsch.

Het palatalisatieproces is niet afgelopen; het berust in het huidige Terschellingsch niet op fonetische ontwikkeling, maar op substitutie van het suffixmorpheem. De geassibileerde vormen van het gepalataliseerde suffix zijn tegenover de niet-geassibileerde dialectische varianten; ts en tsj zijn individueele variaties.

De quantiteitsalternaties van het wortelmorpheem zijn in enkele gevallen gebonden aan bepaalde vocalen zonder dat van een vasten regel kan worden gesproken.

Het laatste geldt ook voor de quantiteitsalternaties. Van de veranderingen op den naad van het wortel- en morpheemsuffix, die de spreker opsomde, moge hier genoemd worden het inlasschen van een verbindingsmorpheem na r en l en de functie daarvan.

In het laatste gedeelte van de lezing behandelde spreker de oude rechtsverhoudingen in de Schellinger polders, die blijkens de nog bewaard gebleven landnamen dezelfde geweest moeten zijn als die, welke overal voor de marschgronden langs de Noordzee karakteristiek geweest zijn. In dit verband besprak hij in het kort de beteekenis der landnamen Heimerick, Hijmdeelen, de Maar, de Gasten, Eesend, Schitterum, Melkwolle, Geeren, String, Mieden, Mijenscheer, Nord-Statumer Lun.

7. Nederlandsch volkskarakter weerspiegeld in de litteratuur

Verslag van de voordracht van dr N.A. Donkersloot in de vergadering van 3 Mei 1941

Spreker zeide o.a. dat de beschouwing van dit onderwerp door verschillende factoren wordt bemoeilijkt. In de eerste plaats is het bijzonder moeilijk vast te stellen, wat men onder volkskarakter kan verstaan, al moet het mogelijk zijn kenmerken te bepalen, die aan het volk als geheel gezien opvallen en alleen daarbij in die bijzondere verhouding, doseering en accentueering voorkomen. In de tweede plaats weerspiegelt de litteratuur dit volkskarakter slechts gedeeltelijk. Vele buitenlandsche stroomingen hebben erop ingewerkt, die men overigens in de litteratuur soms weer op zeer eigen wijze verwerkt vindt. Verder dateert een deel der vaderlandsche letterkunde van voor den tijd, dat de natie vasten

vorm had gekregen. Maar ook dan zijn reeds trekken van den volksaard erin waar te nemen, die later in de nationale cultuur geestelijke gestalte hebben gekregen. Ten slotte is het voornaamste kenmerk van het kunstwerk aan de persoonlijkheid van den schrijver te danken, maar ook in het persoonlijke blijven wel algemeen trekken te herkennen en het ontstaan van litteratuur is niet te denken zonder een wisselwerking van het persoonlijke en het algemeene. De taal is in principe gemeengoed, de schrijver uit zijn volk en diens geestesgeschiedenis voortgekomen. Ook als een schrijver over de grenzen van zijn land tot de wereld spreekt, blijft zich daarin iets afspiegelen van zijn volk zooals het geweest en geworden is. Daarnaast komt werk voor, dat in wezen niet te vertalen is en waarvan het volkeigene bijzonder duidelijk is.

Vereenvoudigend kan men spreken van een vroom en een nuchter volk. Beide kenmerken vullen elkaar aan. Ons volk is niet enkel nuchter. De natie is voortgekomen uit het geloof, maar de nuchterheid is op den aard der vroomheid van invloed geweest. Het vrome karakter van het Nederlandsche volk weerspiegelt zich in de litteratuur; het Nederlandsch Calvinisme en humanisme, de beide geestesrichtingen die in ons volk in een vruchtbare tegenstelling en wisselwerking hebben doorgewerkt, te zamen met als derde de volksaard en geestesgeschiedenis.

Ook Nederlandsch gekleurd katholicisme kan men in de Nederlandsche litteratuur duidelijk volgen. Christelijke boetvaardigheid en overgave en vroom vertrouwen en berusting kenmerken de geheele religieuze poëzie van de zestiende en zeventiende eeuw.

Het is in overeenstemming met den Nederlandschen volksgeest, dat ons volkslied, het *Wilhelmus*, een vroom lied is. In het dubbel karakter van dit lied, van ongebroken moed en zich buigenden deemoed heeft het volk klaarblijkelijk zijn diepste wezen herkend.

De vaderlandsche nuchterheid geeft aan de vroomheid meestal een beschouwelijk karakter gegeven. Typeerend hiervoor is het grafschrift van Spieghele op Coornhert. Het geloof neemt den vorm aan van de levensles, de deemoed zoekt in de deugdleer samenwerking met het gezond verstand. Kenmerkend is Camphuysens' 'Daar moet veel strijd gestreden zijn'. De populariteit van twee letterkundige genres valt hiermede te verklaren, van de psalmenberijmingen, nog meer de uitbreidingen, en van de emblematbundels. In de laatste vindt men de prent met de spreuk, het levenstafereel met de levensles, beide in bevattelijke vorm. De vaderlijke vermaning als van 'vader' Cats, een vervlakking der vrome beschouwelijkheid is zeer populair geworden.

Uit den aard der godsdienstigheid blijkt de werkelijkheidszin. Het realisme is in het geloof terug te vinden. Realisme en moraliseering zijn hoofdbestanddeelen, maar over het algemeen geen hoogtepunten onzer letterkunde. Het realisme is over het geheel in de litteratuur kleiner van formaat dan in de

schilderkunst. Het heeft zich vooral toegelegd op de beschrijving van het burgermilieu, het binnenhuis. Het minutieuze realisme heeft Potgieter eens en voor altijd 'copieerlust des dagelijkschen levens' genoemd. Het domineert in het proza sinds de 18de eeuw. Het spreekt ook uit den modernen familieroman; verwant is de traditie der beschrijving van kinderleven. Uit de litteraire binnenhuiskunst valt, daargelaten de latere familieromans, de hechtheid van het gezinsleven op te maken. Door de eenzijdige milieubeschrijving zijn tal van gebieden uit het Nederlandsche leven en karakteristieke onderwerpen verwaarloosd. Als begeleidingsverschijnselen van het realisme treden op de humor en de gevoelssoberheid. Beide dragen een typisch vaderlandsch karakter. Zij houden verband met de bespiegelende neiging en de zelfbeheersching. De gevoelssoberheid spreekt vooral uit de lyriek maar ook uit het proza; groote en sterke ontroeringen en gevoelens blijven slechts aangeduid (Van Looy, Van Schendel).

De uitwerking van het land, meer nog van het water is ook in de litteratuur van ons volk waar te nemen. Toch vinden we er minder van zee, zeevaart, binnenvaart, landschap dan men zou willen verwachten.

De Nederlandsche letterkunde is meer beschrijving van het leven van den mensch dan beeld van de natuur. Het stedelijke speelt in onze letterkunde een grooter rol dan het landelijke. Maar vaak is het landschap een geschikt indirect uitbeeldingsmiddel voor het zieleleven gebleken. Dan ontstaat veelal een verinnerlijkte natuurlyriek. In 'Mei' is de verhouding haast omgekeerd. In de lyriek, waar de hoogtepunten der Nederlandsche letterkunde zijn te vinden, zijn de twee kenmerken der gemiddelde vaderlandsche litteratuur niet losgelaten, maar verdiept. De zin voor de werkelijkheid vergezelt de Nederlandsche dichters op hun stoutste vlucht (Leopold, Boutens, Verwey leveren uit dezen tijd kenmerkende voorbeelden op); een verinnerlijkt realisme is er ook in het proza van Van Schendel, Van Looy, Aart van der Leeuw. Door de werkelijkheid heen wordt dan zichtbaar wat meer dan werkelijkheid is. Ook bij de eenzame grooten in onze litteratuur en op de bijzondere hoogtepunten blijven kenmerken waarneembaar, die in dat bijzondere het algemeene, het eigen Nederlandsche doen kennen. In dat samenvallen van het persoonlijke en algemeene openbaart zich het beste van de Nederlandsche letterkunde.

Bijlage II: Aanwinsten der bibliotheek

Lijst van personen en instellingen die de bibliotheek van de Maatschappij in het genootschapsjaar 1940-1941 met geschenken hebben vereerd

(Behoort bij het Verslag van den Bibliothecaris, afgedrukt op blz. 88)

1. Dr J. Brouwer, Utrecht.
2. Dr L.A.J. Burgersdijk, Velp.
3. Dr A.W. Byvanck, Leiden.
4. Comité voor de herdenking van G. Groote's geboortedag.
5. Comité ter herdenking van het 75-jarig bestaan v.d. Gem. H.B.S. te Dordrecht.
6. Historische Commissie der Rijks-Universiteit te Leiden.
7. Commissie voor Taal- en Letterkunde.
8. Commissie voor den Dr C.J. Wijnaendts Francken-prijs.
9. Dr O. Dambre, Sint-Martens-Laethem.
10. Dr P.H. Damsté, Utrecht.
11. Dr J. Fr. Gessler, Leuven.
12. Mevr. A. van Gogh-Kaulbach, Amsterdam.
13. Jan H. de Groot, Amsterdam.
14. Dr M. van Haften, Amsterdam.
15. Dr G. Horreüs de Haas, Zwolle.
16. Mevr. M.S. Juynboll-Van IJsselstein, Leiden.
17. Dr G.G. Kloeke, Leiden.
18. A.A. Kok, Amsterdam.
19. Ver. Koloniaal Instituut, Amsterdam.
20. Dr G.I. Liefinck, Leiden.
21. Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen, Haarlem.
22. A.J. de Mare, 's-Gravenhage.
23. Mr W.C. Mees, Rotterdam.
24. Dr R. van der Meulen, Leiden.
25. Dr L.C. Michels, Tilburg.
26. J.C. Mollema, 's-Gravenhage.
27. Dr J.W. Muller, Leiden.
28. W. Nijhoff, 's-Gravenhage.
29. Mej. Dr J. Al. Nijland, Bakkum.
30. F. Oudschans Dentz, 's-Gravenhage.
31. Openb. Leeszaal en Bibl. Reuvens, Leiden.
32. Mej. F. Le Poole, Leiden.
33. Dr K.H. de Raaf, Rotterdam.
34. Redactie van De Gids, Leiden.
35. H.J. van Santen, Arnhem.
36. C.L. Schepp, Scheveningen.
37. Dr H. Terpstra, Hilversum.
38. Jurr. van Toll, 's-Gravenhage.
39. Universiteits-Bibliotheek, Groningen.
40. Idem, Kiel.
41. Idem, Nijmegen.
42. Idem, Tübingen.
43. Idem, Utrecht.

44. Vereniging ter bevord. v.d. belangen des boekhandels,
Amsterdam.
45. Dr J. de Vries, Leiden.
46. Dr E.B.F.F. baron Wittert van Hoogland, Scheveningen.
47. D. Wouters, Zeist.
48. Mevr. M.C. van Zeggelen, 's-Gravenhage.
49. Dr A. Zijderveld, Amsterdam.

Uitgevers die bij hen uitgegeven werken aan de bibliotheek ten geschenke gaven

- 50. N.V. De Arbeiderspers, Amsterdam.
- 51. G.F. Callenbach, Nijkerk.
- 52. Uitgevers Mij Elsevier, Amsterdam.
- 53. Van Holkema en Warendorf, Amsterdam.
- 54. Hollandia Drukkerij, Baarn.
- 55. H.P. Leopold's Uitg. Mij, 's-Gravenhage.
- 56. Het Poirtersfonds, Eindhoven.

Lijst der handschriften en boeken, waarmede de bibliotheek is vermeerderd

I. Handschriften

a. Karel van de Woestijne. Het hart van Pieter Breughel. 11 bladen, aan een zijde beschreven.

Aangetroffen in de Verzameling brieven gericht aan Herman Robbers, vermeld in het vorige verslag.

b. Glossarium op de Spelen van Cornelis Everaert, uitgegeven door J.W. Muller en L. Scharpé, samengesteld door J.W. Muller. Op fiches in 4 kistjes.

In bruikleen ontvangen van Dr J.W. Muller te Leiden en geplaatst in de Kamer der Redactie van het Woordenboek der Nederlandsche Taal.

c. J.B. Duisenberg. Gedichten en versjes. 306 blz. 4°, met portret, inhoud en levensbericht.

Idem. Rijmkroniek 16-27 Augustus 1853. Opedragen aan Sjoë. 44 blz. kl. 8°.

Idem. De Woerdsche Joffer. Gelegenheids-spel in 2 bedrijven door M. Opgevoerd te Boskoop 12 Mei 1857. 27 blz. 8°.

Idem. De laatste nacht. Tooneelspel in 2 bedrijven, getrokken uit een verhaal in Magazijn voor alle standen, 1866. Gespeeld 24 Maart 1872. - Qui pro quo. Blijspel in 2 bedrijven. Naar een verhaal in de Hollandsche Illustratie van 24 Jan. 1873. 48 blz. 8°.

Idem. Archibald's vrouw. Blijspel in 4 bedrijven, getrokken uit Mrs. Archie, Cornhill Magazine, 1863. 45 blz. 8°.

Geschenk van den Heer D. Wouters te Zeist.

d. Bonav. Kruitwagen O.F.M. Brief aan zijn vrienden dd. 20 Juni 1940. (Gualthero suo atque Minervae suae).

Geschenk van den Heer W. Nijhoff te 's-Gravenhage.

e. Fragment van een XIV-de eeuwsch perkamenten handschrift van een onbekende Bijbelvertaling: Matth. 26 : 66-27 : 20 en Marcus 15 : 4-36. Diploma.

Geschenk van Dr G.I. Lief tin ck te Leiden.

f. Brief van Dr Georg Ebers aan Taco H. de Beer, dd. 21 October 1881, betreffende den 70-sten verjaardag van Mevr. A.L.G. Bosboom-Toussaint.

Geschenk van den Heer W.K.F. Z w i e r z i n a te Amsterdam.

II. Boeken

Deze lijst bevat de aanwinsten over de genootschapsjaren 1939-1940 en 1940-1941.

A., M.v. Thorbecke en Kappeyne. Haarlem, 1883. 8°.

A a f j e s , Bertus. Het gevecht met de muze. Gedichten. Rijswijk, 1940. 8° . - Helikon. 10de jrg. No. 2.

A a f j e s , Bertus. Het zanduur van de dood. Gedichten. Rijswijk, 1941. 8° . - Helikon. 11de jrg. No. 13.

A a n b o u w , In. Letterkundig werk van jongeren. Samengesteld door K. Lekkerkerker. Den Haag, [1939]. Met portr. 8°.

A b h a n d l u n g e n der Preussischen Akademie der Wissenschaften. Philosophisch-historische Klasse. Jahrg. 1939- . Berlin, 1939- . 4°.

A b r a m s z , S. Levende beelden. Schetsen uit de hoofdstad. Met illustr. van Jan Sluyters. Zutphen, [1909]. 8°.

A c h t e r b e r g , Gerrit. Eiland der ziel. Maastricht, 1940. 8°.

A c h t e r b e r g , Gerrit. Dead end. Gedichten. Rijswijk, 1940. 8° . - Helikon. 10de jrg. No. 4.

A c h t e r b e r g , Gerrit. Osmose. Een bundel gedichten. Rijswijk, 1941. 8°.

A c t a e t D e c r e t a S e n a t u s . Vroedschapsresolutiën en andere bescheiden betreffende de Utrechtsche Academie, uitg. door G.W. Kernkamp. Dl. III. April 1766-Nov. 1815. Utrecht, 1940. 8° . - Werken uitg. door het Historisch Gen. Derde serie No. 71.

A d a m a v a n S c h e l t e m a , C.S. Mei-droom. Een feestelijk verbeeldingsspel in 8 tooneelen. Rotterdam, 1912. 8°.

A f s t e r v e n , O p h e t , van Hendrik Albert van der Palm. [Gedichten van M. Siegenbeek, D. Bax en H.C. van der Boon Mesch]. [Leiden], 1819. 8°.

A k e r l u n d , Walter. Studier över Ynglingatal. Lund, 1939. 8° . - Skrifter utg. av Vetenskaps-societeten i Lund. 23.

A k k e r , K.J. van den. Van den mond der oude Middellzee. Nieuwe serie schetsen uit het oude leven op het land. II. Leeuwarden, [1941]. Geïll. 8°.

A l b e r d i n g k T h i j m , J.A. Bloemlezing uit zijn verhalend proza met inleiding en aanteeek. door Maria Viola. Amsterd., z.j. Met 2 portr. 8° . - Nederlandsche Bibliotheek.

- Alberts, A. Baud en Thorbecke, 1847-1851. Proefschr. Utrecht. Utrecht, 1939. 8°.
- Album Scholasticum Academiae Lugduno-Batavae MDLXXV-MCMXL. Samengesteld door C.A. Siegenbeek van Heukelom-Lamme met medewerking van O.C.D. Idenburg-Siegenbeek van Heukelom. Leiden, 1941. 8°.
- Alphen, Hier. van. Kleine gedigten voor kinderen. Nauwkeurig nagedrukt naar de eerste uitg. [s-Gravenh., 1939]. 12°.
- Ammers-Kuller, Jo van. De getrouwen. 1799-1813. Roman. Amsterd., 1938. 8°.
- Heeren, Knechten en Vrouwen. III.
- Amorie van der Hoeven, C. des. Poëtische nalatenschap. Gedichten. Met een voorbericht van M. Cohen Stuart. 2de dr. Amsterd., 1870. 8°.
- Amsterdam 1900-1940. [Gedenkboek uitgegeven ter gelegenheid van het 40-jarig bestaan 1900-1940] Genootschap Amstelodamum. Amsterd., 1940, Geïll. 4°.
- Amsterdam, Marken, Volendam. Internationaal Uitgevers-Congres. Zevende zitting. 1910. Amsterd., [1910]. Geïll. 8°.
- Anakreontiker und preussisch-patriotische Lyriker. 2 Teile. Hagedorn, Gleim, Uz, Kleist, Ramler, Karschin. Herausg. von Fr. Muncker. Stuttgart, z.j. 8°. 2 dln in 1 bd. - Deutsche National-Litteratur. Bd. 45.
- Andel, M.A. van. Chirurgijns, vrije meesters, beunhazen en kwakzalvers. De chirurgijngilden en de practijk der heekunde (1400-1800). Amsterd., 1941. Met afb. 8°. - Patria XXIV.
- Anema, S. Bijbelstof en belletrie. Kampen, 1934. 8°.
- Antoniadis, Sophie. Place de la liturgie dans la tradition des lettres Grecques. Leiden, 1939. 8°.
- Arbeid, Nieuwe. Maandschrift van Groot-Nederland, gewijd aan literatuur, beeldende kunst en muziek. Voortzetting van de tijdschriften Jong-Holland en De Arbeit. Jrg. I, afl. 6, 8-9; II, afl. 1-6. Utrecht, Oude Wetering, Antwerpen, 1903-1904. 8°.
- Argief-Jaarboek vir Suid-Afrikaanse geskiedenis. Uitgeg. deur die Argiewe van die Unie van Suid-Afrika. Eerste- jrg. Kaapstad, 1938- . Gr. 8°.
- Aurora. Jaarboekje voor 1855. Uitgeg. door S.J. van den Bergh. Haarlem, 1855. Geïll. 8°.
- Aurora. 1860. Haarlem, 1860. 8°.
- Badplaats, De, Noordwijk en omstreken. Gids voor de bezoekers. Kaart, plattegrond enz. 6e dr. Noordwijk-Binnen, 1917. 8°.
- Baekelmans, Lode. Jan. Antwerpen, 1934. 8°.
- Balbian Verster, J.F.L. de. Overzicht van de Historische afdeeling van de Eerste Nederlandsche tentoonstelling op scheepvaartgebied. (Met 41 pln). Amsterd., 1913. 8°.
- Baner, Gust. General-guvernörsberättelse 1664-1668. Utgiven med inledning och kommentar av Ingv. Andersson. I- . Lund, [1940-]. 8°. - I. Inledning och text. Skrifter utgivna av Kungl. humanistiska vetenskapssamfundet i Lund XXX.

B a r g e , J.A.J. De stichting van het academisch klinisch onderwijs te Leiden voor 300 jaren. Herdenkingsrede. Leiden, 1937. Geïll. 8°.

B a r t j e n s , Willem. De vernieuwde rekenkunst van -, opnieuw nagezien en vermeerderd door een schoolonderwijzer binnen Rotterdam. 4de en verb. druk. Rotterd., 1828. Kl. 8°.

B a s , W.G. de. Quatre-Bras en Waterloo. Voorspel en geschiedenis der krijgsbedrijven van 15 tot en met 18 Juni 1815. Amsterd., 1939. Geïll. Kl. 8°. - Patria XVIII.

B a t a v u s [ps. van A.H. de Hartog]. Pluksel-bloadjes. Het leven in maatschappij en huisgezin, in losse schetsen gebracht. Dl. III. Amsterd., 1892. 8°.

B a x , J. Prins Maurits in de volksmeening der 16e en 17e eeuw. Amsterd., 1940. 8°.

B e a k e n , It. Meidielingen fen de Fryske Akademy. Jierg. I- . Assen, 1938- . 8°.

B é a l o i d e a s . The Journal of the Folklore of Ireland Society. Iml. VII- . Dublin, 1937- . 8°.

B e e l a e r t s v a n B l o k l a n d , W.A. Beijeren quondam Gelre armorum rex de Ruyris. Eene historisch-heraldische studie. 's-Gravenh., 1933. 8°.

B e e r m a n n , V.A.M. Stad en Meierij van 's-Hertogenbosch van 1629 tot 1648. Een episode uit het laatste stadium van den 80-jarigen oorlog. Proefschr. Nijmegen. Nijmegen-Utrecht, 1940. 8°.

B e l l a m y , Jac. Gezangen. 2de dr. Haarlem, 1804. 8°.

B e l p a i r e , M.E. Het landleven in de letterkunde der XIXe eeuw. Antwerpen, 1902. 8°.

B e n e c k e , Theod. Festbuch zur 400 Jahrfeier der Harburger Schützengilde von 1528. 16. bis zum 25. Juni 1928. Harburg-Wilhelmsburg, 1928. Geïll. 8°.

B e r g , E.J. van den. De val van Sora. 's-Gravenh., 1939. 8°. - Verhandelingen van het Kon. Inst. voor taal-, land- en volkenk. van Ned.-Ind. 2.

B e r g h , Theo van den. De naam Antwerpen, met als inleiding een beknopt overzicht van onze plaatselijke voorgeschiedenis. Antwerpen, 1918. Geïll. 8°.

B e r k e l b a c h v a n d e r S p r e n k e l , J.W. De vader des vaderlands. Haarlem, 1941. 8°.

B e r r o n , Gottf. Studien zum Heliand als Kunstwerk. Inaug.-Diss. Tübingen. Würzburg-Aumühle, 1939. 8°.

B e u r d e n , A.F. van. Limburgsche sagen en legenden. Sittard, 1914. 8°.

B e u r d e n , A.F. van. Limburgsche novellen. Sittard, z.j. 8°.

B e v e r s l u i s , Mart. Lieder van den arbeid. Bandteekening en illustr. van Nans Amesz. Amsterd., 1929. 8°.

B e v e r s l u i s , Mart. De Zeeuwsche lier. Een bundel verzen. Nijkerk, [1940]. 8°.

B i b l i o g r a f i , Svensk Litteraturhistorisk. 1900-1935. 1a- häftet. Uppsala, 1939- . 8°. - Skrifter utgivna av Svenska Litteratursällskapet. 29 : 1.

- Bibliografie der geschriften van D.C. Hesseling. Haarlem, 1939. Met portr. 8°.
Bibliographie der geschriften van B.H. Molkenboer, 1898-1939 door J. Rengers. Nijmegen, 1939. 8° - Bijlage bij: Vondelkroniek X.
- Bierens de Haan, J.D. Perspektieven. Gedichten. Arnhem, 1939. Met afb. 8°.
- Biesta, P. Pieterburen. Geschiedenis van kerk, kerspel en borg. Assen, 1939. Geïll. 8° - Nieuw Groninger mozaïk nr. 2.
- Bilderdijk, Willem. Bloemlezing uit de gedichten van -. Met een voorrede door Van Elring [ps. v.A. Heijting]. Amsterd., [1906]. 8°.
- Binnendijk, D.A.M. Onvoltooid verleden. Gedichten. 2de dr. Maastricht, 1938. 8°.
- Binnendijk, D.A.M. Zin en tegenzin. Amsterd., [1939]. 8°.
- Björnson, Bj. Fortaellinger. Dl. I-II. Tolvte udg. Kristiania, Kjøbenhavn, 1918. Met portr. 8°.
- Björnson, Bj. Kleine verhalen uit het Noorsch vertaald door Stijn Streuvels [ps. van F. Lateur]. Amsterd., z.j. 8°.
- Blancquaert, E., en P.J. Meertens. Dialect-atlas van de Zeeuwsche eilanden. Met 150 krtn. Dl. I-II. Antwerpen, 1940. fol. - Reeks Nederlandsche dialect-atlassen 5.
- Bley, Fritz. Die Geschichte des Medizinalwesens im Kurfürstlichen Trier. 1580-1794. Köln, 1940. 8° - Trier und das Reich - Trierer Jahrbuch Beiheft 1.
- Bo, L.L. de. Westvlaamsch Idioticon. Heruitgeg. door Jos. Samijn. Gent, 1892. 8°.
- Boer, M.G. de. 100 jaar Nederlandsche scheepvaart. Den Helder-Amsterd., 1939. Geïll. 8°.
- Boer, W. den. De allegorese in het werk van Clemens Alexandrinus. Proefschr. Leiden. Leiden, 1940. 8°.
- Bloom, Jessy. The antiquities of Singasari. Proefschr. Leiden. Leiden, 1939. Met pltn. 4°.
- Boersma, P. Alblasserdam's heden en verleden, in honderd opstellen beschreven. Gorinchem, 1939. Met afb. 8°.
- Bolkestein, M.H. Het ik-gij schema in de nieuwere filosofie en theologie. Proefschrift Groningen. Wageningen, 1941. 8°.
- Bomans, Godfr. Erik of het klein insectenboek. 5de dr. Utrecht, [1941]. Geïll. 8°.
- Bonn, S. Een bonte vlucht. Verzen. Bussum, 1911. 8°.
- Borel, H. Wijsheid en schoonheid uit Indië. 2de dr. Amsterd., z.j. 8°.
- Bos, H., en J. Naarding. Wat waest hef. Schetsen in Drents dialect. Assen, 1939. 8° - Nieuw Drentsch Mozaïk. N.R. Nr. 10.
- Bosboom-Toussaint, A.L.G. Onuitgegeven brieven, medegedeeld door C. Tazelaar. Zutphen, [1934]. 8°.
- Bouché, Ferd. De Murlons. Roman uit het Walenland. Bewerkt naar het Fransch door Stijn Streuvels [ps. van F. Lateur]. Amsterd., [1910]. 8°.
- Boudier-Bakker, Ina. Aan den grooten weg. Amsterd., [1939]. 8°.

Braak, Menno ter. Cinema militans. Utrecht, 1929. Met afb. 8°. - Prismareeks No. II.

Braak, Menno ter. In gesprek met de vorigen. Rotterdam, 1938. 8°.

Braat, L.P.J. De witte wereld. (Gedichten 1929-1940). Rijswijk, 1941. 8°.

Brackmann, Alb. Krisis und Aufbau in Osteuropa. Ein weltgeschichtliches Bild. Berlin, [1939]. 8°.

Brakman, J.A. Geschiedenis van de familie Brakman. 1540-1921. Breskens, 1922. 4°.

Brandtsma, Titus. Herinneringen aan St. Willibrord in Friesland. Groningen, 1939. 8°. - Frisia Catholica II.

Brederode, P.C. Aphorismen. Apeldoorn, 1912. 8°.

Breen, Leo van. Het gebit. De bedelares. Amsterd., [1939]. 8°.

Brentano, Clemens. Vertelsel van Gokkel en Hinkel. Uit het Duitsch vert. door Stijn Streuvels. Met teekeningen van Jules Fonteyne. Amsterd., [1910]. 4°.

Bricklayer, Peter. Holland's house. A nation building a home. With pictures by Jo Spier. Haarlem, 1939. 8°.

Broeckaert, K. Jellen en Mietje. Naer de nagelatene veranderingen en verbeteringen van den schrijver. Antwerpen, 1932. 8°. - Voor de Seven Sinjoren.

Broholm, H.C., og Marg. Hald. Skrydstrupfundet. En sonderjydske kvindegrav fra den aeldre bronzealder. København, 1939. Fol. - Nordiske Fortidsminder. III. Bind 2. Hefte.

Brolsma, R. Menschen tusschen Wad en Wouden. 's-Gravenh., 1940. 8°.

Brouwer, D. Gids voor Enkhuizen. Beschrijving van de bezienswaardigheden der stad met vele afbeeldingen. 2de dr. Enkhuizen, 1915. 8°.

Brouwer, Fop. I. Zwerven door Drenthe, het land der hunebedden. Assen, 1939. Kl. 8°.

Brouwer, J. De verzonken zilvervloot van Vigo. Een bijdrage tot raming der verloren gegane schatten. Zutphen, [1940]. Geïll. 8°.

Brouwer, J. Geestelijke verwarring. Den Haag, 1940. 8°. - Bibliotheek voor weten en denken. Nr. 1.

Brouwer, J. Johanna de Waanzinnige. Een tragisch leven in een bewogen tijd. Amsterd., [1940]. Met afb. 8°. - Historie en memoiren.

Brouwer, Joh. Philips Willem. De Spaansche prins van Oranje. Naar een oud Spaansch handschrift. Zutphen, [1940]. 8°.

Brouwer, J.H. Jan Jansz. Starter. Assen, 1940. 8°. - Teksten en studiën DI. IV.

Bruggen, Carry van. Vier jaargetijden. Amsterd., z.j. 8°.

Bruggen, Kees van. De verlaten man. Bussum, 1928. 8°.

Bruggen, Kees van. Tweestroomland. Bussum, 1932. 8°.

Brugmans, H. Diderot (1713-1784). Amsterd., 1937. 8°. - Aan de bron van het moderne denken.

Bruin, S. de. Groote lotgevallen eener kleine familie. Oorspr. romantisch verhaal. Amsterd., 1846. 8°.

- Bruijn, Cor. Sil, de strandjutter. Illustraties van Anton Pieck. Nijkerk, [1940]. 8°.
 Buchell, Aernout van. Notae quotidianae. Uitg. door J.W.C. van Campen.
 Utrecht, 1940. 8°. - Werken uitg. door het Historisch Genootschap (gevestigd te Utrecht). Derde Serie No. 70.
- Buddingh, C. Het geïrriteerde lied. Gedichten. Rijswijk, 1941, 8°. - Helikon. 11de jrg. No. 12.
- Buiskool, H.T. Op naobervesiet. Een bundel schetsen en vertellingen over gebruiken en gewoonten in het oude Drenthe. Met een inleidend woord van A. de Kat Angelino. Assen, 1940. Met houtsneden. 8°.
- Bundel Opstellen van oud-leerlingen, aangeboden aan C.G.N. de Vooyo, ter gelegenheid van zijn 25-jarig hoogleeraarschap. Met een bibliographie. Groningen, 1940. 8°.
- Burger, H. Het Nederlandsche schaaap. Amsterd., 1927. 8°.
- Burgy, G. Herman de streuper. Histoarysk forhael út it jier 1672. Boalsert, 1938. Kl. 8°.
- Busken Huet, Cd. Portretten van Nederlanders. [Verzorgd door W.H. Staverman]. Amsterd., 1940. Met portret. 8°. - Bibliotheek der Nederlandse Letteren.
- Buysse, Cyriel. De schandpaal. Bussum, z.j. 8°.
- Bijdragen [van de] Oudheidkundige Kring 'Die Goude'. Tweede verzameling. [Gouda, 1940]. Met afb. 8°.
- Bijltje. De Franschen van den vloer. Amsterdam in November 1813. Amsterd., [1913]. 8°.
- Byron, G.G. De Abydeensche verloofde. Uit het Engelsch door J. van Lennep. Amsterd., 1826. 8°.
- Calcar-Schiotling, Elise van. De dertiende. Een familie-roman. Dl. I-III. Schoonhoven, 1857. Geïll. 3 dln in 1 bd. 8°.
- Campert, Jan. Huis en herberg. Gedichten. Rijswijk, 1941. 8°. - Helikon. 11de jrg. No. 15.
- Campert, Jan. Slordig beheer. 's-Gravenh., 1941. 8°.
- Canter, Bern. De geraffineerde. Een roman van dag- en voetlicht. Amsterd., [1915]. 8°.
- Catalogus van den Historisch-topografischen Atlas van het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen. Dl. II. Topografische prenten en teekeningen, beschreven door W.S. Unger. Middelburg, 1940. 8°.
- Celliers, Jan F.E. Die saaijer en ander nuwe gedigte. Pretoria, 1918. 8°.
- Chansons Populaires rédigées par P. Smits. Riga, 1936. 4°. - Supplément pour l'édition de Kr. Barons 'Latvju Dainas'. Matériaux des archives du Folklore Letton. A. 1.
- Charivarius [ps. van G. Nolst Trenité]. Is dat goed Nederlands? Amsterd., 1940. 8°.
- Claes, Ernest. Reisverhaal met allerhande afwijkende bespiegelingen ... Amsterd., [1938]. 8°.
- Cleerdin, Vinc. 's-Hertogenbosch. 2de dr. Prenten van Herm. Moerkerk. 's-Hertogenb., 1929. 8°.

- Clercq, René de. Het boek der liefde. Amsterd., 1921. 8°.
- Clercq, René de. Een wijnavond bij Dr Aldegraaf. Thielt, [1927?]. 8°.
- Clercq, René de. Kain. Saul en David. Absalom. Treurspelen. Zeist, 1934. 8°.
- Clercq, René de. Te lande. Een bundel schetsen. Thielt, z.j. 8°.
- Cohen, Jakob. Judaica et Aegyptiaca. De Maccabaeorum libro III quaestiones historicae. Proefschr. Groningen. Groningen, 1941, 8°.
- Collém, A. van. Opstandige liederen. Derde deel der liederen. Bussum, 1919. 8°.
- Collém, A. van. De soldaten. Een visioen. Amsterd., 1927. 8°.
- Congrès International des sciences anthropologiques et ethnologiques. Compte-rendu de la 2e session, Copenhague 1938. Copenhague, 1939. 4°.
- Coolen, Anton. Jantje den schoenlapper en zijn Weensch kiendje. 2de dr. Rotterd., 1939. 8°.
- Corsari, Willy. Schip zonder haven. 2de dr. 's-Gravenhage, 1939. 8°.
- Coster, Charles de. Vlaamsche vertelsels. Uit het Fransch in het Vlaamsch overgezet door Stijn Streuvels. Amsterd., [1918]. 8°.
- Criterium. Letterkundig maandblad. Jrg. I- . Amsterd., 1940- . 8°.
- Crone, G.C.E. Onze schepen in de gouden eeuw. Amsterd., 1939. Geïll. Kl. 8°.
- Patria XIX.
- Cronyk van Sint Aagten Convent. Een oude kloosterkroniek uit de 15e-17e eeuw. Ingeleid en van aant. voorzien door F. Boerwinkel Jr. Amersfoort, [1939]. 8°.
- Daalder, D.L. Schimmenspel. Zeist, [1939]. 8°.
- Daels, Frans. Voor mijn volk in nood. 2de verm. uitg. Tielt, [1934]. 8°.
- Daels, Frans. Acht voordrachten voor onze studenten. Voorwoord van Edgar Boonen. Antwerpen, 1935. 8°.
- Daels, Frans. Voor moeder en zuigeling. 4de uitg. bewerkt en vervolledigd met de medewerking van C. Hoof. Antwerpen, 1939. Geïll. 8°.
- Daels, Frans. Uit Vlaanderens kultuurstrijd. Antwerpen, 1939. 8°.
- Daels, Frans. Voor onze jongens. 6e dr. Antwerpen, 1940. Kl. 8°.
- Dalen, J.L. van (Jan van de Maas). De St. Elizabethsvloed (18 November 1421) na vijf eeuwen herdacht. Dordrecht, 1921. 8°.
- Dallmann, Mechth. Die Anthropologie Meister Eckharts. Inaug.-Diss. Tübingen. Berlin, [1939]. 8°.
- Dambre, O. Nederlandsch cultureel gemeenschapsgevoel in eeuwen van politieke gemeenschapsondermijning, inzonderheid van Zuidnederlandsch standpunt uit beschouwd. 2e uitg. Antwerpen, 1940. 8°.
- Damme, B. Multatuli als wijsgeer. Met een voorwoord van F. Domela Nieuwenhuis. Rotterd., [1910]. Met portr. 8°.
- Damsté, P.H. Carmina minora. Fasciculus secundus. Zwollae, 1940. Met portr. 8°.
- Dantzig, Branco van. De korte o-klanken in het Nederlandsch. Monographie. Groningen-Batavia, [1940]. 8°.
- Daphné. Nederlandsche poezij, onder redaktie van A. van der Hoop Jr'szn. 185 5/6. Utrecht, [1855]. Geïll. 8°.

- Defresne, A. De vrome speelman. Amsterd., z.j. 8°.
- Dekker, Maurits. De aarde splijt. Roman. 2de dr. Amsterd., 1930. 8°.
- Dekker, Maurits. Mordje de Jood. Utrecht, 1939. 8°.
- Deknatel, R. Wilhelm Busch, der lachende Philosoph des Pessimismus. Proefschr. Groningen. Rotterd., 1940. Geïll. 8°.
- Dendermonde, Max. Tijdelijk isolement. Gedichten. Rijswijk, 1941. 8°. - Helikon. 11de jrg. No. 14.
- Derkinderen, A.J. Over kunst en ambachtsonderwijs. Lezing. 's-Gravenhage, 1903. 8°. - Het ambacht III.
- Dermul, Am. Les globes terrestre et céleste de W. Jansz. Blaeu, conservés à la Bibliothèque communale d'Anvers. Anvers, 1940. 8°.
- Deysse, Lod. van [ps. van K.J.L. Alberdingk Thijm]. Verzamelde opstellen. Eerste bundel. 2de dr. Amsterd., 1899. 8°.
- Deysse, Lod. Kleinigheden. Maastricht, 1926. 8°. - Trajectum ad Mosam XV.
- Dichters der emancipatie. Een bloemlezing met inleiding door Anton van Duinkerken [ps. van W.J.M.A. Asselbergs]. Bilthoven, 1939. 4°. - Bloemlezing uit de Katholieke Poëzie. Dl. III.
- Dichters der reformatie in de zestiende eeuw. Een overzicht met bloemlezing door W.A.P. Smit. Groningen, 1939. 8°.
- Dichters uit Zuid-Afrika. Bloemlezing voor Groot-Nederland. Met inleiding en woordverklaring door E.C. Pienaar. Pretoria, 1917. 8°.
- Dichters van den ouden tijd. Gedichten bijeengebracht door G. Kalff. 2de dr. Amsterd., [1918]. 8°.
- Dirks, J.C. Het Bruinings Hofje op de Botermarkt te Haarlem. Haarlem, 1940. Met afb. 8°. - Uitg. door de Vereeniging Haerlem.
- Diszmann, Theod. Die Landstände der alten Grafschaft Schaumburg bis zum Ende des 16. Jahrhunderts. Inaug.-Diss. Kiel. Bottrop, 1938. 8°.
- Doesborch, Jan van. De refreinenbundel van -, uitg. door C. Kruyskamp. Dl. I-II. Leiden, 1940. 8°. - Dl. I. Inleiding en aantekeningen. II. Tekst. - Leidsche drukken en herdrukken. Kleine reeks. Dl. II.
- Donker, Anth. [ps. van N. Donkersloot]. Hannibal over den Helicon? Een nieuwe dichtergeneratie en haar werkelijkheid. Arnhem, 1940. 8°.
- Dood, C. de. Epidemie. Utrecht, [1939]. 8°.
- Doolaard, A. den [ps. van B. Spoelstra Jr.]. De bruiloft der zeven zigeuners. Roman. Amsterd., 1939. 8°.
- Doorn, C.J. van. Het oude Miland en zijn waterstaatkundige ontwikkeling. Proefschr. Utrecht. Utrecht, 1940. 8°.
- Doorne, Arth. van. De Franse woorden in het dialect van Wingene. Gent, [1939]. 8°. - Uit het Seminarie voor Vlaamsche dialectologie van de Universiteit te Gent. VIII.
- Døwes Dekker, Ed. Multatuli aan den Koning (1860). Twee rekesten vóór het verschijnen van den Max Havelaar aan Z.M. Koning Willem III gericht. Met een aant. van C. Th. van Deventer. [Amsterd.], 1910. 4°. - Overdruk uit: De Gids, Mei 1910.

Douwes Dekker, Ed. Een paar nog onuitgegeven brieven, met aanteekening door C.A. Wienecke. Afb. van de brieven en 3 portr. Leiden, 1939. 8°.

Driessen, G.L. Leidsche straatnamen. Eerste supplement 1929-1939. [Leiden, 1939]. 8°.

Driessen, H.L. Inventaris van het Oud-archief der gemeente Wageningen. Utrecht, [1940]. 8°.

Droogendijk, J.M. Uit de stad van Erasmus. [Plaatjesalbum]. Rotterdam, [1929]. 4°.

Drukken en herdrukken, Leidsche. Uitgegeven vanwege de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leiden. Kleine reeks, I- . Leiden, 1938- . 8°.

Du Bois, G.C. Geologisch-bergmännische Skizzen aus Surinam. Das Prospectieren auf Goldseifen und die Abbaumethoden goldhaltiger Seifen. Mit 13 Abb. 's-Gravenh., 1901. 8°.

Duinkerken, Ant. van [ps. van W.J.M.A. Asselbergs]. Verdediging van carnaval. 2de dr. Utrecht, 1928. 8°.

Duinkerken, Groot Nederland en wij. Bilthoven, [1931]. 8°.

Du Perron, E. De man van Lebak. Anekdoten en dokumenten betreffende Multatuli. Bijgebragt en gekommenteerd, Amsterd., 1937. 8°.

Du Perron, E. Schandaal in Holland. 's-Gravenhage, 1939. 8°. - De onzekeren.

Du Perron, E. Multatuli en de luizen. Aantekeningen bij een nieuw Waarheidsboek over Multatuli. Amsterd., 1940. 8°.

Du Perron, E. De bewijzen uit het pak van Sjaalman. Nieuwe dokumenten betreffende de Havelaarzaak en Lebak, uitgeg. door -. Rijswijk, [1940]. Met afb. 8°.

Du Perron, E. De grijze dashond. Gedicht. Inleiding door S. Vestdijk. Rijswijk, 1941. 8°. - Helikon. 11de jrg. No. 11.

Dyalogus, Dat, of twisprake tusschen den wisen coninck Salomon ende Marcolphus. Naar den Antwerpschen druk uitgegeven. Op het touw gezet door W. de Vreese en voltooid door J. de Vries. Leiden, 1941. 8°. - Nederlandsche Volksboeken VII.

Dyen, Isid. The Sanskrit indeclinables of the Hindu grammarians and lexicographers. Univ. of Pennsylvania diss. Baltimore, 1939. 8°. - Language dissertation No. 31.

Ebbenhorst Tengbergen-van Heyningen, M. van. Leugens, Vier dramatische schetsen. Bussum, 1931. 8°.

Ebbinge Wubben, C.H. Het geslacht Van Herwerden. 2de herz. bew. ['s-Gravenh.], 1940. 8°.

Ebbinge Wubben, C.H. Over de geslachten Ebbinge, Wubben en Ebbinge Wubber. 2de herz. bewerking. [s-Gravenh.], 1940. 8°.

Eberle, Jul. Die Mundart um die Kupfer nach Lauten und Flexion. Inaug.-Diss. Tübingen. Stuttgart, 1938. 8°.

Eeden, Fred. van. Der Kleine Johannes. Erster und zweiter Band. Deutsche Ausgabe besorgt von Else Otten. Berlin und Leipzig, 1906. Kl. 8°.

Eeden, Fred. Brieven aan Henri Borel. Den Haag, Brussel, [1933]. Met 2 portr. 8°.

Eekhout, Jan H. Wit bericht aan de wereld. Kerstbrief. Amsterdam, [1938]. 8°.

Eekhout, Jan H. Kalevala. Heldendicht der Finnen. Houtsneden van N. Bulder. Nijkerk, 1939. Langw. 8°.

Eekhout, Jan H. De legenden van Jezus' kindsheid. 6 houtgravures van N. Bulder. Nijkerk, [1940]. 8°.

Eekhout, Jan H. De waarachtige historie van Tijn Uilenspiegel in Vlaanderen. Amsterd., [1940]. Geïll. 8°.

Eggen van Terlan, J.L.M. Ascendances, descendances et parentèles de S.A.S. Elisabeth, princesse d'Issembourg. Ascendances maternelles. Ie partie. Z.p. en j. 4°.

Eickhoff-Ten Kate, L.A. Primula veris. Kleine gedichten. Overgebracht uit het Hoogduitsch door J.J.L. ten Kate. Amsterd., 1884. 12°.

Elckerlijc. Oorspronkelijke tekst voor een hedendaagsche opvoering overschreven en met een inleidende toelichting voorzien door Herm. Teirlinck, verlucht met houtsneden van Joz. Cantré. Antwerpen, z.j. 4°.

Elstermann, Heinz. Königtum und Stammesherzogtum unter Heinrich I. Inaug.-Diss. Kiel. Würzburg-Aumühle, 1939. 8°.

Emants, Marc. Godenschemering. Een gedicht. 2e dr. Sneek, 1885. 8°.

Emeis Jr., M.G. Ken je Amsterdam? Vijftig schetsen met een voorwoord van A. le Cosquino de Bussy. Amsterd., [1940]. Geïll. 8°.

Engelenburg, W. van. Geschiedenis van Broek in Waterland (van de 16e tot het begin der 19e eeuw). Haarlem, 1907. 8°.

Enklaar, D. Th. Uit Uilenspiegel's kring. Assen, 1940. Geïll. 8°. - Van Gorcum's Hist. Bibl. Dl. XXIII.

Erasmus, Janus. Opera posthuma. Tomus I-II. [2de dr. van I] Harderwijk, 1671-1665. 12°.

Erasmus, Des. Een derde twaalfstal samenspraken. Ingeleid en vertaald door C. Sobry. Amsterd., Antwerpen, 1936. 8°. - De Seven Sinjoren.

Erasmus, Des. Een vierde twaalfstal samenspraken. Ingeleid en vertaald door C. Sobry. Antwerpen, 1939. 8°. - De Seven Sinjoren.

Erens, Frans. Dansen en rhythmen. Maastricht, 1924. Met portr. 8°.

Erens, M.A. De monnik. Amsterd., 1940. 4°. - Cultuurh. Spiegel van de Nederlanden, onder leiding van R. van Roosbroeck.

Escher, J.G. Het bezwaarde hart. Gedichten. Bussum, 1937. 8°.

Euripides. Het treurspel Hippolotos. Uit het Grieksch in Nederlandsche verzen overgebracht met inleiding en toelichtingen door K.H. de Raaf. Zutphen, 1940. M. portr. 8°.

Exel, N.J.A. van, en Joh. Gerritsen Jr. Ons werk aan de Grebbe. 4de dr. Amsterd., 1940. 8°.

Exquemelin, A.O. De Americaensche zee-roovers, naar de eerste uitgave van 1678, met een inleiding door Constant van Wessem en illustraties van Fr. André. Antwerpen, Amsterd., 1931. 4°.

Eyck, P.N. van. Herwaarts. Gedichten. Haarlem, 1939. 8°.

Eijk, Henr. van. Het eenig echte. Amsterd., [1939]. 8°. - De Uilenreeks No. 38.

Eysselestein, Ben van. Zeven fantomen. Illustraties en bandontwerp van Hein von Essen. 's-Gravenh., 1934. 8°.

F a b r i c i u s , Johan. Het meisje met de blauwe hoed. Roman uit het soldatenleven. Filmeditie. 5e dr. 's-Gravenh., 1934. 8°.

F e e n , A.H. van der. De zieke. Roman. Utrecht, z.j. 8°.

F e r w e r d a , Saskia. Holberg en Holland. Proefschrift Amsterdam. Zutphen, 1939. Met portr. 8°.

F i g u i e r , Louis. Vie des savants illustres. Depuis l'antiquité jusqu'au 19e siècle. [T. I-V.] Paris, 1866-1870. 8°. - I. Antiquité - II. Moyenage - III. Renaissance - IV. 17e siècle - V. 18e siècle.

F o k k e m a , K., en J. van Ham. De kunst van lezen. Groningen, 1939. 8°.

F o l k - l i v . Acta ethnologica et folkloristica Europaea. T. I- . Stockholm, 1937- . 4°.

F o n t e i n t j e , 't. Jrg. I-III. Brussel, 1921-'24. Kl. 8°.

F o r e s t , Ellen [ps. van L. Pierson-Franssen]. Senussi, Roman. Rotterd., 1939. 8°.

F r a n k , Sim. De Russische wereldbeschouwing. Amsterd., 1932. 8°.

F r e d e r i c q , Paul. Thorbecke voor 1830. 's-Gravenh., 1906. 8°.

F r i e d r i c h , Wolff. Der lateinische Hintergrund zu Maerlants 'Disputacie', Inaug.-Diss. Leipzig. Leipzig, 1934. 8°.

F r o i s s a r t , Oeuvres. Poésies, publiées par Aug. Scheler. T. I-III. Bruxelles, 1870-'72. 8°. - Académie Royale de Belgique.

G e b o o r t e d a g , Geert Groote's, te Deventer herdacht, 16 October 1940. Deventer, [1940]. Geïll. Kl. 8°.

G e d a c h t e n i s , Ter, aan Hendrik Albert van der Palm [door E.A. Borger]. Leyden, 1819. 8°.

G e d a c h t e n i s , Ter, aan Hendrik Albert van der Palm. Zijnen ouderen toegewijd. [Gedicht van C. van der Reyden]. [Leiden], 1819. 8°.

G e d e n k b o e k van Hengelo (Overijssel). Uitgeg. ter gelegenheid van de onafhankelijkheidsfeesten te Hengelo, Aug. 1913. Hengelo, 1913. Geïll. 8°.

G e d e n k b o e k van het Leidsche Studentencorps. Leiden, 1939. Geïll. 8°.

G e e s t , K. van der. Wrakhout. 's-Gravenh., 1939. 8°.

G e e s t , K. van der. Margreet. 's-Gravenh., 1940. 8°.

G e n d e r e n S t o r t , Rein. van. Rondom een balling. Amsterd., 1939. 8°.

G e n e r a t i e , De Jongste, over J. Greshoff. Den Haag, 1938. Met portr. 8°.

G e r a r d u s M a g n u s - G e e r t G r o o t e . De Simonia ad Beguttas. De mnl. tekst opnieuw uitgeg. met inleiding en aant. door W. de Vreese [Met voorw. van D. de Man]. 's-Gravenh., 1940. Met facs. 8°.

G e r a r d u s M a g n u s . Het getijdenboek van Geert Groote. Naar het Haagse handschrift 133 E 21, uitg. door N. van Wijk. Met 2 facs. Leiden, 1940. 8°. - Leidsche drukken en herdrukken. Kleine Reeks III.

G e r h a r d t , Ida G.M. Kosmos. Gedichten. Santpoort, 1940. 8°.

G e s c h i e d e n i s der Joden in Nederland onder redactie van Hk. Brugmans en A. Frank. Geïllustr. Dl. I- . Amsterd., 1940- . Gr. 8°. - Dl. I (tot circa 1795).

G e s c h i e d e n i s van de letterkunde der Nederlanden, onder redactie van F. Baur e.a. Dl. I- . 's-Hertogenbosch, Brussel, [1939-]. Geïll. Gr. 8°. -

DI. I: F. Baur. Algemeene inleiding - J. van Mierlo. De letterkunde van de middeleeuwen tot omstr. 1300, met een Inleiding van G.S. Overdiep. Over mnl. taal en stijl. - DI. II: J. van Mierlo. De middelnederlandsche letterkunde van omstr. 1300 tot de renaissance.

Gessler, J. Fr. Proeve van een Oudhasseltsch glossarium. Hasselt, 1940. 8°.

Gessler, J. Fr. Critica Latina. Critische aantekeningen op Latijnsche teksten uit en na de middeleeuwen, verzameld door -. Leuven, 1941. 8°. - Katholieke Universiteit Leuven. Philologische studiën. Teksten en verhandelingen, Nrs. 25-27.

Geyl, P. Kernproblemen van onze geschiedenis. Utrecht, 1937. 8°.

Gezelle, Caesar. Primula veris. [Gedichten]. Bussum, 1903. 8°.

Gezelle, Caesar. Leliën van dalen. [Gedichten]. Kortrijk, 1909. Kl. 8°.

Gezelle, Caesar. De dood van Yper. Amsterd., [1916]. Met afb. 8°.

Gezelle, Caesar. Uit het leven der dieren. Amsterd., z.j. 4°.

Gezelle, Guido. Tijdskrans. Tekstkritisch uitgeg., ingeleid en verkl. door J. de Cuyper. DI. I-II. [Brussel], 1931. 8°. - Jubileumuitgave van G. Gezelle's Volledige werken.

Gezelle, Guido. Rijmsnoer om en om het jaar. Tekstkritisch uitgeg., ingeleid en verkl. door Fr. Baur, met een inleiding over Rythme en versmaat bij G. Gezelle, II, door J. van Ginneken. DI. I-II. [Brussel], 1931-'32. 8°. - Jubileumuitgave van G. Gezelle's Volledige werken.

Gezelle, Guido. Van den kleenen hertog. Tekstkritisch uitgeg., ingeleid en verkl. door Fr. Baur, met een inleiding over G. Gezelle door Dirk Coster. [Brussel], 1932. 8°. - Jubileumuitgave van G. Gezelle's Volledige werken.

Gezelle, Guido. Laatste verzen. Tekstkritisch uitgeg., ingeleid en verkl. door Fr. Baur, met een inleiding over Gezelle's plastiek door W. Kramer. [Brussel], 1936. 8°. - Jubileumuitgave van G. Gezelle's Volledige werken.

Gezelle, Guido. Brieven van, aan en over Gezelle. Uitgeg. door Fr. Baur en R. Verdeyen. DI. I-II. [Brussel], 1937-'39. 8°. - Jubileumuitgave van G. Gezelle's Volledige werken.

Gezelle, Guido. Gezelle Brevier. Amsterd.-Antwerpen, 1914. Met 3 portr. 4°.

Gids voor Beverwijk en omstreken, met plattegrond en wandelkaart. 2de dr. Beverwijk, z.j. 8°.

Gids voor Leiden en omstreken. Met afb., plattegrond en afstandswijzer. Leiden, z.j. 8°.

Gids voor Rotterdam. Rotterd., [1925]. Geïll. 8°.

Gids - van Mooi Schoorl. 5de dr. Schoorl, z.j. Met afb. 8°.

Gids, Officieele, van 's-Gravenhage, Scheveningen, Rijswijk, Voorburg en omstreken. 8ste dr. Samengest. door H. Spek. 's-Gravenh., 1914. Met afb. 8°.

Gilbert, Will G. Een en ander over de negroïde muziek van Suriname. Amsterd., 1940. Geïll. 8°. - Kon. Vereeniging 'Koloniaal Instituut'. Mededeeling No. LV. Afd. Volkenkunde No. 17.

Gilliams, Maurice. Het verleden van Columbus. Gedichten. Amsterd., 1938. 8°.

Gle n n , Jessie May. The neuter plural in Latin iambic and trochaic verse. Baltimore, 1939. 8°. - Language dissertation No. 30.

Go e d e , Adr. de. Swannotsrecht. Westfriesche rechtsgeschiedenis. Dl. I.

Proefschr. Utrecht. Utrecht, 1940. 8°.

Go e s , J. Antonides van der. De IJstroom, begreepen in vier boeken. t'Amsterdam, 1671. Kl. 4°. - Met kopergrav. van Romijn de Hooge.

Go e t h e , J.W. von. Iphigeneia in Tauris. In Nederl. verzen overgezet door P.C. Boutens. Amsterd., z.j. 8°.

Go e t h e , J.W. von. De groene slang. Een sprookje. Vertaling en illustraties van André Vlaanderen. Ingeleid door P. de Keyser. Amsterd., 1940. Langw. 8°.

Go e t h e m , J.P. van. Bloemlezing uit de oorspronkelijke en nagevolgde gedichten nagelaten door -. Bijeenverzameld en uitgeg. door H. van Goethem. 2de dr. Utrecht, 1863. 8°.

G o g h - K a u l b a c h , Anna van. Spel van vier. Amsterdam, 1937. 8°.

G o g h - K a u l b a c h , Anna van. Frank en de dood. Naarden, 1940. 8°.

G o l d s c h m i d t , R.C. Paulinus' churches at Nola. Texts, translations and commentary. Proefschr. Leiden. Amsterd., 1940. 8°.

G o l d s m i t h , Ol. An abridged history of England, with a continuation to the present time by Pinnock. Illustrated. Paris, 1840. 8°.

G o m p e r s , Jos. Melodieën der stilte. Maastricht, 1939. 8°.

G o r t e r , Herm. In memoriam. Bussum, 1928. 8°.

G o r t e r , Herm. Liedjes aan de geest der muziek der nieuwe menschheid. Dl. I-III. Bussum, 1930. 3 dln in 1 bd. 8°. - I. Bij het naderen der revolutie. II. Bij het komen van de revolutie. III. Bij de nederlaag der revolutie.

G o r t e r , Herm. Mei. Een gedicht. [Bezorgd door P.N. van Eyck]. Amsterd., 1940. Met portr. 8°. - Bibliotheek der Nederlandse Letteren.

G o r t e r , Simon. Brieven. Uitgeg. en ingeleid door G. Stuiveling. Amsterd., 1940. Met portret. 8°.

G o u d s m i t , Sam. Simcha, de knaap uit Worms. Roman. Amsterd., 1936. 8°. - De volle maat. Dl. I.

G r a a f f , Chr. de. Alleenspraak. Utrecht, 1931. 4°.

G r a e v e n b e r g h , H. De walmende lantaarn. Bladen uit het dagboek van Willem Goeman. Amsterd., 1938. 8°.

G r e s h o f f , J. Het voorbeeld van Christiaan Rudolph de Wet. Maastricht, 1926. 8°.

G r e s h o f f , J. Steenen voor brood. Amsterd., [1939]. 8°.

G r e s h o f f , J. Op de valreep (Variaties op Vaarwel). Amsterd., [1939]. 12°.

G r o o t , Huig de. De lijdende Christus. Treurspel. Rhythmisch verklankt door J. Vandervelden. Haarlem, 1941. Met portr. 8°.

G r o o t , Jan H. de. Een bos boterblommen. Verzen. Putten, [1941]. 8°.

G r o o t , Jeremia. Een sonnettenreeks. Nijkerk, [1941]. 8°.

G r o t h , Klaus. Quickborn. 26-27ste Aufl. Kiel und Leipzig, 1901. Met portr. 8°.

G u n n i n g , C.P. Het leven roept. Een boek voor jonge mensen. 3de dr. Zeist, 1937. 8°.

Gunning, C.P. De Westerkerk [te Amsterdam]. Amsterd., 1939. 8°.

- Guzman, Mart. Luis. In de schaduw van den leider. Vert. door J. Slauerhoff en G.J. Geers. Den Haag, z.j. Geïll. 8°.
- Gijssen, Marn. [ps. van J.A. Goris]. Peripatetisch onderricht. Kroniek der poëzie. I. [Brussel, 1940]. 8°.
- Gijssen, Marn. De literatuur in Zuid-Nederland sedert 1830 [Brussel, 1940]. Met portr. 8°.
- H.B.S., De Dordtse, 1865-1940. Gedenkboek uitgegeven ter gelegenheid van het 75-jarig bestaan der Gem. Hoogere Burgerschool te Dordrecht. Dordrecht, 1940. Geïll. 4°.
- Haaf ten, M. van. Dom. Benedictus Haef tenus, of het Utrechtsche geslacht van den kerkelijken auteur Jacobus van Haef ten (1588-1648). Amsterd., 1940. 8°.
- Haas, Corn. Magd. de. David Pierre Giottin Humbert de Superville 1770-1849. Proefschr. Leiden. Leiden, 1941. 8°.
- Haeringen, C.B. van. Ironie in woordbetekenis. Rede. Groningen, 1939. 8°.
- Haghe, A. ter. Hardnekkige monologen. Santpoort, 1939. 8°.
- Haghe, A. ter. Iboe Indonesia (Moeder Insulinde). Roman van een utopist. Amsterd., 1939. 8°.
- Hallema, A. Amalia van Solms. Een lang leven in dienst van haar natie. Amsterd., [1940]. Geïll. 8°. - Historie en Memoiren.
- [Halm ael, H. van.] [Versameling van commediën]. Amsterd., 1708-1716. 8°.
- Hannot, S. Nederduitsch en Latijnsch woordenboek. Vermeerderd door D. van Hoogstraten en met nieuwe vermeerderd. en verbeteringen uitg. door H. Verheyk. Amsterd.-Leiden, 1771. 4°.
- Hardenberg, H. De Nederlanden en de kruistochten. Amsterd., 1941. Met afb. 8°. - Patria XXV.
- Hart op de tong, Het, in 101 brieven van Nederlanders, die in de laatste vier eeuwen vertelden wat ze te zeggen hadden, of schreven omdat ze niets te zeggen hadden, waaronder eenige curiositeiten en vergissingen. Samengesteld en toegelicht door W. Gs. Hellinga. 's-Gravenh., 1941. 8°.
- Hart, M.E. 't. De kinderkruistocht. Amsterd., 1940. 8°.
- Hartog, Jan de. Oompje Owadi. Verhalen uit het oude Rusland. Amsterd., 1938. 8°.
- Hartog, Jan de. Hollands glorie. Roman van de zeesleepvaart. 2de dr. Amsterd., 1940. 8°.
- Hattum, Jac. van. Bilzenkruid. Gedichten. [Maastricht], 1939. 8°. - Ursa Minor.
- Hattum, Jac. van. Alleen thuis, Gedichten. Rijswijk, 1940. 8°. - Helikon. 10de jrg. No. 5.
- Have, T.T. ten. Totaliteit, vorm, structuur. Grondproblemen van Felix Kruegers totaliteitenpsychologie. Proefschr. Groningen. Groningen, 1940. 8°.
- Hazelhoff Roelfzema, Erik. Rendez-vous in San Francisco. 3de dr. Leiden, 1939. 8°.
- Hazelzet, Kees. Rotterdam zoals wij het kenden. Met vele foto's. Amsterd., 1940. 8°.

Hazewinkel, H.C. Geschiedenis van Rotterdam. Deel I- . Amsterd., 1940- . Geïll. 4°. - Nederlandsche Stedengeschiedenis onder leiding van H. Brugmans.

Heerde, H. van (Havanha). Tusschen vuur en ijzer. Meppel, [1940]. 8°.

Heerkens, P. Ria Rago. Adat-roman uit de Timor-archipel. Eindhoven, [1939]. 8°.

Helman, Albert [ps. van Lou Lichtveld]. Wij en de litteratuur. Utrecht, 1931. 8°.

Helman, Albert Het vergeten gezicht. Rotterd., 1939. 8°.

Hermann, Alfr. Joost van den Vondels 'Gijsbrecht van Aemstel' in seinem Verhältnis zum zweiten Buch von Vergils 'Aeneis'. Studien zum Barockdrama in den Niederlanden. Inaug. Diss. Leipzig. [Leipzig, 1928]. 8°.

Hermans, Joh. Leon. Het aandeel van Engeland aan de vorming van het staatswezen der Noordamerikaansche Unie. Proefschr. Nijmegen. Tilburg, 1941. 8°.

Hermans, L.M. In Abraham's schoot. Koalitiegedichten uit het politieke Kanaän. Met 110 afb. van Alb. Hahn. Amsterd., z.j. 8°.

Hettner, Herm. Literaturgeschichte des achtzehnten Jahrhunderts. Th. I-III. Braunschweig, 1913. 6 dln. 8°. - I. Die englische Literatur von 1660-1770. 7te Aufl. II. Die französische Literatur im 18. Jahrh. 6te Aufl. III, 1-4. Die deutsche Literatur im 18. ten Jahrh. 6te Aufl.

Heije, J.P. Al de volksdichten. Dl. I-II. Amsterdam., 1865. 8°.

Heyman, Hugo. Heemkunde in Noord-Brabant. Voordracht, met een inleiding van Vinc. Cleerdin. 's-Hertogenbosch, 1941. 8°. - Prov. Genootsch. van K. en W. in Noord-Brabant.

Hildebrand [Ps. van N. Beets]. Camera Obscura. Novela. Znizozem[s]tiny p[r]elo[z]il Fr. Ondrov[c]ik. Vydáno v Praze, 1939. 8°. Gerrit Witse.

Hildebrand Camera Obscura. 39ste dr. Haarlem, 1939. 8°.

Hildebrand Camera Obscura. 40ste dr. geïllustr. door Jo Spier. Haarlem, 1939. fol.

Hildebrand, B. Kungl. Svenska Vetenskaps Akademien. Förhistoria, grundläggning och första organisation. Stockholm, 1939. Met afb. 2 dln. 8°.

Hildebrandlieð, Das, die älteste Dichtung in altdeutsche: Sprache über eine Heldensage, von den Stabreimen übersetzt in die gewohnte Redart der alt- und neudeutschen Sprache durch Fra. Vollgruber. Krummau a.d.M., [1939] 8°.

Hinte, E. van. Sociale- en economische aardrijkskunde. Openbare les. Groningen, 1940. 8°.

Hoekstra, Arie. De vertaling van Aeschylus' Agamennon door P.C. Boutens. Proefschr. Groningen. Amsterd., 1940. 8°.

Hoekstra, Jelle. Die gemeinfriesischen Siebzehn Küren. Proefschr. Groningen. Assen, 1940. 8°.

Hoepelrok en pruikentooi, Van. De 18e eeuw, bezien in 8 novellen en 18 kunsthistorische bijdragen aan de hand van aquarellen. Onder redactie van A.A. van Schelven. Nijkerk, z.j. 8°.

- Hof, J.J. Fjirtich jier taelstriid. Diel I-III. Dokkum, 1940-'41. 8°.
- Hofstede, Petr. Lijkreden. Ter gelegenheid van het afsterven van den Wel-Eerw. Heere Joh. Bareuth. Te Rotterdam, [1782]. 8°.
- Holland, Jong. Halfmaandelijksch tijdschrift voor alle jongeren van Nederland. Jrg. I, 1-7, 9-19; II, 1-15, 17-23. 's-Gravenh., Amsterd., 1900-1902. 8°.
- Holland, Jan [ps. van A.J. Vitringa]. Darwinia. Deutsch bearbeitet von Albert Haeger. Th. I-II. Deventer, Leipzig, 1877. 8°.
- Holland, Jan Een gezellige avond in een geleerd genootschap. 2de dr. Deventer, 1878. 8°.
- Holland, Jan Willoozen. Roman. Utrecht, 1891. 8°.
- Holland, Jan Tages. Herinneringen uit een paar levensjaren. Harderwijk, 1898. 8°.
- Holland, Jan Moderne heksen. 2de dr. Deventer, z.j. 8°.
- Homerus. De dolinge van Ulysse. Odysseia I-XVIII in Nederlandse verzen van Dierick Volckertsz. Coornhert. [Met inl. en aant. van Th. Weevers]. Amsterd., 1939. 8°. - Bibliotheek der Nederlandse letteren.
- 100 Jaar Spoorwegen in Nederland. Overzicht van het ontstaan en de ontwikkeling der spoorwegen in Nederland van 1839-1939 Utrecht, 1939. Met. aft. 4°.
- Hoof, Henri van. Z. 66. Een verhaal uit een commandopost ergens in de Grebbelinie. Met teekeningen van W. Bielkine. 35ste dr. Amsterd., [1940]. 8°.
- Hoof, P.C. Granida, naar het Amsterdamsche handschrift uitgeg. en toegelicht door A.A. Verdenius en A. Zijderveld. Zutphen, 1940. 8°. - Klassiek letterkundig pantheon.
- Hoog, P.H. van der. Ik, Ibn Sina. Den Haag, z.j. Geïll. 8°.
- Hoog, P.H. van der. Rabbi Mozes Ben Maimon. Den Haag, z.j. Geïll. 8°.
- Hoogewerff, G.J. Verbeelding en voorstelling. De ontwikkeling van het kunstbesef. Amsterd., 1939. Met afb. 8°.
- Hoornik, Ed. J. Greshoff. Dichter en moralist. Amsterd., [1939]. 8°.
- Hoornik, Ed. J. Geboorte, gevolgd door Mattheus en andere gedichten. 2e dr. Maastricht, [1939]. 8°.
- Hoornik, Ed. J. Tafelronde. Studies over jonge dichters. Rijswijk, [1940]. 8°.
- Horrëus de Haas, G. Moderne theologie. Beginselen en problemen. Assen, 1940. 8°. - Van Gorcum's Theologische Bibliotheek DI. XI.
- Huberts, Ver. Reg. Alb. D. De Amsterdamse venters. Een sociografische monografie. Proefschr. Amsterdam. Amsterd., 1940. 8°.
- Huddleston Slater, W.B. Adviezen van een huisarts. Een reeks actueele vraagstukken. Eindhoven, 1940. 8°.
- Hudig-Frey, Marg. Gedichte. Strassburg, 1937. 8°.
- Hudig-Frey, Marg. Ein Spiel von der Seele. Strassburg, 1937. 8°.
- Huffel, A.J. van. Nederlandsche schrijvers in vertaling (Van Marcellus Emants tot Jan Eekhout). Proeve van eene bibliographie. Met eene inleiding van L. Brummel. Leiden, 1939. 8°.

Huibregtse, P.K. De Homerische Apollohymnus. Proefschrift Leiden.
Groningen, 1940. 8°.

Huis, Het gele, te huur en verhuurd aan tien schrijvers: F. Bordewijk, Elis. Zernike, H.J. Smeding, Anna Blaman, Ger. Walschap, Henr. van Eyk, Jef Last, Anne H. Mulder, Ant. Coolen, Emmy van Lokhorst. Verzameld en ingeleid door H.J. Smeding. Amsterd., [1940]. 8°.

Huizenga-Onnekes, E.J. Het menscheijk leven in 't Groninger land. Groningen, 1939. Geill. 8°.

Huizinga, J., en J. van der Hoeve. Vijf maal vijftwintig jaar wetenschap in Nederland. Redevoeringen... gehouden in de vereenigde vergadering der Ned. Akademie van Wetenschappen. [Amsterdam], 1941. 8°.

Huizinga, L. 'O.....' zei ik. Amsterd., 1938. 8°.

Huizinga, L. Het Wilhelmus. 2de dr. Amsterd., 1940. 8°.

Hullu, J. de. De hofsteden van Waterlandkerkje en hunne bewoners in vroeger en later tijd. Oostburg, 1939. 8°.

Hulzen, Joh. van. Een reis op twee halfronden. 's-Gravenh., [1939]. 8°.

Humoren Humoristen. Een keuze uit 125 jaren Nederlandse humor door W.H. Staverman. Amsterd., 1940. Geill. Kl. 8°. - Dietse Letteren 10.

Humorin Holland. Verzameld en ingeleid door R. Casimir, J. Karsemeijer en G. Kazemier. Verlicht door F. Reitmann en S. Schröder. Den Haag, [1940]. 8°.

Huygens, Christ. Oeuvres complètes, publiées par la Société hollandaise des Sciences. T. 20e. Musique et mathématique. Musique. Mathématiques de 1666 à 1695. La Haye, 1940. 4°.

Hijzeler, C.C.W.J. Termen en gebruiken van het boerenbedrijf in Drente. Proefschr. Groningen. Assen, 1940. 8°. 2 dln. - I. Tekst. II. Platen.

Ibsen, Henr. Brand. Et dramatisk digt. 19de oplag. Kristiania, København, 1920. 12°.

Ibsen, Henr. Peer Gynt. Et dramatisk digt. 18de oplag. Kristiania, København, 1920. 8°.

Ibsen, Henr. John Gabriël Borkman. Tooneelspel. Vertaling van J.H. Rössing. Amsterd., 1897. 8°.

Ibsen, Henr. De steunpilaren der maatschappij. Tooneelspel. Vertaald door F. Kapteijn. Met een inleiding door L. Simons. Amsterd., z.j. 8°.

Ibsen, Henr. Mededingers naar de kroon. Historisch romantisch tooneelspel. Uit het Noorsch door Marg. Meijboom. Inleiding van L. Simons. Amsterd., z.j. 8°.

Ibsen, Henr. Een poppenhuis (Nora). Een tooneelspel, vert. door Marg. Meijboom. Met een inleiding van L. S[imons]. M. portr. Amsterd., z.j. 8°.

Ipendaal, Willem van. De dans om de rinkelbom. Amsterd., 1939. 8°.

Ipening, De, fen de Fryske Akademy, 10 Sept. 1938. Assen. 1938. 8°. - Utjeften fen de Fryske Akademy Nr. I.

Jahrbuch der Preussischen Akademie der Wissenschaften. Jahrgang 1939- . Berlin, 1940- . 8°.

Jahrbuch der Preussischen Akademie der Wissenschaften. Harburger. 1938/39- . Hamburg-Harburg, 1938- . 8°. - Veröffentlichungen des Helms-Museums. Nr. 3- .

Jahresbericht des Museumsvereins zu Harburg a. Elbe. 16, 18, 20, 21, 25-32. Harburg, 1915-1933. 8°.

Janssen, H.H. De kenmerken der Romeinsche dichtertaal. Rede. Nijmegen, 1941. 8°.

Janssen, Miek. Renera Genoveva de Caettens. Roman. Amsterd., 1925. 8°.

Jensema, Sien. Berend Kopstubber. Assen, 1930. Kl. 8°. - Land en volk van Stad en Ommelanden. Nr. 2.

Jong, A.M. de. Mustapha, of de tragedie van het geweten. Amsterd., 1939. Geïll. 8°.

Jooste, J.P. Aus der zweiten Heimat. Reisen und Eindrücke eines Buren in Deutschland. 4. Aufl. Berlin, 1905. Geïll. 8°.

Josselin de Jong, J.P.B. de. De Maleische archipel als ethnologisch studieveld. Rede. Leiden, 1935. 8°.

Josselin de Jong, K.H.R. de. De appel en de stam. Roman. Amsterd., [1939]. 8°.

Journal of American Folk-lore, The. Vol. 50- . New York, [1937-]. 8°.

Julien, Paul. Kampvuren langs den evenaar. Herinneringen aan tien jaar bloedonderzoek in West- en Centraal Afrika. Verlucht met oorspr. foto's van den schrijver. Eindhoven, 1940. 8°. - Poirtersfonds-serie.

Kallen, Maria van der. Een grammaticaal en rythmisch onderzoek van Hadewychs poëzie. Proefschr. Nijmegen. Den Haag, 1938. 8°.

Kasteel, P. Abraham Kuyper. Kampen, 1938. Met portr. Gr. 8°.

Keet, A.D. Gedigte. 2de dr. Amsterd., 1922. 8°.

Kelk, C.J. De parasieten. Treurspel in miniatuur. Maastricht, Brussel, 1930. 8°.

Kelk, C.J. Baccarat. Een episode uit de zestiger jaren. Amsterd., 1934. 8°.

Kelk, C.J. De vos en zijn staart. Utrecht, 1939. 8°.

Keller, Paul. Nu komt de lente. Vertaald door Alph. Timmermans. Eindhoven, [1939]. 8°.

Keller, Paul. Démasqué. Eindhoven, 1941. 8°.

Kemp, Pierre. Transitieven en immobielen. Gedichten. Rijswijk, 1940. 8°. - Helikon. 10de jrg. No. 3.

Kempis, Thomas à. Trois textes pré-Kempistes du premier livre de l'Imitation édités et commentés par Jac. van Ginneken. Amsterd., 1940. 8°. - Verhandelingen der Kon. Ned. Akad. van Wet. Nieuwe Reeks, Dl. XLIV.

Kennemerland. Wandelingen om Wijk aan Zee. Met plattegr. en wandelkaart. Geïll. met 35 foto's. Wijk aan Zee, 1916. 8°.

Kersten, J. Bali. Eindhoven, 1940. Geïll. 8°. Poirtersfonds-serie.

Kerstliederen, Drie, uit een muziekboek van 1644..... in partituur gebracht en van tekens voorzien door B.v.d. Sigtenhorst Meyer. Z. pl., [1939]. 4°. - Ver. voor Protestantse Kerkmuziek. Uitg. 13.

Kessler, Harry. Walther Rathenau. Sein Leben und sein Werk. Mit 32 Abb. 6.-10. Tausend. Berlin-Grünwald, [1928]. 8°.

Keijzer, W.P. Vinet en Hollande. Proefschr. Groningen. Wageningen, 1941, 8o.

Kievits, H.H. Ad Iuvenci evangelium librum primum commentarius exegeticus. Proefschr. Groningen. Groningae, 1940. 8°.

Kikkert, Corn. Stemmingen. Baarn, 1930. 8°.

Kleian, J. De zonen van Timah. Amsterd., 1938. 8°.

Kleijn-Ockerse, A. Nieuwe gedichtjes en vertellingen voor kinderen. Amsterd., [1820]. Geïll. 12°.

Klok, Jan. Voorne en Putten. Proefschr. Utrecht. Utrecht, 1939. Geïll. 4°.

Kloos, Willem, en Alb. Verwey. De onbevoegdheid der Hollandsche literaire kritiek. Amsterd., 1886. 8°.

Knapp, Elis. Volkskundliches in den romanischen Wetterregeln. Inaug.-Diss. Tübingen. Tübingen, 1939. 8°.

Knuvelde, Ger. Bouwers aan eigen cultuur. Letterkundige figuren. Den Haag, 1934. 8°.

Kok, A.A. De historische schoonheid van Amsterdam. Geïll. Amsterd., 1941. Kl. 8°. - Heemschutserie. Dl. I.

Kompas, Het, voor Den Haag. 2de dr. 's-Gravenh., 1928. 8°.

Kooper, J. Het waterstaatsverleden van de provincie Groningen. Groningen, 1939. Met krtn. 8°. - Bijdragen tot de kennis van de prov. Groningen en omgelegen streken.

Koster, F. Ons schoone land. Amsterd., 1941. Kl. 8°. Geïll. - Heemschutserie. Dl. 5.

Kraemer, H. In de gerechtigheid. Nijkerk, z.j. 12°. - Ons schild ende betrouwen. 2.

Kramer, Diet. Onrustig is ons hart. Amsterd., [1939]. 8°.

Kramer, W. Grondlijnen voor een methodiek en didactiek van het voortgezet moedertaal-onderwijs. Groningen, 1941. 8°.

Kramers, J.H. De taal van den Koran. Rede. Leiden, 1940. 8°.

Kranendonk, A.G. van. Shakespeare en zijn tijd. Met 21 illustr. Amsterd., 1938. 8°.

Kruitwagen, B. Hoe men vroeger drukfouten bij het publiek aandiende. Z. pl., [1925]. Kl. 8°.

Kunst, Beeldende. Maandblad. Redactie: A.M. Hammacher en Paul Haesaerts; met medewerking van J.G. van Gelder. Jrg. 27- . Amsterd., Antwerpen, 1940- . 4°.

Kunst, J. Een en ander over de Javaansche wajang. Amsterd., 1940. Met afb. 8°. - Kon. Vereeniging Koloniaal Museum. Mededeeling No. LIII. Afd. Volkenkunde No. 16.

Kunst, J. Een en ander over den Javaanschen gam[e]lan. Amsterd., 1940. 8°. - Kon. Ver. Koloniaal Instituut. Mededeeling No. LII. Afd. Volkenkunde No. 15.

Kunstreisboek voor Nederland. Samengesteld door de Rijkscommissie voor de monumentenzorg. [Dl.] I- . Amsterd., 1940- . 8°. - I Noord-Holland, Zuid-Holland.

Kuyle, Albert [ps. van L. Kuitenbrouwer]. Het land van de dorst. Met 40 schetsen van O. van Rees. Hilversum, 1935. 8°.

Kuyle, Albert Rond een blauw meer. Hilversum, 1936. Geïll. 8°.

Kuyle, Albert Harmonika. Utrecht, [1939]. 8°.

- Kuyt, J.G. De 'Holland', Zaanrijk-New York v.v. Reisverhaal. Inleiding van Piet Bakker. Amsterd., [1939], Geïll. 8°.
- Kwo Sji. Het Chineesche landschap. Een verhandeling uit de elfde eeuw. Met een beschouwing over den Soeng-tijd door L. Cranmer-Byng. Ingeleid en uit de overzetting van Shio Sakanishi vert. door Jan Poortenaar. Amsterdam, z.j. 4°.
- Kijzer, Max. Sigarenfabriek José Alvarez. Roman. Utrecht, 1939. 8°.
- L.E. [ps. van L. Engelberts]. Levensvragen. Utrecht, 1915. 8°.
- L., Henriette Maria [ps. van Henr. Maria Langelaan]. Maar een nummertje fout, met andere zwervelingen uit vroeger en later tijd bijeenverzameld. Met een inleidend woord van L.R. Beynen. Amsterd., 1889. 8°.
- Laan, K. ter. Wat de torens vertellen. Overleveringen van torens en kerken. Met houtsneden van N.J.B. Bulder. Zutphen, 1940. 8°.
- Lafontaine, Aug. Raphael, of Het huisselijke leven. Met platen. Haarlem, 1810, 8°.
- La Fontaine, Jean de. Veertig fabels, in het Nederlandsch weergegeven door Jan Prins [ps. van C.L. Schepp]. Antwerpen, Den Haag, 1940. Kl. 8°.
- Lans, J.R. van der. Lieder en liedekens. Met vignetten van G.B.M. Sühl. Schiedam, 1887. 8°.
- La Serna, Ram. Gom. de. Dokter hoe is het mogelijk. Uit het Spaansch vertaald door J. Slauerhoff. Amsterd., [1933]. 8°.
- Last, Jef. Een huis zonder vensters. Amsterd., 1935. 8°.
- Last, Jef. Kruisgang der jeugd. In samenwerking met Harry Wilde. Rotterd., 1939. 8°.
- Leeman-van Elck, Paul. Die Offizin Froschauer. Zurichs berühmte Druckerei im 16. Jahrhundert. Mit 92 Abbildungen. Zürich, 1940. 4°. - Mitteilungen der Antiquarischen Gesellschaft in Zürich. Bd. XXXIII, Heft 2.
- Lees-cedul, volgens welke de vrienden en nabestaanden, in het stuk van oproer te verwekken, en getrouwe magistraten van diversche steeden te schenden, het lijk zullen gelieven te volgen van den wel degelijke onwaardige heere! Joh. Bareuth. [door Nic. Hoefnagel]. Z. pl. [1782]. 8°.
- Leewen, Freek van. Wederkomst. Gedichten. Rijswijk, 1940. 8°. - Helikon. 10de Jrg. Nr. 8.
- Leewen, W.L.M.E. van. De liefde tot zijn land is ieder aangeboren. Land en volk van Nederland in kunst en letteren, verzameld en ingeleid door -. Utrecht, 1941. Geïll. 8°.
- Lehmann, L. Th. Dag- en nachtlawaai. Gedichten. Rijswijk, 1940. 8°. - Helikon. 10de jrg. No. 1.
- Leipoldt, C. Louis. Oom Gert vertel en ander gedigte. Met 'n inleiding deur Joh. J. Smith. 2de dr. Pretoria, 1917. 8°.
- Le Maire, F. Wij wonen op een eiland. Amsterd., [1939]. Geïll. [door Jo Spier]. 8°.
- Le Maire, F. Magistraat in miniatuur. Een burgemeestershistorie. 2de dr. Alphen a.d. Rijn, 1940. 8°.

Lembke, Bernh. Abwandlung des Begriffes 'Deutsch'. Eine Volkstums-Tafel. Danzig, 1934. 8°.

Lemonnier, Cam. Wind op de molens. Naverteld in het Vlaamsch door Ant. Thiry. Middelburg, z.j. 8°.

Lenep, J. van. Vertalingen en navolgingen in poezy. Amsterd., 1834. 8°.

Leopold, H.M.R. De invloed van klimaatveranderingen op de oudste geschiedenis van Italië. Rede. Groningen, 1938. 8°.

LeRoux, J.J. Praatjes oor ons taal. Kaapstad, 1939. 8°.

Lesêtre, Henri. Sainte Geneviève. 10e éd. Paris, 1917. 8°. - Les Saints.

Levensschets van Z.M. Koning Willem Frederik, gevolgd door een nauwkeurige beschrijving der plegtigheden van Z.M. begrafenis. Met platen. 's-Gravenh., 1844. 12°.

Lied, Het Dietse, van de middeleeuwen. Een keur verz. en gerangschikt en van een inleiding en aant. voorzien door H. Godthelp en A.F. Mirande. Amsterdam., 1940. 8°.

Lied, Het Roode. Een bundel veel gezongen liederen der Nederlandsche arbeidersbeweging. Amsterd., 1926. 8°.

Lieftinck, G.I. De Bibliotheca Neerlandica Manuscripta in de Universiteits-Bibliotheek te Leiden. ['s-Gravenh., 1940]. 8°. - Overdruk uit: Bibliotheekleven XXV, nr. 2.

Limburg Brouwer, P. van. Het leesgezelschap van Diepenbeek. [Verzorgd door J. de Vries]. Amsterd., 1939. Met portr. 8°. - Bibliotheek der Nederlandse Letteren.

Lina, H. Dagboek van een motor-ordonnans. Herinneringen van een grensmotor-ordonnans van de Peel-divisie. 2-19 Mei 1940. Geïll. 8°.

Lindquist, Ivar. Religiösa runtexter. II Sparlösastenen. Ett svenskt runmonument från Karl den Stores tid upptackt 1937. Ett tydningsförslag. Lund, 1940. Geïll. 8°. - Skrifter utg. av Vetenskaps-Societeten i Lund. 24.

Lof van Nederland, zijnde een verzameling zoowel van ouds beproefde als kortelings geschreven gedichten, verzen en rijmen, waarin de schoonheid des vaderlands wordt zichtbaar gemaakt ... samengelezen door J.W.F. Werumeus Buning. Amsterd., [1940]. 8°.

Loon, H.W. van. De mens en zijn kunst. Ingeleid door C.P. Gunning, vert. door C. Tervueren. 2de dr. Den Haag, 1940. Geïll. 8°.

Loosjes, A. Vereeniging ter bevordering van de belangen des boekhandels 1915-1940. Amsterd., 1940. Geïll. 8°.

Loosjes-Gediking, Jo. Gesproken gedachten. [Gedichten]. Leiden, 1940. 8°.

Lootsma, S. Bijdrage tot de geschiedenis der Nederlandsche walvischvaart (meer speciaal de Zaausche). Amsterd., 1937. Geïll. 8°.

Looy, Jac. van. Uit het werk van -. Bijeengebracht door G. Bolkestein. Amsterd., 1908. 8°.

Looy, Jac. van. Proza. 2de dr. Amsterd., 1894. 8°.

Looy, Jac. van. Feesten. Amsterd., 1903. 8°.

Looy, Jac. van. Reizen. Amsterd., 1913. Met reprod. naar teekeningen van den schrijver. 8°.

Looy, Jac. van. Gekken. 2de dr. Amsterd., 1916. 8°.

Looy, Jac. van. Jaapje. Amsterd., 1917. 8°. - Jaap. Amsterd., 1923. 8°. - Jacob. Leiden, 1930. 8°.

Looy, Jac. van. De wonderlijke avonturen van Zebedeus. Amsterd., 1925. 8°.

Looy, Jac. van. Nieuwe bijlagen. Amsterd., 1925. 8°.

Looy, Jac. van. Nieuwste bijlagen. Amsterd., 1925. 8°.

Looy, Jac. van. Nieuw proza. [Leiden], 1929. 8°.

Looy, Jac. van. Gedichten. 1884-1925. Leiden, 1932. 8°.

Lunsingh Scheurleer, C.W. Grieksche ceramiek. Rotterd., 1936. Geïll. 4°.

Lijkzang op het afsterven van den eerwaardigen en zeer geleerden Heere Joh. Bareuth, dum viveret Leeraar der Hervormde Kerk te Dordrecht [door Roelof Arends]. Te Dordrecht. 1782. 8°.

Lyriek, Moderne Nederlandsche Religieuze. Bijgebracht en ingeleid door Jan H. Eekhout en A.J.D. van Oosten. Lochem, [1938]. 8°.

Lyriek, Moderne Vlaamsche religieuze. Bijgebracht door P. Sobry, A.J.D. van Oosten en Jan H. Eekhout. Lochem, [1940]. 8°.

M. Nijhoff]. Levensschets van Frederik Muller. Z.p. en j. 8°. - Overdr. uit het Nieuwsblad voor den boekhandel 1881, No. 32.

Maatje Jr., Chr. J.H. Jacob Cats. Rijswijk, 1938. - Kramer's kleine biografieën.

Mabinogion, The, translated by Charl. Guest with an introduction bij R. Williams. London, Toronto, z.j. - Everyman's Library. 97.

Made, J.A. van der. Pelgrimsreize. Amsterd., 1938. 8°.

Mähl, Alb. Hart vull Drift. Neue plaatdeutsche Gedichte. Hamburg, 1940. 8°. - Quickborn-Bücher, Bd. 55.

Magnusson, Erik Rud. Syntax des Prädikatsverbiums im Mittelniederdeutschen, von der ältesten Zeit bis zum Anfang des 15. Jahrh. Lund, [1939]. 8°. - Lunder Germanistische Forschungen. 8.

Malherbe, F.E.J. Aspecte van Afrikaanse literatuur. Studies van belangrike werke. Kaapstad, 1940. Met portr. 8°.

Man. Herman de [ps. van S.H. Hamburger]. De kleine wereld. Bedelaarsroman. 4de dr. Amsterd., 1936. 8°.

Man. Zonen van den paardekop. Rotterd., 1939. 8°.

Man. Heilig Pietje de Booy. Roman. Amsterd., 1940. 8°.

Mander, Carel van. Keur van Levens uit het Schilder-boeck, 1604. Met inl., aant. [door Joh. Vorrink], het portret van den schrijver en vijf prenten. 's-Gravenh., 1925. 8°. - Nederlandsche schrifturen, uitg. doos Joh. Vorrink. II.

Mare, A.J. de. Museum Meermanno-Westreenianum. Catalogus der gedrukte werken. III. Register. 's-Gravenh., 1940. 8°.

Mare, A.J. de. Drukwerk op perkament en zijde aanwezig in het Museum Meermanno-Westreenianum. 's-Gravenh., 1940. Met afb. 8°.

- Mare, A.J. de. Lijst der geschriften van M.F.A.G. Campbell. 's-Gravenh., 1941. Met portr. 4°.
- Maris, Adr. Joh. De reformatie der geestelijke en kerkelijke goederen in Gelderland, in het bijzonder in het Kwartier van Nijmegen. Proefschr. Utrecht. 's-Gravenhage, 1939. 8°.
- Marnix van Sinte Aldegonde. Officieel gedenkboek. Brussel, Amsterd., [1940]. Gr. 8°.
- Marsman, H. Menno Ter Braak, een studie. Amsterd., 1939. Kl. 8°.
- Mastenbroek, Fenna. Wilhelmina Noorderkerk; eene geschiedenis, ter aanprijzing van oud vaderlandsche zeden. Met platen. Haarlem, 1818. 8°.
- Médant, A. [ps. van]. Jan-Willem. Zeist, 1939. 8°.
- Mededelingen [van het] Frederik van Eeden-Genootschap. I- . Amsterd., 1935- . Gr. 8°.
- Mees, W.C. Het koopmanshuis Haringvliet 98. Thans kantoorgebouw der N.V. Rotterd. Scheepshypotheekbank te Rotterdam. Rotterd., 1941. Geïll. 8°.
- Meilink, P.A. De Egmondsche geschiedbronnen. Met 1 facs. 's-Gravenh., 1939. 8°.
- Mens, Jan. Mensen zonder geld. 4de dr. Amsterd., 1939. 8°.
- Mérode, Willem de [ps. van W.E. Keuning]. Willem de Mérode herdacht. Amsterd., 1939. Met portr. 8°.
- Messchert, Willem. Nagelaten gedichten. Verz. en uitgeg. door H. Tollens Cz. Haarlem, 1849. 8°.
- Meijer, D.H. Schetsen uit de dorpschool. Amsterd., 1859. 8°.
- Michels, L.C. Bij de aanbidding van een Liber Amicorum aan Prof. Dr. B.H. Molkenboer O.P.Z. pl., 1939. 8°.
- Michels, L.C. Caerte van de dischgheneughten ter bruylofte van den Heere Th. Dreesmann ende de E. Ioffre Maria van Spaendonck op den 28sten Martij 1940. [Tilburg, 1940]. 8°.
- Michels, L.C. Bijdrage tot het onderzoek van Vondel's werken. Proefschrift Nijmegen. Nijmegen, Utrecht, 1941. 8°.
- Mistral, Fréd. Oeuvres. Mireille. Texte et traduction. Paris, z.j. Met portr. 12°.
- Mistral, Fréd. Mes origines. Mémoires et récits. (Traduction du provençal). Paris, z.j. 8°.
- Moerkerken, P.H. van. De wil der goden. Amsterd., z.j. 8°.
- Moerman, J.J. Op en om het historisch Binnenhof. 's-Gravenh., 1940. Met afb. 8°.
- Mok, M. De rattenvanger. Een gedicht. Met teekeningen van M. van Koolwijk. Maastricht, 1939. 8°. - De Halcyon pers.
- Mok, M. Scheppingsdroom. Lochem, 1940. 8°.
- Molen, S.J. van der. Frysk sêgeboek. Ynliding fen J.M.N. Kapteyn. Printsjes fen J. Mulders. Dl. I. Assen, 1939. 8°.
- Molléma, J.C. Geschiedenis van Nederland ter zee. Dl. I- . Amsterd., 1939- . Geïll. 4°.
- Mont, Pol de. Een bundel letterkundige opstellen. Gent, 1914. 8°.

Monumenten, De Nederlandsche, van geschiedenis en kunst. Geïllustreerde beschrijving. Dl. VI. De provincie Groningen. Eerste stuk. Oost-Groningen door M.D. Ozinga. 's-Gravenh., 1940. Geïll. 4°.

Monumenten, Nederlandsche, van geschiedenis en kunst in beeld. Samengesteld door de Rijkscommissie voor de monumentenzorg. Amsterd., 1941. Geïll. 4°.

Mooy, Henr. Bij de bloemen. Amsterd., [1939]. 8°. - De Uilenreeks No. 37.

Müller, J.F.L. Nieuwe versjes voor kinderen. Met platen. Amsterd., z.j. 12°.

Mulder, Anne H. Zeven eeuwen Nederlandsche levenskunst. Een geschiedenis van het dagelijksch leven. Dl. I-. Amsterd., 1940-. Geïll. 8°. - I. In holland staat een huis.

Muller, H.C. Johan de Witt. Treurspel. Rotterd., 1916. 8°.

Multatuli [ps. van Ed. Douwes Dekker]. Verzamelde werken. Garmondeditie. Dl. I-X. Amsterd., 1906. Kl. 8°.

Multatuli De geschiedenis van Woutertje Pieterse. Uit zijn Ideën verzameld door zijne Weduwe. Dl. I-II. Amsterd., 1890. 8°.

Multatuli Liebesbriefe. Übertragen aus dem Holl. von Wilh. Spohr. 2te Aufl. Minden i/W., 1902. 8°.

Musset, Alfr. de. De Meinacht, door Jac. van Looy. Amsterd., 1892. 8°.

Naar Kleef. Geïllustreerde gids voor vreemdelingen bij een bezoek aan de stad en hare omstreken. Nijmegen, z.j. 8°.

Naber, S.P. L'Honoré, naar de correspondentie met zijn ouders 1880-1913, en bewerkt door Joh. W.A. Naber. Z. pl., [1939]. 8°.

Nederlanders over de zeeën. 350 jaar Nederlandsche koloniale geschiedenis. Onder redactie van J.C. de Haan en P.J. van Winter. Utrecht, 1940. Geïll. 8°.

Nederlof, A.B. Plutarchus' Leven van Pyrrhus. Historische commentaar. Proefschr. Leiden. Amsterd., 1940. 8°.

Nemo [ps. van L.H. Beerstecher]. Vliegende blaadjes. Politiek van den dag. No. 1-10. Kampen, 1891. 8°.

Nes-Uilkens, G. van. Pastorales. Amsterd., 1939. 8°.

Nesna, Hans. Toen het vaderland riep ... Een verhaal uit dagen van mobilisatie en strijd. Amsterd., [1940]. 8°.

Neuerwerbungen 1938/39. Vorgeschichtliche Funde, Plastik, Gemälde, Kunstgewerbe. Innsbruck, 1939. Geïll. 8°. - Tiroler Landesmuseum Ferdinandeum.

Nicolspeyer, Martha M. De sociale structuur van een Aloreesche bevolkingsgroep. Proefschr. Leiden. Rijswijk, 1940. 8°.

Noach, Arn. De Oude kerk te Amsterdam. Biografie van een gebouw. Amsterd., 1939. Geïll. 8°.

Nolte, H.J.A. Het Godsbegrip bij Aristoteles. Proefschrift Nijmegen. Nijmegen-Utrecht, 1940. 8°.

Nooij, Jan de. Eenheid en vrijheid in het nationale onderwijs onder Koning Willem I. Proefschrift Utrecht. Utrecht, 1939. 8°.

Norden, Ed. Aus Altrömischen Priesterbüchern. Lund, 1939. 8°. - Skrifter utg. av Kungl. Humanistiska Vetenskapssamfundet i Lund. XXIX.

Norden, M. De broeders en de monnik. Een tafereel der Siciliaansche zeden uit het laatste gedeelte der 18e eeuw. Uit het Hoogd. Dl. I-II. Amsterd., 1843. 8°.

Noreen, E. Författarfrågor i Lejonkulans dramatik. Undersökningar jämte två textbilagor: 'Nachspiel' och 'Troas'. Lund, 1938. 8°. - Skrifter utgivna av Vetenskaps-societeten i Lund. 22.

Norel, K., en H. Heukels. Rondom het land van morgen. Land en volk rondom de Zuiderzee. 6de dr. Wageningen, z.j. 8°.

Novellen, Drie, [door Egb. Eewijck, Jan Campert en M. Vasalis. Amsterd., 1940.] 8°. - Geschenk ter gelegenheid van de Nederlandsche Boekenweek 2-9 Maart 1940.

Nijlen, Jan van. De Lokstem en andere gedichten. Maastricht, 1925. 8°. - Trajectum ad Mosam XII.

Nynatten-Doffegnies, H.J. van. Moeder Geerte. 2de dr. Bussum, [1939]. 8°.

Ockeghem tot Sweelinck, Van. Nederlandsche muziekgeschiedenis in voorbeelden, uitgeg. door A. Smijers. Afl. 1-. Amsterd., 1939-. 4°. - Ver. voor Nederlandsche muziekgeschiedenis.

Oderwald, J. Het Nederlandsche zeilschip van 1800 tot het einde. Met een voorwoord van W. Voorbijtel Cannenburg. Haarlem, 1939. Geïll. 4°.

Oderwald, J. Nederlandsche snelzeilers. De geschiedenis der snelle Nederlandsche clipperschepen, zooals zij gebouwd werden aan de groote stroomen in de 19de eeuw. Amsterd., 1940. Geïll. 8°.

Oever, Karel van den. Sinjorenlied. Een keuze uit zijn gedichten en een inleiding door H. Kuitenbrouwer. Utrecht, [1939]. 8°. - De Bongerd-Reeks.

Oldenburg Ermke, Frans van. Een jongere uit het jaar tachtig. Ter gelegenheid van den 70sten verjaardag van Lodewijk van Deysse. (Schiedam), 1934. Met portr. 8°.

Oliveira, E.d'.J.K. Rensburg. Een interview, met een protretschets door K. Hentschel. Amsterd., z.j. 8°.

Oltmans, J.F. De schaapherder. Een verhaal uit de Utrechtse oorlog (1481-1488). Verkort en van een nawoord voorzien door P.H. Schröder. Amsterd., 1940. Met illustr. 8°. - Dietse Letteren 11.

Ooms, J.W. De Korevaars. Roman uit de Alblasserwaard. Kampen, [1939]. 8°.

Oosten, A.J.D. van. Tweesprong. Eindhoven, 1939. 8°.

Oosten, A.J.D. van. Bont ballet [Gedichten]. Rotterdam, 1939. 8°.

Oosten, A.J.D. van. Rutschbaan. Roman. Amsterd., Antwerpen, z.j. 8°.

Oostendorp, Theo J. Chamberlain. Eindhoven, [1939]. Met portr. 8°.

Ordonnantie op de Kraan en derzelver boodsliden als mede de wijnwerkers, binnen de stad Schiedam. Schiedam, 1769. 4°.

Ordonnantie volgens welke binnen de stad Schiedam, zal geheven worden een kraangeld benevens reglement voor derzelver boodsliden. Schiedam, [1814]. 4°.

- Ostaijen, Paul van. Brieven uit Miavoye. Antwerpen, Amsterd., 1932. 8°.
- Ostaijen, Paul van. Diergaarde voor kinderen van nu. Antwerpen, 1932. 8°.
- Ostaijen, Paul van. Self-defense. Antwerpen, 1933. 8°.
- Ott, Leo. Artiësten. Met teekeningen van P. den Besten en een voorwoord van Alex. de Haas. Bussum, 1933. 8°.
- Ott, Leo. Het huis 'De Engel'. Roman. 2de dr. Bussum, [1939]. 8°.
- Otten, Jo. Drijvend casino. Roman. Maastricht, [1939]. 8°.
- Oudendijk Pieterse, Fr. H.A. van den. Dürers Rosenkranzfest en de ikonografie der Duitse rozenkransgroepen van de XVe en het begin der XVIe eeuw, Proefschr. Utrecht. Amsterd., 1939. Geïll. 4°.
- Oven, Ro van. Op den Dam No. 1. Amsterd., 1938. 8°.
- Oversteeg, C. van. My eie outjies. Kaapstad-Pretoria, 1939. 8°.
- P.B., Mr. [ps. van P. Brooshooft]. Molukkenreis in vogelvlucht. [Semarang, 1894]. 8°.
- Paap, Wouter. Anton Bruckner. Zijn land, zijn leven en zijn kunst. Bilthoven, 1936. M. portr. 8°.
- Pater, J.C.H. de. Maurits en Oldenbarnevelt in den strijd om het Twaalfjarig Bestand. Amsterd., 1940. Geïll. 8°. - Patria XXIII.
- Pauwels, François. Gedichten. Rotterd., 1908. 8°.
- Pauwels, François. Het duel. Amsterd., 1938. 8°.
- Penning Jr., W.L. Tom's dagboek. Amsterd., 1910. 8°.
- Pettigrew, Th. J. Chronicles of the tombs. A select collection of epitaphs, preceded by an essay on epitaphs and other monumental inscriptions, with incidental observations on sepulchral antiquities. London, 1857. 8°.
- Peurseem, J.H. van. De geschiedenis van Hawaii op de postzegels. Rotterd., 1929. 4°. - Philatelie en geschiedenis nr. 1.
- Peurseem, J.H. van. De geschiedenis van Litauen op de postzegels. Den Haag, 1929. 4°. - Philatelie en geschiedenis nr. 2.
- Peurseem, J.H. van. Joh. Chr., Friedrich Schiller 1805-9 Mei-1930. Den Haag, 1930. 4°. - Philatelie en geschiedenis nr. 3.
- Peurseem, J.H. van. De geschiedenis van Tonga op de postzegels. Den Haag, 1930. 4°. - Philatelie en geschiedenis nr. 4.
- Peurseem, J.H. van. De Volkenbond. 2e dr. 's-Gravenh., 1930. 8°. - Philatelie en geschiedenis nr. 5.
- Peurseem, J.H. van. Tien jaar Vilnius-kwestie (Poolsch-Litausch conflict) 1920-9 October-1930. 's-Gravenhage, 1930. 8°. - Philatelie en geschiedenis nr. 6.
- Peurseem, J.H. van. De geschiedenis van Brazilië op de postzegels. Den Haag, 1930. 4°. - Philatelie en geschiedenis nr. 7.
- Philips, Marianne. De doolhof. Bussum, 1940. 8°.
- Phocius [pseud. van Herm. Robbers]. Een kalverliefde, De verloren zoon en De vreemde plant. Amsterd., 1895. 8°.
- Pierot Jr., Jacq. Proverbes usités en France et aux Pays-Bas et équivalent de pensée du proverbe français en langue néerlandaise. [Bruxelles], 1939. 8°.
- Pillecyn, Filip de. De soldaat Johan. Amsterd., [1939]. 8°.

Pinksterblommen bie 'n kanner zocht deur Jan Boer en overlant

deur J. Linthorst Homan. Assen, 1939. Kl. 8°. - Land en volk van Stad en Ommelanden. Nr. 1.

Placcat en Ordonnantie, beroerende het vangen, zouten, havenen, pakken, ophoogen en leggen van den haring, etc. Delft, 1793. 4°.

Plautus, T. Maccius. Het kabeltouw (Rudens). Blijspel. Uit het Latijn vertaald en voor het hedendaagsch tooneel bewerkt door L.A.J. Burgersdijk. Middelburg, 1940. Met afb. 8°.

Plog, Wilh. Tiergeschichten. Hamborg, [1939]. Kl. 8°. - Quickborn-Bücher, 54. Bd.

Poëzie, Protestantse, der 16de en 17de eeuw. Dl. I- . [Verzorgd door K. Heeroma]. Amsterd., 1940. 8°. - Bibliotheek der Nederlandse Letteren.

Pollmann, Jop. Het goede Nederlandsche volkslied. Met een lijst van liederen en canons. Rotterd., 1938. 8°. - Bibliotheek voor jeugdbeweging en ontwikkelingswerk.

Poort, Herm. Opstellen en lezingen. Groningen, 1928. 8°.

Poortenaar, Jan. Rembrandt, zijn kunst en zijn leven. Met 82 afb. Antwerpen, Amsterd., z.j. 4°.

Poortinga, Ype. It Fryske folkstoaniel (1860-1930). Proefschr. Groningen. Assen, 1940. 8°.

Pos, H.J. Bergson. Baarn, [1940]. Met portr. 8°. - Uren met Bergson.

Post, R.R. De Moderne Devotie. Geert Groote en zijn stichtingen. Amsterd., 1940. Geïll. 8°. - Patria XXII.

Prins, A.A. The great vowel shift. Eerste college. Groningen, 1940. 8°.

Prins, Jan [ps. van C.L. Schepp]. Later werk. 's-Gravenh., Antwerpen, 1941. 8°.

Prins, M.P. Jos. Freiherr von Hormayr. Van apostel der Oostenrijks-nationale gedachte tot pionier der Duitse eenheid. Proefschr. Amsterd. Assen, 1938. 8°.

Prinsen Geerligis, H.C. Twaalf eeuwen Kennemer historiën. Alkmaar, 1939. Met afb. 8°.

Proza, Middelnederlands geestelijk. Verzameld door C.C. de Bruin en ingeleid door C.G.N. de Vooy. Zutphen, 1940. 8°.

Prudentius. Hamartigenia, with introduction, translation and commentary [by] Jan Stam. Proefschr. Leiden. Amsterd., 1940, 8°.

Querido, Is. Essay en Critiek. I. Groote figuren. Amsterd., 1930. 8°.

Ramstedt, G.J. A Korean grammar. Helsinki, 1939. 8°. - Mémoires de la Société Finno-Ougrienne LXXXII.

Rapporten [van de] Oudheidkundige dienst in Nederlandsch-Indië. 1938, No. 1- . Batavia, 1939- . 4°. - Kon. Bataviaasch Gen. van K. en W.

Reddingius, Joannes. Zarathustra. Den Haag, 1939. 8°.

Reglement voor de ligter-lieden en derzelver commissaris, binnen de stad Schiedam. Schiedam, [1785]. 4°.

Reichling, Ant. Over essentiële en toevallige grammatica-regels. Openb. les. Groningen, 1939. 8°.

Reinaerde, Van den Vos. Critisch uitgegeven door J.W. Muller. 2de herz. en vermeerd. dr. met XVIII pltn en een kaart. Leiden, 1939. 4°. - Leidsche drukken en herdrukken. Grootte reeks I.

Reinaerde, Van den Vos. In nieuwer Nederlandsch nagerijmd door J. van Dam. Met houtgravuren van A.S. Hendriks. Lochem, [1939]. 4°.

Reinaert de Vos. Naar de handschriften van het Middeleeuwsche epos herwrocht door Stijn Streuvels. Amsterd., [1907]. 8°.

Reinaert de Vos. voor de vierschaar van Koning Nobel den Leeuw. Een nuttig en vermakelijk verhaal ... naverteld en uitg. door Stijn Streuvels. Met teekeningen door Gust. van de Woestijne. Z. pl., [1909]. 8°.

Reinaert de Vos. uyt het middelnederlandsch in verstaanbaar Vlaamsch herschreven door Stijn Streuvels. Met teekeningen door Gust. van de Woestijne. Z. pl., 1910. 4°. - Uitgeg. door het Davidsfonds.

Reinecke, Wilh. Wegweiser durch die Sammlungen. 4. Aufl. [Lüneburg], 1939. Geïll. 8°. - Festblätter des Museumsvereins für das Fürstentum Lüneburg.

Rekeningen, De, der graven en gravinnen uit het Henegouwsche huis, uitg. door H.J. Smit. Dl. III. Inleiding. Utrecht, 1939. 8°. - Werken uitg. door het Historisch Genootschap. Derde Serie. No. 69.

Renaissance in Proza, Onze. Bloemlezing uit geschriften van de 16de en 17de eeuw door G.S. Overdiep. Amsterd., 1939. 8°.

Renes-Boldingh, M.A.M. Het stille front. Kampen, 1939. 8°.

Reünie van jong-protestantse dichters. Met een inleiding van K. Heeroma. Baarn, [1939]. 8°. - Elckerlijc-boekjes No. 8/9.

Rheenen, Jan van. Een man en een tjalk. 's-Gravenh., 1938. 8°.

Rheenen, Jan van. De glijbaan. 's-Gravenh., 1939. 8°.

Ridderverhalen uit de middeleeuwen. I. Frankische romans. [Verzorgd door J.A.N. Knuttel, met medewerking van J.W. Verkruijsen]. Amsterd., 1940. 8°. - Bibliotheek der Nederlandse Letteren.

Riemens-Reurslag, J. Eens komt de dag. Roman. Baarn, [1940]. 8°.

Riesen, Wouter van. Een liefdeshistorie uit het oude Friesland. Nijkerk, 1939. 8°.

Riocht, Thet autentica. Met inleiding, glossen, commentaar en woordenlijst, door Jelle Brouwer. Proefschr. Groningen. Assen, 1941. 8°.

Ritschl, Giza. Keur uit liefdeverzen van -. Ingeleid door Hendrik de Vries. Maastricht, 1939. 8°.

Ritter Jr., P.H. Een kapper over een professor. Nijkerk, [1939]. Illustr. van Ant. Pieck. 8°.

Ritter Jr., P.H. Wie zijn de drie mannen van de Nederlandsche Unie? Baarn, [1940]. 8°.

Ritter Jr., P.H. Van stamelaar tot redenaar. Utrecht, 1940. 8°.

Robbers, Herm. (Phocius). De roman van Bernard Bandt. Amsterd., 1897. 8°.

Robbers, Herm. De bruidstijd van Annie de Boogh. Amsterd., 1901. 8°.

Robbers, Herm. Van stilte en stemming. Een bundel studies. Amsterd., 1905. 8°.

Robbers, Herm. De roman van een gezin. I. De gelukkige familie. Amsterd., 1909. 8°.

Robbers, Herm. De roman van een gezin. II. Eén voor één. Amsterd. 1910. 8°.

Robbers, Herm. Helene Servaes. Amsterd., 1914. 8°.

- Robbers, Herm. (Phocius). De vreemde plant. 2de dr. Amsterd., 1916. 12°.
- Rodenbach, Albr. Gedichten. Herziene uitg. bezorgd en volledigd door Ferd. Rodenbach en ingeleid door Cyr. Verschaeve. Uitg. ter gelegenheid van 's dichters vijftigjarig overlijden. Dl. I-II. Thielt, 1930. Met afb. 8°.
- Roelantslied, Het. Met inleiding en aantekeningen van J. van Mierlo. Antwerpen, 1935. 8°. - Overdr. uit: Verslagen en mededeelingen der Kon. Vlaamsche Acad. voor taal- en letterk.
- Roest Crollius, B. Het roekelooze hart. Bussum, 1939. 8°.
- Roland Holst, A. Onderweg. 2de dr. Rijswijk, [1940]. 8°.
- Roland Holst-Van der Schalk, Henr. Kinderjaren en jeugd van R.N. Roland Holst. Zeist, 1940. Geïll. 8°.
- Roman der Lorreinen. Een fragment van den -, met een inleiding en woordenlijst door G.S. Overdiep. Assen, 1939. 8°. - Teksten en studiën III.
- Romein, Jan M. Het onvoltooid verleden. Kultuurhistorische studies. Amsterd., 1937. 8°.
- Romein, Jan M. Het verguisde beeld. Over het onderzoek naar de oorzaken van onze opstand. Rede. Haarlem, 1939. 8°.
- Romein, Jan M. Oorsprong, voortgang en toekomst van de Nederlandsche geest. Zeist, 1940. 8°.
- Romein, Jan en Annie. Erflaters van onze beschaving. Nederlandsche gestalten uit zes eeuwen. Dl. IV. Negentiende eeuw. Geïll. Amsterd., 1940. 8°.
- Roordaa, Taco B. De beteekenis van de Aziatische kunst. Voordracht. Z. pl., 1922. 8°.
- Roosenschoon, C.F. Erfenis in Canada. De roman van een Hollandsch meisje. 's-Gravenh., 1939. 8°.
- Rooth, Erik. Vrasmnt. Ein Beitrag zur mittelhochdeutschen Wortgeschichte. Beilage: Das Mainzer Friedgebote vom Jahre 1300. Lund, [1939]. 8°. - Lunds Universitets Arsskrift. N.P. Avd. 1. Bd. 36. Nr. 5.
- Roothaert, A. Die verkeerde weereldt. 8ste dr. Utrecht, 1939. 8°.
- Ros, Jan. De studie van het Bijbelgrieksch van Hugo Grotius tot Adolf Deissmann. Openbare les. Nijmegen, 1940. 8°.
- Rottterdam in de litteratuur. Samengesteld door P.J.G. Huincks. Baarn, [1940]. Geïll. 8°.
- Royen, Gerlach. Bijgedachten en botsingen in taal. 's-Hertogenbosch, 1939. 4°. - Collectanea Franciscana Neerlandica V-2.
- Rubens, Maria. 't Is toch vergeven. Twee brieven uit het jaar 1571. 's-Gravenh., 1939. 12°.
- Rühmann, Heinr. Opfersagen des Hausgeist- und Zwergenkultus. Inaug.-Diss. Kiel. Kiel, 1938. 8°.
- Rijnders-Versloot, Gerda. Moederhuis. Baarn, [1941]. 8°.
- Rijs, Ridde [ps. van I.A. Nederburgh]. De keizer. Driedrama. 's-Gravenh., 1921. 8°. - 1ste ged.: De vredesvorst. 2de ged.: Springvloed. 3de ged.: Verlaten.
- Rijs, Ridde Fragmenten uit Bam. Z. pl. en j. 4°. - Overdruk uit 'Onze wachter'.

S a b b e , Maurits. Kiliaan. Een schets van zijn leven en werk. Zegezing voor Kiliaan's beeld, gedicht van Alois Walgrave, muziek van Karel de Sutter-Antwerpen, 1920.

Met portr. 4°.

S a b b e , Maurits. Peilingen. Antwerpen, 1935. Met portr. 8°.

S a b b e , Maurits. Uit den taalstrijd in Zuid-Nederland tusschen 1815-1830. Antwerpen, 1939. 8°.

S a b b e , Maurits. Vondel en Zuid-Nederland, met andere opstellen. Antwerpen, 1939. 8°.

S a l o m o n s , Annie. Een meisje en een jongetje. Met illustraties van Mies van Oppenraay. Hilversum, z.j. 8°.

S a s s e n , Ferd. Geschiedenis van de nieuwere wijsbegeerte tot Kant.

Nijmegen-Utrecht, 1938. 8°. - Philosophische bibliotheek.

S a s s e n , Ferd. Geschiedenis van de wijsbegeerte der negentiende eeuw.

Nijmegen-Utrecht, 1934. 8°. - Philosophische bibliotheek.

S a s s e n , Ferd. Wijsbegeerte van onzen tijd. Nijmegen-Utrecht, 1938. 8°. - Philosophische bibliotheek.

S a u w e n , Arnold. Gedichten. Een keur ingeleid door Emm. de Bom.

Amsterd.-Brussel, [1939]. Met portr. 8°.

S a w i c k i , Stan. Die Eufemiavisor. Stilstudien zur nordischen Reimliteratur des Mittelalters. Lund, 1939. 8°. - Skrifter utg. av Kungl. humanistiska Vetenskapssamfundet i Lund. XXVIII.

S c h a e p m a n , H.J.A.M. Frans Hals. Verklaard door Ger. Brom. 's-Hertogenb., 1922. 8°. - Geert-Groote-Genootschap. No. 30.

S c h a r t e n , Carel. Voor-hal. Verzen. Haarlem, 1901. 8°.

S c h a r t e n - A n t i n k , C. en M. De groote Zorzi. Amsterd., 1938. 8°.

S c h e e r s , G. Ph. Philippus Jacobus Hoedemaker. Proefschr. Utrecht.

Wageningen, 1939. Met portr. 8°.

S c h e l v e n , A.A. van. Marnix van Sint Aldegonde. Utrecht, 1939. Met afb. 8°.

S c h e n d e l , Arth. van. Een Zwerver verliefd. 2de dr. Amsterd., 1911. 8°.

S c h e n d e l , Arth. van. De zeven tuinen. Roman. 2de dr. Amsterd., [1939]. 8°.

S c h i l f g a a r d e , P. van. Keerpunt in de cultuur. Leiden, 1938. 8°.

S c h m o o c k , Ger. Het oude en het nieuwe kinderboek. Antwerpen, 1934. Met afb. 8°.

S c h ö l l e r , Georg. Laute und Flexion der Mundart von Bavendorf (Kreis Ravensburg) und Umgebung. Inaug.-Diss. Tübingen. Tübingen, 1939. 8°.

S c h o e m a n - K i n g d o n , A.E. Coenraad de Buys, the first Transvaler. Thesis Pretoria. Pretoria, 1938. 8°.

S c h o e n g e n , Mich. Monasticon Batavum. Dl. I- . Amsterd., 1941- . 8°. - Dl. I. De Franciscaansche orden. - Verhandelingen der Nederl. Akademie der Wetensch. Afd. Letterk. N.R. Dl. XLV.

S c h o l t e , Henrik. Vita brevis. Rotterd., 1939. 8°.

S c h o o n e e s , P.C. Die prosa van die tweede Afrikaanse beweging. 3e druk. Pretoria-Kaapstad, 1939. 8°.

S c h r i f t , Het vrije. Onafhankelijk letterkundig miniatuur-tijdschrift onder

- redactie van C. Huickx en W. Eges. Jrg. I- . Rotterd., 1939- . Kl. 8°.
- Schukking, W.H. De oude vestingwerken van Nederland. Amsterd., 1941. Geïll. 8°. - Heemschut-serie. Deel 3.
- Schulze, Konr. Wer. Die Gewölbesysteme im spätgotischen Kirchenbau in Schwaben von 1450-1520. Inaug.-Diss. Tübingen. Reutlingen, 1939. 8°.
- Schuyt, Corn. Vijfstemmige madrigalen. 2de bundel. In partituur gebracht door A. Smijers. Amsterd., 1938. 4°. - Uitgave XLV der Ver. voor Nederlandsche muziekgeschiedenis.
- Seneca, L. Annaeus. Oedipus. Specimen editionis criticae. Proefschr. Groningen [door] Th. H. Sluiter. Groningen, 1941. 8°.
- Servaes, Anke. Wie volgt. Roman. Baarn, [1939]. 8°.
- Servaes, Anke. Drie boeken. Kinderzaal. Kinderen die over zijn. Moeder Liesbeth. Baarn, [1940]. Geïll. 8°.
- Shakespeare, W. Macbeth. Treurspel, vertaald door Edw. B. Koster. Amsterd., z.j. 8°.
- Shakespeare, W. Macbeth. Vertaald door Jac. van Looy. Amsterd., 1900. 8°.
- Shakespeare, W. Antonius en Cleopatra. Drama. Vertaling van Edw. B. Koster. Rotterd., [1904]. 8°.
- Shakespeare, W. Koning Lear, uit het Engelsch door E. Lauwers. Bussum, 1907. 8°.
- Shakespeare, W. Othello, de Moor van Venetië. Vertaald door Edw. B. Koster. Amsterd., z.j. 8°.
- Shakespeare, W. Hamlet. Vertaling van Jac. van Looy. Amsterd., 1907. 8°.
- Shakespeare, W. Romeo en Julia. Vertaling van Jac. van Looy. Amsterd., 1910. 8°.
- Shipping Exhibition, First Dutch. British Section. Historical collection arranged by the Society for nautical research. Southampton, 1913. 8°.
- Sinninghe, J.R.W. Utrechtsch sagenboek. Zutphen, 1938. Geïll. 8°.
- Skifter, utgivna av Vetenskaps-societeten i Lund. 23- . Lund, 1939- . 8°.
- Slapsma-Tiessens, Fenna. Bloemkes uit mijn dagboek. Assen, 1940. 8°. - Serie: Land en Volk van Stad en Ommelanden. Nr. 3.
- Slauerhoff, J. Verzamelde werken. Dl. I- . Rotterd., 1940- . 8°.
- Smelik, Klaas. Hollanders visschen in de Poolzee. Baarn, [1939]. Geïll. 8°.
- Smilde, H. Jacob Cats in Dordrecht. Leven en werken gedurende de jaren 1623-1636. Groningen, 1938. 8°.
- Smis, G.P. Het spionnetje. Roman uit de Jordaan. Amsterd., 1939. 8°.
- Smissaert, Car. Het goud van Afrika. Nijkerk, [1940]. 8°.
- Smit, D. Gedenkschrift ter gelegenheid van het 75-jarig bestaan van de uitgeverszaak en drukkerij van A.W. Sijthoff's Uitgeversmaatschappij te Leiden. Leiden, [1926]. Met afb. 8°.
- Smit, W.A.P. Dichters der reformatie in de zestiende eeuw. Een overzicht met bloemlezing. Groningen, 1939. 8°.

Snellier, Z.W. Rotterdams bedrijfsleven in het verleden. Amsterd., 1940. Met afb. 8°.

Soeteman, C. Untersuchungen zur Übersetzungstechnik Otfrid von Weizenburgs. Proefschr. Groningen. [Middelharnis, 1939.] 8°.

Soom, A. Die Politik Schwedens bezüglich des Russischen Transithandels über die Estnischen Städte in den Jahren 1636-1656. Tartu, 1940. 8°. - Commentationes Litterarum Societatis Esthonicae. XXXII.

Spaeth, Gust. David Theodor Aug. Suabedissen. Sein Leben und seine Philosophie. Inaug.-Diss. Tübingen. Dusseldorf, 1939. 8°.

Spandaw, H.A. Gedichten. Dl. I-IV. Utrecht, 1846. 2 dln. 8°.

Speenhoff, J.H. Drie jonge schilders in een vracht-auto, of een reisje door de Nederlandsche beemden. Amsterd., [1940]. 8°. - De Uilenreeks No. 41.

Spelen van Zinne, De, vertoond op het Landjuweel te Gent van 12-23 Juni 1539. Uitg. en toegelicht door L.M. van Dis en B.H. Erné. Dl. I: Tekst. Groningen, 1939. Met afb. 8°.

Spiegel van de Nederlandsche poëzie door alle eeuwen, [samengesteld door] Vict. E. van Vriesland. Amsterd., 1939. Gr. 8°.

Spindler, C., en A. von Weingarten. Nieuwe verhalen. Uit het Hoogd. Amsterd., 1832. 8°.

Staring, A.C.W. Gedichten. [Verzorgd door Jan de Vries met medewerking van C. Kruyskamp]. Amsterd., 1940. Met portr. 8°. - Bibliotheek der Nederlandse Letteren.

Steen, Peter van. Meneer Bandjes, kantoorbediende..... Rotterd., 1939. 8°.

Steen, Eric van der. Nederlandsche liedjes. Utrecht, [1932]. 8°.

Steen, Eric van der. Gemengde berichten. Utrecht, 1932. 8°.

Steen, Eric van der. Cadans. Gedichten. Rijswijk, 1940. 8°. - Helikon. 10de jrg. No. 9.

Steen, Eric van der. Paaltjens Sr. (Somberder-Schoolmeester). Rotterd., 1940. 8°.

Steenhoff-Smulders, Albertine. Uit het Bïenboec. Verzamelde exempelen. [2de dr.] Utrecht, [1939]. 8°.

Steenhuis, J. Het Hofje van Loo, of St. Elisabeth's Gasthuishofje. Haarlem, 1940. Met afb. 8°.

Steinitz, W. Ostjakische Volksdichtung und Erzählungen, aus zwei Dialekten. 1. Teil. Tartu, 1939. 8°. - Commentationes litterarum societatis Esthonicae. XXXI.

Sterck, J.F.M. De Heilige Stede. De slooping van een middeleeuwsch Amsterdamsch heiligdom in de 20ste eeuw. Geschiedk. herinneringen. Hilversum, 1939. Geïll. 8°.

Sterck-Proot, J.M. Geschiedenis van Aerdenhout. Haarlem, 1939. Geïll. 8°.

Stevin, Simon. Het burgherlick leven. Herdrukt naar de 1ste uitg. van 1590, ingeleid door Annie Romein-Verschoor en G.S. Overdiep en met een voorwoord van C.G.N. de Vooy. Amsterd., 1939. 4°. - Voor de Stichting 'Onze Oude Letteren'.

Stockum, Th. C. van. Nikolaus von Kues. Groningen, [1939]. 8°. - Allard Pierson Stichting. No. 17.

Stoelzel, Elis. Hölderlin in Tübingen und die Anfänge seines Hyperion. Inaug.-Diss. Kiel. Tübingen, 1938. 8°.

Stoke, Melis [ps. van Herm. Salomonson]. De razende berg. 's-Gravenh., 1939. 8°.

Storm de Grave, A.J.P. Verblijf in Frankrijk, 1808-1814; in brieven. Met platen. Dl. I-II. Amsterd., 1822-'24. 8°.

Streuvels, Stijn [ps. van P.F.M. Lateur]. Soldatenbloed. Een dramatisch bedrijf. Maldeghem, 1904. 8°. - Duimpjesuitgave 44.

Streuvels, Stijn Het uitzicht der dingen. Amsterd., [1906]. 8°.

Streuvels, Stijn De vlaschaard. Amsterd., [1907]. 8°.

Streuvels, Stijn Najaar. 1ste-2de boek. Amsterd., [1909]. 8°.

Streuvels, Stijn De landsche woning in Vlaanderen. Amsterd., [1913]. Met afb. 8°.

Streuvels, Stijn De werkman. Amsterd., [1913]. 12°.

Streuvels, Stijn Een beroerde Maandag. 2de dr. Amsterd., [1914]. 12°.

Streuvels, Stijn Dorpslucht. Dl. I-II. Amsterd., [1914-'15]. 8°.

Streuvels, Stijn In oorlogstijd. Uit het dagboek van -. Augustus-December 1914. Amsterd., [1914-'16]. 6 stukken. 8°.

Streuvels, Stijn Sint-Jan. Amsterd., [1919]. 8°.

Streuvels, Stijn De boomen. Amsterd., [1919]. Met een afb. 8°.

Streuvels, Stijn De schoone en stichtelijke historie van Genoveva van Brabant. Met teekeningen versierd door Jules Fonteyne. Leuven. 1921. 8°. - Streuvels' volksboeken.

Streuvels, Stijn Grootmoedertje. Een spel van Sinterklaas voor meisjes. Wareghem, 1921. 8°.

Streuvels, Stijn Vertelsels van 't jaar nul, ten tijde dat de uilen spraken. Met prentjes versierd door Jules Fonteyne. Thielt, 1922. 8°. - Streuvels' volksboeken.

Streuvels, Stijn Herinneringen uit het verleden. Thielt, 1924. 8°.

Streuvels, Stijn Kerstvertelsel. Amsterd., 1929. 8°.

Streuvels, Stijn Proza. Amsterd., [1934]. Kl. 8°.

Streuvels, Stijn Sagen uit het hooge Noorden. Den Haag, Brussel, [1934]. 8°.

Stritzky, K. Chr. von. Garlieb Merkel und 'Die Letten am Ende des philosophischen Jahrhunderts'. Riga, 1939. 4°. - Mitteilungen aus der Baltischen Geschichte. 1. Band. 2. Heft.

Strijd, De rechtvaardige, der Hollandsche boeren in Transvaal..... 2de duizend. Gorinchem, 1881. 8°.

Strijt, Willy. Onderstroom. Tekeningen van D. Vis. Baarn, [1939]. 8°.

Studies over Vondel en zijn tijd. Liber amicorum van B.H. Molkenboer Amsterd., 1939. Met portr. 8°.

Stuiveling, G. Wegen der poëzie. Beknopte beschouwingen over de Nederlandsche dichtkunst sinds de oorlog. Amsterd., 1936. 8°.

Stuiveling, G. Tegen de stroom. Amsterd., 1939. 8°.

Suchtelen, Nico van. Liefde's dool. Sonnettenkrans in vier boeken. Amsterd., z.j. Langw. 8°.

Sutherland, Wm. Alexandrine Tinne. Haar leven en reizen. Amsterd., 1935. Met afb. 8°.

Swarth, Hél. Beeldjes uit vrouwenleven. [Gedichten]. Zwolle, [1938]. 8°.

S w e e l i n c k , Dirck J. Cecilia-lied - Oculus non vidit, in partituur gebracht en van tekens voorzien door B.v.d. Sigtenhorst Meyer. Amsterd., [1939]. 4°.

Swille ns, P.T.A. Prentkunst in de Nederlanden tot 1800. Met illustr. naar originelen uit vier eeuwen. Utrecht, 1940. 8°. - Schijnwerpers 35.

Taalatlas van Noord- en Zuid-Nederland. 1ste- afl. Leiden, 1939- . Fol. - Nieuwe Noord- en Zuid-Nederlandsche Dialect-bibliotheek onder leiding van L. Grootaers en G.G. Kloeke. Deel I.

Tautosaka, Klaipedi[s]ki[u] Lietuvi[u]. Redagavo J. Balys. Kaunas, 1940. 8°. - Folklore studies vol. vii. Publications of the Lithuanian Folklore archives.

Teksten, Amarasisch Timoreesche, opgenomen door J.C.G. Jonker, geannoteerd en vertaald door P. Middelkoop. Bandoeng, 1939. 8°. - Verhandelingen van het Kon. Batav. Gen. van K. en W. Dl. LXXIV, 2de st.

Terentius Afer, P. Phormio. Blijspel, yn Fryske oersetting fen T.A.M.A. van Humalda van Eysinga. Ljouwert, [1940]. 8°.

Tergast, Nes. Glas en schaduw. Gedichten. Rijswijk, 1940. 8°. - Helikon X, 6.

Terpstra, H. Buitenlandse getuigen van onze koloniale expansie. Amsterd., 1940. Met afb. 8°. - Patria. XX.

Thans, Hilarion. Vertellen. [Dl.] I-II. Roermond, Maeseyck, 1933-'34. 8°.

Thiry, Ant. Gasten in het Huis ten Halven. Met penteekeningen van Leo Meurrens. Leuven, 1932. 8°. - Davidsfonds. Volksreeks Nr. 239.

Thijse, Jac. P. Een jaar in Thijse's hof. Lente-zomer-herfst-winter. Amsterd., 1940. Geïll. Kl. 8°. - Heemschutserie. Dl. 2.

Thijssen, Theo. Een bonte bundel. Amsterd., 1935. 8°.

Timmermans, Alph. Schoolgeheimen. Eindhoven, 1939. Geïll. 4°.

Timmermans, Alph. Toekomst. Eindhoven, 1940. 8°.

Toergenjew, Iwan. Gedichten in proza [vert. en ingeleid door Aleida G. Schot. Amsterd., 1940]. Kl. 8°.

Toll, Jurr. van. Een en ander over Giessendam en haar ambachtsheeren. 's-Gravenh., 1940. 8°.

Toll, Jurr. van. Een onbekend middeleeuwer. Iets over Heer Arend van Gent. Meester Ridder miner Vrouwe. ['s-Gravenh., 1940]. 8°.

Tollens Cz., H. Tafereel van de overwintering der Hollanders op Nova Zembla in de jaren 1596 en 1597. Met een inl. van C.G.N. de Vooy. Amsterd., 1939. Geïll. 8°.

Tolstoi, L. Vertellingen, bewerkt door Stijn Streuvels. Met prentjes van G. van den Bulcke. Thielt, 1924. 8°. - Streuvels' volksboeken.

Toneelspelen der Middeleeuwen, Vijf geestelijke. [Uitgeg. door H.J.E. Endepols]. Amsterd., 1940. Met afb. 8°. - Bibliotheek der Nederlandse Letteren.

Toonder, J. Gerh. Een man zet door. Amsterd., 1939. 8°.

Toot, Joh. Naar de hoogvlakten der vreugde. Verzen. Weltevreden, z.j. 8°.

Toussaint, A.L.G. Het huis Honselaarsdijk in 1638. Historische novelle. Deel I-II. Amsterd., 1649. 8°.

- Toussaint van Boelaere, F.V. Zurkel en Blauwe lavendel. Studies en kritieken. Brussel, 1932. 8°. Gr. 8°.
- Toussaint van Boelaere, F.V. Barceloneesche reisindrukken. Maastricht, [1938]. 8°.
- Troelstra, Dirk. Meigave voor het Nederlandsche proletariaat. Verzen. 2de dr. Met een voorwoord van P.J. Troelstra. Amsterd., 1922. Met portr. 8°.
- Uit 'swerelds poppekast. Dertig rondeelen. Bussum, 1917. 8°.
- Urkunden, Türkische, herausgeg. und übersetzt von A.N. Kurat und K.V. Zetters één. Uppsala, [1938]. 4°. - Monografier utg. av K. Human. Vetenskapssamfundet i Uppsala 1.
- Vaele, Petrus. De Seraphijnsche medecijn tegen de zielekoorts dezer wereld. 3de uitg. Bewerkt naar den oorspr. tekst door Aug. Wuijts. Thielt, 1925. 8°.
- Vaïsänen, A.O. Untersuchungen über die Ob-Ugrischen Melodien. Eine vergleichende Studie nebst methodischer Einleitung. Helsinki, 1939. 8°. - Mémoires de la Société Finno-Ougrienne. LXXX.
- Valkema Blouw, J.P. Tarantini. Roman. Lochem, z.j. Met portr. 8°.
- Valvemens, Em. Een Premonstratenzerabdij in het begin der zestiende eeuw. 's-Gravenh., 1936. 8°.
- Vandaele, Leo. De vergeten man. Roman. Eindhoven, 1940. 8°.
- Vandervelden, J. Staat en recht bij Vondel. Haarlem, 1939. 8°.
- Vangassen, H. Dialect-atlas van Vlaamsch-Brabant, met 150 kaarten. Dl. I-II. Antwerpen, [1939]. Fol. - Dl. I. Telesten. - Dl. II. Kaarten. Reeks Nederlandsche dialect-atlassen. 4.
- Vank, Ben. Het moeilijke probleem 'Langendaal'. Ervaringen uit het leven van Mr. Nico van Gils. Eindhoven, [1940]. 8°.
- Vasalis, M. [ps. van M. Drooglever Fortuin-Leenman], Parken en woestijnen. Gedichten. Rijswijk, 1940. 8°. - Helikon. 10de jrg. No. 10.
- Vasari, Giorgio. Lebensbeschreibungen der ausgezeichnetsten Maler, Bildhauer und Architekten der Renaissance. Nach Dokumenten und mündlichen Berichten dargestellt. Herausg. von E. Jaffé. Mit 31 Vollbild. Berlin, z.j. 8°.
- Veen, Adr. van der. Geld speelt de groote rol. 's-Gravenh., 1939. 8°.
- Veertig jaar, Na. Documents-humains. Zuid-Afrika en het lied van de straat in Nederland in het laatste kwart der 19de eeuw. Verzameld en ingeleid door D. Wouters. Nijmegen, 1940. Met portr. 8°.
- Veldman, Jan. Vrouwen onder den hemel. Maastricht, [1939]. 8°.
- Verberne, L.G.J. De Nederlandsche arbeidersbeweging in de negentiende eeuw. Amsterd., 1940. Met ill. 8°. - Patria XXI.
- Verbruggen, Paul. Levenswijding. [Gedichten]. Antwerpen, z.j. 8°.
- Vercoullie, J. De taal der Vlamingen. Brugge, z.j. Met afb. Kl. 8°. - Cultuur en wetenschap 3.
- Vereecken, Cec. Van 'slut-ila' naar 'sleutel'. Umlaut en spontane palatalisering op Nederlands taalgebied. [Gent], 1939. 8°. - Uit het Seminarie voor Vlaamsche dialectologie van de Universiteit te Gent. VII.
- Verhaagen, Niek. Kort traject. Gedichten. Nijkerk, [1939]. Langw. 8°.

- Verhagen, Balth. Prosodie der voordrachtskunst. Groningen, 1924. 8°
- Verheul Dzn., J. Oude boerenhofsteden in Zuid-Holland. 36 reprod. naar aquarellen, met een inleiding. Rotterdam, 1930. 8°
- Verhoeven, Bern. De zielegang van Henriëtte Roland Holst. [2de dr.]. Utrecht, [1939]. 8°
- Verlooy, J.B.C. Verhandeling op d'onacht der moederlyke tael in de Nederlanden. Met een inleid. van Rob. van Roosbroec. Antwerpen, 1938. 8°. - Voor de Seven Sinjoren.
- Verriest, Hugo. Twintig Vlaamsche koppen. Dl. I-II. Rousselare, 1901. Met portr. 8°
- Verriest, Hugo. Twintig Vlaamsche koppen. Dl. I. 2de uitg. Rousselare, 1903. Met portr. 8°
- Verriest, Hugo. Regenboog uit andere kleuren. 3de uitg. Rousselare, 1902. 8°
- Verriest, Hugo. Voordrachten. Rousselare, Amsterd., 1904. 8°
- Verriest, Hugo. Onze kunst en ons volk. Gent, 1907. 8°. - Kon. Vlaamsche Academie voor Taal- en Letterk.
- Verriest, Hugo. - Op wandel. Rousselare, 1930. 8°
- Verriest, Hugo. Drij geestelijke voordrachten. 2de uitg. Amsterd., z.j. Met portr. 8°
- Verschaeve, Cyr. Verzameld werk., Dl. IX: Dietsch gedenkboek. [Brugge], 1939. Met portr. 8°
- Verslag van het Vierde Congres van Nederlandsche historici, 1938. Groningen, z.j. 8°
- Vertalingen van Nederlandsche letterkunde na 1880 aanwezig in de Koninklijke Bibliotheek [Catalogus door G.I. Lieftinck]. Z. pl., 1939. 8°
- Vervooren, F., en W.C. Kentie. Nederland in den oorlog! Historisch document met reproducties van officieele stukken. Utrecht, 1940. Geïll. 4°
- Verwey, Albert. Verzamelde gedichten. Dl. I-III. Amsterd., 1911-1912. Kl. 8°
- Verwey, Albert. De getilde last. Santpoort, 1927. 8°
- Verwey, Albert. Twaalf gedichten - Zwölf Gedichte. (Deutsche Übertragung von Stefan George und Rud. Pannwitz). Muziek van Hugo Kauder. Santpoort, 1939. 4°
- Verwey, Albert. Frederik van Eeden. Santpoort, 1939. Met portr. 8°
- Verwijs, E., en J. Verdam. Middelnederlandsch woordenboek, voltooid door F.A. Stoelt. Dl. XI. Aanvullingen en verbeteringen op het gebied van dijk- en waterschapsrecht, bodem en water, aardrijkskunde enz. door A.A. Beekman. Afl. 1- . 's-Gravenh., 1941- . 8°
- Vestdijk, S. Sint Sebastiaan. De geschiedenis van een talent. Rotterdam, 1939. 8°
- Vestdijk, S. Strijd en vlucht op papier. [Maastricht], 1939. 8°. - Ursa minor.
- Vestdijk, S. Water in zicht. Gedichten. Rijswijk, 1940. 8°. - Helikon. X, 7.
- Vestdijk, S. Albert Verwey en de idee. Rijswijk, [1940]. Met portr. 8°

V e t h , Corn. Ongeregelde goederen. Een bundel parodieën. Geïll. door den schrijver. Amsterd., 1940. 8°.

V e t h , Corn. Gisteren en vandaag. Amsterd., z.j. Geïll. 8°. - De Uilenreeks No. 31.

Veth, P.J. Onze Transvaalsche broeders. Vermeerderd met een naschrift. Amsterd., 1881. 8°.

Visscher, Anna Roemers. 'Een vrouw die niet als singht en tuyt', muziek van B. van den Sigtenhorst Meyer. Amsterd., [1939]. 4°.

Visscher, B.S.L. Ferdinand von Saar. Sein Verhältnis zur Biedermeierdichtung. Proefschr. Groningen. Groningen, 1938. 8°.

Visser, Cas. K. Van de heksenwaag te Ouderwater en andere te weinig bekende zaken. Voorrede van Jan Romein. Lochem, 1941. Met afb. 8°.

Vletter, A. de. In de branding. Een boekje voor ouders en opvoeders. 3de uitg. van 'In moeilijke jaren', vernieuwd en omgewerkt door Willemien de Vletter. Baarn, [1940]. 8°.

Volck, Ons eigen. Maandblad voor de Volkskunde van den Nederlandschen Stam. Orgaan van het Nederlandsch Volkskundig Genootschap. Jrg. I- . Utrecht, 1940- . 8°.

Volkslieder, Deutsche. Balladen. Unter Mithilfe. von B. Maerker u.A. herausgeg. von John Meier. 2 Teil. Berlin, 1939. 4°. - Deutsche Volkslieder mit ihren Melodien. Herausg. vom Deutschen Volksliedarchiv, 2. Band.

Volksmärchen, Lothringer. Gesammelt und herausgeg. von Ang. Merkelbach-Pinck. Kassel, 1940. 8°.

Vondel, J. van den. De werken. Volledige en geïll. tekstuitgave. Alphabetische inhoudsopgave. Amsterd., 1940. 4°.

Vondel, J. van den. Vondel-brevier, samengest. door B.H. Molkenboer. Amsterd., 1939. 8°.

Vondel, J. van den. Toneelspelen. Eerste en tweede bundel. [Verzorgd door H.W.E. Moller]. Amsterd., 1939-'41. 8°. - Bibliotheek der Nederlandse Letteren.

Vondel, J. van den. Gysbrecht van Aemstel, d'ondergang van zijn stad en zijn ballingschap. Treurspel. Vrbs antiqua ruit. Te Maastricht, 1927. Met portr. 8°. Ex. op geschept Hollandsch papier. No. XXVII.

Vondel, J. van den. Noah, of ondergang der eerste weerelt. Treurspel. Amsterd., 1692. 4°.

Voorbeeldzels der Oude Wijzen..... uit meest alle de Oostersche Taalen. grieksche en Romeinsche vergaderd: Thans in zuiverder Nederduits gebragt..... door Joannes Duikerius. Met koopere Plaat. t'Amsteldam, 1693. 12°.

Voorde, Urbain van de. De haard der ziel. [Gedichten]. 3de herz. dr. Brugge, 1930. 8°.

Vooy's, C.G.N. de. De naamvals-n bij namen van mannelijke personen en dieren is onaanvaardbaar èn op wetenschappelijke èn op paedagogische gronden. Purmerend, [1941]. 8°.

Vos, A.T. Van den Vos Reinaerde tot de Gelaarsde Kat. Een en ander over Recht en Rechtspraak in de litteratuur. Assen, 1940. 8°.

Vos, Hendr. J. de. Moedertaalonderwijs in de Nederlanden. Een historischkritisch overzicht van de methoden..... sedert het begin van de 19e eeuw. Dl. I-II. Turnhout, 1939. 8°. - Kon. Vlaamsche Academie voor Taal- en Letterk. Reeks VI. Nr. 61.

Vosmaer, C. Nanno. Eene Grieksche idylle. 3de dr. 's-Gravenh., 1894. 8°.

- Vosmaer, C., en Willem Kloos. De briefwisseling Vosmaer-Kloos, uitgeg. en ingeleid door G. Stuiveling. Groningen, 1939. 8°.
- Vrankrijker, A.C.J. de. De kortste weg. De tocht van Barents en Heemskerck. Met 24 illustr. Utrecht, [1939]. 8°. - Schijnwerpers 25.
- Vries, Anne de. Hilde. Nijkerk, [1939]. 8°.
- Vries, Anne de. Bartje zoekt het geluk. Nijkerk, [1940]. 8°.
- Vries, Mick de. Arlatine. Roman. Amsterd., [1939]. 8°.
- Vries, Theun de. Vox humana. Essays. Arnhem, 1941. 8°.
- Vuur, Het eeuwige, door I. van der Velde. Met een inleiding van Henr. Roland, Holst-van der Schalk. Amsterdam, 1933. Met afb. 8°.
- Vuuren, L. van. Een nationaal park in Nederland. Utrecht, [1933]. Geïll. 8°.
- Vuyk, Beb. Het laatste huis van de wereld. Met illustr. van Th. Nix. Utrecht, 1939. 8°.
- Vijf eeuwen boek, in Nederland. Haarlem, 1940. Geïll. 8°.
- Waal, A.M. van de. Lijst van litteratuur nopens de Nederlandsche Bank in tijdschriften, dagbladen en mengelwerken. Amsterd., 1939. 8°.
- Wael, Franc. de. Smakelicke spijsse voor een hongerige ziele. Ofte stichtelicke bedenckingen over 30 verscheyde materien of saecken, die aengaen en betreffen het gene dat men moet gelooven en doen om Godt te behagen en saligh te worden. t'Amsterdam, 1669. 12°.
- Waelre, Karel van. In den maalstroom van den oorlog. De lijdensweg van de burgers van Breda. Met teekeningen van W. Bielkine. 4de dr. Amsterd., z.j. 8°.
- Wagenvoort Jr., H. De toekomst der klassieke vorming in Nederland. Groningen, z.j. 8°.
- Wal, Theo J. van der. Jacht op het noodlot. Roman. Maastricht, [1939]. 8°.
- Walch, Jan L. Karel de Stoute. Amsterd., 1940. Met afb. 8°. - Historie en memoiren.
- Walker Read, Allen. Lexical evidence from folkpigraphy in Western North America: a glossarial study of the low element in the english vocabulary. Paris, 1935. 8°.
- Wallagh, G.H. In 'De Trou'. Een Amsterdamsche roman. Amsterd., [1941]. 8°.
- Walschap, Ger. De loutering. [Gedichten]. Leuven, 1925. 8°.
- Walschap, Ger. Houtekiet. Rotterd., 1939. 8°.
- Walvisch, De zingende. Zijnde een bundel zeemansliedjes en verzen, rijmen, gezegden en rareiteiten, verzameld en uitgelezen en met een voorrede versierd door Benj. Cooper en. J.W.F. Werumeus Buning, Amsterd., [1939]. 8°.
- Waning, C.J.W. van. De weermacht voor het behoud van den staat. [Den Helder, 1939]. 8°.
- Warnsinck, J.C.M. De wetenschappelijke voorbereiding van onze eerste schipvaart naar Oost-Indië. Rede. 's-Gravenh., 1936. 8°.
- Wereldrecordvlucht, De, van de Pelicaan. Een greep uit de pers in spannende dagen. 's-Gravenh., [1934]. 8°.

- Werfhorst, A. van de. De grote, stille knecht. Roman. 2de dr. Amsterd., 1936. 8°.
- Werfhorst, A. van de. Volcmar de Ommelandvaarder. Met 40 penteekeningen van L. Holman. Amsterd., 1938. 8°.
- Werkman, E., en M. Sybr. Koops. De Familie Stastok geprolongerd. Een celluloid-loze film. Amsterd., [1939]. 8°.
- Werumeus Buning, J.W.F. Dagelijksch brood. 2de dr. Amsterd., 1940. 8°.
- Werumeus Buning, J.W.F. Verzamelde gedichten. Amsterd., 1941. 8°.
- Wessels, H.F. Gouda, proeve ener stadsmonographie. Proefschrift Utrecht. Utrecht, 1939. Geïll. 8°.
- Wessem, Const. van. Slauerhoff. Een levensbeschrijving. Met reprod. naar foto's en manuscripten alsmede een bibliographie. Rijswijk, [1941]. Geïll. 8°.
- Westerbrink, A.G. Lysias' XXIVste redevoering. Proefschr. Groningen. Groningen, 1940. 8°.
- Westerbrink, J.J. Schiermonnikoog. Berijmde kiekjes. Z.p. en j. 8°.
- Wevers Jr., A. De wederdoopers te Münster. Z. pl., 1935. Met afb. 8°.
- Wevers Jr., A. Munten en penningen der Münstersche wederdoopers in de Afd. Oudheidkamer 'Twente' van het Rijksmuseum 'Twenthe'. Enschede, z.j. 8°.
- Weijnen, A. De Nederlandsche dialecten. Groningen, 1941. 8°.
- Whitehall, Har. Middle English u and related sounds, their development in early American English. Baltimore, 1939. 8°. - Language Monograph No. 19.
- Wiersma, D. Vorm en inhoud in de psychologie. Openb. Les. Leiden, 1936. 8°.
- Wilhelmus van Nassouwe, Het. Verlucht door G. te Winkel. 's Gravenh., 1912. 8°.
- Wilhelmus van Nassouwe. Uitgave samengesteld door Jan Poortenaar. D. Leendertz Jr: tekstverklaring; C. Höweler: de melodie; Geertr. van Vladeracken: toonzetting. Naarden, [1940]. Met afb. 8°. - Torenreeks.
- Willems, J.H.J. Joh. Petrus Hasebroek. Bijdrage tot de kennis van het letterkundig leven, vnl. in de jaren 1830-1840. Proefschr. Utrecht. Eindhoven, 1939. Met portr. 8°.
- Winter, P.J. van. Engeland en Cromwell. Rede. Groningen, 1939. 8°.
- Wittert van Hoogland, E.B.F.F. De parlementaire geschiedenis der sociale verzekering 1890-1940. Dl. I-II. Haarlem, 1940. 8°.
- Wittrock, Georg. Österrike-Ungern i Bosnika krisen, 1908-1909. Uppsala, [1939]. 8°. - Skrifter utgivna av K. Humanistiska Vetenskapssamfundet i Uppsala. Bd. 33.
- Woodard, Clem. Manly. Words for horse in French and Provençal. Baltimore, 1939. 8°. - Language dissertation No. 29.
- Wormser, C.W. Per Zeppelin naar een nieuwe wereld. Bandoeng, 1936. Geïll. 4°.
- Wormser, C.W. Door de landen rond de Oostzee. Bandoeng-Amsterd., 1939. Geïll. 4°.

- Wormser, C.W. Beklimming van den Mont-Blanc. Bandoeng, [1940]. Geïll. 4°.
 Wormser, C.W. Door de wereld. Straits Settlements, Cochin China, Cambodja, Siam. [Bandoeng], z.j. Geïll. 8°.
 Wormser, C.W. Mijn Balkanreis. Bandoeng-Amsterd., z.j. Geïll. 8°.
 Wouters, D. Distributie gijn en -pijn. Het straatlied van 1914-1918. Amsterd., 1940. 8°.
 Wijk, N. van. Der nominale Genitiv Singular im Indogermanischen in seinem Verhältnis zum Nominativ. Zwolle, 1902. 8°.
 Wijk Louw, N.P. van. Berigte te velde. Opstelle oor die idee van 'n Afrikaanse nasionale letterkunde. Pretoria, 1939. 8°.
 IJsselstein, M.S. van. In den doolhof. Leiden, 1938. 8°.
 Zandstra, Evert. De vlamme berg. 's-Gravenh., 1940. 8°.
 Zandstra, Evert. De wijde stilte. 's-Gravenh., 1941. 8°.
 Zandvoort, R.W. De taak der Nederlandse anglistiek. Openbare les. Amsterd., 1936. 8°.
 Zandvoort, R.W. De studie der Engelse plaatsnamen. Rede. Amsterd., 1937. 8°.
 Zeggelen, Marie C. van. Festijnen en perikelen. Roman. Amsterd., [1939]. 8°.
 Zeggelen, Marie C. van. 'Grand Seigneur'. Roman. Amsterd., [1941]. 8°.
 Zeno oder Die Legende von den Heiligen Drei Königen. Eine mittelniederdeutsche Version unter Benutzung sämtlicher Handschriften herausgeg. von Anna Arfwidsson. Akad. Abhandlung. Lund, 1940. 8°. - Lunder Germanistische Forschungen. 10.
 Zernike, Elis. De overgave. Een korte roman. Amsterd., 1925. 8°.
 Zernike, Elis. De oudste zoon. Roman. Amsterd., 1937. 8°.
 Zevécote, Jacob van. Nederduytsche dichten (1626-1638). Ingeleid, gerangschikt en toegelicht door O. Dambre. Antwerpen, 1939. Kl. 8°. - Voor de Seven Sinjoren.
 Zeyde, Marie H. van der. Nederlands proza van deze tijd. Arnhem, 1940. 8°. - Religieus-socialistische vragen. Serie VII, No. 3.
 Zeyde, Marie H. van der. Nederlandse poëzie van deze tijd. Arnhem, 1941. 8°.
 Zilvervloothedenking 1628-1928. Illustraties van Lizzy Ansingh bij oude bekende verhalen van de verovering der Spaansche Vloot. Schrift van Tine Baanders. Amsterd., [1923]. 4°. - Op omslag: Piet Heyn. Herdenkinge aan zijne overwinning. 1628.
 Zwaan, F.L. Uit de geschiedenis der Nederlandsche spraakkunst. Grammatiche stukken van De Hubert, Ampzing, Statenvertalers en reviseurs, en Hooff. Uitg., samengevat en toegelicht door -. Groningen, 1939. 8°.
 Zwart, Jan. A.J. Duymaer van Twist, een historisch-liberaal staatsman, 1809-1887. Proefschrift Utrecht. Utrecht, 1939. Met portret. 8°.
 Zwart, Kerst. Graafschapsche geschiedenissen. Zutphen, 1934. 8°.

Overdrukken

J. Aalbers (2) - S. Antoniadis - F. Baldensperger - W.A. Beelaerts van Blokland (3)
 - J. Belonje (2) - A.F. van Beurden - E. van Biema - J.D. Bierens de Haan - G.H.
 Bisseling - M. van Blankenstein - P.J. Blok (2) - L. Bloomfield (2) - K.H. Boersema
 - Joh. Bolte (4) - A.C. Bouman - M.R.J. Brinkgreve (2) - J. Brøndum-Nielsen - H.
 Brugmans (4) - W. Bulst - A.W. Byvanck (4) - W.G.C. Byvanck (32) - H. Celander
 (2) - R. Th. Christiansen - H.T. Colenbrander - W.A. Craigie - S.J. Crawford - O.
 Dambre - J.W. van Dieren - P.A. Dietz - G.W.J. Drewes - F.J.W. Drion (8) - W. van
 Eeden - A. Eekhof - H. Ellekilde - C.K. Elout (2) - P.J. Enk (4) - S. Erixon - R. Fruin
 (2) - F.L. Ganshof - J. Gessler (4) - T. Genzmer - C.H. de Goeje - A. Greebe - A.W.
 de Groot (8) - S. Gutenbrunner - C.B. van Haeringen - A.G. van Hamel (4) - D. van
 Heel - H. Hempel - D.C. Hesseling (2) - L. Hjelmlev - H. van Hogendorp - L.M.
 Hollander - S. Hoogerwerf - C. Hooykaas (2) - J. Hovy - A.A.W. Hubrecht - P.J.
 Idenburg - L. Jacobsen - R. Jente - K.H.E. de Jong - Z. Kamerling - A.A.J. Karthon
 (4) - P.H. van der Kemp - R. Kern - J.H. Kernkamp (2) - A. Kessen - P. de Keyser
 - A. Kluyver - F.S. Knipscheer - G. Knudsen - J.A.N. Knuttel (16) - E. Knuttel-Fabius
 - Marie Koenen - A.A. Kok (3) - A.S. Kok - W.P. Kops - A. Korevaar - Th. Kornerup
 - E.F. Kossmann (2) - F. Kossmann (2) - M.E. Kronenberg - B. Kruitwagen (3) - K.
 Kuiper - St. P. Kyriakides (5) - P. Lambrechts - J.H. van Lessen - L. Lévy-Bruhl - N.
 Lid - C.C.V. van Lier-Schmidt Ernsthause - G.W. Locher - J.A. Loeber Jr - H.
 Logeman - A. Loosjes - B. Lydsman - D. de Man - Maunier - R. Meringer - R. van
 der Meulen - B.H. Molkenboer (4) - F. Muller (2) - H.P.N. Muller (2) - S. Muller Fzn
 - E. Munksgaard - E. Neurdenburg - B. en L. Newman - W.G. van Nouhuys - A.
 Obreen - M. Olsen - R.A.B. Oosterhuis - F. Oudschans Dentz (4) - G.S. Overdiep
 (3) - J.C. Overvoorde (2) - H.A. Paludan - K.J. Pen - C.H. Peters - H. Pipping - H.J.
 Prakke (4) - P.H.A. Rosenwald - A.A. van Rijnbach - M. Sabbe (2) - V. Salminen -
 H. Schneider - D. Schoute - F.R. Schröder - Jos. Schrijnen (2) - K.
 Schulte-Kemminghausen (3) - E.N. Setälä - J. Smit - A. Sohlman (4) - A. Stutz -
 A.E.H. Swaen - V. Tarhiainen - A. Taylor - J.J.M. Timmers - C.C. Uhlenbeck (2) -
 R. Unger - K. Vilkuna - P. Voorhoeve - J. de Vries - R. Vüdalepp - E. Wadstein - Th.
 Weevers - W. Wegewitz (6) - A.W. Weissman (3) - P. Wieselgren (6) - D. Wouters
 - N. van Wijk (29) - C.J. Wijnaendts Francken - A. Zelling - W. Zuidema (2).

Bijlage III. Rekening en verantwoording van den penningmeester over het jaar 1940

A. ALGEMEENE REKENING

ONTVANGSTEN		
I	Batig saldo der rekening over 1939	f 2929.14
II	Ontvangsten behorende tot vorige dienstjaren	f 176.50
III	Opbrengst van bezittingen en kasgelden (naf 267.14 aftrek van belasting en kosten)	
	Rente f 9100 3% Grootboek	
	Rente effecten	f 316.51
	Rente Leidsche Spaarbank	f 51.98
		f 635.63

IV	Contributiën	f 4666.90

	Totaal der ontvangsten	f 8408.17
UITGAVEN		
I	Uitgaven behorende tot vorige dienstjaren	f 6.25
II	Kosten van bestuur, lokaalhuur enz.	f 250.-
	1 salaris secretaris	
	2 bureau secretaris	f 138.48
	3 telefoonvergoeding secretaris	f 30.-
	4 porti secretariaat	f 61.47
	5 porti penningmeester	f 32.83
	6 binden en verdere materieele verzorging van het archief der Maatschappij	f 4.50
	7 bureau penningmeester	f 38.33
	8 lokaalhuur, telefoon, conciërge	f 452.18
	9 kosten bestuursvergaderingen	f 4.80
	10 druk- en tikwerk	f 54.96
	11 representatiekosten	f 7.10
	12 safehuur	f 10.-
	13 pensioen oud-bode Looman	f 25.10
	14 diversen, onvoorzien	f 26.75
		f 1136.50

III	Kosten van algemeene en maandelijksche vergaderingen	f 19.25
	1 vergoeding aan sprekers, projectie	
	2 kosten jaarvergadering	f 28.-
		f 47.25
		---
	transporteeren	f 47.25
		f 1190.-

	transport	f 47.25	f 1190.-
IV	Kosten van vaste commissies	f 22.84	
	1 commissie taal- en letterkunde		
	2 commissie geschied- en oudheidkunde	f -.-	
	3 commissie schoone letteren	f 40.25	
	4 commissie jaarboek	f -.-	f 63.09

V	Kosten van het jaarboek	f 684.36	
	1 drukkosten		
	2 kosten van verzending	f 79.86	f 764.22

VI	Kosten van de bibliotheek	f 400.-	
	1 salaris bibliothecaris		
	2 bureau, telefoon idem	f 74.77	
	3 aankopen, lidmaatschappen	f 1095.98	
	4 kosten van inbinden	f 243.40	
	5 assurantie	f 79.10	
	6 kosten van verzending ruilbureau Kon. Bibliotheek	f 2.60	f 1895.85

VII	Kosten van eigen uitgaven der Maatschappij		f -.-
VIII	Belastingen (Personeele belasting)		f 23.75
IX	Bijdragen (Boekenverspreiding Alg. Ned. Verbond, musea enz.)		f 70.-
X	Belegging voor uitkeering Prijs v. Meesterschap in 1944		f 155.-
XI	Derde jaarlijksche bijdrage der 5 jaarl. bijdragen (1938-1942) aan het Bibliotheekfonds		f 50.-
XII	Onvoorziene uitgaven		f 50.-

	Totaal der uitgaven		f 4261.91
	RECAPITULATIE		
	Totaal der ontvangsten		f 8408.17
	Totaal der uitgaven		f 4261.91

	Batig saldo over 1940		f 4146.26

B. REKENING VAN HET VASTE FONDS

	ONTVANGSTEN	Kapitalisatie	Vlottend
I	Batig saldo der rekening over 1939	f 62.35	f 938.87
II	Rente van het Fonds 1/2 jaar rente 2 1/2% Grootboek f 30050.-	f 91.96 ⁵	f 275.89 ⁵
	1/2 jaar rente 2 1/2% Grootboek f 30150.-	f 92.34	f 276.99
III	Rente kasgeld Leidsche Spaarbank		f 31.75
		---	---
	Totaal	f 246.65 ⁵	f 1523.50 ⁵
	UITGAVEN		
I	Belegging van gelden	f 123.46	
II	Subsidiën		f 20.50
	Intern. Folklore Association 3 j. lidmaatschap		f 50.-
	Vondelkroniek		f 150.-
	Leidse Taalatlas		f 200.-
III	Bijdragen voor Eigen Uitgaven		
		---	---
	Totaal	f 123.46	f 420.50
	RECAPITULATIE		
	Totaal der ontvangsten	f 246.65 ⁵	f 1523.50 ⁵
	Totaal der uitgaven	f 123.46	f 420.50
		---	---
	Batig saldo over 1940	f 123.19 ⁵	f 1103.00 ⁵

C. REKENING VAN HET FONDS VOOR DEN LUCIE B. EN C.W. VAN DER HOOGT-PRIJS

	ONTVANGSTEN	
I	Batig saldo der rekening over 1939	f 297.02
II	Rente kapitaal met aftrek van kosten, enz.	f 736.36
III	Rente kasgeld Leidsche Spaarbank	f 12.48
IV	Restant legaat Mevr. Lucie B. van der Hoogt-Marks	f 4950.-
		---
	Totaal	f 5995.86
	UITGAVEN	
I	Uitkeering prijs 1940 aan Clara Eggink	f 500.-
II	Belegging legaat door aankoop van f 7300 3% Grootboek à 68% m.a.v. kosten, enz.	f 5087.91

	Totaal	f 5587.91
	RECAPITULATIE	
	Totaal der ontvangsten	f 5995.86
	Totaal der uitgaven	f 5587.91

Batig saldo over 1940

f 407.95

D. REKENING VAN HET BIBLIOTHEEKFONDS

ONTVANGSTEN		
I	Batig saldo der rekening over 1940	f 176.05
II	Derde jaarlijksche bijdrage uit de Algemeene Kas der 5 jaarlijksche bijdragen (1938-1942)	f 50.-
III	Rente kasgeld Leidsche Spaarbank	f 5.74

	Totaal	f 231.79
UITGAVEN		
	Nihil	
	Batig saldo over 1940	f 231.79

E. REKENING DR. C.J. WIJNAENDTS FRANCKEN-STICHTING

ONTVANGSTEN		
I	Batig saldo der rekening over 1940	f 4.56
II	Rente f 11500 2 1/2% Grootboek met aftrek van kosten, enz.	f 281.61
III	Rente kasgeld Leidsche Spaarbank	f 4.95

	Totaal	f 291.12
UITGAVEN		
	Nihil	
	Batig saldo over 1940	f 291.12

F. BIBLIOTHEEK DER NEDERLANDSCHE LETTEREN

ONTVANGSTEN		
I	Batig saldo der rekening over 1940	f 239.61
II	Ontvangen van de UitgeversMij Elsevier voor honoraria, correctie, enz. deelen 7-12	f 1780.60
III	Rente kasgeld Leidsche Spaarbank	f 19.04

	Totaal	f 2039.25
UITGAVEN		
I	Aan honoraria, correctie	f 1679.75
II	Porti, bureaunkosten	f 38.-

	Totaal	f 1717.75

RECAPITULATIE		
Totaal der ontvangsten		f 2039.25
Totaal der uitgaven		f 1717.75

Batig saldo over 1940		f 321.50

G. REKENING VAN DE EIGEN UITGAVEN DER MAATSCHAPPIJ

ONTVANGSTEN		
I	Batig saldo der rekening over 1939	f 1438.01
II	Bijdrage uit het Vaste Fonds	f 200.-
III	Rente belegd kasgeld Leidsche Spaarbank	f 38.43

	Totaal	f 1676.44
UITGAVEN		
	Nihil	
	Batig saldo over 1940	f 1676.44

Aldus opgemaakt door den Penningmeester 13 April 1941

(w.g.) J. Slagter

Gezien en goedgekeurd door het gecommiteerd bestuurslid en het gecommiteerd lid buiten het bestuur:

Leiden,

24 April 1941

(w.g.) J.H. van Lessen

(w.g.) O.C.D. Idenburg-Siegenbeek van Heukelom

Alfabetisch register op de levensberichten 1915/'16-1939/'40

(Vervolg op: Levensberichten (1866-1916) in de Handelingen en Mededeelingen 1915-1916, blz. 47-60)

- Abendanon, J.H., door H.D.H. Bosboom: 1925-'26
 Acquoy, J., door M.E. Houck: 1934-'35
 Adama van Scheltema, C.S., door H. Bolkestein: 1926-'27
 Adriani, N., door Ph. S. van Ronkel: 1925-'26
 Allard, H.J., door P. Albers: 1915-'16
 Allen, P.S., door J. Lindeboom: 1933-'34
 Alting, zie: Carpentier
 Antal-Opzoomer, A.S.C. von, door Joh^a Snellen: 1925-'26
 Anthonisz, R.G., 1931-'32
 Arkel, G. van, door A.W. Weissman: 1918-'19
 As, Gijsb. Ger. van (G. Schrijver), door J. van Ham: 1927-'28
 Baart de la Faille, S., door J. Herderscheê: 1917-'18
 Bake, C., door A. Beets: 1935-'36
 Bakhuizen van den Brink, Ch. R., door H.D.H. Bosboom: 1923-'24
 Bavinck, Herm., door V. Hepp: 1922-'23
 Beaufort, W.H. de, door W.W. van der Meulen: 1931-'32
 Beckering Vinckers, H., door F.S. Knipscheer: 1934-'35
 Beelaerts van Blokland, Jhr W.A., door Th. van Reineck Leyssius:
 1935-'36
 Been, Joh. H., door H.P. Berdenis van Berlekom: 1931-'32
 Beer, Taco H. de, door M.G.L. van Loghem: 1923-'24
 Beets, A., door J.H. van Lessen: 1937-'38
 Benjamins, H.D., door Joh. F. Snelleman, 1932-'33
 Berg, L.W.C. van den, door S.J. van den Berg: 1927-'28
 Bergsma, J., door G.G. Kloeke: 1935-'36
 Berlage Nzn, H.P., door H.E. van Gelder: 1934-'35
 Beunke, H.E., door H.C.M. Ghijsen: 1924-'25
 Beijnen, zie: Koolemans
 Blink, H., door J.C. Ramaer: 1931-'32
 Blok, P.J., door I.H. Gosses, met Lijst der geschriften door J.E. Kroon: 1929-'30
 Blokland, zie: Beelaerts
 Blom, D. van, door J.H. Boeke: 1938-'39
 Boekenoogen, G.J., door J.W. Muller: 1930-'31
 Boer, R.C., door J. de Vries: 1929-'30
 Bolk, L., door J.A.J. Barge: 1935-'36
 Bolte, Joh., door J. Koepf: 1937-'38
 Bonger, A., door F.W.M. Bonger-Van der Borch van Verwolde: 1936-'37
 Boogaard, F.H., door L.M.A. von Schmid: 1918-'19
 Borgeld, A., door A. Zijderveld: 1928-'29
 Bouricius, L.G.N., door E. Wiersum: 1929-'30
 Breen, Joh. C., door A. Goslinga: 1928-'29
 Breukelman, J.B., door C. Bake: 1927-'28
 Brink, A.J. ten, door E. Zuidema: 1917-'18

Brink, zie: Bakhuizen

- Brom, Ed., door C.A. de Klerk: 1934-'35
 Bruinvis, C.W., door H.E. van Gelder: 1921-'22
 Bruna, Jan, door L.J. Plemp van Duiveland: 1930-'31
 Büchner, V.F., door J.E. Kroon: 1928-'29
 Buitenrust Hetteema, F., door J.B. Schepers: 1922-'23
 Bussemaker, C.H. Th., door H. Brugmans: 1915-'16
 Bijvanck, W.G.C., door F.J.W. Drion: 1926-'27
 Caland, W., door J. Rahder, met een 'Bibliography', door N. Fukushima: 1932-'33
 Capel, W.C., 1933-'34
 Carpentier Alting, A.S., door C.R. Bakhuizen van den Brink: 1915-'16
 Carpentier Alting, J.H., door G. André de la Porte: 1928-'29
 Chantepie de la Saussaye, P.D., door H.M. van Nes: 1920-'21
 Clercq, R. de, door A. Jacob: 1936-'37
 Costa, zie: Mendes
 Cremer, J. Th., door C.J.K. van Aalst: 1923-'24
 Cuypers, Ed., door G. Vissering: 1927-'28
 Deventer, C. Th. van, door C.R. Bakhuizen van den Brink: 1916-'17
 Diekema, G.J., door A. Eekhof: 1930-'31
 Diferee, H.C., door J. Berg: 1936-'37
 Dishoeck, C.A.J. van, door F. Mijnsen: 1931-'32
 Domela Nieuwenhuis, J., door P.M. Trapman: 1924-'25
 Doorninck, P.N. van, door J.S. van Veen: 1915-'16
 Doppler, P., door A. Kessen: 1939-'40
 Dorren, Th., door L.H.J. Lamberts Hurrelbrinck: 1937-'38
 Dozy, G.J., door A.J. Servaas von Rooyen: 1922-'23
 Draaijer, W., door J. Verwer: 1933-'34
 Dresselhuijs, H.C., door P. Rink: 1927-'28
 Duker, A.C., door L. Knappert: 1919-'20
 Duyl, A.G.C. van, door P.J. Blok: 1918-'19
 Dijk, Isaäc van, door M. van Rhijn: 1922-'23
 Dyserinck, Hendr., door L.H.J. Lamberts Hurrelbrinck: 1929-'30
 Easton, Corn., door J.C. van Oven: 1929-'30
 Eck, D.A.H. van, door A.L. van Beeck: 1937-'38
 Eekhof, A., door J. Lindeboom: 1932-'33
 Eerde, J.C. van, door J.P. Kleiweg de Zwaan: 1935-'36
 Enschedé, Ch., door C.P. Burger Jr: 1920-'21
 Enschedé, J.W., door J.H. Garms Jr: 1926-'27
 Es, N.J.A.P.H. van, door F. de Bas: 1920-'21
 Esser, Isaäc, door Maurits Esser: 1920-'21
 Eysell, A. Ph. Th., door A. Bosch: 1921-'22
 Fabius, A.N.J., door J. Wackie Eysten: 1926-'27
 Fabius, D.P.D., door B. de Gaay Fortman: 1931-'32
 Faille, zie: Baart
 Feith, W.G., door W.J.J.C. Bijleveld: 1923-'24
 Fenema, C.H. van, door J.E. Kroon: 1933-'34

- Fischer, H.W., door H.H. Juynboll: 1917-'18
 Franck, Joh., door J. Verdam: 1915-'16
 Frantzen, J.J.A.A., door J.H. Scholte: 1923-'24
 Ganderheyden, A.A., door H.F. Wijnman: 1938-'39
 Geertsema, C.C., door S. Sybenga: 1928-'29
 Gelder, H. van, door E.T. Kuiper: 1921-'22
 Geuns, J.J. van, door J. Domela Nieuwenhuis: 1916-'17
 Godoy, Adèle J., door Jos. Jacobson: 1918-'19
 Gonnet, C.J., door H.E. Knappert: 1926-'27
 Goor, zie: Lulius
 Goossens, J.W.H., door P.J.M. van Gils: 1934-'35
 Gooszen, M.A., door M. Beversluis: 1917-'18
 Gosses, I.H., door M. Hartgerink-Koomans: 1939-'40
 Gouda Quint, P., door J.S. van Veen: 1915-'16
 Graaf, J.J., door J.C. van der Loos: 1924-'25
 Graaf, H.T. de, door G.J. Heering: 1930-'31
 Gratama, Seerp, door L. Knappert: 1925-'26
 Greven, H.B., door D. van Blom: 1933-'34
 Groeneveldt, W.P., door M.W. de Visser: 1915-'16
 Groenewegen, J.H., door H.Y. Groenewegen: 1921-'22
 Groot, J.J.M. de, door M.W. de Visser: 1921-'22
 Groot, J.V. de, door B.H. Molkenboer: 1924-'25
 Groot, zie: Hofstede
 Gruyter, Jan de, door Z. Stokvis: 1935-'36
 Gijn, A. van, door C.A. Verrijn Stuart: 1933-'34
 Gijn, Simon van, door J.L. van Dalen: 1921-'22
 Gijsberti Hodenpijl, C.F., door M.G. Wildeman: 1919-'20
 Haas-Okken, T.K.E. de, door K. ter Laan: 1927-'28
 Hammarskjöld, Å.V.H., door W.J.M. van Eysinga: 1937-'38
 Hartkamp, A. Th., door Joh. C. Breen: 1925-'26
 Haspels, G.F., door P.D. Chantepie de la Saussaye: 1916-'17
 Heemskerk, Theod., door V.H. Rutgers: 1933-'34
 Heeres, J.E., door F.W. Stapel: 1931-'32
 Heering, P., door G.J. Heering: 1921-'22
 Heimans, E., door Jac. P. Thijsse: 1928-'29
 Hemessen, O.C. van, door K. Dronkert: 1938-'39
 Hendrik Wladimir Albrecht Ernst, Prins der Nederlanden, Hertog van Mecklenburg, door H.J. Schmidt: 1933-'34
 Hendriks, A., door D.A.H. van Eck: 1933-'34
 Hensen, A.H.L., door J.J. Henneman: 1933-'34
 Herderschêe, J., door D. Herderschêe: 1929-'30
 Hetteema, zie: Buitenrust
 Heuvelmans, Flor, door P.L. Tack: 1931-'32
 Hodenpijl, zie: Gijsberti
 Hoëvell, G.W.W.C. baron van, door G.F. de Bruyn Kops: 1921-'22
 Hofstede de Groot, C., door H.E. van Gelder, met Lijst der geschriften door H. Gerson: 1930-'31
 Hogendorp, Anna van, door Mej. J.W.A. Naber: 1915-'16
 Honoré, zie: Naber
 Hoogstra, S.S., door J. Prinsen J.Lzn: 1933-'34

- Hoogt, C.W. van der, door D. Plooij: 1928-'29
 Hoogvliet, J.M., door D.C. Hesseling: 1923-'24
 Hoop, zie: Thomassen
 Hooykaas, C.E., door G.J. Heering: 1933-'34
 Hopman, F.J., door A.J. van Pesch: 1931-'32
 Houwing, J.F., door E.M. Meyers: 1921-'22
 Hoyneck van Papendrecht, A., door J. Reepmaker van Strevvelshoek:
 1932-'33
 Hubrecht, H.F.R., door D.E. Lioni: 1926-'27
 Hudig, F.W., door J.D. Hintzen: 1937-'38
 Huijbers, H.F.M., door J. Kleijntjens: 1928-'29
 Jonckbloet, G.D.A., door F. van Hoeck: 1925-'26
 Jong, J.D. de, door W. Hutschenruyter: 1927-'28
 Jonge, zie: Kiewiet
 Jonker, A.J. Th., door M. van Rhijn: 1928-'29
 Joos, A., door P. de Keyser: 1937-'38
 Kaakebeen, C.G., door W. van Schothorst: 1925-'26
 Kaay, W. van der, door Mej. A.G. de Leeuw (Geertr. Carelsen): 1918-'19
 Kam, G.M., door M.A. Evelein: 1923-'24
 Kern, J.H., door A. Kluyver: 1933-'34
 Kern, J.H.C., door W. Caland: 1917-'18
 Kesper, L.A., door J. Heinsius: 1926-'27
 Kesteren, C.E. van, door E.A.A. van Heekeren: 1917-'18
 Keuning, W.E., door K. Heeroma: 1938-'39
 Kielstra, E.B., door P.J. Blok: 1920-'21
 Kiewiet de Jonge, H.J., door C. van Son: 1934-'35
 Kinderen, A.J. der, door A. de Graaf: 1925-'26
 Klein-Peaux, J.R., door Augusta Peaux: 1934-'35
 Knottenbelt, J., door J.G.L. Nolst Trenité: 1921-'22
 Knuttel, W.P.C., door P.J. Blok: 1921-'22
 Kol, H.H. van, door J.E. Stokvis: 1931-'32
 Kolléwijn Nz., A.M., door Joh. A. Leopold: 1919-'20
 Koolemans Beijnen, G.J.W., door J.E. Heeres en A.K.L. Verschoor: 1932-'33
 Koopmans, J., door C.G.N. de Vooys: 1927-'28
 Kops, W.P., door V. Loosjes Az.: 1922-'23
 Krabbe, H., door R. Kranenburg: 1936-'37
 Kramp, F.G., door A. Kluyver: 1918-'19
 Kronenberg, A.J., door P. Fijn van Draat: 1932-'33
 Kronenburg, J.A.F., door H. Mosmans: 1939-'40
 Krul, R., door E.C. van Leersum: 1922-'23
 Kruseman, zie: Polman
 Kruyf, E.F., door Is. van Dijk: 1915-'16
 Kuiper, E.T., door J.W. Bierma: 1924-'25
 Kuyper, Abr., door H. Colijn: 1922-'23
 Kuyper, Henr. S.S., door J.H. Kuyper: 1934-'35
 Lange, Dan. de, door Ant. Averkamp: 1917-'18
 Leemans, W.F., door J.C. Ramaer: 1929-'30
 Leendertz, W.I., door Vinc. Loosjes Az.: 1917-'18
 Leeuw, Aart van der, door W. Kramer: 1932-'33
 Leeuwen, W.F. van, door M.W.F. Treub: 1930-'31

- Leopold, J.A., door J. Prinsen J.Lzn: 1923-'24
 Leopold, L., door Joh. A. Leopold: 1917-'18
 Levy, I.A., door J. Domela Nieuwenhuis: 1919-'20
 Ligthart, G.J., door R. Casimir: 1938-'39
 Limburg, zie: Roest
 Loeff, zie: Rutgers
 Löhnis, F.B., door J.P. van Lonkhuyzen: 1927-'28
 Loenen Martinet, J. van, door H. Oort: 1918-'19
 Logeman, H., door E. Blancquaert: 1935-'36
 Loghem, M.G.L. van, door J. Funke: 1934-'35
 Loosjes, Vinc., door C. Maarschalk: 1931-'32
 Loosjes Az., Vinc., door P. Feenstra Jr: 1932-'33
 Looy, Jac. van, door Herm. Robbers: 1930-'31
 Lugard, W.J., door P. Schinkel: 1927-'28
 Lulius van Goor, Ma. Elis., door J. Ph. Vogel: 1929-'30
 Mackay, zie: Reay
 Maclaine Pont, Marg. W., door Joh^a W.A. Naber: 1928-'29
 Manssen, W.J., door J.J. van Hille: 1923-'24
 Mansvelt, N., door G. Besselaar: 1933-'34
 Martinet, zie: Loenen
 Meester, E.J. de, door G. Karsten: 1933-'34
 Mendes da Costa, M.B., door J. Kalff Jr: 1939-'40
 Meulen, R. van der, door R. van der Meulen Rzn: 1925-'26
 Meurs, P.A.N.S. van, door L. Lasorder: 1921-'22.
 Meyboom, H.U., door G.A. van den Bergh van Eysinga: 1933-'34
 Meijer, W., door W.G. van der Tak: 1925-'26
 Meys, P.C.J., door H. Blink: 1915-'16
 Moorrees, F.D.J., door L. Knappert: 1920-'21
 Morren, Th., door H.E. van Gelder: 1921-'22
 Mulder, W.J.M., door J.D.M. Cornelissen: 1936-'37
 Muller Fz., Sam., door H.E. van Gelder: 1922-'23
 Muller Hz., S., door E. van Rijkevorsel: 1916-'17
 Naber, S.P. l'Honoré, door J.C.M. Warnsinck: 1937-'38
 Nagy, Zsigmond, door A. Beets: 1922-'23
 Nanninga Uitterdijk, J., door F.A. Hoefer: 1918-'19
 Nieuwbarn, M.C., door Jos. van Wely: 1916-'17
 Nieuwenhuis, zie: Domela
 Nippold, F.W.F., door J. Herderschêe: 1918-'19
 Nolen, Th., door B.J.F. Varenhorst: 1915-'16
 Nolthenius, zie: Tutein
 Nouhuys, W.G. van, door J.L. Walch: 1915-'16
 Nuys, Chr., door J. Kalff Jr: 1918-'19
 Oberman, H.T., door J.R. Callenbach: 1924-'25
 Oort, H., door C.E. Hooykaas: 1928-'29
 Ophuijsen, Ch. A. van, door C. Snouck Hurgronje: 1916-'17
 Oppenraay, R. van, door J.A.J. Barge: 1935-'36
 Opstelten, G.E., door J.S. Bartstra: 1927-'28
 Overvoorde, J.C., door H.E. van Gelder: 1929-'30
 Oyen, zie: Vorsterman
 Papendrecht, zie: Hoyneck

- Peltenburg Pzn, C., door F.C. Wieder: 1934-'35
 Petit, Louis D., door C.P. Burger Jr: 1919-'20
 Pirenne, Henri, door J. Huizinga: 1934-'35
 Pleyte Wzn, C.M., door N.J. Krom: 1918-'19
 Polman Kruseman, W., door K. Heeringa: 1918-'19
 Pont, zie: Maclaine
 Prick van Wely, F.P.H., door R.W. Zandvoort: 1926-'27
 Prins, Arij, door Herm. Robbers: 1924-'25
 Prinsen J. Lzn, J., door J.E. van der Laan: 1935-'36
 Pijper, F., door A. Eekhof: 1925-'26
 Quint, zie: Gouda
 Ramaer, J.C., door R.P.J. Tutein Nolthenius: 1932-'33
 Reay, Donald Jac. baron Mackay Lord, door P.C.A. Geyl: 1921-'22
 Rees, R.P.A. van, door B. de Groot: 1925-'26
 Reitz, F.W., door F. Oudschans Dentz: 1934-'35
 Rengers zie: Welderen
 Reyding, A., door L. Simons: 1930-'31
 Riemsdijk, Jhr A.W.G. van, door L. Berendes: 1930-'31
 Robbers, Herm., door E. Zernike: 1937-'38
 Roessingh, K.H., door G.J. Heering: 1925-'26
 Roest van Limburg, Th. M., door Marie C. van Zeggelen: 1934-'35
 Roorda, P., door E. Kruisinga: 1935-'36
 Rutgers van der Loeff, Abr., door D. Drijver: 1927-'28
 Rijckevorsel, Eli van, door J.P. van der Stok: 1930-'31
 Rijswijk, B. van, door H.J. Kiewiet de Jonge: 1917-'18
 Sabbe, M., door F.V. Toussaint van Boelaere: 1938-'39
 Saussaye, zie: Chantepie
 Scharpé, L., door J.W. Muller: 1935-'36
 Scheltema, zie: Adama
 Schepers, J.B., door G. Gosses: 1938-'39
 Scheurleer, D.F., door H.E. van Gelder: 1927-'28
 Schevichaven, H.D.J. van, door J. Prinsen J. Lzn: 1918-'19
 Schothorst, W. van, door F.C. Dominicus: 1935-'36
 Schrijnen, Jos., door Chr. Mohrmann: 1937-'38
 Schrijver, G., zie: As, G.G. van
 Schwartze, Thérèse, door P.J. Blok: 1918-'19
 Six, Jhr J., door G. van Hoorn: 1926-'27
 Slee, J.C. van, door L. Knappert: 1929-'30
 Smidt, H.J., door F.W.J.G. Snijder van Wissenkerke: 1916-'17
 Stellwagen, A.W., door Th. P.H. van Aalst: 1919-'20
 Stockum Jr, W.P. van, door S.W.F. Margadant: 1928-'29
 Stoett, F.A., door A.A. Verdenius: 1937-'38
 Stolk Az., J. van, door E. Wiersum: 1919-'20
 Szalay, K., door H.A.C. Beets-Damsté: 1938-'39
 Theissen, J.S., door I.H. Gosses: 1936-'37
 Thomassen à Thuessink van der Hoop, E.J., door W.J.J.C. Bijleveld:
 1934-'35
 Thuessink, zie: Thomassen
 Tichelaar, P.A., door J.C. Naber: 1915-'16

Tienhoven, G. van, door G.A. van Hamel: 1915-'16
 Treub, M.W.F., door G.J.D.C. Goedhart: 1931-'32
 Tutein Nolthenius, R.P.J., door C.A. Crommelin: 1939-'40
 Uitterdijk, zie: Nanninga
 Valk, Jacob van der, door M.H.A. van der Valk: 1927-'28
 Velden, H.E.J.M. van der, door W.J.M. Mulder: 1923-'24
 Verdam, J., door J.W. Muller: 1919-'20
 Veth, J.P., door A.J. der Kinderen: 1925-'26
 Villiers, D.J. de, door P.J. de Kanter: 1932-'33
 Villiers, J.A.J. de, door F. Oudschans Dentz: 1932-'33
 Vinckers, zie: Beckering
 Vinhuizen, J., door G.A. Wumkes: 1930-'31
 Viotta, H.A., door S. Bottenheim: 1932-'33
 Visser, P., door G.A. van Poelje: 1938-'39
 Visser, M.W. de, door J.J.L. Duyverdak: 1930-'31
 Visser van IJzendoorn, A.C., door A.S. Oppenheim: 1925-'26
 Vlugt, W. van der, door A.S. de Blécourt: 1931-'32
 Vogel, Alb., door C.L. Schepp: 1933-'34
 Vollgraff, J.C., door B.J.H. Ovink: 1920-'21
 Vorsterman van Oyen, G.A., door J.N. Pattist: 1915-'16
 Vos Az., G.J., door H.C. Diferee: 1916-'17
 Vos, K., door L. Knappert: 1926-'27
 Voûte, M.P., door E.J. Voûte: 1928-'29
 Vries, Jer^o. de, door L. Knappert: 1915-'16
 Vries, R.W.P. de, door J.F.M. Sterck, 1920-'21
 Vries, S.G. de, door D.C. Hesselirg: 1936-'37
 Waals, Jacqueline E. van der, door A.C.S. de Koe: 1922-'23
 Waller, F.G., door A. Staring: 1934-'35
 Waller Zeper, S.A., door J.E. Kroon: 1936-'37
 Weissman, A.W., door A.A. Kok: 1923-'24
 Welderen baron Rengers, W.J. van, door H.J. Romeyn: 1916-'17
 Wely, zie: Prick
 Werner, H.M., door S.P. Haak: 1930-'31
 Westenek, L.C., door H.T. Damsté: 1932-'33
 Wildeboer, G., door J. Domela Nieuwenhuis: 1916-'17
 Winkel, J. te, door A.G. van Hamel: 1927-'28
 Wormser, J.A., door A.A. van Schelven: 1916-'17
 Worp, J.A., door A.N.J. Fabius: 1918-'19
 IJzendoorn, zie: Visser
 IJzerman, J.W., door F.C. Wieder: 1933-'34
 Zeper, zie: Waller
 Zwartendijk, Jo, door Top Naeff: 1938-'39

A.A. VAN RIJNBACH